ПОНЕДЕЛНИК

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ПОЛИТИКА И КУЛТУРА

година осемнадесета

5/6

София, 2015

Александър Лилов

Основател и главен редактор (1998–2013)

Редакционен съвет:
Янаки Стоилов *(председател)*
Александър Симов
Андрей Пантев
Анна Лилова
Васил Проданов
Васил Сгурев
Иван Ангелов
Кольо Георгиев
Юрий Борисов

Издателски съвет:
Емил Костадинов *(председател)*
Георги Аврамов
Георги Григоров
Димитър Георгиев
Иван Драганов
Орлин Иванов
Тодор Канев

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ

Главен редактор: **Димитър Генчев**

Заместник главен редактор: **Павел Писарев**

Редактори: **Владимир Трифонов**
Генка Николова
Иван Динков-младши
Харалампия Чунева

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА

София, Позитано 20
Тел./факс: 02/944-39-22
www.ponedelnik.bg
e-mail: ponedelnikcsi@abv.bg

Център за стратегически изследвания „Александър Лилов“,
фондация „Академия Европа“
ISSN 0861–6620

Ръкописи се приемат в обем до 15 страници и не се връщат.

Този брой, както и предишни книжки могат да бъдат намерени
в редакцията на списанието.

Печат ЕКСПЕРТПРИНТ ЕООД

Съдържание

ПОНЕДЕЛНИК

СПИСАНИЕ ЗА ТЕОРИЯ, ПОЛИТИКА И КУЛТУРА

Мисли и афоризми

Две години без Александър Лилов 6

Теория

Джоузеф Стиглиц Неравенството в обществото е заплаха за нашето бъдеще 7

Пеню Михайлов Препрочитайки Маркс 24

Левицата – вчера, днес и утре

Петър Начев България е всичко, което имаме 38

Евгений Белий Лявата политика – мислене без клишета 43

Международна политика

Папа Франциск I Трябва да променим системата 45

Дилян Начев Бъдещето на Европейския съюз след края на гръцката битка за Европа 53

Тодор Недев БРИКС – съвременната цивилизационна алтернатива на човечеството 59

Сблъсъкът в Украйна

Владимир Трифонов Светът търси алтернатива на либерализма 73

Общинска политика

Михаил Мирчев Аз мога да спечеля, вие можете да спечелите, ние можем да спечелим! 105

Съдържание

Общество

Мартин Сракмаджиев Гражданското в образованието или гражданско образование 112

Култура

НОВИ КНИГИ

Юрий Борисов Импресии и разкази 118

Първи отзиви:

Антон Дончев Свят на светлина 129

Иван Гранитски Молба за рая (За най-новата книга на Юрий Борисов) 129

Павел Писарев „Ако няма какво да дадем на света, за какво сме родени?" (80 години от рождението на Владимир Башев) 133

Панко Анчев Смисълът, целта и границите на познанието според св. Василий Велики (Размишления върху „Беседи на Шестоднев") 137

Тенко Тенев Николай Петев – дарбата да бъдеш лидер 149

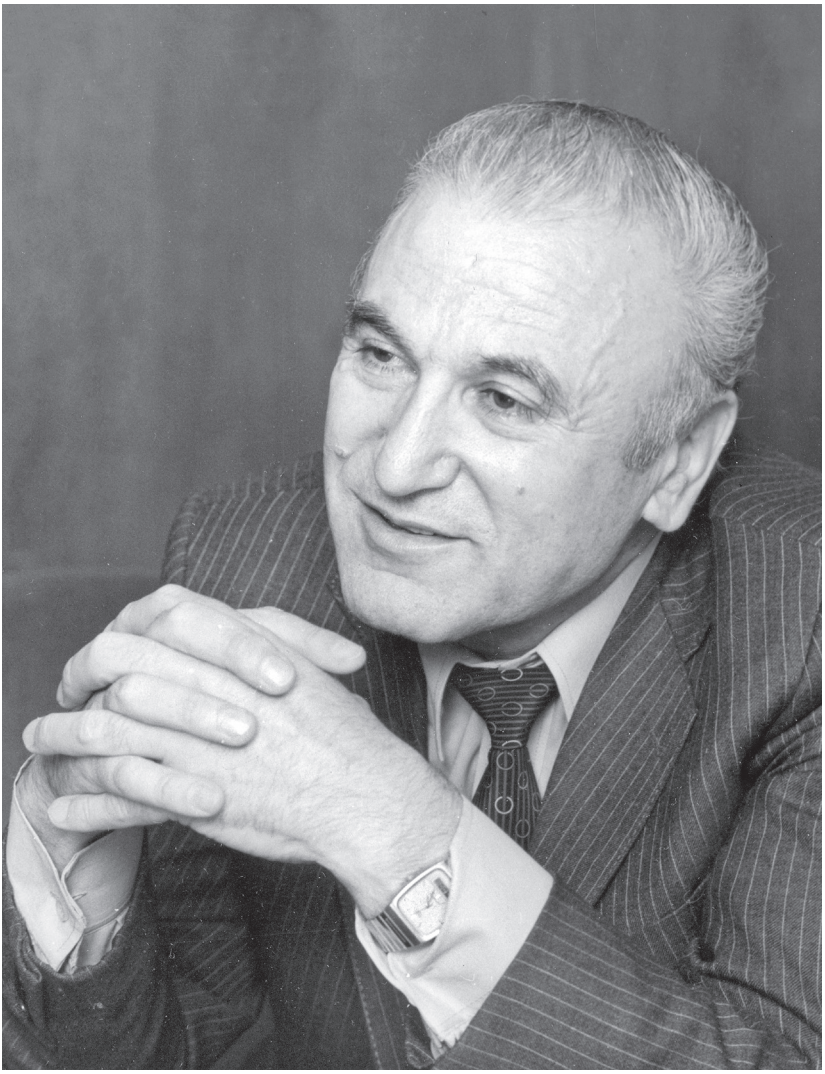

Две години без Александър Лилов

Бъдещето на социализма е социализмът на бъдещето.

Новият мултицивилизационен свят изисква цялостно обновяване – идейно, принципно и институционално – на световната политика.

Ние сме наследници на почти 120-годишна традиция, имаме дълбоки идейни, морални и политически корени сред народа ни, преодолявали сме, в това число и през прехода, тежки ситуации – ще преодолеем и тази.

Ако се изразя афористично: сега три неща ще дадат нова сила и сигурна перспектива на БСП в близкото и в по-далечното бъдеще: първо – модернизация, второ – модернизация, трето – модернизация.

Осмислянето на прехода е дълг на най-талантливото в българската интелигенция.

Без пробуждане на българския национален интелект, без включване в тази работа на най-способните, образовани и пасионарни българи не може да се изработи нито съвременна визия, нито съвременна стратегия за просперитета на страната.

Посредствеността на водачите и конформизмът на мисленето стават вредни в политиката, както впрочем навсякъде. Мутрата – „героят" на българския преход, трябва да отстъпи пред иноватора – героя на информационното общество.

Нужни са нов, следпреходен тип политици, предприемачи, мениджъри, специалисти, водачи на държавата. Вярвам, че нацията ни ще ги излъчи и изгради.

НЕРАВЕНСТВОТО В ОБЩЕСТВОТО Е ЗАПЛАХА ЗА НАШЕТО БЪДЕЩЕ*

Джоузеф Стиглиц

Джоузеф Стиглиц *– лауреат на Нобелова награда по икономика (2001). Действителен член е на Националната академия на науките на САЩ, на Американската академия за наука и изкуство и на Икономическото дружество. Професор е в Колумбийския университет. Бил е председател на Комитета на икономическите съветници в администрацията на Бил Клинтън. До 1999 г. е главен икономист на Световната банка. Съветник на президента на Р България. Автор е на множество книги като: „Economics of the Public Sector" (1986), „Economics" (1993), „Principles of macroeconomics" (1993), „Whither Socialism?" (1994), „Globalization and its Discontents" (2002) и други.*

По това как беше приета книгата „Цената на неравенството" стана ясно, че тя е попаднала в целта. Не само в САЩ, но и в целия свят расте безпокойството, предизвикано от увеличаващото се неравенство и намаляващите възможности. Тези скачени тенденции оказват влияние върху икономиката, политиката и социалните процеси. Въпросът е как се случва това.

Аз пътувах из САЩ и из Европа, за да обсъждам въпросите на неравенството, неговите причини и последици, за да се потърсят пътищата за възможни решения. Много хора ми разказаха как случващото се е повлияло върху техните семейства, приятели, върху тях самите. Зад тези истории обаче се крие цял пласт нови данни, които също имат отношение към основната проблематика на книгата. В този предговор ми се иска да споделя някои от най-запомнящите се моменти от тези дискусии за неравенството (при това съпровождайки ги с получените данни, които подкрепят и моите собствени изводи) и да разгледам останалите изменения от политически и икономически характер. В САЩ най-съществено развитие получиха оставилите немалко рани президентски избори от 2012 г. и преизбирането на Б. Обама, а в Европа – продължителната криза на еврото, която сериозно повлия върху неравенството.

В началото на моето пътуване, във Вашингтон, аз осъзнах важността на кризисното положение, отнасящо се до образователните кредити. Всеки студент описваше дилемата, сблъсъкът с която се оказваше неизбежен: работа няма, затова най-добрият начин за използване на свободното време и за подобряване на личните перспективи е да се започне докторантура. Но за разлика от децата на богати родители мнозинството от студентите са длъжни

* Предисловие към книгата „Цена неравенства". М., изд. Эксмо, 2015 година.

да заплащат обучението си, използвайки образователни кредити. Заради текущите разходи те вече се намираха в опасната ситуация на неплатежоспособност, прекрасно осъзнавайки, че предстоят още по-тежки условия, когато покриването на дълговете ще стане просто невъзможно (1). Те не искаха да поемат нови дългове и тяхното разочарование и липсата на надежда изглеждаха отрезвяващо отчайващи. Мъката им се засилваше при общуване с деца на богати родители, които можеха да си позволят безплатни стажове, за да подобрят своята трудова биография. Децата на обикновените американци не можеха да си позволят това. Те трябваше да се примиряват с всяка временна работа, която бяха в състояние да получат, независимо колко безперспективна е тя.

Впоследствие публикуваните данни само потвърдиха тези впечатления. С увеличаването на таксата за обучение средно около шест пъти от 2005 г. до 2010 г. (2), причинено от разбираемото съкращаване на бюджета (3), средният доход продължаваше да намалява (4). В някои щати като Калифорния положението беше още по-лошо: отчитайки инфлацията, таксата за обучение се беше увеличила със 104% в държавните двугодишни колежи и със 72% в четиригодишните колежи и университети за времето от 2007–2008 г. до 2012–2013 г. (5). По-нататъшното увеличаване на таксата за обучение изглеждаше практически невъзможно.

Вероятно статистиката, която виждах от група на група, от дискусия на дискусия, ще предизвика сериозен резонанс и до голяма степен ще учуди европейците. Тя се отнася до недостатъчните възможности в САЩ. Всеки (в САЩ и извън границите им) несъмнено признава, че САЩ е страната на неограничените възможности. Проучване на общественото мнение, проведено от авторитетния социологически институт *Pew Research Center*, показва, че огромното мнозинство от американците – около 87% – са съгласни, че „тяхното общество е длъжно да направи всичко необходимо, за да се чувства всеки гражданин равен във възможностите си по пътя към успеха" (6). Очевидно обаче това не се случва.

Кризата продължава да удря средната класа и бедните

Изминаха повече от 5 години, откакто започна рецесията. Дефицитът на работни места – разликата между количеството, което е необходимо за нормално функциониране на икономиката, и действителното количество свободни места – продължава да се увеличава, а доходите на обикновените американци продължават да намаляват. В същото време, когато икономическият спад намалява, съвкупните последици от устойчивото неравенство, недостатъците на системата за социално осигуряване и строгите бюджетни икономии са крайно осезаеми.

Върхушката, разбира се, продължава да бъде финансирана от Федералния резерв: ниският лихвен процент беше създаден за нея, за да се поддържат цените на пазара за ценни книжа, които днес са достигнали предкризисното си равнище (въпреки че независимо от инфлацията те са практически по-ниски). Всеки, който разполага с необходимите средства и с определена съобразителност, за да остане на пазара, успя да възстанови позициите си. Пет процента от най-богатите американци, владеещи повече от две трети от фондовите средства, продължават да следват нужното русло (7). Върхушката продължава да натрупва огромна част от националния доход. Дори списание „Икономист", което е сред адептите на „свободния пазар", забелязва, че „в САЩ

делът от националния доход, принадлежащ на 0.01% от населението (това са около 16 000 семейства), се увеличи от 1% през 1980 г. до почти 5% днес. Това е по-апетитна хапка от получената от върхушката по време на „Златния век"(8). През есента на 2012 г. У. Бъфет, сам принадлежащ към класата на супербогатите, но осъзнаващ напълно вредата от въпиещото неравенство в САЩ, закупи няколко страници от вестник „*New York Times*", за да подчертае отклоненията по пътя на различни измерения. Получи се: през 2009 г. (според данните на Службата за вътрешните доходи на САЩ (9) ставката за един час работа на всеки един от 400-те най-богати американци е била 97 00 долара, т.е. сравнено с 1992 г. тя се е увеличила повече от два пъти (10).

Животът на представителите на средната и нисшата класа, чието основно богатство са жилищата им, не е благополучен. Неотдавна публикувани данни показват, че за времето на рецесията от 2007 г. до 2010 г. средният доход на представител на средната класа е паднал с почти 40% (11) и е достигнал равнището си от началото на 1990-те години. Цялото богатство на САЩ е концентрирано в ръцете на върхушката. Ако нисшата класа участва на равна нога в разпределението на богатството, нейното благосъстояние би се увеличило със 75% през следващите двадесет години. Току-що публикувани данни разкриват, че нисшата класа страда в още по-голяма степен от средната. Преди кризата средното равнище на благосъстояние на една четвърт от нисшата класа е било отрицателна величина (недостиг) от 2300 долара, а след кризата то нараства почти 6 пъти до отрицателните 12 800 долара (12).

Затова не е странно, че постоянният икономически спад доведе до продължаващо намаляване на работните заплати: реалните заплати намаляха с 1% при мъжете и с 3% при жените само за периода 2010–2011 г. (13). Същото е положението с доходите на обикновените американци. Отчитайки инфлацията, средният доход на домакинство през 2011 г. според най-нови данни е бил 50 054 долара, което е по-малко, отколкото през 1996 г., когато е бил 50 661 долара (14).

Тези предизвикващи безпокойство тенденции относно равнището на доходите и неравенството при разпределението на богатството бяха изместени от дори още по-тревожни тенденции, отнасящи се до неравенството в здравеопазването. В резултат от подобряването на медицинската помощ в САЩ като цяло се увеличи и очакваната продължителност на живота – с 2 години за времето от 1990 г. до 2000 г. За най-бедните слоеве от населението обаче този прогрес остава незабележим, а за жените, които са представители на тези слоеве, очакваната продължителност на живот като цяло намалява (15).

Сред жените от развитите страни именно жените в САЩ имат най-ниска очаквана продължителност на живот (16). Достъпът до образование, който често е свързан с равнището на дохода и с принадлежността към дадена раса, е най-съществения индикатор за целия по-нататъшен живот на човека. Очакваната продължителност на живот за една бяла нелатиноамериканска жена с висше образование е с 10 години по-голяма, отколкото при чернокожа или бяла жена без средно образование. В същото време бяла нелатиноамериканска жена без средно образование е „загубила" 5 години от очакваната продължителност на живота си за времето от 1990 г. до 2008 г. (17). При мъжете положението не е толкова драматично: само 3 години загуба от очакваната продължителност на живота за бял мъж без средно образование (18).

Намаляването на доходите и влошаването на качеството на живот по принцип се съпровожда с множество социални изменения. Това са неправилното или недостатъч-

но хранене, злоупотребата с наркотици, влошаването на семейния живот, което влияе негативно върху здравето и очакваната продължителност на живот. Действително намаляването ѝ често е по-красноречиво, отколкото равнището на доходите само̀ по себе си. Например няколко години след падането на Желязната завеса доходите на руснаците растяха, но далеч по-важният индикатор за нестабилното положение бяха данните за значителното намаляване на очакваната продължителност на живот. Не е странно, че експертите в областта на здравеопазването правят паралели между скорошното влошаване на този индикатор в САЩ и случилото се в Русия. М. Мармот, който е директор на Института за здраве в Лондон и водещ експерт в областта на взаимната зависимост между равнището на доходите и здравето, отбелязва, че „намаляването на продължителността на живот при белите жени може да се сравни с катастрофалната загуба на 7 години от очаквания живот на руснака по времето след разпадането на СССР"(19).

Докато нямаме единна позиция относно причините за тези съществени изменения, най-важният фактор (нямащ отражение в статистиката за равнището на доходите) остава все по-трудният достъп до здравно застраховане за представителите на нисшите класи (20). Една от главните цели на реформата в здравеопазването (Законът за достъп до медицински услуги) беше желанието да се коригира сегашното положение, обаче скорошното решение на Върховния съд (21) даде на властите правото да отказват здравно застраховане, без да губят финансиране, което в по-голяма степен влияе върху значима част от хората, които остават незастраховани.

„Дискусиите" за неравенството

По време на моите пътувания по света рецензиите за книгата ми излизаха една след друга. Признавам, че бях удивен от това, колко малко съмнения имаше относно основните идеи на моя труд (22). Мащабите на неравенството и липсата на възможности е трудно да бъдат отречени. Както винаги, академичната общност избягваше същността на проблема: равнището на неравенство може да изглежда незначително, след като всичко зависи от това, доколко ценим възможностите, предоставени от здравното застраховане на работещите и пенсионерите и от системата за медицински услуги за лицата без здравни застраховки (23). Разходите за тях растат и по-голямата им част е свързана с увеличаващите се медицински разходи, т.е. не се увеличават самите обезщетения. От друга страна, числата биха изглеждали далеч по-зле, ако се отчита нарастващата икономическа несигурност (24).

Трудно е също да се отрича, че САЩ вече не е страната на неограничените възможности, както е описана в творбите на Хорацио Елджър, който използва известния израз *„rags to riches"***. Не си струва да се отрича, че съществената концентрация на богатството в ръцете на американската върхушка се получи в резултат от операциите с рентата, като се включват монополните печалби и прекомерните компенсации за някои директори на компании, особено във финансовия сектор.

** Изразът *„rags to riches"* е английски идиом, който описва внезапното, неочаквано и бързо издигане на даден човек от крайна нищета и бедност до богатство и слава. В литературата и масовата култура той се превръща в архетип, пример за което са именно творбите на Хорацио Елджър.

Както и очаквах, някои критици (включително бившият ръководител на Федерацията на британската промишленост) (25) бяха решили, че съм отделил недостатъчно внимание на значението на пазара и поради това съм сложил ударението върху операциите с рентата. Както обаче съм обяснил в книгата, практически е невъзможно да се отдели относителният дял на който и да е фактор в ситуация на взаимно преплитане на разнообразните сили, които формират неравенството. В този случай са възможни различни мнения и всички биха били справедливи. Но аз слагам акцент върху това, че пазарите не функционират във вакуум. Те се формират от нашите политически представители и по принцип това става по начин, който е изгоден за тях. Освен това засега ние можем да направим съвсем малко, за да променим този начин, но поне сме в състояние така или иначе да ограничим операциите с рентата. Или в крайна сметка поне бихме могли, ако имаме възможност правилно да разберем нашите политически представители.

Това, което ме удиви най-много, беше големият брой публикации на консерватори, които се присъединиха към общата дискусия. В блестящия си специален доклад списание „Икономист" подчертава развитието на интереса към нарастването на неравенството и намаляването на възможностите и се съгласява с голяма част от оценките и препоръките, дадени в книгата (26). Отбелязвайки заедно с мен основополагащата роля на ориентираното към рента поведение (27) (особено сред представителите на върхушката) при формирането на неравенството в САЩ, списание „Икономист" достига до извода, че „неравенството е достигнало такъв стадий, в който то вече е престанало да бъде ефективно, а се е превърнало в сериозна пречка за развитието" (28).

Споделяйки нашата тревога относно липсата на възможности в САЩ, авторите на доклада привеждат резултатите, получени от Ш. Риърдън в Стандфортския университет (29): разликата в резултатите от тестовете между децата на богати и бедни родители се е увеличила с 30–40% в сравнение с резултатите отпреди 25 години (30). Затова е странно, че препоръките на списание „Икономист" преди всичко предлагат „атака срещу монополите и личната заинтересованост". Следващата крачка трябва да бъде подобряване на икономическата мобилност, при която „основните цели трябва да станат предучилищното образование и преквалификацията на безработните" (31). Също така дълбоко се преосмисля нуждата от прогресивно подоходно облагане, включващо „намаляване на разрива между данъчните ставки върху работната заплата и доходите от капитал, както и акцентиране върху данъците, които се събират непропорционално малко от богатите (например данъка върху собствеността)".

По-разгорещени бяха дебатите около въпроса (ясно посочен в книга, публикувана веднага след моята) (32), отнасящ се до друг вариант на икономиката на „просмукващото се богатство". В новата версия на стария мит богатите създават работни места, затова е необходимо да им се дадат повече пари и тогава ще има повече работа. Иронията се състоеше в това, че авторът на книгата (също както и кандидат-президентът, когото той подкрепяше) беше служител в компания с частен акционерен капитал и успешен бизнес модел. Този модел включваше привличането на други компании, имащи дългове, в „преструктуриране" по пътя на масови уволнения на работници и последваща продажба (при добро стечение на обстоятелствата), докато накрая компанията окончателно бъде обявена във фалит.

Това без съмнение бяха реални новатори в икономиката и те наистина създаваха работни места. Но дори компанията, станала икона на американския успех – „Епъл",

чиято пазарна стойност през 2012 г. беше по-голяма, отколкото на „Дженерал Мотърс" в най-добрите му години, има само 47 000 служители в САЩ (33). В глобалния свят създаването на пазарна стойност и на нови работни места са абсолютно различни явления. Не съществуват причини да вярваме, че ако дадем много пари на американските богаташи, това ще доведе до приток на големи инвестиции в САЩ: парите се инвестират, когато от тях се очаква да генерират печалби. При ситуация на спад в САЩ печалби следва да се очакват от инвестициите в развиващите се пазари. А когато инвестициите се случват в САЩ, това въобще не означава, че те са вложения в създаването на нови работни места. Точно обратното – по-голяма част от финансовите потоци създават механизми, предназначени да заменят ръчния труд, като по този начин разклащат пазара на труда.

Забележително е, че в епохата на разцвет на хищническия капитализъм през първите десетилетия на XX в. (по време, когато неравенството прехвърли всички исторически норми) на пазара на труда нямаше частен сектор. Ако изключим строителството (основаващо се на балона на пазара за недвижими имоти), този рекорд изглежда застрашително.

Отделените за върхушката средства отиват не само за „създаване на нови работни места" и за внедряване на иновации. Някои от тях отиват за политически машинации, особено по време на разработката на щабквартирата на *Citizen United* на необуздани кампании. Това, което ясно виждаме, е общото ползване на богатствата с цел да се получат преимущества в ситуация на ориентирано към рентата поведение, което увеличава неравенството чрез политическите процеси. По-нататък аз ще се постарая да опиша няколко красноречиви примера за ориентирано към рентата поведение, които се случиха през последните няколко години.

Старият мит за нуждата да се прославя богатството на тези, които се намират „отгоре" – заради всеобщата изгода, беше използван за оправдаването на ниските данъчни ставки с цел нарастване на капитала. Но по-голямата част от това нарастване произтича не от създаването на работни места, а от финансовите спекулации. Някои от тях имат дестабилизиращ характер и играят роля в ситуация на икономическа криза, която отнема работните места на много хора.

Глобалните перспективи

Измина малко време, откакто книгата излезе в САЩ за първи път. Тя беше публикувана във Великобритания, преведена на френски, немски, испански, японски и гръцки. С други думи, почти навсякъде, където съществува безпокойство поради нарастващото неравенство, особено сред богатите. Почти навсякъде, където има икономически спад, който влошава положението, особено сред средната и нисшата класа. Във всяка страна обаче дебатите имат своя собствена специфика. Например във Великобритания съществува доста съмнително определение за най-добрия „емулатор" на американския модел. Преди 30 години показателите на неравенството във Великобритания не се различаваха от тези в останалите развити индустриални държави. Но днес страната заема второ място по тях, отстъпвайки единствено на САЩ. Ролята, която играят финансите за развитието на британското неравенство, е едва ли не по-голяма, отколкото в САЩ.

Наистина скандалите около финансовите пазари, които избухнаха по света в началото на века, само се засилват и по някакъв начин техен център се оказва Лондон.

Либорът*** е това число, което играе основна роля при много договори – от 300 до 500 трилиона долара, когато става дума за финансови деривати, и при стотици договори за многомилиардни заеми. Чрез отделянето на процентните плащания от ставката на либора се оказва възможно автоматичното регулиране на увеличаването и намаляването на лихвените проценти. Смяташе се, че подобно автоматично регулиране води към по-ефективно функциониращи пазари. Това наистина би било така, ако либорът беше, както беше замислено, обективно и реално число, отразяващо лихвените проценти, които банките действително си предлагат една на друга. Но то не се случи.

Това трябваше да стане очевидно, когато през 2007 г. банките престанаха да се финансират една друга. На всички беше ясна проблемната ситуация, в която се бяха оказали. На всички беше ясна невъзможността да се установи точно цялостното финансово състояние, да не говорим за финансовото състояние на всяка една от банките. Но ако нито една банка не желае да дава кредити на друга, какво в действителност означава „Лондонският междубанков лихвен процент за негарантирани кредити", каквато е точната дефиниция на либор? Казано грубо, това беше фикция, измислено число, с помощта на което работеха западните банки.

Колкото по-отблизо изследователите се запознаваха със структурата на либора, толкова по-ясно осъзнаваха, че той е бил фалшификат, дълго преди пазарите да затворят официално. Банките са манипулирали това число – понякога за да получат печалби от нищо неподозиращите страни по сделките, понякога за да убедят пазарите в собствената си състоятелност по начин, който би им позволил да заемат средства при по-ниски лихвени проценти. Още по-забележителен е фактът, че дори след огласяването на скандалите либорът съществува и се използва и с негова помощ продължават да се правят най-различни манипулации. Дори след като пазарът показа, че рискът от фалит на банки се е увеличил, банките продължават да твърдят официално, че вземат кредити една от друга при фиксиран лихвен процент – нещо, което, разбира се, е фикция.

Докато Лондон се превърна в столица на глобалното кредитно-финансово търсене, то Испания в този смисъл се намира на противоположната страна. Десетилетие преди настъпването на световната криза тя оставаше една от страните, приемащи на нож глобалните тенденции – показателят на неравенството фактически намаляваше. Именно върху Испания се стовари силният удар на световната криза: с равнище на обща безработица от 25% и младежка безработица от над 50% днес страната се намира в дълбока депресия.

Испания илюстрира два сюжета. Първо, връзката между равнището на неравенство и рецесията/депресията. Тъй като икономическият спад в страната се запазва, нараства количеството на безработните. А с увеличаването на безработицата неизбежно намалява равнището на работната заплата, ако отчетем инфлацията. Тези процеси потискат търсенето. В тази токсична смес обаче присъства още една съставка. При на-

*** Терминът „либор" идва от съкращението *LIBOR*, което означава *London Interbank Offered Rate*. Това е усреднен лихвен процент, отразяващ лихвите, по които банките предлагат една на друга негарантирани заеми на лондонския междубанков пазар. Създаден е през 1984 г., определя се ежедневно и всяка сутрин в 11 ч. агенция *Reuters* го публикува. За определянето му се използват предложенията на 16 водещи лондонски банки. Четирите най-високи и четирите най-ниски предложения се премахват и от останалите 8 се формира средноаритметична стойност, която е либорът за деня.

маляването на БВП и увеличаването на безработицата неизбежно данъчните приходи намаляват и нарастват социалните разходи. Увеличава се бюджетният дефицит. По принцип държавите могат да натиснат надолу валутния курс и лихвения процент, за да направят икономиката си по-конкурентоспособна, тъй като приходите от увеличения износ ще я подкрепят. При влизането си в еврозоната обаче Испания загуби този важен инструмент, а самата еврозона, колокото и да е странно, не предложи нови политически инструменти в замяна на традиционно съществувалия механизъм за регулиране.

Въпреки че присъщите на еврозоната проблеми станаха най-очевидни в Гърция, държави като Ирландия, Португалия, Испания, Кипър и Италия бързо се присъединиха към списъка със страни, сблъскали се с някои трудности. Този списък ясно показва, че не само една държава се е „заблудила". Нещо не е наред в системата. Но диагнозите на европейските лидери напълно се провалиха, а рецептите, които бяха предписани, се оказаха погрешни и в края на краищата всичко става още по-лошо. Тези примери илюстрират една от централните теми в книгата: макроикономическата политика (включително монетарната) беше в значителна степен принудително ограничена от идеологията. А пазарната фундаменталистка идеология служи на интересите на върхушката, често за сметка на останалите членове на обществото.

Диагнозата, поставена от европейските лидери, слагаше ударение върху финансовото разточителство, игнорирайки факта, че две държави – Ирландия и Испания – имаха допреди кризата бюджетен излишък. Дефицитът е предизвикан от икономическия спад, а не обратно. Тази рецепта, която беше необходимо да се следва (в основата ѝ стоеше предпоставката за финансово разточителство), се свеждаше до строги икономии. Без значение, че не съществуват страни, измъкнали се от кризата с помощта на подобни мерки. В момента, в който растежът на доходите от износа няма да може да компенсира държавните разходи, режимът на строги икономии ще доведе до чудовищен скок на безработицата. Обхванатите от кризата страни обаче не могат да регулират валутния курс и в условията на глобален икономически спад експанзията на износа ще бъде в най-добрия случай трудна. Резултатът е предвидим: държавите, затънали до шия, доброволно – какъвто беше случаят с Великобритания – или под въздействието на обстоятелствата – какъвто беше случаят с мнозинството от страните в еврозоната – попаднаха в ситуация на дълбок спад. Той става все по-болезнен, тъй като позициите във фискалната политика, на която всички се надяваха, не оправдаха очакванията.

Банкерите и политическите лидери (които изглежда работят доста добре заедно) намериха начин как да създадат финансова система, способна да се пребори с нарастващите рискове, с пазарните манипулации и с грабителските действия. Те обаче имат твърде малко идеи как да създадат такава финансова система, която наистина да изпълнява функциите на финансова система. Принципите на свободния пазар доведоха до възможността за бързо и лесно напускане на капитал от Европа. Беше отбелязано, че подобна ситуация ще подобри положението в икономиката, но банкерите и политиците не проумяха докрай тази схема.

Банките винаги получават имплицитни субсидии от правителството. Това стана очевидно с настъпването на кризата през 2008 г., когато правителствата се намесваха да спасяват положението. Увереността в банковата система на една държава зависи от увереността в способностите и възможностите на едно правителство да спаси държавните банки. Когато обаче държавата е отслабена от икономически спад,

възможностите за спасение също се свеждат до нула, функционирайки единствено в условия на крайна необходимост. Съответно увереността и степента на доверие към държавната банкова система неизбежно намаляват. Ще отбележим, че структурата на връзките в Европа значително облекчава изтичането на парични потоци от една страна, изостряйки по този начин стреса, разрушавайки увереността в банковата система и така увеличавайки икономическия спад.

Испания е една отлична илюстрация за това: последиците от спукването на имотния балон и от спазването на политиката на затегнати колани се оказаха просто въпрос на време преди степента на доверие към държавната банкова система да започне да намалява. Проблемите се увеличаваха със зачестилите коментари, че Испания напуска еврозоната. „Твърде много" – имаше предвид един добър рисков мениджър, пренасочвайки паричните потоци от испански към германски банки. Възможно би било човек да се почувства сигурен по въпроса за обратния паричен поток – превръщането в евро, а не в новата обезценена валута. Въпросът беше колко време е необходимо на паричните потоци, за да напуснат Испания, а не в това, че парите изтичат. Но с изтичането на паричните потоци от банковата система банките отслабваха, даваха по-малко кредити, кредитният натиск ставаше все по-осезаем, а съвкупният ефект от режима на строги икономии и от кредитния натиск пораждаше спад. Така отново се образуваше порочен кръг. Създателите на еврото изградиха динамично нестабилна система, а техните последователи претърпяха поражение в момента, в който не успяха да поставят ситуацията под контрол. Те говореха за нуждите на банковата система въобще, но слагаха ударение върху общата нормативна база, а не върху, да кажем, системата за общо застраховане на влоговете, която можеше да задържи паричните потоци.

В Европа се проведоха десетки срещи и се реализираха огромно количество инициативи – понякога драматични, понякога – не съвсем. Веднъж или два пъти се оказа възможно пазарът да бъде успокоен и лихвените проценти да останат на същото ниво за няколко седмици. Това беше всичко. Тази книга обаче не е за това какво може и какво трябва да прави Европа, за да се справи с кризата в Испания или където и да е другаде. Тя е за неравенството и за това как неправилната икономическа политика, основана върху погрешни теории и идеологии, увеличава степента на неравенство от двете страни на Атлантика.

По-рано ние вече видяхме как това се случва в САЩ. Но всичко е далеч по-лошо в някои региони на Европа, където политиката на строги икономии и затегнати колани води не само до умопомрачителни равнища на безработица и до намаляване на заплатите (34), но и до мащабни съкращения в сферата на социалните услуги именно в момент, когато те са крайно необходими. Например в Гърция се наблюдава недостиг на жизнено необходими лекарства – ситуация, с която се сблъскат само най-бедните развиващи се страни. Тези, които могат да работят и са съгласни на всякакъв вид работа, дори ако са неподготвени или нямат никакво желание за нея. Мнозинството, което не може да си намери работа (особено младите), емигрира и така се разрушават семейства. Държавите губят най-талантливите си граждани.

По-голямата част от тези, които принадлежат към златния процент, не пострадаха – най-малкото сега. Европейската политика създава едно предизвикателство, което стана очевидно през 2012 г., когато във Франция се обсъждаше въпросът за увеличаване на данъка за най-богатите. Б. Арно, най-богатият французин, реши да поис-

ка белгийско гражданство, което, разбира се, беше изтълкувано като опит да избегне плащането на високите данъци във Франция. В условията на свободно движение в рамките на Европа и на хармонична данъчна политика за богатия човек е лесно да смени местожителството си с цел да намали данъчните си задължения. Като резултат свободното движение на трудовите ресурси без хармонизация на данъците се превръща в начало на надпревара за оцеляване – от юридическа гледна точка това означава конкуренция в привличане на лица с високи доходи и на печеливши корпорации чрез по-ниски данъчни ставки. По този начин данъчната борба отслабва възможността за влизане в процеса на прогресивна данъчна политика и ограничава възможностите да се коригира нарастващото неравенство в развитието на пазара.

Засега пазарните сили функционират във всички страни, но е интересно, че навсякъде това става по различен начин. Япония е пример за страна, която успява дълго време да расте с бързи темпове, при това с висока степен на равенство. Откакто през 1989 г. балонът се спука, нейният растеж значително се забави (т.нар. японска слабост), но страната все пак успя да избегне високото равнище на безработица и да ограничи растежа на неравенството, което толкова силно засегна другите развити страни.

Докато другите развити страни могат да се похвалят с по-добри резултати от САЩ (поне по този показател), съществува риск от самодоволство. Успехът на даден етап обаче въобще не означава по-нататъшен успех. Да, в Япония равнището на неравенство е значително по-ниско, отколкото в САЩ, а в Европа не е много по-ниско, но то се увеличава и в Япония, и в повечето от европейските страни, при това по начин, по който това се случи в САЩ. А можеха ли тези страни да получат такъв старт без сплотено общество, в условията на това разделение, което ги характеризираше до Втората световна война? Тази книга дава ред важни предупреждения и уроци за страните с по-ниско равнище на неравенство от Япония. Предишните успехи в създаването на по-равни и справедливи общество и икономика не трябва да се възприемат като нещо задължително. Нужно е да се безпокоим от растящото неравенство и от неговите социални, политически и икономически последици.

Япония и повечето от европейските страни се сблъскват с огромни дългови проблеми и със застаряване на населението в по-голяма степен, отколкото САЩ. При тези обстоятелства съществува изкушението да се намалят средствата за обществени блага или да се разруши системата за социална защита. Тези мерки обаче граничат с огромния риск да бъдат жертвани основни ценности и по-нататъшни икономически перспективи.

Благоразумието е необходимо, за да осигури едновременно растеж и равенство, което ще създаде условия за държава на всеобщото благоденствие. За Япония, Европа и САЩ това е повече въпрос на политика, отколкото на икономика. Възможно ли е да се озаптят ориентираното към рента поведение на хората и нагонът им за удовлетворяване на собствените им ограничени интереси, които неизбежно вредят на икономиката като система? Възможно ли е да се създаде социален договор на XXI в., който да дава гаранция, че доходите от такъв растеж ще бъдат справедливо разпределени?

Отговорите на тези въпроси са ключови за бъдещето на Япония и на Европа. Предизвикателствата, с които се сблъскват развиващите се страни, са не по-малки. Исторически по-ранните стадии на растежа са белязани от високо равнище на неравенство с последващ негов растеж, тъй като едни региони в дадена страна се развиват

по-бързо от други, също както някои отделни индивиди се оказват по-добре подготвени да се справят с процесите на модернизация, отколкото други (35). Растежът на неравенството без съмнение е очевиден в Китай, но това не е неизбежно: в Бразилия неравенството намалява в резултат от инвестициите в образованието и в програмите за защита на бедните (особено на бедните деца).

В тези и други развиващи се страни промените в равнището на неравенството са в зависимост от международните правила на играта, които са неподвластни на отделните държави. Тук главна роля играе отново не икономиката, а политиката – това са международни правила, които управляват глобализацията. Когато тези правила позволяват на богатите страни да субсидират своите богати фермери, световните цени на селскостопанските продукти падат, а от това страдат много от най-бедните страни, чийто основен икономически отрасъл е селското стопанство. Когато развитите страни претърпят провал в опитите си да регулират банковата си система и да осигурят развитието на макроикономиката, загуби търпят и развиващите се държави, както и формиращите се в тях пазари. А в тези страни по правило страдат най-бедните граждани. Докато тази книга излиза от печат, това се случва отново заедно с глобалния икономически спад, който започна с кризата в САЩ от 2008 г. и се задълбочава сега поради кризата с еврото.

Някои заключителни размисли

Кога влязохме в задънена улица?

Един от най-често задаваните ми въпроси е кога влязохме в задънена улица. Ако трябва да посоча конкретен времеви интервал, в който стъпихме на пътя към растящото неравенство, кой ли би бил този момент?

На този въпрос няма лесен отговор, обаче може точно да се каже, че някакъв повратен момент беше избирането на Р. Рейгън за президент на САЩ. Сред необмислените решения беше началото на дерегулацията на финансовия сектор и намаляването на процентните ставки в прогресивната данъчна скàла. Дерегулирането доведе до прекомерна, нека го кажем така, финансиализация на икономиката: до 2008 г. 40% от печалбите на корпорациите отиваха във финансовия сектор. Курсът към дерегулация, който Р. Рейгън пое, за нещастие беше продължен от неговите последователи. Провеждаше се политика на намаляване на максималните ставки в данъчното облагане. Първо тази ставка беше намалена от 70% до 28% (още от Р. Рейгън), а после (след като Б. Клинтън я вдигна до 39.6%) тя отново падна на 35% по времето на Дж. Буш-младши. Бяха намалени и данъците върху печалбата, получавана от непропорционално богатите (капиталът нараства, повече от половината от всичко спечелено отива у 0.1%) – от 20% през 1997 г. (Б. Клинтън) до 15% по времето на Дж. Буш-младши (36). Печалбите от общинските облигации, които са толкова популярни сред богатите, дори не се облагат с данък. В резултат от това 400-те най-богати граждани на САЩ платиха данък от средно 19.9% през 2009 г. (37); нещо повече, 1% от най-богатите американци реално плащат данък печалба малко над 20%, което е по-малко от данък печалба, плащан от американците със среден доход.

Твърдата реакция на Р. Рейгън срещу стачката на авиодиспечерите през 1981 г. често се разглежда като критична точка в политиката за отслабване на профсъюзите, като един от факторите, обясняващи защо авиодиспечерите работят толкова лошо през последните няколко десетилетия. Но съществуват и други фактори. Р. Рейгън прокар-

ваше търговската либерализация, но дори той и неговите последователи да не потискаха така открито развитието на новите пазари, снижаването на транспортните и комуникационните разходи щеше да доведе до по-сериозна външна конкуренция. Някои аспекти на растежа в равнището на неравенството без съмнение се дължат на глобализацията и на замяната на полуръчния труд от новите технологии, които не изискват намесата на човека.

Що се отнася конкретно до САЩ, това е удивителният растеж на доходите на върхушката (1% и 0.1% – най-богати) и необикновеното равнище на бедност сред най-ниските слоеве. Тази тенденция в по-голяма степен е характерна за САЩ, отколкото за Европа, и произтича от различната американска политика, започваща с не толкова стръмна скàла на прогресивно данъчно облагане, по-слаби системи за застраховане и социална защита, образователна система, където образователните, социалните и икономическите постижения на детето в по-голяма степен, сравнено с други страни, са свързани с положението на родителите, и накрая от незначителната роля на профсъюзите и значителната роля на банките, особено след Рейгъновия план за дерегулация.

През цялото си съществуване САЩ са се борили с неравенството. Обаче в условията на данъчна политика и регулация, съществували след Втората световна война, и сериозни инвестиции в образованието (такива като *GI Bill*) положението на нещата се подобрява. Случва се намаляване на данъците за върхушката и дерегулацията, започната от Р. Рейгън, запазва тази тенденция.

Както отбеляза един от участниците в моите семинари, съществува двустранна зависимост между неравенството преди и след плащането на данъци. Не може да е случаен фактът, че САЩ имат най-ниската прогресивна данъчна скàла и най-голямото равнище на неравенство в „пазарните" доходи. Това систематично се потвърждава от данните: като цяло в държави с не толкова прогресивно данъчно облагане се наблюдава по-високо равнище на неравенство. Отчасти причина за това е, че общества с по-голямо неравенство по принцип създават и по-голямо политическо неравенство, особено когато първото достига твърде сериозни размери, което може да се види в САЩ и в други страни. А при политическа система, която позволява на богатите да имат по-силно влияние, не бива да се учудваме колко ниски могат да се окажат данъчните ставки за тях. Съществува обаче и друго обяснение.

Ще се опитам да обясня в каква степен неравенството, особено сред върхушката, е свързано с ориентираното към рента поведение. То по принцип е деструктивно, тъй като печелещите от него получават за себе си по-малко, отколкото вземат от другите, поради което техните разрушителни сили във финансовия сектор са съвършено очевидни. Колкото по-голяма част от печалбата им се облага с данъци, толкова по-малко ресурси могат да отидат за самата реализация на ориентирано към рентата поведение и толкова повече усилия се насочват към онези сфери, където трудът не се заплаща толкова добре, но където увеличението на националния доход се удовлетворява от собственото си право.

Има ли надежда?

Иска ми се да завърша обсъждането с един съвсем леко засегнат досега въпрос. Той се появява отново и отново и се състои в това – има ли някаква надежда? Американците са доста оптимистична нация, те искат да вярват, че има изход. Като икономист аз съм длъжен да призная, че съществуват няколко лъча надежда, независимо

че причините за отчаяние са повече от очевидни: ниското равнище на равенство във възможностите предполага такова равнище на неравенство в бъдеще, което може да се окаже по-лошо от днешното. Икономическата политика, която може да намали високото равнище на неравенство, е ясна. Но връзката между икономическото и политическото неравенство поставя под въпрос перспективите пред тази политика.

От друга страна, в книгата си аз описвам и други държави, които успяха да намалят равнището на неравенство – независимо дали нарастването му е спряно или продължава да расте. Един от основните уроци в тази книга се състои в това, че нашата икономика, нашата демокрация и нашето общество – всички те получават единствено преимущества от намаляването на неравенството и от увеличаването на равенството във възможностите. Някои страни изглежда са осъзнали това. Въпросът е осъзнали ли са го САЩ?

Два периода от американската история са белязани с високо равнище на доходите и неравномерно разпределение на богатството: „Златният век" в края на XIX в. и времената на бума през „Ревящите двадесет". И в двата периода имаше високи равнища на неравенство и корупция, включително в политическите процеси. Фактически до средата на миналото десетилетие равнището на неравенство никога не е достигало нивото от 1920-те. Разбира се, някои от тези, които са натрупали богатството си през тези два периода, са направили много и за цялото общество – крадците барони построиха железопътните линии, които промениха изцяло облика на страната. Тези два периода обаче се отличаваха и с високо ниво на спекулации, нестабилност и ексцеси. Независимо от благополучието на някои хора, държава на всеобщото благоденствие не съществуваше.

По време на тези два периода държавата стоеше на ръба на пропастта. Нашата демокрация работеше. След „Златния век" дойде „Прогресивната ера", която обузда монополната власт. След „Ревящите двадесет" последва важното социално и икономическо законодателство на „Новия курс" на Фр. Д. Рузвелт, което разшири правата на работниците, осигури значителна социална защита за всички граждани на САЩ и създаде системата за социално осигуряване, която почти изцяло изкорени бедността сред възрастното население.

Въпросът е ще се случи ли днес това, което вече се е случвало по времето на разгледаните два периода? Отхвърлянето от избирателите на М. Ромни като кандидат-президент дава слаб лъч надежда: с изключение на преизбирането на Фр. Д. Рузвелт през 1936 г. нито един президент не е бил преизбиран в условия на безработица, имаща равнище подобно на това от ноември 2012 г. Както и предполагах по-рано, позицията на М. Ромни и на останалите републиканци относно неравенството и политическите инструменти, влияещи върху него, изигра голяма роля за този резултат. Но всестранното разглеждане на проблемите за величината, дълбочината и продължителността на неравенството в САЩ ще изисква осъзнати действия, които и двете основни партии трябва да предприемат. По традиция членовете им разбират, че нацията не може да оцелее, ако е разделена, а разделенията днес имат далеч по-широкообхватен характер, отколкото преди едно или две поколения – ерозират основни ценности, включително нашето осмисляне на собствената ни страна като страна на неограничените възможности.

Ще успеем ли да се задържим на края на пропастта? Тази книга е написана с надеждата, че можем да го направим и ще го направим единствено ако осъзнаем какво се случва с нашата икономика и с нашето общество.

ЛИТЕРАТУРА

1. Както пише вестник *„New York Times",* федералният закон за банкрута предвижда отписване на студентски кредит, ако заемополучателят успее да докаже „извънредни трудности" за погасяването му. Този праг често се оказва абсурдно висок: през август 2012 г. вестник *„Times"* описа сърцераздирателна история за безработен сляп мъж, дължащ 89 000 долара по студентски кредит, тъй като не е успял да докаже на съда, че положението му е „устойчива безизходица". На практика отписването на студентските кредити е изключително рядко. В същия доклад се отбелязва, че е трудно да се измери бройката на заемополучателите, успешно погасили студентските си кредити въпреки извънредните трудности, обаче сами по себе си изискванията предполагат, че тази бройка е по-малка от 1000 души годишно за цялата територия на САЩ. Вж. *Ron Lieber, „Last Plea on School Loans: Proving a Hopeless Future", „New York Times"*, 31.08.2012.
2. Данните на Националния статистически център за образование са достъпни на адрес: http://nces.ed.gov/fastfacts/display.asp?id=76 . Всички числа са коригирани с индекса на инфлацията. От 1981 г. до 2011 г. таксата за обучение и другите плащания в държавните университети със срок на обучение 4 години нараснаха приблизително с 368%, отчитайки инфлацията. Вж. също така: *College Board, „Trends in College Pricing 2011"* на адрес: http://trends.collegeboard.org/downloads/College_Pricing_2011.pdf (последно влизане 10.10.2012).
3. *Rajashri Chakrabarti, Maricar Mabutas* и *Basit Zafar* от Федералния резерв на Ню Йорк отбелязват, че от 2000 г. до 2010 г. чистата реална усреднена такса за образование в държавните университети и колежи е нараснала с 33.1% – от 3415 долара на 4546 долара. Според тях за същия период „в съответствие с данните на Държавната служба за надзор в сферата на висшето образование (*SHEEO*) от 2000 г. до 2010 г. държавната субсидия за един ученик (без отчитането на данъците) е намаляла с 21% – от 8257 долара до 6532 долара (тези числа са коригирани с индекса на инфлацията и са измерени по цени от 2011 г.)." Вж. *Rajashri Chakrabarti, Maricar Mabutas and Basit Zafar*, *„Soaring Tuitions: Are Public Funding Cuts to Blame?"* на сайта *„New York Fed"* http://libertystreeteconomics.newyorkfed.org/2012/09/soaring-tuitions-are-publc-funding-cuts-to-blame.html (последно влизане 03.12.2012). *„The College Board"* публикува намаляването на държавната субсидия по тримесечия за 2006–2007 г. и 2011–2012 г. в *„Trends in College Pricing 2011"*.
4. Таксите в колежите се увеличиха пет и половина пъти от 1985 г. насам. Вж. *Catherine Rampell, „Why Tuition Has Skyrocketed at State Schools", „New York Times",* 02.03.2012 г. (http://economix.blogs.nytimes.com/2012/03/02/why-tuition-has-skyrocketed-at-state-schools/), публикувано на 29.11.2012 г. с позоваване на Бюрото по трудова статистика. *„The College Board"* съобщава в *„Trends in College Pricing 2011"*: „През десетилетието от 2001–2002 г. до 2011–2012 г. според публикувани данни темпът на растеж на таксата за обучение и на други плащания за студентите в институтите и държавните колежи със срок на обучение 4 години изпреварваше растежа на инфлацията със средно 5.6%. Сравнете този растеж с 4.5% годишно през 80-те години и 3.2% годишно през 90-те години." Нарастващото неравенство, намаляването на средния доход и растежът на цената на обучението означават, че към 2011 г. (последната година, за която са достъпни данни) средната годишна цена за обучение в държавен университет със срок на обучение 4 години е била с 50% по-висока, отколкото средният доход на 20% от семействата. За тези семейства не съществува никаква възможност да изпратят децата си в колеж.
5. *„Trends in College Pricing",* с. 17.
6. Pew Research Center, *Trends in Political Values and Core Attitudes:* 1987–2009 (May 21, 2009), с. 56 (http://www/people-press.org/files/legacy-pdf/517.pdf)
7. Вж. данните на Института за икономическа политика (EPI): *The State of Working America* (http://stateofworkingamerica.org/chart/swa-wealth-table-6–6-wealth-groups-shares/). Според доклада на EPI „през 2010 г. по-малко от половината (46.9%) от всички домакинства са имали спестявания и по-малко от една трета (31.1%) са имали спестявания от 10 000 и повече долара". Вж. *H. Shierholz, „The 'Democratization of the Stock Market' That Never Happened"*, 2012 г. (http://www.epi.prg/publication/wealth-stock-market-holdings/).
8. Вж. *„True Progressivism", Economist*, October 13, 2012, стр. 13. Т. Пикети и Е. Саез, на чиито работи аз често се позовавам в тази книга, доказват, че за няколкото години непосредствено преди кризата от 1929 г. концентрацията на доходите в 10% от най-богатите хора в САЩ достига безпрецедентна величина за целия XX в. Вж. Thomas Piketty and Emmanuel Saez, *„Income Inequality in the United States, 1913–1998", Quarterly Journal of Economics* 118, no. 1 (2003): 1–39 и обновените

таблици (http://elsa.berkeley.edu/~saez/, 27.11. 2012).

9. Вж. *Warren Buffett, „A Minimum Tax for the Wealthy"*, *New York Times,* 25.11.2012 г. У. Бъфет изглежда прави изводите си въз основа на данните на Международната резервна служба и за 40-часова работна седмица. В същата статия той привежда интересни данни за намаляването на данъците върху богатството, както и убедителни доказателства, че увеличаването на тези данъци е необходимо от от финансова и икономическа гледна точка.
10. Вж. публикацията на Международната резервна служба *„The 400 Individual Income Tax Returns Reporting the Largest Adjusted Gross Incomes Each Year, 1992–2009"*, достъпна на адрес: http://www.irs.gov/pub/irs-soi/09intop400.pdf. (последно влизане 29.11.2012).
11. Тук и по-нататък данните за благосъстоянието стъпват върху данните на Федералния резерв за изследване на потребителските финанси за 2010 г., *„Changes in U.S. Family Finances from 2007 to 2010: Evidence from the Survey of Consumer Finances", Federal Reserve Bulletin 98*, no. 2 (2012): с. 1–80.
12. Медианата за долната четвърт на чистата цена е паднала от 1300 долара до 0 (вж. с. 20).
13. Таблица с преброяване на населението P-53 (http://www.census.gov/hhes/www/income/data/historical/people).
14. Таблица с преброяване на населението H-6 (http://www.census.gov/hhes/www/income/data/historical/household).
15. *Julian P. Cristia, „Rising Mortality and Life Expectancy Differentials by Lifetime Earnings in the United States", Inter-American Development Bank Working Paper no. 665, January 2009*, достъпно на адрес: http://ww.iadb.org/res/publications/pubfiles/pubWP-665.pdf.
16. База данните за човешката смъртност (http://www.ceda.berkeley.edu/News/NAS_WilmothBB_GeogDiff_e50.htmÍNASe0f).
17. Вж. *S. Jay Olshansky et al., „Differences in Life Expectancy Due to Race and Educational Differences Are Widening, and Many May Not Catch Up", Health Affairs* 31, no. 8 (2012): 1803–13. Очакваната продължителност на живот за тези, които са завършили само средно училище, трябва да се оценява внимателно, тъй като делът на тази група от хора се променя.
18. Тази разлика е приблизителна и се отнася към по-младото поколение, което Олшански е изследвал (разликите в очакваната продължителност на живота във връзка с постигнатото образователно ниво в по-малка степен се наблюдават при 60-годишните, отколкото при 40-годишните и 20-годишните). Данните са публикувани в приложението на изследването на Олшански и са достъпни на адрес: http://content.healthaffairs.org/content/suppl/2012/07/31/31.8.1803.DCI/2011–0746_Olshansky_Appendix.pdf (последно влизане 28.11.2012) Центърът за анализ на икономическата политика на Шварц в Новата школа проведе допълнителни изследвания, които в същността си потвърждават изследванията на Олшански, публикувани в книгата *„Differences in Life Expectancy: Is Working Longer a Solution for Everyone"*, достъпна на адрес: http://www/economicpolicyresearch.org/guaranteeing-retirement-income/560-differences-in-life0expectancy-is-working-longer-a-solution-for-everyone.html (последно влизане 28.11.2012)
19. Tavernise, Sabrina. „Life Spans Shrink for Least-Educated Whites in the U.S.", New York Times, 20.09.2012, достъпно на адрес: http://www.nytimes.com/2012/09/21/us/life-expectancy-for-lee-educated-whites-in-us-is-shrinking.html?pagewanted=all
20. Според *„Life Spans Shrink"* на Тавериз през 2006 г. 43% от възрастните с образование по-ниско от средно не са имали полица за здравно застраховане, което е с 8% по-високо, отколкото преди 13 години.
21. Национална федерация на независимия бизнес срещу Сибелиус.
22. Действително в някои публикации от последните години тезите бяха застъпени и разширени. Сред тях са: Timothy Noah's *The Great Divergence: America's Growing Inequality Crisis and What We Can Do about It* (*New York: Bloomsbury Press,* 2012); *Inequality in America: Facts, Trends, and International Perspectives,* by Uri Dadush, Kemal Dervis, Sarah Puritz Milsom, and Bennett Stancil *(Washington, DC: Brookings Institution Press, 2012); and Inequality and Instability: A Study of the World Economy Just before the Great Crisis, by James K. Galbraith (New York: Oxford University Press, 2012).*
23. Това например е един от аргументите на десния Фонд за наследство, който се опитва да докаже, че неравенството се явява предимство за нас – в доклада на Д. Азерад и Р. С. Хедерман-младши, публикуван през септември 2012 г. *David Azerrad and Rea S. Hederman Jr. „Defending the Dream: Why Income Inequality Doesn't Threaten Opportunity"*, достъпно на адрес: http://thf_

media.s3.amazonaws.com/2012/pdf/SR119.pdf. (последно влизане 28.11.2012).

24. Съществуват сложни въпроси при оценката на точността на инфлацията на цената на медицинските услуги, тъй като в някои области (например в кардиохирургията) се забелязва подобряване на резултатите. И това е само един от огромното количество измервани проблеми, които влошават оценката за стандарта на живот в сравнение с оценката в други страни. Нашите измервания не отчитат например разходите за сигурност (заради увеличения риск от загуба на работа или дом). Ако доходът на едно домакинство се е увеличил основно, защото хората са започнали да работят по-дълго, тогава подобрението в дохода на едно домакинство повишава подобрението в стандарта на живот. По-подробно ми се наложи да пиша за това (в съавторство с Ж.-П. Фитуси и А. Сен) в книгата *„Mismeasuring Our Lives: Why GDP Doesn't Add Up"* (New York: New Press, 2010).
25. *Lambert, Richard. „Paying for Inequality", Prospect*, July 19, 2012.
26. *„True Progressivism".*
27. В доклада се отбелязва, че „топ-25 на мениджърите в хедж-фондовете в САЩ получават повече, отколкото всички изпълнителни директори в класацията топ-500 на *S&P*, взети заедно". Вж. *„The Rich and the Rest", Economist*, October 13, 2012, pp.12–15, цитиращ изследването: *Steven N. Kaplan and Joshua Rauh, „Wall Street and Main Street: What Contributes to the Rise in the Highest Incomes?"* в *„Review of Financial Studies"* 23, № 3 (2010): 1004–50. Статията в сп. „Икономист" цитира работата на Т. Филипон и А. Решеф, които в своето изследване *„Wages and Human Capital in the U.S. Financial Industry*: 1909–2006" (working paper forthcoming in the *Quarterly Journal of Economics*) откриват, че заплатите във финансовия сектор са били „твърде високи", започвайки от средата на 1990-те години до 2006 г., а също така и факта, че „арендата струваше 30–50% от разликата в заплатите между финансовия и целия останал частен сектор" (с. 1).
28. *„True Progressivism",* с. 13.
29. Вж. *Sean F. Reardon „The Widening Academic Achievement Gap between the Rich and the Poor: New Evidence and Possible Explanations"* в *R. Murnane and G. Duncan, eds., Whither Opportunity? Rising Inequality and the Uncertain Life Chances of Low-Income Children* (New York: Russell Sage Foundation, 2011), с. 91–116.
30. *„True Progressivism",* с. 13.
31. Пак там.
32. *Conard, E. Unintended Consequences: Why Everything You've Been Told about the Economy Is Wrong* (New York: Penguin, 2012).
33. В „Епъл" понастоящем работят 47 000 сътрудници, базирани в офисите на САЩ (по-голямата им част е съсредоточена в сферата на продажбите), обаче беше установено, че още „257 000 работни места са достъпни в други компании, които имат отношение към „Епъл" и поддържат продуктите на „Епъл". Вж. *C. Guglielmo, „Apple Touts Itself as Big Job Creator in the U.S."*, Forbes, 02.03.2012, достъпно на адрес: http://www.forbes.com/sites/connieguglielmo/2012/03/02/apple-touts-itself-as-big-job-creator-in-the-u-s/
34. Например средната заплата на гърка намаля примерно с 13.7% от 2009 г. до 2011 г. За Португалия спадът за същия период е 6.8% според данните за средните заплати, публикувани от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие *(„Average annual wages, 2011 constant prices and NCU"*), достъпни на адрес http://stats.oecd.org/) (последно влизане 03.12.2012).
35. Даденият модел се позовава на „кривата на Кузнец", която С. Кузнец описва през 1995 г. в изследването „Икономическият растеж и неравенството на доходите" – *„American Economic Review"* 45, № 1 (1955), с. 1–28. Оттогава досега идеята беше доработена и усъвършенствана, например от С. Дасгупта, Б. Лаплан, Х. Ванг и Д. Уилър в изследването „Противопоставянето на кривата на Кузнец", *„Journal of Economic Perspectives"* 16, № 1 (2002), с. 147–168.
36. „Горните 0.1% – около 315 хиляди души от 315 милиона създават около половината от цялото нарастване на капитала за продажба на акции или недвижимости след 1 година; и това нарастване съставлява 60% от дохода на предприемачите от списъка „топ-400" на сп. *„Forbes"* според Р. Ленцер. Вж. *R. Lenzner, „The Top 0.1 % of the Nation Earn Half of All Capital Gains", Forbes,* 20.11.2011, достъпно на адрес: http://www.forbes.com/sites/robertlenzner/2011/11/20/the-top-0–1-of-the-nation-earn-half-of-all-capital-gains/
37. *Stewart, J. „In Superrich, Clues to What Might Be in Romney's Returns", New York Times,* 10.08.2012, достъпно на адрес: http://www.nytimes.com/2012/08/11/business/in-the-superrich-clues-to-romney stax-returns-common-sense.html?pagewanted=all

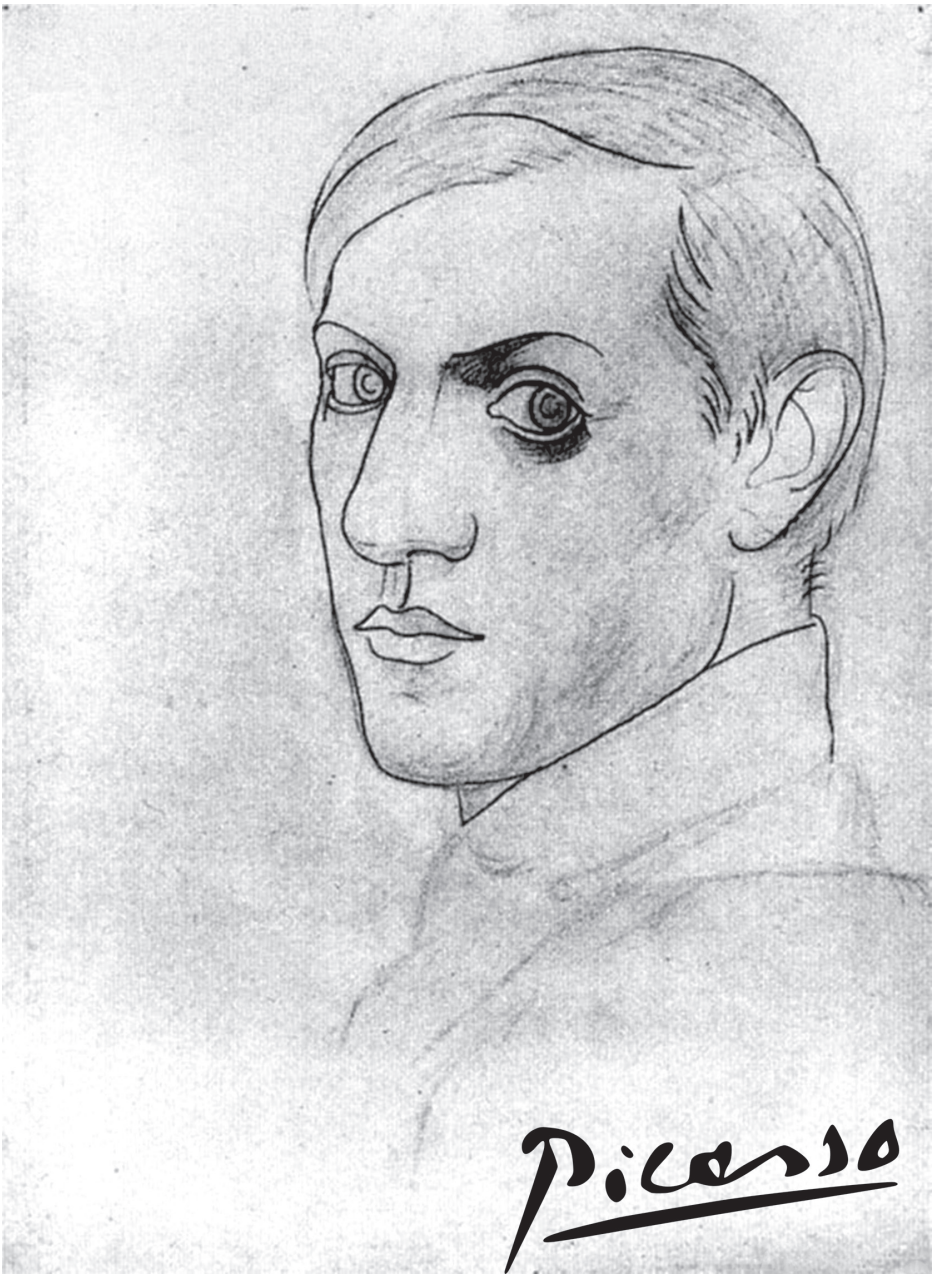

Autoportrait – 1918

ПРЕПРОЧИТАЙКИ МАРКС

Пеню Михайлов

***Пеню Михайлов** – професор по политическа икономия, доктор на икономическите науки. Преподава микро- и макроикономика и икономически теории в Икономическия университет – Варна. Работи в областта на общата икономическа теория и на пазарните отношения. Автор е на множество статии, студии и на монографии, по-важни от които са: „Непроизводствената сфера в системата на обществените отношения" (1987), „Икономическата система в прехода към пазарна икономика" (1993), „Икономическата теория пред нови предизвикателства" (1995), „Бягство от историята? Политическата икономия между критиката и омразата" (2005) и други.*

Маркс е мъртъв. Лозунги от подобен род не са рядкост. В зората на демокрацията по време на еуфорията те висяха по коридори в учреждения и по много етажи на властта. Ортодоксалните марксисти, станали изведнъж неолиберали, ги превърнаха в свое символ-верую. И други обявиха Маркс за мъртъв, пратиха учението му в небитието. Провалът на социализма го свързваха с провал на неговата доктрина. Теорията на Маркс била погрешна в своите изходни постулати, вредна за обществото и затова трябвало да бъде заменена с неолибералната теория. Марксизмът бил отживелица, нямаща никакво бъдеще – съществувал само в главите на закоравели марксисти. И трябвало да бъде изтръгнат от съзнанието на хората. Такива разсъждения не са нови в историята на икономическата мисъл. Адам Смит също бе заклеймяван така, смяташе се, че без него историята е щяла да тръгне по друг път на развитие, че той я е предначертал и тласнал в погрешна посока.

Тези господа забравят: историята има своя обективна логика, тя не е плод на случайности, а на обективни обстоятелства. Личността, колкото и значима да е, не може да ги отмени, тя обаче е в състояние да ускори или забави обективния процес или пък да му даде друга посока на развитие. Съзнанието не само отразява битието, но и го твори в съответствие с обективните обстоятелства. Това обаче днес се отрича. Маркс се обвинява в какви ли не грехове. Хули и кал се сипят върху него. Целта е да се омаловажи неговото учение и да се представи като погрешна и фалшива, противоречаща на истината теория.

Необходимо е Маркс да бъде предпазен от неговите противници и от едностранчива защита. Икономическата теория трябва да се съобразява с обективните исторически промени, а не със субективните прищевки на този или онзи.

Историята трябва да се разглежда като „критическа история" (Хегел). Да се преподава от хора, които искат да я разбират, а не да я фалшифицират и извращават. Истинността да се основава на факти, субективната оценка да бъде в унисон с обективните критерии. „Философията на историята не е нещо друго, освен нейното мислещо разглеждане"[1]. Пак по този повод: „Но историята трябва да обхване онова, което е било, и тя е толкова по-близо до истината, колкото повече се придържа към фактите"[2].

Маркс не може да бъде обвиняван във всички грехове.

Той не е пророк на историята. Нямаше амбиция да я предвиди в детайли, а да обрисува общите ѝ контури. И това е обяснимо: незрелите икономически форми на производство не се поддават на точни теоретични обяснения. На тях им съответстват незрели икономически теории. Икономическата теория трябва да се съобразява с фактите, а не да ги преиначава. Светът през XXI век отиде толкова напред, че изисква критична оценка на изминатия път; нито една теория не може да даде отговор в детайли на ключови въпроси на нашето съвремие; ако знанието днес е едно, утре е друго. То отразява устрема на движението напред.

Много неща от марксистката теория не издържаха проверката на времето. По силата на историческите обстоятелства Маркс и Енгелс дадоха най-обща характеристика на икономическата система на бъдещото общество. Те не можаха, те не си и поставяха за задача да предвидят в детайли хода на историческия процес. Тяхното учение в много случаи страда от известен утопизъм.

Учението на Маркс възникна като историческо обобщение на процесите в капиталистическото общество през XIX и XX век. То имаше за цел да разкрие преди всичко законите на развитие на капиталистическия начин на производство, а не конкретната характеристика на социализма. Доколкото съществуваше, тя бе твърде обща и абстрактна, при това изведена от анализа на капитализма, а не от потребностите на невъзникналото още ново общество.

Теорията на Маркс не е нещо завършено. На нея обаче се гледаше така, смяташе се, че е някаква „свръхнаука", която дава рецепти за всички социално-икономически процеси в развитието на обществото. Тя се идеализираше и догматизираше, откъсваше се от действителността и се затваряше пред постиженията на западната икономическа мисъл. Опростенското разбиране на класовия подход и противопоставянето му на общочовешките ценности, отмирането на стоково-паричните отношения, недостатъчното отчитане на промените в съвременния капитализъм и абсолютизацията на някои виждания на марксизма без оглед на времето, в което са изказани, се отразиха негативно върху цялостното функциониране на икономическата система на обществото. От това то много загуби.

Грубото потъпкване на човешките права и свободи, наличието на бюрократични структури в управлението на икономиката и нейният застой, отсъствието на истинска демокрация и политически плурализъм, пренебрегването на критериите и законите на развитие на високоцивилизованите общества имаха деструктивно влияние върху развоя на обществото. Отричането на социалното партньорство между отделните социални групи и класи пречеше на човека свободно да задоволява своите интереси.

Всичко това като цяло обуслови краха на социализма. Към причините, ускорили този крах, може да се добавят и закостенялостта на политическата система, сраства-

нето на партийната с икономическата и политическата власт, надценяването на възможностите на централистическата йерархическа система на управление, неспособността на източната система да се конкурира със западната, ниският жизнен стандарт на населението и слабата продуктивност на икономиката, вътрешната съпротива на режима и пр. Несъответствието между субективната преценка и доловимите обективни тенденции на развитие на икономиката, статичното, силно неравновесно състояние (затворено общество) дадоха тласък на краха на източната система.

Това, че някои постулати на марксистката теория не дадоха резултати, не означава да се отрича приносът ѝ в развитието на човешката цивилизация. Марксизмът като философска система и школа не може да се заличи. Това признават и буржоазните политолози. Капитализмът според тях е постигнал немалко в своето развитие между другото и затова, че приспособи някои положения на марксизма към своята система. Икономическата теория на Маркс е възлов пункт в развитието на човешката мисъл, степен в развитието на световната икономическа теория.

Критиката на марксизма трябва да отдели зърното от плявата. Трябва да се разруши разбирането за марксизма като за нещо установено и непоклатимо, а не като за синтез от течения и разнообразие на мнения в рамките на учението. Трябва да се унищожи не изобщо марксизмът, а някои негови конкретни положения, които командно-административната система превърна в свои слуги, за да оправдае политиката си.

По този повод подкрепяме идеята на германския политолог проф. д-р В. Хуг, който смята, че констатацията за смъртта на марксизма е прибързана. Може да стане обратното, продължава той: „Марксистката теория, разбирана като критика на господството, диагноза за кризисното развитие на обществата или теория на освобождението, беше скована при стария режим. Ние не можем да кажем кои проекти за обществено обновление ще излязат на преден план в бъдеще; но и недоимъкът, и нищетата ще растат. Това ще ражда нов дух на солидарност на човечеството, превръщайки го в приоритет на идеята за оцеляване. Това според мен не значи нищо друго, освен че марксизмът, без да „възкръсва", ще продължи да живее своя живот.

Марксистката теория е прекалено важен клон от науката, за да се оставя да умира, колкото и радикална хирургия да изисква нейното спасяване. Тя е все още жива и може да допринесе за духовния и интелектуален просперитет, необходими за една ефективна демокрация[3].

„Никой автор не е имал толкова читатели, никой революционер не е обединявал толкова надежди, никоя идеология не е предизвикала повече тълкувания и, ако изключим неколцината родоначалници на религии, никой друг не е оказал върху света подобно влияние, с каквото Маркс беляза целия XX век"[4]. Неслучайно той бе обявен за мислител на хилядолетието.

Но Маркс има и много противници[5]. Тотално се отрича марксизмът. Критиката срещу него сега се основава най-вече на т.нар. провалил се социализъм. Смята се, че Маркс е виновен за всички неблагополучия, твърди се, че неговото учение произтича от една в основата си погрешна преценка за историята и от една фатално обърканa концепция за човешката природа. Провалът на комунизма бил интелектуален провал. Комунизмът е задушил социалното творчество, въпреки че се е обявявал за най-творческата и новаторска социална система. Той не е взел под внимание основните човешки стремежи на индивидите към свобода, към правото им на политиче-

ски избор. Аналогични мисли бяха изказани още през миналото столетие от руския анархист Михаил Бакунин, изказват се и днес. В тях има много истина, но и явна преднамереност.

Критиката на Маркс обаче не бива да пренебрегва факта, че много негови възгледи се намираха в процес на развитие и оформяне, че търпят промяна. На тях не следва да се гледа като на нещо неизменно. Той не всичко е успял да осмисли достатъчно. Това критиката не иска да отчете. Тя страда от един съществен недостатък – „крахът" на социализма се представя като грях на Маркс, на неговата теория. Но дали това бе социализъм, такъв, какъвто се разбира от марксизма?

Кризата в Източна Европа не може да се обясни със социализма. Тя е провал на сталинисткия държавен социализъм, някои го наричат и феодализъм. В сталинизма не може да се разпознае идеалът на социализма. Той не е адекватен на него. Сталинизмът превърна марксизма във вулгарна идеология. Той го постави в служба на партията, която върхушката използваше за установяване и укрепване на своята власт. Марксизмът се прекрояваше съобразно с интересите на тоталитаризма. Всяко действие на тоталитаризма се обосноваваше с марксизма, въпреки че в повечето случаи нямаше нищо общо с учението на Маркс. Марксизмът се използваше, за да се утвърди една власт, а сега антимарксизмът – за да се утвърди друга.

Реалният социализъм претърпя крах, но социалистическата идея – не. Тук може да се направи своеобразна аналогия със свободата. Това, че не се е осъществила, не значи, че идеята за нея е престанала да съществува. Тя е жива и си пробива път. Да не казваме голяма дума, но това, което днес се отрича, утре може да бъде факт. Да се позовем на историята: църквата извърши големи злодеяния, но вярата в Христовото учение остана. Идеите съществуват, докато хората вярват в тях. Не така обаче мислят някои люде.

Испанският учен Уерта де Сото Хесус разглежда социализма по подобие на Хайек. Той го смята за интелектуална заблуда, интелектуална грешка на разума, произтичаща от фатална самонадеяност. Този учен се спира подробно на различните типове социализъм: реален, консервативен, буржоазен, демократически, социалдемократически, пазарен, социализъм на Оскар Ланге и пр. След дълги разсъждения стига до извода: много малка е вероятността социализмът да бъде възроден и все пак, ако това стане, то трябва да се основава на „преопределение" на основата на концепцията за обществото като стихиен порядък. Т.е. социализмът може да се възроди, ако „той би станал синоним на словосъчетания като „икономически либерализъм" и „пазарна икономика", изразяващи днес идеята за уважение към стихийните социални процеси и за минимизация на систематическото принуждение, приложени към тях от държавата. Разочарованието обаче, предизвикано от интензивната и непрекъсната гонитба за социалистическия идеал, а също и безумната самонадеяност, която човечеството демонстрира във всички сфери на живота и особено в науката, политиката и в обществото, не позволяват да се повярва, че подобно схематическо развитие може да се реализира на практика". От приведените мисли може да заключим, че авторът страда от идеологическа преднамереност. Приел за изходна точка омразата, той всячески се стреми да я защити. Идеята за социализма обаче наново се съживява. В Германия продажбите на „Капиталът" на Маркс се увеличиха. Издигат се лозунги, освободени от грешките на миналото. Социализмът не е отвлечена идея, а реален израз на проти-

чащите процеси в обществото. На него не бива да се гледа като на интелектуална заблуда и фатална самонадеяност, а като на стремеж хората да постигнат по-справедлив и хуманен начин на живот, свят без войни и нищета. Дадена теза се приема за невярна и се вземат доказателства от нея, за да се опровергае самата теза. Социализмът се е провалил, значи марксизмът е претърпял крах. Изопачава се идеята, изважда се от общия контекст и се представя по начин, който е изгоден за този или онзи.

Наистина времето, в което живеем, изисква радикална преценка на Марксовото наследство. Това обаче трябва да става от гледище на трезвия научен анализ на обективността, а не преднамерено. Независимо че някои положения на марксистката теория не издържаха проверката на времето, Маркс бе четен и ще продължава да се чете. Към неговото творчество трябва да се отнасяме с уважение.

Социализмът се опростяваше. Робуваше се на концепцията, че щом е налице държавна и кооперативна собственост, социализмът е победил. На общественото развитие не може изкуствено да се налага моделът на комунизма, а опити за такова налагане съществуваха. Поради това тезата, че социализмът е навлязъл в своя зрял стадий и че по същество се изгражда развит социализъм, нанесе поражение на икономиката. Управляващият екип нямаше ясна представа за етапа, в който се намира обществото, а неправилно формулиран етап означава неправилно формулирани задачи и цели. Икономическата наука плати скъп данък за това, че разглеждаше социализма като нещо хомогенно и еднородно, недооценката на другите икономически форми на производство причини сериозни щети на обществото, които трябва да възстановим. А това значи, че икономическата система на обществото сама създава недостигащите елементи на своето функциониране, възпроизвежда историческите условия на своето утвърждаване.

Социализмът не можеше да бъде развит на този етап по следните съображения: първо – в икономическата му структура имаше форми с различен генетичен произход; второ, той не се развиваше в съответствие със своята логика; трето, срещаха се икономически форми на производство, които не бяха адекватни на същността на социализма и поради това не можеха да се нарекат чисто социалистически, макар че обслужваха неговата икономика; четвърто, обществото не беше гражданско. Това се отнася не само за социализма, а и за всяка развита форма на производство. Докато е слаба, тя все още търси опора в минали или изчезващи форми на производство. Щом обаче се утвърди, тя ги отхвърля или ги включва в своята орбита, като ги подчинява на законите и целите на собственото си развитие. Робовладелският строй например използваше патриархалното робство за своето установяване. Това важи за колонàта при феодализма, а още повече и при капитализма – за други форми на производство.

Обществото трябва да премине през всички стадии на индустриално развитие, това е необходимост за него. Страната ни обаче не го стори. Удовлетворяваха се първични и крайно примитивни нужди. Социалният прогрес се определя не толкова от зрелостта на производствените отношения, колкото от степента на развитие на производителните сили, от която зависи дали човекът е поставен в центъра на вниманието или пък е в неговата периферия. Освен това социализмът не се развиваше на базата на най-модерните научно-технически постижения. В това отношение значително отстъпваше от равнището на капиталистическите страни.

Хората съдят дали една система е справедлива не по разпределяемите блага, а по степента на удовлетворяване на потребностите си. И тъй като степента на тази удо-

влетвореност при капитализма беше по-висока, неговата система се оказа по-жизнеспособна и ефективна. Това не се оценяваше достатъчно от командно-административната система, вследствие на което при сравнителния анализ на двете системи се даваше предимство на социалните критерии на разпределение, не се вземаше предвид степента на задоволяване на потребностите на хората или, доколкото се говореше за такова задоволяване, то бе твърде декларативно, пронизано от идеологически съображения.

Собствеността при тоталитаризма се деформира и в крайна сметка се обезличи. Широко разпространение у нас придоби т.нар. икономически паразитизъм, което пак е проява на експлоатация – маса предприятия се дотираха и субсидираха от държавата. Доходът от печелившите се прехвърляше върху лошо работещите предприятия, а от това губеше обществото. Поради обезличаването на обществената собственост хората не участваха реално в нейното управление, вследствие на което собствеността фактически не беше обществена. Самият факт, че с нея се разпореждаше върхушката, означава, че тя се бе превърнала в олигархична собственост. По тия причини държавната собственост не можеше да се отъждествява с обществената или, доколкото такова отъждествяване съществуваше, то имаше чисто апологетичен, идеологически характер.

Обстоятелството, че трудовият колектив беше отчужден от средствата за производство и с тях се разпореждаше държавата с нейните бюрократични органи, говори за срастване на икономическата с политическата власт, за монополизация на собствеността, което разслои обществото на съответни социални групи и засили експлоатацията. Това премахна вътрешните източници за саморазвитие на икономическата система. Унищожените вътрешни стимули за труд се замениха с административна намеса и принуда. А без стимули не може да има развитие на системата. Без индивидуализация на интересите обществото е обречено на гибел.

Експлоатацията може да се проявява и под формата на данъчно облагане, чрез което значителна част от доходите на предприятията се изземваха и облагодетелстваха върхушката. За да не се повтори това, е необходимо държавната собственост да се раздържави. При капитализма раздържавяването не предизвиква сериозни трудности и усложнения, защото държавната и частната собственост имат еднотипна основа. У нас обаче положението се усложнява поради това, че те не са с такава основа. Ограничеността и прекомерното свиване на държавната собственост доведе до друг тип общество. Ако моделът се натрапва на несвойствена система, това значи да се поставят цели, противоречащи на нейната същност. Траекторията се променя, системата се разрушава, подчинява се на чужди образци, за които тя не е пригодена. Кризата се поражда не от трансформацията на системата, а от неадекватните мерки за нейното разрушаване и за утвърждаване на новата система.

Това налага критична оценка не само на трансформацията, а и на теориите и подходите, които я обясняват, които правят истината рационална. Кризата е сигнал, че има нещо нереално в теориите и алтернативите. Ако България иска да излезе на широкия друм към социално благополучие, тя трябва да смени своята теоретическа парадигма, да разработи стратегия в съответствие със своите национални интереси.

Целта на прехода е да установи демократично общество и пазарна икономика. Поне така се прокламира. Пазарът и демокрацията са дълбоко свързани, макар че не се покриват. В името на тази цел не трябва да се възпроизвеждат остарели

икономически системи и сляпо да се копират недъзите и слабостите на пазарната икономика, а да се осъществи преход към такава икономическа система, която въз основа на съвременните обективни икономически процеси да предотвратява и тушира слабостите на предишното социално-икономическо развитие и да осигури благополучието на нацията. Следователно главната цел на преходния период е да създаде икономика, която има способността да се самоорганизира, да постига равновесие и в най-кратки срокове да излиза от икономическа криза. За съжаление тази задача не е постигната.

В теорията на познанието и в повседневния практически живот ние трябва да се придържаме не към единствен модел на икономическо движение, а към синтез от теории. Икономическият неолиберализъм, който ни се натрапва като модел, почива на погрешна философия: *първо*, придава му се всеобхватност и непогрешимост; *второ*, абсолютизира се; *трето*, смята се, че ще реши всички въпроси на прехода; *четвърто*, това го превръща в ръководен принцип на икономическата политика на много правителства.

Ако го приемем за истина, значи историята не оставя никакъв отпечатък в появата и развитието на теорията и поведението на човека се предопределя тъкмо от този либерален път. Това обаче не е нищо друго, освен метафизическо твърдение, като не се намира друго обяснение, се прибягва до т.нар. метафизически схеми. Но дали те са научни, не дискредитират ли методологията и плурализма? Концепцията неизменност е метафизическа концепция, тя не се потвърждава исторически.

Една теория има смисъл да се прилага, ако решава проблемите, за които е призвана. Неолибералният подход като теория придобива по-малко валидност и приложимост в сравнение с други теории. Наистина той не може изцяло да се отрече, да бъде отхвърлен от историята, но при определени обстоятелства, взет сам по себе си, не дава резултати, затова трябва да бъде съчетан с други подходи на икономическо изследване.

Ние се интересуваме от учението на Маркс не толкова от гледна точка на изминалите събития, а от гледна точка на методологията за построяване на икономическата система. Въпреки превратностите на времето, методологията на Маркс за анализа на проблема не е изгубила и днес своята актуалност. За него през последните години се изписаха и казаха много неща. Едни го възхваляват, други го хулят[6], трети го обвиняват в много грехове, един от които – че е тласнал историята в погрешна посока. Не мисля, че това е така. Човек не може да измени обективната историческа логика. По тия причини едва ли Маркс е виновен за всички бедствия, сполетели страните от бившия Източен блок.

Маркс разглежда историята от различни страни, не ги абсолютизира, а ги поставя в съответствие с логиката на историческия процес. Историята е изпъстрена с много събития и факти. Не всички от тях имат отношение към нейното развитие. Научното познание се абстрахира от несъщественото, очиства се от случайното, от това, което няма отношение към историята. Това обаче не значи, че тя се вкарва в определени схеми и шаблони на развитие.

„Там, където се прекратява спекулативното мислене – пред лицето на действителния живот, там именно започва действителната положителна наука, изобразяването на практическата дейност, на практическия процес на развитие на хора-

та. Прекратяват се фразите, тяхното място трябва да заеме действителното знание. Изобразяването на действителността лишава самостоятелната философия от жизнената ѝ среда. В най-добрия случай тя може да бъде заместена от сумирането на най-общите резултати, които се абстрахират от разглеждането на историческото развитие на хората. Тези абстракции, сами по себе си откъснати от реалната история, нямат абсолютно никаква стойност. Те могат да служат само за това – да облекчат подреждането на историческия материал, да набележат последователността на отделните му слоеве. Но за разлика от философията тези абстракции съвсем не дават рецептата или схемата, по която могат да бъдат нагласени историческите епохи. Обратно, трудностите започват едва тогава, когато се пристъпи към разглеждане и подреждане на материала – все едно дали той се отнася към миналата епоха, или към съвременността, към действителното ѝ изобразяване. Премахването на тези трудности е обусловено от предпоставки, които съвсем не могат да бъдат дадени тук, а произтичат само от изучаването на реалния жизнен процес и дейността на индивидите на всяка отделна епоха."[7]

Кое е тук опростенското разбиране на историята? Дали тя се откъсва от реалността? Абстракцията е нужна, за да се проникне по-дълбоко в същността. Подобен подход прилагат и други. Макс Вебер говори за „идеални типове стопанства". Извън тях обаче остават много други, които реално съществуват, но не се вземат под внимание. Защо тогава него не го обвиняват в схематизъм и едностранчивост, а обвиняват К. Маркс? При едни и същи случаи – два различни подхода. Историята борави със закономерности, не всички събития и случки имат отношение към тях.

Оценката за Маркс е твърде противоречива. През последните години се появиха различни публикации, свързани с неговото творчество[8]. Маркс не е мъртъв, както се твърди – интересът към него не намалява, а се увеличава. В Германия „Капиталът" се издава и се изучава в европейските университети в курсовете по политическа икономия. Всяка теория има принос в развитието на икономическата мисъл.

У нас не е така. Преди години Маркс се величаеше, всяко отклонение от неговата теория се смяташе за ерес, за проводник на буржоазна идеология. Днес нещата взеха обрат: неокласическата школа се поставя на преден план, смята се за универсална и непоклатима за всички времена, нейните канони и постулати се бранят с всички средства. Забравя се, че тя е частен случай от икономическата теория въобще и затова не може да претендира за истинност от последна инстанция. Всяка теория е рожба на определена потребност. Всяка страда от историческа ограниченост и в този смисъл не може да бъде всеобща. Това важи не само за неокласическата теория, но и за марксистката теория, те са само степени в развоя на икономическата мисъл.

Историята на икономическата мисъл представлява поток от икономически знания, степени и възгледи в нейното развитие. Промяната в обекта е промяна и в подхода на неговото изучаване, сложността му изисква плурализъм в обясненията. Икономическата динамика не се реализира по еднозначен начин, на нея са свойствени нелинейност и многовариантност. Не бива да се забравя, че всяка теория има своя ниша и принос в развитието на икономическата мисъл.

В такъв дух следва да се оценява и марксистката теория от гледище на съвремието, а не изцяло да се отрича. Маркс блестящо приложи логическия и историческия подход в анализа на капиталистическата система, той не е исторически пророк, а ис-

торически критик на съвременното нему общество. Много неща от неговата теория запазват своята значимост и днес.

Не всяко възвръщане е грешно и безплодно, не всяко старо е лошо и не всяко ново е добро. Старите теории могат да съдържат както отговор на нерешени въпроси, така и друг подход в тяхното изложение. Но и тук не бива да се увличаме – не всяка теория е плодотворна и научно издържана; крахът (отхвърлянето) на дадена теория в много случаи е нещо временно. Това го доказа и историята на науката.

Политическата икономия и неокласическата теория могат да бъдат подложени на критика, но всяка критика може да подхранва друг начин на обяснение, породен от промените в съдържанието на обекта на икономиката. Няма неизменни абсолютни закони. Законът е страна на същността, която следва да се разглежда в развитие. Законът се развива, същността се обогатява, той се отличава в сравнение с първите си прояви при формиране на икономическата система.

Животът е многолик. Той не може да бъде разбран с една-единствена теория, нужен е синтез от теории, които не само да го обяснят, но и да го изменят.

Учението на Маркс е вечно живо. То има непреходен характер. Много страни от него запазват своята сила и за съвремието. Един от тях е методът на Маркс в изследването на производителния труд в „Капиталът". Недооценката на този метод води до множество противоречия в подхода към разглеждания въпрос.

Маркс трябва да се преоценява не само от гледна точка на същността на системата, но и според неговите възгледи за бъдещето на социализма. Да се пише за социализъм, значи да навлечеш гнева на мнозина върху себе си. Това има своето логическо обяснение: социализмът е дискредитиран; смята се за интелектуална заблуда и грешка (Хайек); основан на агресия и принуда, агресия против свободата на човешката дейност и предприемчивост (У. Сато); опиум за народа; едно от най-влиятелните политически движения на съвремието почива на лъжлива предпоставка, то е наивна и некритическа рационалистическа теория, волунтаризъм и ненаучна методология; заблуждение и високомерие; фатална самонадеяност, причинила безброй жертви и страдания (Хайек). Социализмът не е и никога няма да бъде научна теория по простата причина, че робува на стремежа към идеално общество; по своята същност е утопия, карикатура на предсказанията на Маркс (К. Попър).

Това е в общи линии западната пропаганда. Социализмът е подложен на масирана атака. Едни го ненавиждат, други го възхваляват, трети твърдят, че това е сталинска версия за социализъм. Обществото, което се нарича социалистическо, не е социалистическо, а досоциалистическо, своеобразен вариант на преход от капитализъм към социализъм. За социализма няма единомислие, единна избистрена концепция: твърди се, че може да бъде ляв, десен, християнски, консервативен, феодален, пазарен, демократичен и всякакъв друг. С една дума, хората са объркани и затова се манипулират лесно.

Крахът на социализма не е крах на социалистическата идея. Преди да поясним, нека посочим: най-трудно се оценява и обяснява онова, на което си съвременник, онова, което не е достигнало своята зрялост. На незрели икономически форми на производство съответстват и незрели икономически теории, които не се поддават на точни теоретични отражения.

Познат ли е за нас социализмът? Не, не е. Вероятно това е имал предвид Ю. Андропов, предпоследният генерален секретар на ЦК на КПСС – ние не познаваме обществото, в което живеем и се трудим. Това, че не го познаваме, според мен не значи да не се правят опити то да бъде опознато и обяснено. Това важи и за прехода. Ние сме съвременници на прехода и носим отговорност за неговото провеждане, всеки го преживява по свой начин.

Социализмът исторически бе приложен в Русия – бедна и изостанала страна, а не в развития Запад. Това даде отпечатък и върху руския марксизъм. Той се отличава от западния. На Запад той бе по-разкрепостен и по-свободен, открит за критика и опровержение, в Русия – канонизиран, превърнат, по думите на Н. Бердяев, в своеобразна религия. Маркс се възхваляваше и обожествяваше, сравняваха го с Исус.

Болшевиките превърнаха марксизма в доминираща партийна идеология, а по-късно в СССР – в държавна идеология. В името на „чистотата на марксизма" всеки, дръзнал да се откъсне от него, се смяташе за опортюнист, ревизионист, проводник на буржоазната идеология. Партийната номенклатура използва марксизма, за да установява своята власт, предпочитайки своите интереси пред неговата същност. На него тя гледаше като на универсално учение, важно за всички времена, а не като на степен в развоя на човешката мисъл. Няма теория за вечни времена, всяка е рожба на определна потребност и в този смисъл страда от историческа ограниченост. Ленин предупреждаваше: марксизмът не е догма, а ръководство за действие, въпреки това той бе канонизиран и догматизиран.

Някои постулати на марксизма не бяха пригодени за Русия и затова не дадоха резултат. Революцията се извърши в името на Маркс, а не по Маркс (Н. Бердяев). Да припомним някои мисли на Маркс: ако в Русия се извърши революция, тя ще бъде селска, далеч от всяка демокрация. Поради изостаналостта на страната и преобладаващия дял селско население тя не може да се развива по демократичен начин и ако все пак избухне, ще бъде съпроводена с много страдания и жертви. В писмо до В. Засулич Маркс отправи призив до руските социалдемократи да не избързват с революцията, а да я дочакат да се осъществи най-напред на Запад.

Нещата по-късно взеха друг обрат. Сталин прекъсна Новата икономическа политика (НЕП) на Ленин. Извърши се насилствена колективизация, демокрацията беше погазена, в страната се установи терор и диктатура, социализмът се строеше с много трудности, страдания и жертви.

Всяка революция има своя логика на развитие. Насилието е част от нея. Нима Английската буржоазна и Великата френска революция, да не кажем робските и селските въстания, не бяха съпроводени с терор и насилие? Руската революция не прави изключение. Руснаците не можеха да бъдат якобинци. За революцията се съди как изглежда тя в очите на хората, съответства ли на въжделението и социалния устрем на масите за по-добър и справедлив начин на живот. Моралните принципи като че ли са на по-заден план или придобиват по-друг вид и измерение. Морално е онова, което разрушава старото или го вгражда в настоящето от гледище на целите на движението. Моралното обаче на практика се оказа не това, което казва Маркс, а това, което е угодно за мен да бъде морално. Такава житейска философия няма нищо общо с марксизма и с Маркс.

Руските болшевики бяха не толкова творци на революцията, колкото нейно оръдие. Революцията, както казах, има свои закони, тя не е подвластна на своите вдъхновители и извършители. Насилието е обективно предопределено, макар че не може да бъде оправдано. Така че да се вини Маркс за провала на социализма, да се хвърля кал върху него е дълбоко погрешно и научно неиздържано. Истината не бива да се оценява партийно и идеологически.

За социализма няма отъпкани пътища. Движението е многолико и многопосочно. Социализмът и комунизмът са алтернативи на капитализма. Капитализмът не е край на историята, както твърди Фукуяма, а „степен на развитие на човешката цивилизация, при това най-високата, която според Маркс досега историята познава. Той не е неин завършек. Крайната цел – нищо, движението – всичко" (Бернщайн).

Що е социализъм? Този въпрос няма еднозначен отговор. Всяко определение е ограничено и в този смисъл непълно. В схематичен вид ще посоча някои черти на комунизма, които в една или друга степен важат и за социализма.

Комунизмът е обществена система, базираща се на обществената собственост върху средствата за производство; освобождаване на човека от гнета на капитала и класовата експлоатация; ограничаване на наемния труд като единствено условие на жизнена дейност; общество на свободни и асоциирани граждани; справедливо и равноправно разпределение на обществените блага; хуманизация на производството и на човешките взаимоотношения; свободата на всеки – условие за свобода на всички; свободна индивидуалност и развитие на човешката личност и така нататък.

Обществената собственост не слага кръст на другите форми на производство. Че слага – това е версията на държавния социализъм. Няма собственост, която съчетава само положителни страни, и няма собственост само с отрицателни. Всички форми на производство следва да се развиват. Всяка от тях трябва да докаже своите предимства. Държавната собственост не е синоним на обществената, нито втората на първата. Иначе страните, в които държавната собственост е преобладаваща, могат да се обявят за социалистически.

Същността на капитализма е в частната собственост – източник на човешка свобода (Милтън Фридман). Икономическата свобода е път към политическата. Значи свободен е този, който владее собственост, несвободен – който зависи от държавата. Оттук и изводът, че държавната намеса е пречка за свободата, ограничава икономическите права на човека. Свободен е оня, който притежава собственост – единствената създаваща равни права и възможности; останалото е талант и способности.

Нещата обаче стоят малко по-различно. Частната собственост е конкуренция, своеобразна икономическа борба, но може ли състоянието на война да бъде свобода? Социализмът не признава такъв подход. Всеки има право на собственост, но не всеки има възможност. Всеки е в правото си не само да „има", но и да „бъде" (Е. Фром). Поставянето на знак на равенство между частната собственост и свободата не е решение на въпроса.

Комунизмът се представя като велик идеал на обществото. Светлото бъдеще се рисува в розови краски. Това се приписва на Маркс. Партийната номенклатура тъкмо така подхождаше. Монополизирала властта, тя смяташе, че по-добре от всекиго разбира Маркс. Но критерият за кариерата на практика беше не Маркс,

а личната преданост към властта и партията. Историческите летописци сочат, че ръководители от висш ранг не са чели Маркс и не са го познавали. За някои комунизмът е „брътвеж" – приказка, обвита в лъжа и измама. Въпреки това тя бе използвана от някои хора за пропагандни цели.

За Маркс и Енгелс конструирането на новото общество с готови решения, схеми и шаблони беше чуждо. Маркс не е теоретик на бъдещото общество, както някои смятат, не е исторически пророк, а исторически критик на буржоазното общество. Той търси новото общество чрез критиката на стария свят. Социално-икономическата определеност на капитализма, подобна на другите добуржоазни форми на производството, е исторически преходна, а не краят на историята.

Как стои въпросът със социализма днес? С какви средства ще се постигне? Хората не искат революция и насилие. В „Манифеста..." Маркс и Енгелс се застъпиха за насилствена смяна на капитализма по пътя на революцията, в по-късните си произведения те заявиха: там, където демократичните традиции са силни, властта може да бъде завзета по мирен парламентарен път.

Комунизмът според Маркс не е това, което ще настъпи утре, той е обществено състояние, което не спира историята, а позволява тя да протича в определено направление.

Демократичният социализъм не е изобретение на социалдемократите. Неговите контури бяха очертани от Маркс и част от тях се съдържат в отговора на предишния въпрос. Демократичният социализъм е социализъм без революция. Той защитава интересите на цялото общество, отправя призив не за конфронтация, а за компромис между труда и капитала; не за класови конфликти, а за преодоляване на противоречията чрез съединяване на противоположностите; той е стимул към растеж на общественото богатство и към неговото по-справедливо разпределение, към намаляване на бедността и увеличаване на жизнения стандарт на хората.

Китай също се застъпва за такъв път, но запазвайки ръководната роля на комунистическата партия. Според неговите ръководители всеобщата заможност не означава превръщане на собственика в пролетарий, а обратно, непревръщане на богатите в бедни. Тази идея е сто пъти по-справедлива от идеята за класовата борба, за помощ на бедните чрез грабеж от богатите. Първата идея е идея на „всеобща заможност, втората – идея на всеобща нищета". Примитивният комунизъм с неразвити потребности и беднота е ретрограден, реакционен, груб, вулгарен комунизъм (Маркс).

Социализмът е всемирен исторически процес. В България той ще дойде от Запад. Ние сме малка страна и не можем да диктуваме съдбините на световната история.

***

Въпреки превратностите на времето, Маркс е четен и продължава да се чете. Би Би Си го обяви за най-големия учен на хилядолетието. Вестник „Гардиън" от 10.XI.2013 г. обвини „преподавателите по икономикс", че не могат да се освободят от заблудата, в смисъл че пренебрегват преподаването на икономически знания на основата на теорията на Маркс. Нещо повече: „в британските университети се придържат към идеи, които са неверни или се отричат от реалността"[9].

Отправя се призив за създаване на нови курсове по икономикс, включващи учението на Маркс и Кейнс. Същият вестник в края на 2013 г. публикува данни, че „в световната виртуална книжарница „*Amazon.com*" има 24 843 книги със заглавия, под които стои името на Маркс. А за икономиката на неолиберализма – 2613"[10].

Нима тези данни говорят, че Маркс е мъртъв, че неговото учение е лишено от перспектива? У нас подобни схващания също се застъпват. Но политическата икономия не се изучава като учебен предмет във висшите училища. Младите изобщо не познават теорията на Маркс, което се отразява върху качеството на обучението.

Без теорията на Маркс не можем да обясним закона за развитие на обществото. И колкото по-рано това се осъзнае, толкова по-добре.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Хегел, Г. Ф.* Философия на историята – Духът на Изтока. С., Евразия, 1995, с. 12.
2. Пак там, стр. 15.
3. *Макелън, Дж.* Мисли за бъдещето на марксизма-ленинизма. – Философска мисъл, 1999, с. 38–42.
4. *Атали, Жак.* Карл Маркс или световният дух. Превод от френски. С., Рива, 2006, с. 5.
5. За и против Маркс. – Философска мисъл, 1990/1991.
6. *Уерта де Сото, Х.* Зкономический расчет и предприемательская функция. Превод от английски. М., ИРИСЕН, 2008.
7. *Маркс, К.* и Фр. Енгелс, Съч. Том 3. Изд. на БКП, 1957, с. 28.
8. *Ойзерман, Т. И.* Марксизм и утопизм. М., 2003; *Котельников, М. Е.* Основное противоречие марксизма: социально-философская экспликация. М., 2005.
9. Вж. Васил Проданов. Перипетиите на Маркс и марксизма. – Понеделник, 2013, бр. 11–12.
10. Пак там.

Sculpteur et modele agenouille – 1933

БЪЛГАРИЯ Е ВСИЧКО, КОЕТО ИМАМЕ

Петър Начев

Съвременна България не е България на индустрията, не е България на относителното равенство, макар със сигурност да е рог на изобилието – но само за малцина. Днешна България не е страна на справедливостта и хуманизма. Тя е смесица от зависимости и лобистки интереси.

Но България е всичко, което имаме.

През последните трийсетина години преминахме от етапа на развития социализъм през етапа на младата демокрация, през етапа на деиндустриализацията, на корпоративизма, на разпада на държавността, на авторитаризма и полицейщината, за да стигнем до етапа на абсолютната агресия срещу всяка алтернатива, която би служила на хората. Преминахме през това, което наричат преход, за да стигнем до… реформи, и така – няма да има край. Какво по-различно може да се очаква от приватизацията на болниците, от поредното увеличение на тока, от обезсилването на държавното образование в полза на частни търговски дружества, от поредния опит за безпринципно кадруване в съдебната система с единствената цел тя да бъде подчинена или от новите стари подуправители на БНБ. Промяната на една система не може да бъде предизвикана от онези, чиято визия за модела ѝ напълно се припокрива с нейното състояние.

БСП дълго време следваше пиар тенденциите. Вписваше се в общата картина. Приемаше ролята на политически бушон заради зависимостите на своето ръководство. Но след като за пореден път преживяхме крушение на полулявата политика, извезана от компромиси, най-накрая се разбра, че няма такова нещо като полуляв, така както няма такова нещо като полупатриот и полуотговорен. Вярвам, че компромисите са зад нас, а ние отново сме отвъд зависимостите. Наистина, политика се прави с пари или с характер. Парите често са зависимост, затова трябва да имаме необходимия дух и постоянство, за да спечелим доверие, което да не се основава на платена реклама по телевизията, а на абсолютното съвпадение на интересите и целите на хората на наемния труд, на техните семейства с тяхното автентично политическо представителство. През последните месеци то не бе майчин език, то не бяха напускания, то не бяха посредници, то не бе чудо – и всичко това защото ръководството обяви ляв и независим от другите политически субекти курс на развитие. Най-накрая, макар и без фанфари, без реклама и маркетинг, българският народ има своя автентично лява алтернатива. БСП не влезе в съглашение с ГЕРБ, а помощта на ДПС за тях става все по-явна.

Поуките, които се извлякоха, са многобройни, но за лявото крило в БСП най-важни са действията, а действията на ръководството в голяма степен вече се припокриват с нашите очаквания. Това се е случвало и преди на програмно ниво, но не е проличавало отчетливо в реалните управленски действия. Освен това през последните месеци се изпрати ясно предупреждение към всеки, който вижда в БСП ката-

лизатор на кариерни амбиции. Процесът не е завършен и трябва да бъде задълбочен, не можем да очакваме едно и също действие да произведе различен резултат. В БСП има дясно крило, то трябва да поеме своята отговорност за състоянието на партията и за погрешните управленски решения. То вече не може да доминира в една партия, обърната към хората и срещу зависимостите.

А зависимости има наднационални, национални и регионални. На прага на местните избори сме. И ще започнем оттам. Стига сме си затваряли очите пред обезвластяването на гражданите по места. Стига сме прикривали виновниците за строителния бум и за последствията от него: икономически, социални и демографски. Дистанцията между големите градове и малките населени места надхвърля 50 години цивилизационно развитие. Това не е продуктивно дори в средносрочна перспектива. Обезлюдяването на малките селища свежда производителността и следователно привлекателността на тези региони до крайно незадоволителни нива. Децата напускат родните си места и обезсмислят живота на родителите си. От тези процеси страда и големият град, където конкуренцията на ниво качество на работната сила се измества към конкуренция на компромиса, на търговията с права. Така се появява и неформалната икономика и в частност недодекларираният труд, който унищожава всякаква перспектива за провеждане на социална политика. Защото политиката днес се прави с пари или със зависимости, не толкова с характер. Ето защо медийната пропаганда така грижливо брани своите любимци от големите градове. Тези кметове са първоизточник на процеси, които често се обясняват единствено на национално ниво, но вината е и тяхна. Те не са отговорни само за безжичната връзка в парка, не са отговорни само за детските градини. Тяхна е отговорността да осъществяват местна политика за нуждите на националния и обществения интерес. Така например гр. София може да инвестира в създаването на производствени мощности в малките населени места около София или в изостаналите райони на Северозапада и това би било в изключителен интерес и на софиянци, защото националната демография има значително влияние върху качеството на живот, труд и сигурност в големия град. Представителите на БСП в местната власт трябва да бъдат гаранти за прозрачността, особено що се отнася до изразходването на средствата по метода на солидарността на бедните с богатите, а именно: трябва да се покаже на софиянци, на пловдивчани, на варненци, че таксите, събирани от гражданите и бизнеса от работническите квартали, отиват за финансиране на инфраструктурата в квартали, които са подходящи за строежи и продажби на жилища, или за да се покаже на софиянци и на всички български граждани как се поддържа състоятелността на тецовете чрез национално субсидиране. Хората, които ползват парно, са подпомагани от хората, които се топлят на дърва. Крайно време е да се извлекат на преден план и ползите от регионалната политическа конкуренция, иначе рисковете от демотивация и ниска ефективност се повишават значително. За да се случи това, е необходимо да се извърши и реструктуриране на местните партийни ръководства, част от които често предпочитат да търгуват с партийното влияние, вместо да го използват за получаване и реализиране на ляв управленски мандат. Щетите от подобно поведение далеч надхвърлят вътрешнопартийните процеси. Кандидатите за местно управление се изхитряват да се представят пред гражданите в рамките на странни конструкции с непартиен статут, а това затруднява сериозно възможността за осъществяване на обществен контрол върху реализацията на поетите програмни ангажименти.

Резултатите от предстоящите избори ще са от голямо значение. Те ще очертаят не толкова перспективите, колкото изходните позиции за предстоящите идеологически и тактически подходи между взаимноотричащи се опоненти. Съпротивата срещу олевяването на БСП и обръщането ѝ към хората ще бъде най-ожесточена именно тогава. И от нашия капацитет да блокираме опонентите си ще зависи до голяма степен образът, който ще си създадем пред избирателите – дали ще е образът на решителни и непоколебими негови защитници, или образът на периодично необходимия грешник.

Обществените жертви по време на прехода далеч не засягат единствено лявото политическо представителство, но в по-голямата си част са причинени от отсъствието на ценностна защита. През 1989 г. започна преходът на разделението. България на равенството и държавността трябваше да се „модернизира" и да привилегирова неравенството и частния капитал. В замяна ни обещаваха свобода, благоденствие и прогрес. Но всичко това се оказа утопия в полза на задкулисието на егоизма и личните амбиции на един фалшив и чужд елит. Заличиха се цели индустрии, хиляди работни места, установената семейна традиция и общественият морал. Частният капитал изсе и ликвидира държавността. Деленията и неравенствата се увеличават безпощадно. Бедните са десетки пъти повече от богатите. Образованите са в пъти по-малко от изключените. Гражданите с европейско самочувствие и жизнен стандарт не принадлежат към категорията на трудещите се. Красивите и умните не се вълнуват от сметката си за ток или как ще си я платят обикновените българи. Системата противопоставя хуманизма на инстинктите за самосъхранение. По-голямата част от българските граждани изпитват непримирима неприязън към привилегиите и към техните носители.

Ние от Обединението на левите социалисти в БСП декларираме, че единственото допустимо деление е делението на почтени, работливи и съвестни български граждани и на злоупотребяващи със закона и с материалните перспективи пред народа ни. Първите са мнозинство, но видимо не разполагат с достатъчно значимо политическо представителство, за да влияят при формулирането на структурния фундамент на обществените отношения. Демокрацията се ограничава до правото да подкрепяш една-единствена формула на управление. Алтернативите са заклеймени като вредни за бъдещето. Но чие бъдеще? България има спешна нужда от категорична промяна.

Мнозинството има нужда от нормативна защита, но действията не трябва да прерастват в расизъм, а в призив за интеграция на цивилизационно изключените като достойни членове на българското общество. Гражданите трябва да отговарят на минималните изисквания, на минималния граждански стандарт. Този стандарт не е висок и непостижим, но не може да се постигне по пазарен принцип. Работещите са готови да продължат политиката на солидарност за интеграция, но не в полза на цигански барони, съмнителни политически формирования или притежавани от откровени мошеници неправителствени организации. Необходима е национална политика, която да обвързва солидарността с постигането на резултати от тази обществена инвестиция.

Ромите живеят в условията на социален геноцид, превърнал ги в бледо подобие на хората, които бяха преди само 26 години. Протестът в Гърмен и в Орландовци е

заради друго. Българите разбират, че и техният ред е близо и че след 26 години по европейските площади ще има шествия срещу българите и техните „безчинства". Ако на системата на неравенството и разделението ѝ бяха нужни 26 години, за да предизвика системно изхвърляне на една прослойка от друга с цел самосъхранение, това се дължи единствено на нашата недалечна история. Имаше грамотни и работливи роми, основният етнос живееше в спокойствие и надежда, а това вече го няма. Но можем да си вземем поука и да подновим онези публични политики, които даваха резултат по отношение на социалната интеграция:

– Можем да изградим трудови и образователни центрове, свързани с изпълнението на обществени поръчки. Държавническият подход ще ги превърне в значима държавна структура, която ще разполага с достатъчен ресурс, за да даде занаят, дисциплина и образование на голяма част от ромското население. А магистралите ще излязат по-евтино.

– Можем да създадем национален инвестиционен фонд за провеждане на общественополезни инициативи, които да имат съзидателен ефект по отношение на чувството ни за принадлежност и национално достойнство.

– Своята значима роля за преодоляване на декласирането имат и читалищата като носители на национални ценности, като генератори на талант и амбиция.

– Можем да открием народен поход срещу неравенството, крайната бедност и изостаналост, като започнем с промяна на данъчното облагане. Системата на плоския данък е безусловно проводник на радикалните деления и строител на гета.

Национален приоритет следва да бъде обединението на българския народ под знамената на социалната отговорност и гражданския просперитет. Енергията трябва да бъде насочена към борба с гетото, но не само с породеното от бедността, а и с другото, което предизвиква тази бедност. Онези, които са над закона и над държавата, онези, които паразитират върху националното богатство, онези, които имат огромна отговорност, трябва да я понесат. Развитието на обществото ни, неговата културна и интелектуална нищета не позволяват никакво връщане назад и никаква форма на амнистия.

От 26 години осъждат левицата, държавната собственост и относителното равенство. А след 26 години още не сме открили нищо по-добро. Защо? Защото тогава правилата се създаваха от българските граждани, за българските граждани, чрез българската левица.

Изброените обществени заболявания не са присъщи единствено на нашето общество. Напротив, те са системни и са плод на трансформация и регрес на международната сцена, включително и в международни организации като НАТО и Европейския съюз.

Интеграцията във всяка международна организация има за цел да увеличи потенциала на една държава да отстоява своя суверенитет, териториална цялост, правата и интересите на своите граждани. Когато говорим за членство в международна отбранителна организация, ангажиментите на България следва да отговарят на нивото на заплахи към нейната не само военнополитическа, но и демографска, икономическа и социална сигурност. Политическите конфликти между глобални сили нееднократно в историята са принуждавали страните, нямащи своя национална доктрина в рамките на по-големи пактове, да пренебрегват интересите си, оправдавайки

тези действия със защита на други, често необосновани интереси. Във връзка с това Обединението на левите социалисти смята, че България незабавно трябва да одобри рамка, която ясно да отличи българските национални интереси, както и степента на максимално допустимото си пряко участие в конфликти, породени от геостратегически или икономически сблъсъци. Подобна рамка на националните интереси и максималното ниво на ангажираност изискват национално съгласие и парламентарна подкрепа, сравнима с конституционното мнозинство.

Ние, българите, вярваме в равноправието и демокрацията. Вярваме в европейските ценности. Вярваме, че те са основата на прогресивното държавно развитие и на благоденствието на цялото човечество. И именно заради това критикуваме и се противопоставяме на всяко действие, което им противоречи, което разделя, което видоизменя Обединена Европа и я отдалечава от нейните граждани.

През последните месеци станахме свидетели на една агресивна и манипулативна кампания, която ясно показа силата на икономическата репресия и авторитарното лице на съвременна Европа. Станахме свидетели на банков шантаж и социално издевателство. Тази Европа, която отрича грабежа на олигархията, независимо дали е кредиторка или кредитирана, е една Европа с второстепенно световно значение, една Европа, която не е в състояние да бъде привлекателна и вдъхновяваща дори за европейските граждани.

Обединението на левите социалисти в БСП не си прави илюзии, че Европа може да се промени за дни или дори за месеци. Но този процес е единствената реална алтернатива на съвременното статукво. Тя преминава през изграждането на интернационален национализъм, който да предотвратява корпоративния подход при вземането на значими общностни решения.

ЛЯВАТА ПОЛИТИКА – МИСЛЕНЕ БЕЗ КЛИШЕТА

Евгений Белий

Намираме се в навечерието на най-решителните избори за БСП. Нашата партия е имала много исторически и идеологически победи, претърпявала е много загуби, била е и в нелегалност, и на власт, но винаги е успявала да запази най-важното – връзката си с хората, с техните проблеми. Тя винаги е успявала да бъде глас на безгласните и сила за безсилните. Време е да покажем, че това не се е променило. Въпреки всички проблеми, колебания и компромиси ние оставаме единствената партия със социална насоченост, партия, която вижда, разбира и знае как да се пребори с ужасяващата бедност и с драматичното неравенство, които се очертават като най-големите проблеми на нашето общество.

Това важи с двойна сила в нашата битка за местната власт. Некадърното управление на четворната коалиция доведе до абсурд регионалните неравновесия в страната. Има няколко региона, за които се предоставят всички средства, докато големи части от държавата са превърнати в социална пустиня. Очевидно това е и планът на ГЕРБ – България да се превърне в бананова република с два или три оазиса, а всичко останало да върви по дяволите.

Нека обаче да видим как се живее в един от тези „оазиси" – София. За столицата се осигуряват най-много пари. Именно в столицата премиерът най-много обича да реже лентички и да се самовъзхвалява като съзидател. И окъпани в медиен блясък, упоени от този натрапчив пиар, много хора пропускат да видят, че в София парите отиват само за центъра. Там кипи от пòказни ремонти и безсмислен труд.

Междувременно кварталите на столицата все повече придобиват статут на гета: дупки по улиците, занемарени междублокови пространства, липса на места за активен отдих и спорт и най-шокиращото – липса на канализация, и то в XXI век! Районните кметове са просто изпълнители на политически поръчки, партийни чиновници, които просто преразпределят едни пари и така столицата всъщност не е единен град. Имаме един център и много гета. Това е същността на дясната политика в местната власт. Тя разгражда обществената тъкан и работи единствено в полза на десницата.

Всички тези проблеми и необходимостта от истинска битка за ляв характер на управлението в София ме накараха да се кандидатирам за общински съветник. Проблемите на столицата са много, но ще изведа само няколко от тях като основни приоритети в моята бъдеща работа.

Лявата политика изисква смяна на мисленето с клишета. Време е общината в София да възстанови своята жилищна политика. Ще настоявам да се отпускат приоритетно общински жилища за млади семейства с преференциален наем. София не може да бъде град само за богаташите!

В моя район „Красна поляна" се намират бившите „виетнамски общежития", които в момента са пред събаряне. Теренът е общински и не виждам никакъв проблем общината вместо да го продава или заменя да изгради няколко жилищни блока там. Мит е, че в София няма пари за това. Пари има, проблемът е, че алчността на ГЕРБ е неизмерима.

Ще наблегна на политиката за възстановяване на активния масов спорт. Това също е една от кървящите рани на столицата. Пак ще дам пример с „Красна поляна". Спортният комплекс „Септември", публична държавна собственост, в момента е в руини. За 25 години никой не вложи един лев в него, а това беше утвърдена спортна школа. Нима не може да се възстанови?

В утвърдените от последното заседание на 48-ия конгрес леви стандарти за политиката в местната власт ние казваме, че нашата амбиция е всяко населено място да има канализация. В квартал „Факултета", близо до центъра на София, никога не са виждали такава. За сегашната местна власт „Факултета" не съществува като проблем, но това е не само погрешно, това е нечовешко мислене. Ромите не могат да бъдат оставени в ръцете на своите барони и на политици, които си спомнят за тях само по време на избори. Време е да започнем политика за премахване на гетата, а изграждането на канализация е първа стъпка в този процес.

Аз съм родово свързан с една уникална дейност в България – читалищната. Време е читалищата да станат приоритет в дейността на общинската културна политика. Те са истинското средище на мислещите българи. Културната политика не може да се свежда единствено до спонсориране на излъскани и безсмислени събития.

И най-накрая, но не на последно място, ще настоявам да се възстановят важни антифашистки символи в цяла София, разрушени от бесния антикомунизъм на знайни и незнайни нищожества. Ние в „Красна поляна" от години се борим за възстановяването на паметната плоча на загиналите антифашисти от квартала. Няколко пъти внесохме този въпрос за обсъждане в общината, а мнозинството на ГЕРБ редовно ни посичаше. Но ние няма да се откажем. Нямаме право да се отказваме. Нашата битка като социалисти е за истинска, а не за подменена историческа памет.

Всеки кандидат за общински съветник от БСП в София трябва да осъзнава, че е продължител на велика традиция. Димитър Благоев и Георги Кирков са били съветници в този град. Те са положили основите на нашето ляво мислене и ние трябва да бъдем верни на техните идеи, а не на ситуационното поведение и постоянния компромис.

Днес повече отвсякога БСП се нуждае от ясен, непоколебим, автентичен ляв образ и това може да стане с радикална лява общинска политика. Всичко останало е път без изход.

Правили сме го, правихме го, можем да го направим!

ТРЯБВА ДА ПРОМЕНИМ СИСТЕМАТА*

Папа Франциск I

Преди няколко месеца ние се видяхме с вас в Рим, аз добре помня тази наша първа среща. Оттогава вие присъствате в мислите и в молитвите ми. Щастлив съм да ви видя отново тук, където обсъждате кои са най-добрите пътища за преодоляване на несправедливостта по цялата Земя.

Господ ни позволи да се видим отново. Библията ни казва, че Той чува плача на своя народ, и аз искам да присъединя своя глас към вашите, призовавайки да има земя, жилища и работа за всички братя и сестри. Казах го и го повтарям: това са свещени права. Важно е, достойно е да се борим за тях. Може би викът на социално изключените ще бъде чут в Латинска Америка и по целия свят.

1.

Нека започнем с признанието, че измененията са необходими. За да няма недоразумения, ще поясня, че говоря за проблеми, които засягат не само Латинска Америка, а и цялото човечество. Това са глобални проблеми, които днес никоя държава не може да реши сама. Уточнявайки това, предлагам да си отговорим на следните въпроси:

Осъзнаваме ли, че нещо в този свят е сбъркано, след като има толкова много земеделци без земя, толкова много семейства без домове, толкова много работници без права, толкова много хора, чието достойнство не се зачита?

Осъзнаваме ли, че нещо е сбъркано, след като се водят толкова много безсмислени войни и актовете на насилие и братоубийство са пред нашия праг? Осъзнаваме ли, че нещо е сгрешено, щом над почвата, водата, въздуха и живите твари в нашия свят тегне постоянна заплаха?

Тогава не се страхувайте да кажете: ние непременно ще променяме; ние искаме промяна.

* Реч на папа Франциск I на Световната среща на народните движения в Санта Крус де ла Сиера, четвъртък, 9 юли 2015 година.

В писмата си и на нашите срещи вие ми разказвате за много форми на изключване и за несправедливостите, които търпите на работните си места, в кварталите си, по цялата земя. Те са много и разнообразни, както са много и разнообразни начините, по които им се противопоставяте. Но има невидима нишка, която съединява всички тези форми на отчуждение. Можем ли да я разпознаем? Това не са единични въпроси. Чудя се дали можем да видим, че тези разрушителни реалности са част от системата, която стана глобална. Разбираме ли, че тази система въведе манталитета „печалба на всяка цена", без да я е грижа за социалното изключване или за унищожаването на природата?

Ако е така, то аз ще настоявам да не се страхуваме да кажем: искаме промени, реални промени, структурни промени. Тази система вече е непоносима: земеделците я намират за нетърпима, работниците я намират за нетърпима, общините я намират за нетърпима, народите я намират за нетърпима... Самата земя – нашата сестра, Майката Земя, както би казал свети Франциск, също я намира за нетърпима.

Ние искаме да се промени животът ни в нашата ежедневна реалност. Ние искаме такива промени, които да могат да повлияят на целия свят, тъй както глобалната взаимозависимост изисква глобални отговори на местните проблеми. Глобализация на надеждата, която пробужда народите и се вселява сред бедните – тя трябва да замени глобализацията на социалната изолация и на социалното безразличие.

Днес искам заедно с вас да допринеса за промяната, която искаме и която е необходима. Вие знаете, че наскоро писах за проблемите, породени от изменението на климата. Сега бих искал да говоря за промяна в друг смисъл. За положителната промяна, за промяната, която ни носи добро, промяна, за която можем да кажем, че е изкупителна. Защото имаме нужда от нея. Аз зная, че не само вие търсите пътища за прокарване на такива изменения. По време на многобройните си пътувания и срещи аз чувствах едно очакване, един копнеж за промяна у хората по целия свят. Дори в рамките на това все по-свиващо се малцинство, което смята, че сегашната система е изгодна, дори сред тях е широко разпространено чувството на неудовлетвореност и даже на отчаяние. Много хора се надяват на промяна, която да може да ги освободи от робството на индивидуализма и от унинието, което той предизвиква.

Времето, мои братя и сестри, сякаш изтича; ние все още не се унищожаваме взаимно, но унищожаваме нашия общ дом. Научната общност знае кое е лошо и отдавна ни казва: нанесена е вреда на екосистемата и е възможно тя да е необратима. Земята, цели народи и отделни хора страдат жестоко. А зад цялата тази болка, смърт и разрушение се усеща зловонието, което Василий Кесарийски нарича „тор на дявола". Стремежът към печалба на всяка цена стана правило. Служенето на общото благо остана назад. Когато капиталът става идол и направлява решенията на хората, когато алчността за пари господства над социално-икономическата система, това разрушава обществото, осъжда и поробва мъже и жени, унищожава човешкото братство, настройва хората един срещу друг и както ясно се вижда – излага на риск нашия общ дом.

Не е нужно да се описват отрицателните ефекти от тази тънка диктатура. Вие сте добре запознати с тях. И не е достатъчно само да се посочат структурните причини за днешната социална и екологична криза. Ние страдаме от „излишък на диагнози", което понякога води до многословие и до злоупотреба с песимизма и нега-

тивизма. Гледайки новините за деня, ние си мислим, че не можем да направим нищо друго, освен да се грижим за себе си и за ограничения си семеен и приятелски кръг.

Какво мога да направя аз срещу всички тези проблеми, ако събирам хартия, стари дрехи или метал, ако едва имам пари да си купя нещо за ядене? Какво мога да направя аз като занаятчия, уличен търговец, шофьор на камион, като потиснат работник, ако не се ползвам дори от правата на трудещите се? Какво може да направи една жена във фермата, обикновена жена, или един рибар, хора, които едва ли могат да се борят с господството на големите корпорации? Какво мога да направя аз с моя малък дом, моята колиба, моята махала, когато всеки ден съм свидетел на маргинализация и дискриминация? Какво мога да направя с помощта на тези студенти, тези млади хора, тези активисти, тези мисионери, които идват в моя район със сърца, пълни с надежди и мечти, но без възможност за реално решение на моите проблеми? Много! Те могат да направят много. Вие, смирените, експлоатираните, бедните и онеправданите, можете да направите и правите много. Дори бих казал, че бъдещето на човечеството е до голяма степен във вашите собствени ръце, в способността ви да се организирате и да осъществявате творчески алтернативи чрез ежедневни усилия за осигуряване на триединството (земя, жилище, работа) и чрез активно участие във великите процеси на промяна на национално, регионално и глобално ниво.

Не се отчайвайте!

2.

Вие сте тези, които сеят промяната. Тук, в Боливия, чух една фраза, която ми харесва: „процес на промяна". Промяната не трябва да се разглежда като нещо, което ще дойде в един прекрасен ден в резултат на някакво политическо решение или на изменение в социалната структура. От печалния си опит ние знаем, че промени в структурата, които не са съпроводени с искрена промяна в сърцето и в ума, рано или късно попадат в капана на бюрократизацията, корупцията и провала. Затова ми харесва идеята за промяната като „процес", по време на който се сеят семена, поливат се и кълновете израстват пред очите ни. Това заменя амбицията за овладяване на властта и за постигане на незабавни резултати. Всеки от нас е само част от сложно и диференцирано цяло и всички ние си взаимодействаме във времето: народите се борят, за да намерят смисъл и предназначение, за да живеят достойно „по-добър живот".

Като членове на народните движения, вие вършите работата си, вдъхновени от братската любов, която показвате като противоположност на социалната несправедливост. Когато погледнем в очите на страданието, когато видим лицата на подложените на опасност селяни, бедни работници, бездомници, преследвани мигранти, безработни млади хора, експлоатирани деца, майки, загубили рожбите си в престрелки, защото кварталът е окупиран от дилърите на наркотици, бащи, чиито дъщери са поробени... като мислим за всички тези съдби, сърцата ни се късат, защото има толкова много тъга и болка. Ние сме дълбоко развълнувани... Ние сме съпричастни, защото виждаме и чуваме не студена статистика, а болката на страдащото човечество – нашата собствена болка, на нашата собствена плът. Това е нещо много по-различно от абстрактното теоретизиране или от красноречивото възмущение. То ни подтиква към действие, кара ни да бъдем внимателни към другите и да

направим опит да вървим заедно напред. Това е емоция, която се превръща в обществена дейност, това не може да се разбере самостоятелно: има висш смисъл, който само народите могат да разберат, и това придава особен облик на истински народните движения.

Всеки ден вие сте застигани от бурите на живота. Вие ми казахте какво ги причинява, вие споделихте с мен своята борба и аз ви благодаря. Вие, скъпи братя и сестри, често вършите дребни неща, в местни условия, на фона на всички форми на несправедливостта, които не само понасяте, а и активно им се противопоставяте, заставайки срещу идолопоклонническата система, която отхвърля, унижава и убива. Виждал съм ви да работите неуморно на своята земя и в кооперативите, за подобряване на местната икономика, за благоустройството на домовете и селищата. Вие помагате на селяните да си построят къщи и да развиват инфраструктурата на общините. Вие участвате в многобройни обществени мероприятия за утвърждаване на минималните и безспорно необходими права от триединството: земя, жилище, работа.

Тази способност да виждате себе си в лицата на другите, ежедневната близост до тяхната съдба, до техните неприятности, до техните малки прояви на героизъм – ето това позволява на практика да се изпълнява заповедта да се обичаме, а не отвлечените идеи и понятия. Ние не обичаме концепции или идеи; ние обичаме хората ... Това е задължение, истинска привързаност, която се ражда от любовта между мъжете и жените, децата и възрастните хора, народите и общностите ... чиито имена и лица изпълват нашите сърца. От тези семена на надеждата, търпеливо посети из забравените покрайнини на нашата планета, от тези слаби кълнове, които се борят в сянката на отхвърлянето, ще израстат великите дървета, големите гори на надеждата, и ще дадат кислород на нашия свят.

Така че аз се радвам да видя как работите с ближните си, как се грижите за техните посеви и в същото време, погледнато по-широко, защитавате „цялата гора". Целта на вашата работа лежи зад хоризонта, но концентрирайки се в своята собствена конкретна област, вие се стремите също коренно да решите общите проблеми на бедността, неравенството и социалното изключване.

Поздравявам ви за това. От съществено значение е, че наред със защитата на законните права на народите и на техните социални организации хората ще могат да построят хуманна алтернатива на глобализацията, на която човекът става ненужен. Вие сте сеячи на промените. Нека Бог ви даде мъжество, радост, упорство и страст, за да продължите „сеитбата". Уверени сме, че рано или късно ще видим плодовете. Аз моля вашето ръководство: бъдете творци и не спирайте вкореняването си в местните реалности, защото „бащата на лъжата" е в състояние да узурпира благородни думи, с които да подпомогне интелектуални извращения и да заеме чрез тях идеологически позиции. Но ако вие строите върху здрав фундамент, върху реалните нужди и жизнения опит на вашите братя и сестри, на местните жители, на уволнените работници, на изключените семейства, то вие безусловно ще сте на прав път.

3.

И накрая, бих искал всички ние да помислим за някои важни задачи в сегашния исторически момент, тъй като желаем положителна промяна в полза на всички наши братя и сестри. Ние знаем какво значи това. Ние желаем развитието на про-

мените да става в сътрудничество с правителствата, народните движения и другите обществени сили. И това ни е известно. Но не е толкова лесно да се определи съдържанието на промяната – с други думи, социалната програма, която може да въплъти проекта за справедливост и братство, към които се стремим. Така че не очаквайте рецепта от Римския папа. Нито папата, нито Църквата имат монопол върху тълкуването на социалната действителност или върху предложенията за решаване на съвременните проблеми. Смея да твърдя, че такава рецепта не съществува. Историята се прави от всяко поколение, което следва стъпките на тези, които го предхождат, но тя търси свой собствен път и уважава ценностите, които Бог е вложил в човешкото сърце.

Въпреки това бих искал да предложа три големи задачи, които изискват решителен и общ принос от народните движения.

3.1. Първата задача е икономиката да се постави в служба хората. Човешките същества и природата не трябва да служат на парите. Да кажем НЕ на икономиката на изключването и неравенството, в която управляват парите, а не потребностите. *Такава икономика убива. Такава икономика изключва. Такава икономика разрушава Майката Земя.*

Икономиката не трябва да бъде механизъм за натрупване на стоки и пари, а по-скоро за правилно администриране на нашия общ дом. Това включва и задължения във връзка с излизането им от дома и с разпределянето на собствените стоки сред всички. И не се отнася само до осигуряването на запаси от храна или от „достойния" хляб „насущний". Също, макар това да е вече голяма крачка напред, е нужна гаранция за триединството – земя, жилище и работа, за което вие се трудите. Една истинска икономика на общността, или може да се каже една икономика на християнското вдъхновение, трябва да гарантира достойнството на народите и тяхното „всеобщо, съвременно благополучие и просперитет". Тук влиза и триединството, но и достъпът до образование, здравеопазване, нови технологии, художествени и културни прояви, комуникации, спорт и отдих. Само такава икономика може да създаде условия за всички да се радват на детство без оскъдица, да развиват своите таланти от младини, да работят пълноправно по време на активните си години и да се наслаждават на достойна пенсия, когато остареят. При такава икономика човешките същества ще бъдат в хармония с природата, със структурата на цялата система на производство и разпределение и така способностите и потребностите на всеки човек ще намерят подходящ израз в обществения живот. Вие, както и други народи, обобщавате това желание с простия и красив израз: „да се живее добре".

Такава икономика е не само желана, тя е необходима и постижима. Това не е утопия или химера. Това е изключително реалистична перспектива. Ние можем да я постигнем. Достъпните ресурси в нашия свят, плодовете на труда на няколко поколения и създадените блага са повече от достатъчни за интегрално развитие на „всеки човек и на цялото човечество". Проблемът е от друго естество. Съществуват „системи с различни цели". Система, която в името на „ефективността безотговорно ускорява темповете на производство с помощта на промишлени и селскостопански методи, които увреждат Майката Земя," продължава да отхвърля много

милиони наши братя и сестри, техните най-елементарни икономически, социални и културни права. Тази система е в противоречие с плана на Исус.

Работата за справедливо разпределение на плодовете на земята и на човешкия труд не е просто благотворителност. Това е морален дълг. За християните отговорността е още по-голяма: тя е заповед. На народа, на бедните трябва да се даде това, което е тяхно по право. Предназначението на стоките за всички хора не е метафора от социалното учение на Църквата. Това е реалност на частната собственост. Имотите, особено когато влияят на природните ресурси, трябва винаги да отговарят на потребностите на хората. Тези нужди не се свеждат до потреблението. Не е достатъчно да се изтръскат няколко капки, когато бедните протягат чаша, която никога не бива напълнена. Благотворителните програми, които се изпълняват в определени извънредни ситуации, могат да се разглеждат само като временни отговори. Те никога няма да бъдат в състояние да заменят истинското участие, което осигурява достойна, свободна, творческа и солидарна работа.

По този начин народните движения играят съществена роля, те не само издигат искания и организират протести, нещо повече – те са основани на творчество. Вие сте социални поети: създатели на работни места, строители на жилища, производители на храни, най-вече за нуждаещите се хора.

Аз лично съм свидетел как работници, обединени в кооперативи и в други форми на обществена организация, създават работа там, където идолопоклонническата икономика оставя само трохи. Предприятия за преработване на вторични суровини, местни бази и кооперативи за събиране на хартия – това са примери за такава „народна икономика", която се роди като маргинална, но бавно, търпеливо и решително добива солидарни форми, които ѝ придават достойнство. Колко се различава тя от ситуациите, в които отхвърлени от организирания пазар хора са експлоатирани като роби.

Правителствата, чието задължение е да поставят икономиката в служба на народа, трябва да способстват за укрепването и подобряването на координацията и за разширяването на тези форми на народно стопанство. Това ще доведе до подобряване на работния процес, осигуряване на адекватна инфраструктура и гарантиране на пълните права на работниците в този алтернативен сектор. Когато държавните и обществените организации се присъединят към усилията за осигуряване на земя, жилища и работа, принципът на солидарност ще влезе в сила и това ще позволи да се достигне общото благо при пълно и демократично участие.

3.2. Втората задача е да се обединят народите по пътя на мира и справедливостта.

Народите искат да бъдат ковачи на собствената си съдба. Те искат световна справедливост. Те не искат форми на настойничество или намеса, чрез които по-силните подчиняват по-слабите. Те искат да се зачитат тяхната култура, техният език, техните форми на социална организация и техните религиозни традиции. Никаква фактическа или задкулисна власт няма право да лишава народите от пълно упражняване на техния суверенитет. Всеки път, когато това стане, ние виждаме появата на нови форми на колониализъм, които сериозно накърняват възможността да има мир и справедливост. Принципът е: „Мирът е основан на уважението не само на „правата на човека", но и на „правата на народите", в частност – правото на независимост."

Народите на Латинска Америка се бориха да получат своята политическа независимост почти два века. Тяхната история е драматична и изпълнена с противоречия, но те се стремяха да постигнат пълна независимост.

През последните години, след многобройни недоразумения, много страни от Латинска Америка вече виждат как нараства братството между техните народи. Правителствата от региона обединяват силите си, за да гарантират зачитането на суверенитета на своите държави, а и на целия регион, който нашите предци толкова красиво наричат „голяма страна". Аз ви моля, братя и сестри от народните движения, да стимулирате и да развивате това единство. Необходимо е това единство да се поддържа пред лицето на всички усилия за неговото разцепване, за да може регионът да се развива в мир и справедливост.

Въпреки постигнатия напредък има фактори, които както преди заплашват това справедливо човешко развитие и ограничават суверенитета на страните от „голямата държава" и в други райони на нашата планета. Новият колониализъм има различни лица. Понякога той се проявява като анонимно влияние на мамона: корпорации, кредитни учреждения, договори за „свободна търговия", въвеждане на мерки за „строги икономии", които винаги водят до затягане на коланите на работниците и на бедняците.

Епископите от Латинска Америка осъждат това с пределна яснота в документа, изготвен в Апаресида, в който пише, че „финансовите учреждения и транснационалните компании стават все по-силни и се стига дотам, че местните икономики им се подчиняват, държавите биват отслабени и изглеждат все по-безсилни да разработват проекти за просперитета на своето население". В други случаи неоколониализмът се появява скрит зад „благородната маска" за „борба с корупцията", „борба с търговията с наркотици", „борба с тероризма" – сериозни пороци на нашето време, които изискват координирани действия на международно равнище. И виждаме държави, обременени от мерки, които имат малко общо с решаването на тези проблеми и които често водят до влошаване на ситуацията. По същия начин империализмът се проявява в монополизирането на средствата за масова информиция, които натрапват отчуждение и пропагандират примери за потребителство и определена „културна еднородност" – още едно от превъплъщенията на неоколониализма. Това е идеологически колониализъм. Както отбелязват африканските епископи, бедните страни често се третират като „части от машината, като винтчета в гигантски колела".

Трябва да се признае, че нито един от сериозните проблеми на човечеството не може да бъде решен без взаимодействието на държавите и народите на международно равнище. Всяко значимо действие, извършено в една част от планетата, има световни екологични, социални и културни последствия. Дори престъпността и насилието вече са глобални. Следователно нито едно правителство не може да действа независимо от общата отговорност. Ако наистина желаем положителна промяна, ние трябва смирено да приемем нашата взаимозависимост. Взаимодействието обаче не е равнозначно на зависимост, не е подчинение.

Колониализмът, и старият, и новият, принизява бедните страни до обикновени доставчици на суровини и евтина работна ръка. Той предизвиква насилие, бедност, принудителни миграции и всички злини, които вървят ръка за ръка с тях, именно защото, поставяйки „периферията в услуга на центъра", той отрича на тези

страни правото на цялостно развитие. Това е неравенство, а то поражда насилие, което нито полицейски, нито военни или разузнавателни средства могат да контролират.

Нека да кажем НЕ на формите на колониализма, стари и нови. Нека да кажем ДА на диалога между народите и културите. Блажени са миротворците!

3.3. Третата задача, може би най-важното пред нас днес, е да защитаваме Майката Земя.

Нашият общ дом се разхищава, разорява и уврежда безнаказано. Малодушието при защитата му е тежък грях. Ние виждаме с нарастващо разочарование колко много международни срещи на върха се провеждат, но всички те не дават какъвто и да е значим резултат. Съществува ясен етичен императив – трябва да се направи това, което все още не е направено. Не можем да позволим определени интереси – интереси, които са глобални, но не и универсални – да си присвояват правото да доминират над държавите и международните организации и да продължават да разрушават божието творение. Хората и техните движения призовават „да се мобилизираме и да настояваме – спокойно, но твърдо" – да се изпълнят необходимите, архинужните мерки. Призовавам ви, в името на Бога, да защитим Майката Земя. Разгледал съм обстойно този въпрос в моето папско писмо *„Laudato Si"*.

4.

В заключение ще повторя: бъдещето на човечеството не е единствено в ръцете на великите лидери, великите сили и елитите. То е в ръцете на народите и в способността им да се организират. Именно в техните ръце, които могат да участват със смирение и убеждение в процеса на промяна. Аз съм с вас. Нека заедно да кажем от сърце: няма семейство без дом, фермер без земя, работник без права, няма хора без суверенитет, нито един човек не е принуден да живее без достойнство, нито едно дете не е лишено от детство, нито един младеж – от бъдеще, няма възрастен човек без почтена старост. Продължавайте борбата си и моля – пазете Майката Земя. Аз се моля за вас и с вас и моля Бога, нашия Отец, да бъде с вас и да ви благослови, да ви изпълни с любовта си и да ви защитава по пътя ви, като ви даде в изобилие силата, която ни държи на крака: тази сила е надеждата, надеждата, която няма да ви разочарова.

Благодаря ви и ви моля – молете се за мен.

Превод от английски език. Публикува се със съкращения.

Източник:

http://www.news.va/en/news/pope-francis-speech-at-world-meeting-of-popular-mo

БЪДЕЩЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ СЛЕД КРАЯ НА ГРЪЦКАТА БИТКА ЗА ЕВРОПА

Дилян Начев

Дилян Начев *– завършил е право в Лион, Франция. Асистент е по обща теория на правото в СУ „Св. Климент Охридски" и правен консултант в АДД „Илиева, Вучева & Ко".*

Какво точно се случи в Гърция и Европа през последните няколко седмици? Какво предстои да се случва оттук насетне? Какви ще бъдат последиците от настоящите събития за Европейския съюз като цяло?

Това са най-съществените и актуални въпроси, които стоят на вниманието на всички европейци. В тази статия ще се опитам да им дам задоволителен отговор, основавайки се на известните ми до момента* факти и анализирайки ситуацията в Европа като цяло. Смятам, че поради голямата динамика, с която се развиват събитията, би било излишно и некоректно към читателя да се концентрирам върху злободневни теми. Конкретните действия, изказвания и становища на определени лица за ставащото в Европа ще използвам единствено като илюстрация на по-дълбоките процеси, които се осъществяват. Ще се постарая да представя всичко това в неговия концептуален план, като опиша основните възможни развития на ситуацията и какви биха били според мен последиците от всяко едно от тях.

Преди всичко обаче намирам за изключително важно да отбележа каква е същността на дебата относно Гърция, без което останалата част от статията трудно би могло да бъде разбрана правилно. В разсъжденията си за онова, което се случва, се основавам на разбирането си, в чиято правота съм искрено и напълно убеден, че въпросите, които се обсъждат днес в Европа, са *предимно политически*, а не финансови. Те имат своите проявления на най-малко три равнища – *вътрешнополитическо* в самите държави, *европейско* относно баланса на силите в ЕС (както в идейно-политически план, така и между самите

* Статията е завършена на 21.07.2015 г.

държави) и *геополитическо* с оглед на все по-засилващата се тенденция към многополюсност на света.

Основният сблъсък относно политиката, която следва да се прилага в Гърция и в Европа като цяло, може да бъде резюмиран като противопоставящ, от една страна, застъпниците на статуквото, гарантиращо и занапред господството на финансовия капитал над реалната икономика, и от друга страна – тези, които предлагат скъсване с политиката на бюджетни икономии. Най-ярък, но съвсем не единствен представител в Европа на първата група се оказа доминираното от десницата германско правителство, а особеното в случая е това, че след победата на СИРИЗА на последните парламентарни избори в Гърция за пръв път от началото на кризата насам в страна от ЕС имаше правителство, което открито и последователно отстояваше втората посочена позиция, а именно – скъсване с политиките на остеритет и съпротива на финансовия и политически диктат. Надежди за подобни мерки се възлагаха и на Франсоа Оланд поради афишираните му предизборни намерения да предоговори някои от договорите, налагащи такива действия в държавите членки, но бързо стана ясно, че френският президент не възнамерява да извършва реални промени и да се конфронтира с Германия по темата. Смятам, че пасивността му и по отношение на гръцката криза, е изключителна стратегическа грешка и ще коства много на самата Франция, но това е въпрос, който заслужава подробен самостоятелен анализ.

Видимо неравностойното противостоене в Европа на двете основни идейно-политически направления е основната причина, поради която новоизбраният министър-председател на Гърция – Алексис Ципрас, с помощта и на парламентарното си мнозинство, направи две последователни действия с цел поне частично изравняване на силите: първо, непосредствено след избирането си обиколи почти всички държави – членки на ЕС, в търсене на партньори и съмишленици, като естествено се надяваше да ги намери преди всичко там, където управляват леви правителства; и второ, когато гръцкото правителство беше притиснато и „взето на абордаж" от финансовия сектор, довел до блокирането на банковата система в страната, свика референдум с цел обединяване на гръцкия народ и на политическия му елит.

И двата му хода се оказаха частично печеливши, но за съжаление недостатъчни, за да променят упоритата бруталност на „тройката", имаща за цел да превърне Гърция в изкупителна жертва и пример за назидание на останалите народи, които биха дръзнали да се противопоставят на установения ред в Европа.

Търсенето на партньори сред европейските лидери беше трудна задача, тъй като освен представителите на Партията на европейската левица, към която се числи и СИРИЗА, малцина други изразиха явна подкрепа към новоизбраното гръцко правителство, но все пак редно е да се спомене, че имаше и такива. Донякъде в тази категория следва да бъдат поставени както италианският премиер Матео Ренци, така и френският президент Франсоа Оланд. И двамата обаче направиха предложения за намаляване на гръцкия дълг и за търсене на компромисно решение в един твърде късен етап на дебата и поради прекомерната им пасивност преди това призивите им бяха на практика изцяло игнорирани от консервативното германско правителство. Нежеланието им да участват в дискусията от самото ѝ начало и дори да вземат инициативата по решаването на проблема с гръцкия дълг би могло да има тежки последици както за Италия, така и за Франция поради факта, че и двете държави се намират в състоя-

ние не толкова различно от това на Гърция и създаването на подобен прецедент би могло да се използва в бъдеще срещу собствените им държави. Ще си позволя да цитирам мнението на френския евродепутат Жан-Люк Меланшон по темата, тъй като то в най-голяма степен изразява риска за останалите държави в Европа, изпитващи дългови и икономически трудности, да последват съдбата на Гърция, а именно: „На гръцката граница защитаваме независимостта на Франция."[1]

Колкото до референдума, определен от мнозина като популистко и безотговорно действие, което не може да промени решението на кредиторите спрямо Гърция, тъй като били попитани единствено гърците, а не всички народи в Европа, намирам, че тези изказвания имаха за цел да нагнетят обстановката и да уплашат гръцките граждани, за да им повлияят в техния избор, или пък са резултат от цялостно неразбиране и неправилен анализ на случващото се. Естествено че референдумът беше насочен единствено към гърците, тъй като той трябваше да покаже какво те очакват да бъде поведението на гръцкото правителство, а не поведението на която и да е друга държава. В този контекст категоричното „охи" беше ясен знак, че гръцкият народ очаква СИРИЗА да продължи да отстоява решителен курс на политическа промяна и да се съпротивлява с всички средства на натиска на Еврогрупата и същевременно да поема всички възможни последици от това. Втората цел на референдума също бе постигната, тъй като той доведе до почти пълно политическо обединение в страната и подкрепа за политиката на правителството.

При всички положения това, което се случи в Гърция, възроди сериозния политически дебат в Европа. Оборена беше представата за безалтернативността на политиката на финансови ограничения. Редица световноизвестни икономисти се обявиха за коренно различен подход към решаването на икономическите проблеми и сред тях бяха специалисти като Джоузеф Стиглиц, Пол Кругман и Тома Пикети. Впрочем няма нищо по-нормално от това да се предлагат различни изходи от кризата – все пак икономиката е социална, а не естествена наука и като такава е подвластна на правила, изработени от хората. Казано другояче, тези правила винаги подлежат на промяна, когато се установи, че не работят достатъчно ефикасно или не са достатъчно справедливи.

Друг много видим резултат от всичко, което се случи в Европа през последните няколко месеца, е, че на показ излезе лицемерието в Европейския съюз. Прословутата „европейска солидарност" бе заместена от коравосърдечно и цинично отношение към гръцкия народ, обявяван за мързелив, макар че статистиките на Евростат показват тъкмо обратното[2]. Членовете на „европейското семейство" са сведени до кредитори и длъжници, а народите им противопоставяни едни на други. Междувременно обаче бяха гласувани и дадени няколко милиарда евро на Украйна, макар да не е член на ЕС. Далеч съм от мисълта да противопоставям един страдащ народ на друг. Човешката солидарност изисква от нас тъкмо обратното. Въпреки това Гърция и Украйна са напълно несравними най-малко по две причини: първо, тъй като за разлика от Гърция Украйна не просто не е член нито на еврозоната, нито на Европейския съюз, а дори не е кандидат-член; и второ, защото правителството на СИРИЗА дойде на власт след демократични избори, спечели огромна подкрепа на референдума и спазва стриктно Конституцията на страната и всички демократични принципи и стандарти, докато сегашното украинско правителство се формира по един, меко казано, съмнителен начин и управлява чрез изключително спорни действия, често поставящи под заплаха редица човешки права и свободи.

Така или иначе, след безпрецедентния натиск от страна на кредиторите, след поставянето на Гърция в тежка политическа и финансова изолация, не без помощта и на Европейската централна банка, разбира се, правителството на Алексис Ципрас беше принудено да отстъпи. Това обаче в никакъв случай не беше капитулация, както някои побързаха да го представят. Това бе един стратегически ход на изчакване на по-добра политическа конюнктура в Европа, която да позволи повторното отваряне на „гръцкия въпрос".

Подписаното споразумение е значително по-мек вариант на това, което предлагаше „тройката" в началото на преговорите, най-малкото поради това, че отпуснатата сума е значително по-голяма и съответно позволява финансовото стабилизиране на страната за много по-дълъг период. Но това не е споразумението на икономическия растеж. То само ще задълбочи социалните проблеми на Гърция и ще доведе до още по-голяма радикализация.

Какви са основните последици от споразумението?

Това е въпрос, който може да бъде разгледан на няколко равнища.

- Както вече споменах, гръцката икономика няма да се стабилизира и да започне да се подобрява осезаемо, тъй като споразумението не решава нито един от съществените въпроси, свързани с непосилната тежест на гръцкия външен дълг и с липсата на инвестиции, които да помогнат за подобряване на стопанската среда в страната. Напротив, то ще задълбочи тези проблеми и вероятно ще доведе до отстояването на още по-крайни позиции в политическия дебат. От изключително значение е, че демографската картина на гласувалите на референдума отчетливо показва, че младото поколение категорично се противопоставя на мерките за бюджетни икономии – 85% от лицата между 18 и 24 години са гласували отрицателно на референдума, а сред тези между 25 и 35 и между 35 и 44 години „охи"-то е предпочетено съответно от 72.3% и 67.4%[3]. Във връзка с това очаквам, че решението на проблема ще се търси или чрез средствата на новата левица, чийто представител е преди всичко СИРИЗА, или чрез крайната десница. За доброто на Гърция и Европа се надявам, че първите ще надделеят.
- На общоевропейско ниво авторите на споразумението потърсиха две основни последици:

Първо, промяна на съотношението на силите и на влиянието на различните държави в ЕС. Отначало ЕС възниква и доскоро съществуваше като съюз, в който се търси поне относителна равностойност и почти пълна равнопоставеност между Германия и Франция, но след случилото се с Гърция може да кажем, че Франция бе изтласкана на заден план и по думите на Юрген Хабермас „за пръв път открито бе изразена претенция за германска хегемония в Европа", като по този начин, отново според немския философ, „се проиграва за една нощ целия политически капитал на Германия, трупан в продължение на половин век"[4].

Второ, потърсен бе „дисциплиниращ" ефект спрямо другите държави от Южна Европа, които се намират в положение, сходно с това на Гърция, и преди всичко Испания, Италия, Португалия и Франция.

Смятам, че нито една от двете последици обаче няма да се реализира в пълна степен. „Германската хегемония" е невъзможна по исторически, политически и ико-

номически причини и продължаването на подобна политика от страна на консервативното германско правителство, подкрепяно и от социалдемократите, би могло по-скоро да доведе до разпадане на Европейския съюз или поне до неговото регионализиране, отколкото до нейното приемане. Втората последица пък не може да се реализира, тъй като, от една страна, поведението на Еврогрупата и на брюкселската бюрокрация спрямо Гърция не само не разубеди противниците на политиката на бюджетни икономии, ами дори в още по-голяма степен затвърди техните позиции и по същество доказа правотата на критиките им спрямо ЕС в този му вид, а от друга – задълбочаването на проблема не може да доведе до неговото решение. Без преодоляването на дългови проблем на тези държави никакъв сериозен икономически растеж не е възможен.

- Последно: смятам, че ще се търси скорошно решаване на гръцката криза чрез частично опрощаване на гръцкия дълг, а вероятно и на дълговете на други държави, за това намекна и МВФ[5]. Освен икономически, мотивите за това са и геополитически. Една допълнителна дестабилизация на Гърция би могла да застраши членството ѝ както в ЕС, така и в НАТО, а защо не и да доведе до нейното приобщаване към БРИКС.

В Европа днес има редица наболели въпроси от жизнено значение, които трябва да получат отговор. Веднъж излязла от коритото си, реката от обществено възмущение към статуквото и неолиберална модел не може да бъде спряна. Нашият дълг е да намерим работещо и справедливо решение на тези проблеми. В противен случай ЕС е застрашен от разпад, като е възможно той да бъде неформален, но би довел до създаването на няколко зони в Европа – прибалтийските държави, Полша, Нидерландия, Великобритания и някои други държави биха се преориентирали изцяло към САЩ; Германия, Австрия, Чехия, Словакия биха се обособили в друга група; скандинавските държави – в трета; Югозападна Европа – в четвърта; а България, Румъния и други източноевропейски държави биха тотално се маргинализирали и изпаднали в безвремие. Това е най-лошият сценарий на развитие за Европа. За да бъде избягнат той, трябва да се извършат същностни реформи в ЕС, които да доведат до по-голяма солидарност, до икономически растеж, до по-силна конкурентоспособност спрямо останалите глобални играчи и до уеднаквяване на условията на живот в различните държави членки. Всичко това е както възможно, така и необходимо!

ИЗТОЧНИЦИ

1 http://www.humanite.fr/une-lecon-de-democratie-toute-leurope-578174 (21.07.2015).

2 http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00071 (21.07.2015). Статистиката на Евростат за 2014 г. показва, че средно изработените часове на седмица в Гърция са 44.2. Според същата статистика изработените часове в Германия например са 41.5.

3 http://www.analyzegreece.gr/topics/greece-europe/item/274-greek-referendum-2015-no-voter-demographics (21.07.2015).

4 http://www.theguardian.com/business/2015/jul/16/merkel-gambling-away-germanys-reputation-over-greece-says-habermas (21.07.2015).

5 http://www.cnbc.com/2015/07/20/greece-starts-paying-back-the-ecb-imf.html (21.07.2015).

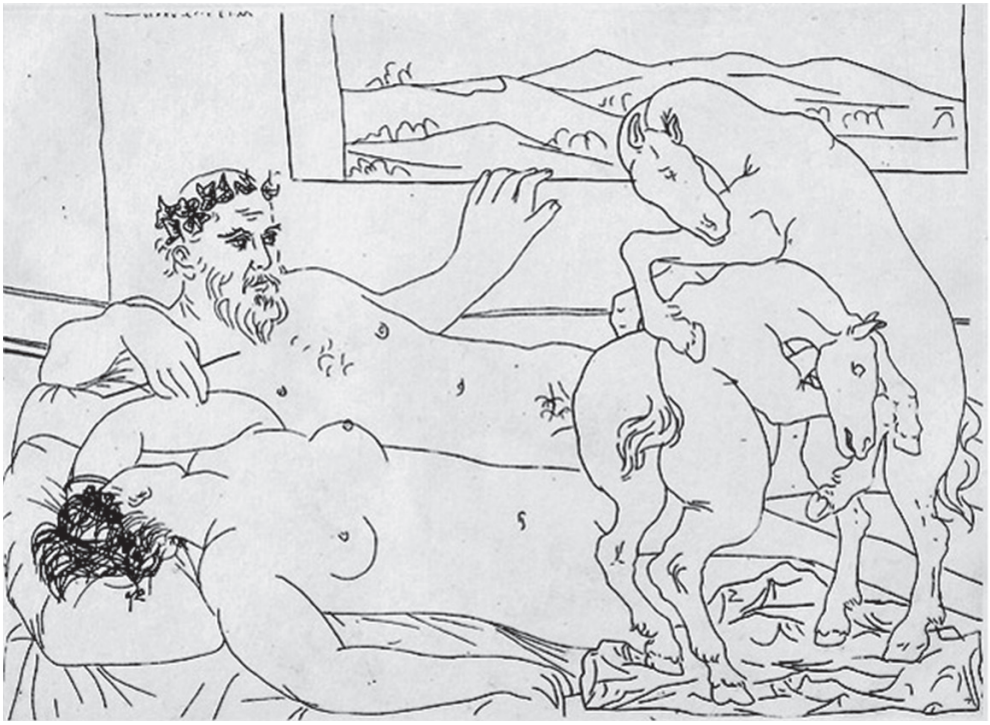

Le repos du sculpteur –1933

БРИКС – СЪВРЕМЕННАТА ЦИВИЛИЗАЦИОННА АЛТЕРНАТИВА НА ЧОВЕЧЕСТВОТО

Тодор Недев

***Тодор Недев** – доцент, д-р по социология, д-р на политическите науки на ИС при РАН, преподавател във ВВМУ „Н. Й. Вапцаров" – Варна. Член е на СБУ и на УС на Международната асоциация за съдействие на диалога и сътрудничеството между културите и цивилизациите – РАН, Москва, и ЮНЕСКО. Автор е на учебници и монографии в областта на социологията и политиката и на над 150 студии и статии на български и руски език.*

През първото десетилетие на XXI век се формира ново явление в световната икономика и политика – общността БРИКС (Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка). Тази общност при благоприятни условия в хода на историята може да стане алтернатива на съвременната западна християнска цивилизация и да измени световния ред, да определи и да даде новия облик на света.

На Запад са склонни да омаловажават и да принизяват ролята на този новосформиран блок, да акцентират повече на някои противоречия между страните членки, на липсата на ясно очертани перспективи за бъдеща институционализация и на слабите им технологични и финансови позиции.

БРИКС се ражда като обективен продукт на аналитичната мисъл, отначало с абревиатурата „БРИК" (т.е. без Република Южна Африка), предложена от анализатора на компанията „Голдман Сакс" Дж. О'Нийл през ноември 2001 г. за обозначаване на формиращите се при растежа на световната икономика полюси, които са най-изгодни за инвестиране. Тогава анализаторите на компанията, която още не е изпаднала в криза, не правят никакви особени прогнози за по-нататъшно взаимодействие и многостранно сътрудничество между тези страни. Но това наименование[1] влиза в икономическия и политическия живот на света. Истинският инициатор на БРИКС е видният политик, дипломат и държавник на Русия акад. Евгений Примаков. Той предлага за противовес на моноцентристкия геополитически свят, налаган от САЩ, да се създаде оста Русия, Индия, Китай. Американският анализатор Р. Пейн смята, че утилитаризмът на Джордж Буш-младши кара света да търси балансираща сила в лицето на БРИКС.

На двете срещи на върха на лидерите на страните – членки на БРИКС, през април 2011 г. в курорта Саня (КНР) и през март 2012 г. в Делхи (Индия), лидерите на вече петте страни (с Южна Африка) показаха на света, че не се провеждат поредни икономически форуми и координация на икономическите подходи в глобален план, а че функционира нова сила.

В евро-азиатското географско пространство страните от Азия, с тяхната хилядолетна цивилизационна история, постепенно заемат лидерско място, което през последните 500 години принадлежи на Европа. В Азия живее почти половината от световното население и си дават среща японската, китайската (конфуцианска), индуската, ислямската и православнохристиянската цивилизация.

В Азия се намират и най-големите природни ресурси, особено в Русия.

Но перспективите пред новата групировка в глокализационното развитие все още са неясни, защото влияят много фактори – технологичната и социалната изостаналост на страните, съществуващите проблеми, съзнателното и последователно противодействие от страна на Запада и преди всичко на САЩ, НАТО и някои политически кръгове в Западна Европа и ЕС.

Досега такива „тектонични" размествания в света като цяло или в даден регион са се съпровождали от световни или локални войни, от много жертви и страдания. Само през XX век те са две световни и над 100 локални с над 100 млн. жертви, 45 години Студена война, регионални конвенционални и кибервойни в началото на XXI век.

Ще могат ли и ще искат ли БРИКС, както и Азия с близо 3 млрд. население, като най-гъсто населения континент, да претендират за ролята на бъдещ лидер на световната „истърнизация" на човечеството? Как се отнасят те към тази перспектива? Или да зададем обратния въпрос – има ли моралното цивилизационно право Западът, „златният милиард", въпреки че е дал най-големия принос в съвременната цивилизация през последните 500 г. в условията на капитализма, да продължава да бъде лидер на останалите 6 млрд. население по света и да налага т.нар. евро-атлантически християнски ценности и европейската култура на останалите народи и цивилизации? Ще бъдем ли свидетели на тази смяна на лидерството в обозримо бъдеще и ще бъде ли то мирно, хуманно, или както досега – с много човешки жертви и разрушения на хилядолетни културни и цивилизационни ценности и дори с термоядрено оръжие и космически технологии?

Обективно БРИКС е новосформираща се общност от небогати страни с широк спектър от вътрешни проблеми.

БВП на човек от населението в петте страни е няколко пъти по-малък в сравнение с развитите в икономическо и социално отношение страни. Делът на БРИКС в брутния световен продукт (БСП) е 60 трлн. долара. БВП на БРИКС е около 25%, колкото е БВП само на САЩ. В БРИКС влизат 44% от населението на земята, 40% от ползвателите на интернет и 50% от прираста на световната икономика през последните десет години на XX век. Според някои прогнози на МВФ, СБ, ЦРУ и Федералния резерв на САЩ до 3–5 години тези показатели ще се изравнят с показателите на Г-7, а до 2040–2050 г. БВП на тези страни ще бъде по-голям, отколкото на т.нар. седморка развити страни[2].

Средният показател за иновационния сегмент през 2007 г. в Русия е бил 6.9 от 10, като за сравнение в САЩ е 9.5; в Бразилия е бил 6.2, в Китай – 5.4, в Индия – 4.2[3].

Не трябва оптимистично да се очаква, че развитите западни страни (Северът), които притежават модерни технологии, финансов капитал и военна сила и мощ (в лицето на НАТО), лесно ще се примирят да играят в бъдеще второстепенна роля в света. Засега само Китай и Русия са постоянни членове на Съвета за сигурност на ООН, а Индия и Бразилия се стремят да станат такива.

От друга страна, националните интереси на членовете на петорката БРИКС в голяма степен се разминават, защото икономиките им са на различна степен на развитие. Едни от тях са производители на суровини, като Русия, Бразилия и ЮАР, други са потребители на суровини – като Китай и Индия.

Китайците са за „търсенето на общото в интересите и да се избягват противоречията". Рано или късно икономическите противоречия според тях трябва да бъдат разрешени.

В Индия смятат, че „за всяка от страните отношенията със САЩ представляват най-важен двустранен фактор и всяка страна от Петорката не иска да предизвиква недоволството на Вашингтон", което от своя страна ограничава свободата за маневриране на БРИКС[4]. Даже наричат САЩ „член на БРИКС в сянка"[5].

В такъв случай възниква закономерно въпросът – кое е първичното? Не представлява ли политическата воля главният фактор в процеса на укрепване на БРИКС?

Ако приложим терминологията на геополитиката и геоикономиката, тук става дума не просто за геоикономическо и геополитическо противостоене между Севера (развитите страни) и Юга (развиващите се страни). Геополитически, както и през XX век, „Първият свят" – Западът, така и си остана първи; „Третият свят" – развиващите се страни, се измени малко, независимо че някои негови членове, преди всичко „азиатските тигри" и Турция, настойчиво си пробиват път към „Висшата лига". „Вторият свят", „реалният социализъм", се разпадна. Днес „Вторият свят" се формира отново, защитавайки националните си интереси в глобален и в глокализационен (регионален, напр. в ЕС) мащаб.

В БРИКС членуват водещи и големи страни от отделни региони, които имат повече или по-малко близки позиции по отношение на „Първия" и „Третия свят".

Най-силните и богати държави в света днес са обединени в т.нар. Г-7 – Франция, Германия, Италия, Япония, Великобритания, САЩ и Канада, и произвеждат 39.3% от световния БВП. За сравнение БРИКС произвеждат 14.6% от него (13.6 трилиона долара). Според прогнози петте нови сили ще задминат Г-7 до 2027 г. и ще се наместят трайно на върха на световните пазари и финанси.

Бразилия, Русия, Индия, Китай и ЮАР са страни извън съвременния западен свят, притежаващи колосален икономически и човешки потенциал за развитие. Те имат огромни територии (38 573 189 км^2), многобройно население (2 855 003 330 души, или 42% от световното население) и висок растеж на икономиките си. Страните членки имат над 4 млрд. долара финансов резерв.

Според прогнози на СБ и МВФ след 15 години, т.е. в недалечно бъдеще, БРИКС ще са тези, които ще казват на света какво да прави, къде да воюва и колко ресурси да изразходва.

Идеята за БРИКС развива предишната идея за създаване на руско-индийско-китайски съюз, предложена от акад. Евгений Примаков, в отговор и за противовес на глобалния атлантически диктат.

В тази група най-важен член е Китай.

Според експертите китайците работят в епохата на малкото процъфтяване – датун. Вече са приети планове за развитие на страната до 2020 г., които ще бъдат изпълнени и така ще се премине в епохата на хармония, т.е. китайците залагат напълно на националната специфика, връщайки се към всичко национално, китайско.

Основен въпрос за китайското ръководство си остава изясняването на причините за разпадането на СССР.

БРИКС е нееднородна общност, но това са страни със сходна вътрешна социална структура и сходно място в международното разделение на труда. В сегашната криза и спад те се оказаха в положение на икономически и социален растеж, с реална икономика, евтино производство, ниски цени и висока конкурентоспособност.

От тази гледна точка БРИКС е зародиш на новата човешка цивилизация, която ще се основава на принципи, различни от „атлантическите". Към БРИКС клонят и други международни обединения – Шанхайската организация за сътрудничество (ШОС), Митническият съюз на Русия, Беларус и Казахстан и Общността на независимите държави (ОНД).

От реализацията на БРИКС е заинтересован целият свят. Перспективата за технологично и социално-политическо развитие на човечеството е свързана именно със страните от БРИКС. Това е единствената структура, която може да формулира бъдещото устройство на новата финансова и икономическа система на планетата.

„Точката на кипежа" ще бъде достигната в следващите 10 години, когато Китай окончателно ще изпревари САЩ като основна икономическа сила на планетата.

Според методологията, опираща се на покупателната сила на юана, Китай е изпреварил САЩ още през 2009 година.

САЩ оспорват този факт, но не могат да оспорят прогнозата, даже с тяхната методология, че през 2020 г., т.е. само след няколко години, Китай ще е безспорният № 1 на планетата, а до 2030 г. ще произвежда около 25 на сто от световния брутен продукт, т.е. всяка четвърта единица от всичко, което се произвежда по света, ще бъде *Made in China.*

Първото десетилетие на XXI век бе десетилетие на Китай. Растежът на икономиката му беше средно 10.3% годишно, което е особено впечатляващо на фона на кризата в САЩ и ЕС, където растежът беше нулев по време на кризата 2007–2010 година.

А новото десетилетие (2011–2020 г.) според данни на основни рейтингови агенции ще бъде „суперкитайски цикъл", т.е. поява на нова икономическа свръхдържава – Китай. Предишните суперцикли в световната икономика бяха през 1870–1913 г., 1945–1973 г. Сложността на предстоящия цикъл се състои в това, че предишните се опираха на стабилна валутна система, а в сегашните условия войната между валутите може да подкопае напълно световната икономика.

Новият икономически цикъл ще бъде контролиран от Китай, който ще заеме лидерска позиция по много пунктове.

Друга страна от БРИКС, която ще изпревари развитите страни, ще бъде Индия към края на 20-те години.

Русия върви уверено по пътя на демократичните реформи, модернизира икономиката си чрез иновации и инвестиции и е все още втора военна суперсила в света.

Бразилия в Южна Америка и ЮАР в Южна Африка са новите сили в тези континенти.

Ако Китай заеме първо място на планетата, логично е да се очаква, че неговата валута юанът ще замени американския долар като световна резервна валута.

Резервната валута е общопризната в света валута, която се натрупва от централните банки като валутен резерв. Тя изпълнява функцията на инвестиционен актив, който служи за определяне на валутния паритет, използва се като средство за провеждане на валутни интервенции при необходимост и за осъществяване от централните банки на международни разплащания.

За някои анализатори Пекин има далечни планове за юана и се надява, че валутата на страната ще бъде новата световна резервна валута към 2020 г., когато икономиката ѝ според американските прогнози стане № 1 на планетата.

Стратегията има четири етапа.

Първият от тях предвижда преминаване на юана в разчетите със съседите.

Вторият етап включва превръщането на юана в платежно средство, което може да бъде използвано по целия свят в търговските разчети с Китай.

Третият етап ще настъпи, когато юанът стане привлекателен за инвестиции за домакинствата и предприятията (сега такива средства са доларът и еврото).

На четвъртия етап юанът ще стане световна резервна валута и ще се приема от всички централни банки на другите страни по света.

Третият и четвъртият етап най-вероятно ще завършат до 2020 година. Това е логично. Валутата на най-крупната икономика на планетата просто не може да не бъде основна световна резервна валута.

В своето развитие БРИКС преминава през няколко етапа.

В началото Русия играе активна роля. БРИКС се създава от оста „стратегическо партньорство Москва–Пекин". На Запад БРИКС даже се нарича „съвместно руско-китайско предприятие". Русия като наследник на бившия СССР е победена държава в Студената война, от суперсила № 2 на света се превръща в регионална сила в евразийското пространство, отслабена в икономическо отношение, останала без стратегически партньори след разпускането на СССР, СИВ и Варшавския договор, подведена и излъгана от Запада, че нейни бивши партньори и сателити няма да влизат в бъдеще нито в ЕС, нито в НАТО. С разрушена буферна зона от приятелски страни Русия е принудена да търси нови коалиционни партньори в началото на XXI век.

Провеждат се първите срещи на министрите на външните работи на страните – през 2002 и 2003 г. в Ню Йорк, в 2004 в Алмати, в 2005 и 2006 г. в Русия. От любопитство започва да съгласува свои конкретни проблеми и Бразилия.

През изминалите години се налага система от срещи и форуми на върха на страните от БРИКС с тяхната вътрешна логика и йерархия. Мощен стимул за сближаване на страните и за координиране на икономическата политика става глобалната финансова криза.

На 16 юни 2009 г. се провежда първата пълноформатна среща на върха на БРИКС в Екатеринбург – Русия. Прието е заявление на лидерите, в което се излага общото виждане за пътищата за излизане на световната икономика от глобалната криза, а също министерско заявление на страните от БРИКС по глобалната продоволствена сигурност; извършена е активизация и диверсификация на диалога.

Започват и редовни срещи на министри и експерти по проблемите на развитието на конкуренцията, статистиката, съдебното дело, селското стопанство, здравеопазването и сигурността. Срещите на министрите на външните работи също стават системно.

На втората среща на върха (април 2010 г.) в Бразилия се обсъждат задачите на посткризисното развитие, включително и в рамките на Г-20; за противодействие срещу новите заплахи или заплаха със сила спрямо космически обекти; за съвпадащи подходи при разглеждане на много въпроси от дневния ред на Съвета за сигурност по правата на човека.

Пред очите ни се ражда новият модел на глобалното управление на света, т.е. съвкупността от важни правила и процедури, регулиращи човешкото общество в глобален план.

Истина е, че засега няма пълно взаимно разбиране относно разширяването на Съвета за сигурност на ООН (в който Индия и Бразилия се стремят да станат постоянни членове).

В близко бъдеще не се прогнозира институционализиране на БРИКС, т.е. създаване на международна организация или алианс.

За всяка от страните пръв приоритет е собственото ѝ икономическо развитие, а не глобалната стабилност.

В дневния ред на страните от БРИКС с приоритет са политическите проблеми и има готовност за колективни действия.

Досега в международните отношения има примери – обединението на развиващите се страни, т.нар. Трети свят, което се формира в епохата на противостоене между съветския и западния блок.

Движението за неприсъединяване беше многочислено (от повече от 100 страни) и в това бе неговата слабост, защото представляваше 55% от световното население. Движението издигна идеята за сътрудничество по линията Юг–Юг, насочено към развиване на взаимопомощта и обмена на технологии между развиващите се страни.

След края на Студената война Движението за неприсъединяване (ДН) фактически остана в кома (независимо че формално работи), защото изпадна в зависимост от богатите и могъщи страни.

Ще може ли БРИКС да заеме политическата ниша, която се освободи след разпадането на Движението за неприсъединяване?

Можем ли да кажем, че БРИКС е предизвикателство към Запада в постбиполярния свят? Според нас БРИКС е политически проект, защото за всеки член на „неформалния клуб" основен източник на технологии, иновации и инвестиции, а също и на пазар за реализация са страните от Запада. Икономическите връзки между страните от блока (с изключение на Китай) са минимални. Участниците съществено се различават по политически системи, модели на икономическо развитие и цивилизационна принадлежност.

Най-важното е, че страните от петорката активно си сътрудничат във формàта Г-20, създаването на който става нова крачка при формиране на по-демократична система за управление на световната икономика и финанси.

Мотивацията на всяка от страните за участие в БРИКС е различна.

За Пекин формàтът е идеален механизъм за излагане и придвижване на собствени концепции за глобалното устройство, не синоцентрично, но не и еднополярно.

БРИКС е въплъщение на концепцията за „неамериканския" или „неатлантическия свят", при това преходът към такъв свят може да се извърши без сътресения и в съответствие със съвременните методи на китайската политика в постдънсяопиновската дипломация.

Пекин е против излишната политизация на БРИКС и се държи крайно предпазливо. Китайските учени залагат и на икономическата стабилност на БРИКС в глобалната икономика, доминирана от САЩ. Китайците са за по-ускорено създаване на зоната за свободна търговия в рамките на БРИКС, за налагане на сътрудничество в промишлеността, за планиране на система за обмен на информация, за разработване на съвместен политически дневен ред за света.

В края на 2010 г. се извърши поврат във възприемането на БРИКС от световното обществено мнение: към групата започват да се отнасят не формално, като към преходен феномен, а като към сериозен фактор в международните отношения.

Това се дължи на приемането през февруари 2011 г. в Общността и на представителя на Африка – РЮ Африка, в съответствие с решението на шестата среща на министрите на външните работи (от септември 2010 г.).

На 14 април 2011 г. в КНР (град Саня) се проведе третата среща на върха на лидерите на БРИКС, чийто резултат стават няколкото основополагащи решения за по-нататъшното развитие на формàта.

Говорейки пред форума, председателят на КНР Ху Цзинтао отдели четири задачи, които стоят пред Организацията:

1. Укрепване на мира и стабилността; уважение на суверенитета и на демокрацията в международните отношения.

2. Развитие на икономиката в интерес на всички въз основа на по-справедлива и равноправна финансова система и свободна търговия.

3. Развитие на сътрудничеството в рамките на многостранните формàти.

4. Разширяване на взаимодействието между страните – членки на БРИКС, на принципа на солидарността, взаимното доверие, откритостта и общото развитие.

Особено внимание заслужават приетите в Декларацията на лидерите на БРИКС изводи от третата среща на върха, в която са разгледани не само фундаменталните проблеми на глобалната финансово-икономическа архитектура, но и острите политически проблеми на съвременния свят.

Предложено беше да се извършат реформи във Фонда още през 2013 г., като започне да се прилага нова формула за изчисляване на БВП въз основа на паритета на покупателната способност, което ще способства за даване на по-обективна оценка на сравнителната икономическа мощ не само на членовете на БРИКС, но и на другите развиващи се страни. Вследствие на което ще стане преразпределение на квотите и на гласовете в МВФ, ще възникне ситуация, в която делът на страните от Запада ще се снижи до 50% и ще се изменят кадровият състав и механизмът за приемане на решения.

Става въпрос за реформи и в системата на международните резервни валути, което води до приемане на мерки за широко използване на валутите на страните от БРИКС в качеството на резервни с цел повишаване стабилността на световната финансова система.

На 29 март 2012 г. в Делхи, Индия, приключи четвъртата среща на върха на петте държави, членки на БРИКС. В индийската столица бяха взети няколко важни

решения, които сериозно могат да разклатят и без това нестабилните долар и евро. Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка подписаха тогава споразумение за предоставяне на кредити на „вътрешния" бизнес между петте държави, без да преминават през долара или еврото. Кредитирането в национални валути води до подсилване съответно на: реала, рублата, рупията, юана и ранда. Петте държави подписаха и решение да създадат своя инвестиционна банка, която ще финансира проекти за развитие и за инфраструктура.

Важна новост в политиката на страните от БРИКС е налагането на концепцията за по-справедлив международен ред, за запазване на мира и сигурността с несилови методи, за многостранен подход и установяване на демокрация в международните отношения, за открито и неконфронтационно международно сътрудничество, за решаване на международните спорове с политически и дипломатически средства, а не с военносилови методи. Затова за БРИКС започна да се говори като за нова „втора сила" – носител на нова идеология в международните отношения. От особено значение беше демонстрирането на единство от страните – членки на БРИКС, по най-острите световни политически проблеми. Например съавторството при разработване на резолюцията по разполагане в Космоса на оръжие от всякакъв вид и по прилагане на сила.

Индия, като домакин на срещата на върха в Делхи през март 2012 г., зае сдържана позиция. Индийските специалисти виждат потенциала на БРИКС преди всичко в решаването на по-тясно прагматични задачи – укрепване на позициите на групата в МВФ и получаване на ръководни длъжности в него, преодоляване на правото на вето на САЩ, подкрепа на тенденцията към внедряване на наднационална резервна валута от БРИКС и борба за постоянно членство в СС на ООН.

Индия изпитва определен дискомфорт от Китай особено при засилените му в последно време връзки и сътрудничество със САЩ. Индийските специалисти са за институционализиране на БРИКС.

Бразилия проявява по-голяма активност по въпросите за устойчивото равнище и климатичните изменения. Тя търси в БРИКС поддръжка на собствената си финансово-икономическа политика и източник на информация за стратегическото развитие на страните партньори. Тази латиноамериканска страна е за политика на запазване на добри отношения със Запада и САЩ.

ЮАР е признателна за това, че е представител на африканския континент в БРИКС, търси своето място и шанс в световната икономика и в бъдеще може да стане лидер на обединение от страни, разположени на юг от Сахара.

Представителите на Република Южна Африка подчертават, че нейният БВП съставлява 1/3 от общия БВП на региона и че са инициатори на интеграцията, за която той се бори. Освен това ЮАР иска от БРИКС той да издигне своите външнополитически приоритети и с негова помощ да демонстрира привлекателността си за чужди инвестиции.

На срещата в Дурбан, ЮАР, проведена на 26 и 27 март 2013 г., лидерите на петте страни изразиха единодушието си за необходимостта от превръщане на групата от неформално обединение в действен инструмент за партньорство. Икономиките на страните – членки на БРИКС, вече две десетилетия са лидери по икономически растеж. През 2012 г. в условията на световната икономическа криза средно за групата на БРИКС растежът на БВП е 4%, докато за Г-7 този показател е 0.7%. Във

връзка с това В. Путин в интервю пред ИТАР–ТАСС предложи постепенното трансформиране на БРИКС от форум за диалог, координиращ позициите на страните по ограничен кръг от проблеми, в механизъм за стратегическо сътрудничество, за съвместно търсене на пътища за решаване на ключови проблеми в международната политика.

Финансовите министри на петте от БРИКС предложиха съвместен документ, с който да се създаде Нова банка за развитие, която да има за цел да подобри инфраструктурата и устойчивото развитие на страните в рамките на икономиките на БРИКС.

Предвидено беше институцията да разполага с капитал от 50 до 100 млрд. долара. Идеята за обща банка произтича от недоверието на петте страни към установените вече в света структури като Международния валутен фонд (МВФ) и Световната банка (СБ).

Впоследствие партньорите се разбраха къде да бъдат дислоцирани новосъздадените институции и какво ще бъде участието на всяка от страните в основополагащия капитал.

Тези проблеми бяха обсъдени на срещата на върха на Г-20 в Санкт Петербург, РФ, през септември 2013 година.

На срещата на върха на БРИКС в бразилския град Форталеза през 2014 г. беше решено да се създаде банка за развитие на БРИКС (отскоро Нова банка за развитие) с уставен капитал с еквивалент 100 млрд. долара и валутен пул на БРИКС с начален капитал също с еквивалент 100 млрд. долара. Капиталът на тези банки е по-малък в сравнение с резервите на МВФ и СБ, но те са алтернативни банки на тези две световни организации извън англосаксонската сфера на влияние и намерението е да се създадат нови независими финансово-икономически глобални структури след разпускането на СИВ.

Стремежът на ръководителите на страните – членки на БРИКС, е Новата банка за развитие да заработи до 10 юли 2015 г., до срещата на върха в Уфа, Русия, като нейното ръководство бъде разположено в Шанхай, Китай, а на Азиатската инфраструктурна банка – в Пекин, Китай.

На пленарно заседание на Държавната дума на Русия председателят на Комитета по образование Вячеслав Никонов отбелязва: „Денят 8 юни 2015 г. влезе в историята – създаден беше Първият парламентарен форум на БРИКС (Бразилия, Русия, Индия, Китай и Република Южна Африка). Имаме всички основания да се поздравим с това знаменито събитие.

Днес БРИКС има 25 формàта за взаимодействие: среща на лидерите, на министрите на външните работи, на финансите, на търговията, на икономиката, на социалната политика, на съветниците по националната сигурност, на кметове на градове, на търговско-промишлени палати, на учени...

Петорката – това е проява на необратима тенденция към изместване на центъра на силата в съвременния свят от Запад на Изток, от Север на Юг, от развити страни към развиващи се.

БРИКС не е просто клуб по интереси, това е общност на ценности, които отстояват многополярността, различните модели на развитие, културното и друго многообразие на света, правото на народите на самостоятелен избор на собствената си съдба. БРИКС – това е ценност на международното право срещу политиката на едностранни действия в международните отношения, това е повишаване на ролята на ООН и на нейния Съвет за сигурност... БРИКС е инструмент за възстановяване на глобалната

историческа справедливост... Това е новият модел на глобалните отношения", споделя видният руски парламентарист.

На 8, 9 и 10 юли 2015 г. в башкирската столица гр. Уфа на Руската федерация под председателството на президента на РФ В. В. Путин се проведоха две срещи на върха – на Шанхайската организация за сътрудничество (ШОС) и на БРИКС.

По време на срещата в Уфа лидерите на Шанхайската организация показаха на света, че организацията на Русия, Китай, Казахстан, Киргизстан, Таджикистан и Узбекистан е станала поле, на което могат да си сътрудничат и да работят в бъдеще за решаването на главните световни политически и икономически проблеми традиционно непримирими съперници като Индия, Пакистан, Иран и Афганистан, които присъстваха на срещата със статут на наблюдатели, сред тях беше и Монголия. Бяха открити процедури за влизането на Индия и Пакистан в ШОС като пълноправни членове.

В хода на срещата на върха на БРИКС в Уфа лидерите на страните – членки на клуба: президентът на Бразилия Дилма Русеф, президентът на РФ Владимир Путин, министър-председателят на Индия Наренда Моди, председателят на КНР Си Дзинпин и президентът на ЮАР Джейкъб Зума, обсъдиха проблема за оздравяването на международната икономическа ситуация и действията за разширяване на взаимноизгодни търговско-инвестиционни връзки в бъдеще. Според редица популярни и авторитетни в света средства за масова информация БРИКС и ШОС положиха основите на нова система на управление на света. Срещата на върха в Уфа „ознаменува трансформирането на клуба БРИКС в зараждащо се обединение от държави със свои приоритети, които се отличават от приоритетите на Вашингтон или Брюксел", пише американската преса (вж. *National Interest, Newsweek*) и други СМИ като *Ria Novosti, The Hindu Business Line, Хуанцю шибао, China Daily, Mail§Guardian, Financial Times, L Echo, Globo News*.

Срещата на върха на БРИКС показа, че Русия не само не е изолирана в резултат на въведените западни санкции, но е действащ международен фактор, смята Синтия Робъртс от Хантерския колеж на САЩ. Русия е действащ геополитически и евроазийски фактор на политическата сцена на света.

Със създаването на собствени институти като Новата банка за развитие и Азиатската банка за инфраструктурни инвестиции, с начален капитал до 100 млрд. долара, страните – членки на БРИКС, имат намерение да работят паралелно с алтернативната система, създадена след Втората световна война в Бретън – Уудс и оглавена от САЩ, като МВФ и Световната банка.

В приетата Декларация от срещата на върха в Уфа на 9 и 10 юли 2015 г. лидерите на БРИКС заявиха, че ще работят в бъдеще за изпълнение на ключовите тезиси на Стратегията за икономическо партньорство на БРИКС.

БРИКС намира за крайно необходимо запазването на суверенитета и териториалната цялост на Либия.

БРИКС ще отделя голямо внимание в дневния ред на Г-20 на проблемите на развиващите се страни.

Според БРИКС процесът на националното афганистанско примирие е най-верният път към истински мир.

Страните на БРИКС призоваха да се избегне избирателният подход в борбата с тероризма.

В БРИКС са разочаровани от факта, че САЩ досега не са ратифицирали документи за реформиране на МВФ.

БРИКС призовава Израел и Палестина да възобновят мирните преговори.

В БРИКС са обезпокоени от „нетрадиционната монетарна политика" на развитите страни.

БРИКС разчита на скорошно постигане на договорености по ядрената програма на Иран. (След срещата на върха беше постигната такава договореност.)

БРИКС е против чуждестранната намеса в Ирак.

БРИКС се обявява против двойните стандарти и незаконните санкции.

В своя декларация БРИКС заявява: алтернатива на мирното разрешение на сирийския конфликт няма.

Страните от БРИКС са готови да продължат борбата с еболата.

Срещата на върха в Уфа, РФ, според научния сътрудник на Китайската академия за обществени науки У Енюан, отразява неприемането на принципа на еднополярност в системата на международните отношения от страна на нарастващите сили и надеждата за формиране на многополюсен световен ред в политиката и икономиката.

Вследствие на високия си и последователен икономически растеж средно до 7% през последното десетилетие, и то в условията на световната икономическа криза, Китай засилва влиянието си чрез международното финансиране и инвестициите в развиващите се и бързоразвиващите се страни на света.

От Китай са инициирали т.нар. фондове за пътищата на копринната. Това са нови икономически коридори – пътища на копринната по суша от Китай към Европа и по море към Югоизточна Азия, Средния Изток и Африка, които целят положително влияние върху развитието на местните национални икономики.

Както беше многократно подчертавано от световните медии, централни фигури сред почетните гости на юбилейните тържества и на парада в Москва по случай 70-годишнината от победата над фашизма на 9 май 2015 г. бяха държавните глави на Китай, Индия и ЮАР и министърът на отбраната на Бразилия. Този факт очерта контурите на настоящия и бъдещия геополитически „неамерикански" нов световен ред, на страните, гравитиращи около политцентровете на силата, различни от американския център.

Членовете на БРИКС имат шанса да получат нов старт през второто десетилетие на XXI век в области, в които имат натрупан значителен опит и притежават финансови и природни ресурси, високоподготвени кадри, усвоили съвременните научно-технически постижения и модерните технологии, особено в областта на енергетиката, вкл. атомна и „зелена" енергия, и в областта на авиацията, комуникациите, овладяването на Космоса, в медицината и здравеопазването, в ускореното решаване на жизненоважни проблеми за прехраната, за образованието на младите хора, за борбата с болестите на века – рак, спин, ебола и наркомания, и много други, които неолибералният модел на Запада не можа да реши досега и не прави опити да ги решава в бъдеще.

Китай, следвайки целта на века – глобалната „китайска мечта" като аналог на „американската мечта", се ангажира за все по-активно глобално финансиране за развитие на изостаналите региони на света, но среща отпора и недоволството на САЩ и на техните съюзници.

Към влиятелния клуб БРИКС се стремят вече Мексико, Индонезия, Турция, Египет и Ирак.

Някои страни, като Китай и Бразилия, лобират за нови кандидати от „зоната си за отговорност" – например Турция, Индонезия и Мексико.

За Русия позицията е двойствена. От една страна, исторически, цивилизационно и технологично тя е по-близко до Запада и Севера по проблемите за изменението на климата, казва А. Ослунд. Членството ѝ в БРИКС заедно с развиващите се страни може да удари по нейната национална гордост, но, от друга страна, то отговаря на нейните национални интереси. Фактически благодарение на БРИКС Русия може да играе ролята на мост или посредник между Севера и Юга.

За Русия БРИКС е и инструмент, с помощта на който тя разчита да укрепи своите позиции в системата на глобалното управление. Москва се надява, че между проблемите на икономиката и екологията в дневния ред може да влязат в бъдеще и проблемите на сигурността.

Русия е за сътрудничество на БРИКС със страните – членки на Г-20, творчески разработвайки дългосрочна програма за посткризисно развитие на света.

Логически следва в близко бъдеще БРИКС да се институционализира при провеждането на редовни срещи на върха и консултации на министерско равнище.

Основна цел на БРИКС е изработването на координирана позиция по широк кръг въпроси и придвижването им на световната арена, включително по двустранните отношения с трети страни и международните организации.

Страните от БРИКС се ориентират към иновационния модел на модернизация, който предполага устойчиво развитие чрез прогреса във високотехнологичните отрасли на промишлеността.

Не така често историята предоставя шанс за формиране на нова международна реалност. При БРИКС такъв шанс е налице. Днес според нас, се казва в една дискусия на симпозиум на изследователските центрове на БРИКС в Пекин, март 2011 г., е време да се инициира създаването на координиращи органи – както на експертно, така и на международно ниво. Според китайските учени се открива многообещаващо поле за дейност на дипломати и учени, политици и управленци (мениджъри) в бизнеса и в банките.

При това не трябва да се очаква, че всички по света ще посрещнат с ръкоплясканя създаването и функционирането на БРИКС като нова цивилизационна алтернатива на човечеството. Но може да се надяваме, че предстоящите промени в света, които са свързани с БРИКС, ще го доведат до по-добро бъдеще.

ЛИТЕРАТУРА

1 Актуальные проблемы глобальных исследований. М., МГУ, 20–23 мая 2010.

2 Гуманитарные аспекты глобального кризиса: опыт России, Швейцарии, ЕС. М., МГУ, 10–12 декабря 2009.

3 Международный научный конгресс: „Глобалистика – 2009: пути выхода из глобального кризиса и модели нового мироустройства". М., МГУ, 20–23 мая 2009.

4 Социально-гуманитарные науки глобализации: опыт США, России и Китая. М., МГУ, 20–23 мая 2009.

5 Международен форум на държавните и правителствените ръководители на страните – членки на БРИКС. Саня, Китай, апрель 2011 и Делхи, Индия, март 2012.

6 Форум на Парламентарната асамблея на НАТО. България, Варна, Златни пясъци, май 2011.

7 *Дерябина, М.,* С. Кирдина, Л. Кондрашева. Китай: новая траектория реформ. – Мир перемен, 2011.

8 *Дончев, Д.* Си Дзинпин за „китайската мечта". – Понеделник, 2014, бр. 11/12, с. 21–26.

9 *Кива, А.* Китай и Россия. Разные модели реформ. – Мир перемен, 2009.

10 Китай у руля. – Ведомости, 2010, 1 февраля.

11 *Кондрашова, Л. И.* Китайская мечта о национальном возрождении. М., И. Э. РАН, 2014, с. 16.

12 *Лилов, Ал.* Теоретическите идеи на китайската модернизация. – Понеделник, 2010, бр. 1–2.

13 *Недев, Т.* Отношения труд-капитал в современном мире как политический процесс. М. С. 2011, с. 351. BRD, Saarbrucken, Lap Lamber Academik, Publishing, 2013.

14 *Си, Дзинпин*. Китайската мечта за велико национално възраждане. С., Изток–Запад, 2015.

15 *Стефанов, Н.,* Ак. Колева. Китай – социално-икономическо развитие от древността до наши дни. С., Изток–Запад, 2015.

16 *Ван, С.,* Г. Фан. Уроки экономических преобразований в Китае и России. – Мир перемен, 2009, № 4, с. 56.

17 Атлас 2010. Mond diplomatique. Превод от френски. Под ред. на В. Л. Иноземцева и Е. С. Кузнецова.

18 Тихоокеанская Азия: перспективы трансформаций политических систем. Круглый стол. 2010, М. Ж. МЭМО, 2010, с. 83–95.

19 *Толорая, Г. Д.* БРИКС – шанс изменить миропорядок? – Мир перемен, 2011, № 3, с. 136–152.

20 *Sipba, B.,* P. Banerjee. Growing industrialization of RLD in China. Empirical observations (China-India seminar: Innovation, transformation, displacement and growth. India, Kolkata, 21–23.XII.2009.

21 The Knowledge assessment methodology. B. 2009, 2010, 2011, Forbs global 2000 Firms.

22 Чжунго тянцзи няньзян, 2009, 2010, 2011 (Статистический ежегодник Китая). Пекин.

23 Latinoamerica elogiada por reaccion a crisis global (Латинская Америка и ее отношение к глобальному кризису). Latinform, Caracas, Venecuela, World Bank. Global Economic. XI.2011. Prospects and Developing, Contries. Washington, 2010, 2011.

24 *Wheatecy, J.* New economic figures, rattle Brazilians – The Financial times. 7.VI.2011.

25 http://www/mid.ru/bdomp/ns-rasia/nsf/5be75de6ad98a29cc325744700409107/432569d80021985fc325784f003340233: Open Document. О встрече заместителя министра иностранных дел России С. А. Рябова с руководителями и экспертами отечественных научных центров и фондов, изучающих проблемы БРИКС.

26 *Давидов, В. М.,* А. Д. Бобровников. Роль восходящих гигантов в мировой экономике и политике. М., ИЛА РАН, 2009, с. 176.

27 Пробуждане на БРИКС. Под ред. на В. А. Никонова.

28 *Давидов, В. М.,* А. Д. Бобровников. Цит. съч. с. 124–125.

29 The Hindi online 2011, 16 apr.http:/www.thehindu.com (business/Economy/artice 1511

30 http:csis.ord/files/nublication 1101 g china

Sculpteur modele accroupi et tete sculptee – 1933

СВЕТЪТ ТЪРСИ АЛТЕРНАТИВА НА ЛИБЕРАЛИЗМА

Владимир Трифонов

***Владимир Трифонов** – журналист, икономист. Изследва проблеми в областта на геополитиката, икономиката, историята и футурологията. Автор е на публикации по актуални политически и икономически въпроси и е съавтор в научни сборници.*

Очакваната ескалация на бойните действия в Донбас през първите месеци на лятото не се състоя, но това е измамно затишие. Високият градус на напрежението между Запада и Русия се запази. Двете страни маневрират и изчакват удобен момент, за да нанесат удар по противника си. Американската върхушка използва дипломатически, икономически и информационни средства, с цел да омаломощи евразийския колос. Вашингтон се опитва да приспи бдителността на Москва и да я измами с помощта на преговори и мъгляви предложения за сътрудничество, така както постъпи в края на Студената война. Забавеното настъпление на Америка не е поради внезапно пробудило се миролюбие, а само тактически ход. САЩ постепенно вървят към целта си. Уязвимото място на тази стратегия е, че и Руската федерация (РФ) получава време да се подготви по-добре за сблъсъка, да реформира икономиката си и да укрепи връзките си с потенциалните си съюзници.

Москва направи важна крачка към изграждане на алтернативен световен ред през първата половина на юли. Тогава в Уфа заседаваха представители на БРИКС, Шанхайската организация за сътрудничество (ШОС), Организацията на договора за колективна сигурност (ОДКБ), както и на Евразийския икономически съюз (ЕИС). Русия е действащ председател на БРИКС и на ШОС и използва възможността да събере заедно както държавите, влизащи в тези структури, така и тези, които имат интерес да се присъединят към тях. Знаков е фактът, че Индия и Пакистан подадоха документи за членство в ШОС, а се очаква скоро това да стори и Иран.

Хунтата в Киев все още укрепва армията си след тежките поражения на бойното поле през зимата, като важен дял в този процес имат и американските инструктори, които обучават бойци в Западна Украйна (1). Само с това

може да се обясни защо настъплението на бандеровците в Новорусия не започна през юли. Но ускореното им превъоръжаване, концентрацията на военните сили на фронтовата линия, все по-многобройните обстрели по мирните жители на Донецката и Луганската народна република (ДНР и ЛНР) и зачестилите локални сблъсъци през август са предупреждение, че горещата фаза на конфликта предстои.

Американската политика към Русия – между заканите и дипломацията

Русия е най-голямата заплаха за националната сигурност на САЩ, заяви командващият корпуса на морската пехота генерал Джоузеф Дънфорд. Това той каза по време на заседанието в Сената, където се разглеждаше и въпросът за утвърждаването на неговата кандидатура за ръководител на Обединения комитет на началник щабовете. „Ако трябва да говорим за държава, която представлява екзистенциална заплаха за САЩ, бих посочил Русия. Ако разгледаме поведението ѝ, то е най-малкото притеснително", подчерта високопоставеният военен (2).

Тежестта на тези думи се увеличава, като се има предвид, че назначаването му на най-високия пост във въоръжените сили на САЩ бе утвърдено от Американския сенат в края на юли. Комитетът се състои от висши офицери, представящи четирите основни вида въоръжени сили, които се занимават с планиране и управление в армията. Важно е да се отбележи, че кандидатурата на Дънфорд бе издигната лично от президента Барак Обама (3). Затова трябва да се приеме, че думите му не са субективни, а изразяват нагласите на влиятелна част от американския елит. Това се разбира и от изявлението на министъра на Военновъздушните сили Дебора Лий Джеймс. „Разглеждам Русия като най-голямата заплаха", заяви и тя в интервю за Ройтерс. По думите ѝ, Вашингтон увеличава военното си присъствие в Европа в отговор на заплашителните действия на Москва. Тя съобщи, че американските власти планират да продължат разполагането на изтребители F-16 в региона. „Не е време да се демонстрира липса на решителност пред лицето на руските действия" (4).

Новият министър на отбраната на САЩ Ащън Картър също не пропуска да отправи закани към Русия. Тандемът Картър–Дънфорд е способен да направи конфронтацията още по-интензивна, а те ще заемат ключовите си постове поне до края на мандата на Обама. Поведението им е в контраст с впечатлението, че президентът има по-балансирана позиция. Очевидно е, че той не може (или не желае) да попречи на ястребите на ръководни постове в Пентагона. Издигането им на толкова важни позиции е показателно и за силното влияние на военнопромишления комплекс на САЩ върху властта. Вероятно определени кръгове във Вашингтон разчитат на сценарий с ескалация на конфликта в Украйна и все по-остро противопоставяне на Русия.

Затова линията на Обама, която също е силно враждебна към Москва, изглежда „умерена" на фона на позициите на повечето американски политици. Президентът често е обект на критики в САЩ, приписва му се липса на решителност. Това едва ли е така. В управлението си досега той действа достатъчно твърдо за Нобелов лауреат за мир – Обама благослови включването на Америка в агресията срещу Либия, а в началото на август т.г. даде съгласието си Военновъздушните сили на САЩ да бомбардират сирийската правителствена армия, за да подпомагат „умерената опозиция" (5).

Заплахите на висшите военни и курсът към по-сериозна американска намеса в Сирия ясно показват, че е наивно да се възлагат много надежди за компромисен изход от кризата в отношенията между Запада и Русия. Повод за оптимизъм в това отношение бе посещението на Джон Кери в Сочи през май. То предизвика най-различни спекулации. Едва ли някога ще стане ясно какво точно е обсъждал държавният секретар с руския президент Владимир Путин и с външния министър Сергей Лавров. Съществуват достатъчно индикации, че Кери е част от тази група в американския елит, която залага на повече гъвкавост в противопоставянето на Руската федерация и на нейното „бавно удушаване". Към нея освен Кери и Обама могат да бъдат причислени и по-реалистични анализатори като Хенри Кисинджър и някои негови съмишленици от дипломатическите среди. От публично изразяваните позиции може да се предположи, че в другия лагер, на ястребите, са вицепрезидентът Джо Байдън, обвързан с бизнес интереси в Украйна, фаворитът за победа на следващите президентски избори – Хилъри Клинтън, отговарящата за политиката на Америка в Евразия Виктория Нюланд, сенаторът Джон Маккейн и редица високопоставени генерали, зад които стоят военнопромишленият комплекс, както и анализатори като Джордж Фридман, които открито говорят за разчленяване на Руската федерация и подялбата на нейната територия между съседите ѝ.

Войнственият тон в американската преса показва, че гласът на „Партията на мира" е твърде слаб. Наивно е да се преувеличава нейното влияние, тя определено не е водеща сред влиятелните експерти и военнополитическия истаблишмънт на страната, но нейната гледна точка за отношенията с Русия заслужава да бъде разгледана по-обстойно. Поантата в „миролюбивата" политическа линия е идеята заплахите да бъдат съчетавани с обещания, които, както показаха изминалите 25 години, Западът обикновено не изпълнява. Целите на „Партията на мира" са същите, както и на „Партията на войната" – установяване на пълен контрол върху Руската федерация. Различията между двата лагера на американския политически Олимп са само за начините, по които да бъде разгромена евразийската държава. „Партията на мира" смята, че това трябва да стане чрез постепенното ѝ задушаване с помощта на все повече икономически санкции, съчетани с гъвкава дипломация, поддържане на напрежението в Донбас и възкресяване на илюзията у руските лидери, че ще бъдат приети за част от глобалната върхушка, ако направят едностранни геополитически отстъпки. „Партията на войната" пък изобщо не желае да се церемони. Тя се надява САЩ да поставят Русия на колене както с помощта на дипломатическите средства, така и с провокирането на поредица от регионални конфликти около границите ѝ. С надеждата по този начин да предизвикат вътрешна нестабилност, смяна на режима в Кремъл и разпад на държавността.

Геополитическата логика и конфликтът в Украйна сочат, че противоречията между Америка и Русия са непреодолими. Но не бива да се забравя, че на глобалната шахматна дъска има още един голям играч, който не може да бъде игнориран – Китай. Това е основната причина във Вашингтон да се чува и гласът на стратези, които си дават сметка, че Поднебесната империя също е заплаха за глобалния хегемон. Те се надяват да използват Москва в противопоставянето с Пекин. „В обозримо бъдеще интересите на Русия и Америка съвпадат в по-голяма степен, отколкото интересите на който и да е от тях с тези на Китай" (6), пише по този повод почетният президент на Съвета за международни отношения Лесли Гелб в статията си „Русия и Америка: към ново презареждане", публикувана на 9 юни в *The National Interest* (7). Важно е

да се отбележи, че това издание се отличава с реализъм във външнополитическите си анализи, а негов главен редактор е Хенри Кисинджър, който също призовава към по-диалогични отношения с Руската федерация.

Гелб изброява многобройните грешки в политиката към Русия през изминалите 24 години. Той се позовава на думите на трима посланици на САЩ в Москва, които обръщат внимание на това, че въведените икономически санкции няма да окажат желаното въздействие върху Кремъл. Затова няма смисъл да се очаква Западът да води успешен диалог с РФ, ако не я разглежда като свръхдържава, която има свои законни интереси, особено около границите си. „През 1997 г. Джордж Кенан предупреди, че политиката за приближаване на НАТО към руските граници може да предизвика усилване на войнствените, националистически и антизападни настроения в руската общественост; да спре развитието на руската демокрация; да възроди атмосферата на Студената война в отношенията между Изтока и Запада; да провокира обрат в руската външна политика в направление, което очевидно не отговаря на американските интереси. Именно това се и случи", пише Гелб (8).

В статията си той обстойно излага концепцията на „Партията на мира". В нея се подчертава – РФ остава достатъчно опасен съперник във военно отношение, и прави извода, че мечтите тя да бъде победена чрез сила са нереалистични, поне в близко бъдеще. Според Гелб на Америка ѝ е нужно време, за да прехвърли войски в Източна Европа, където Русия все още има превъзходство. Опитният дипломат вярва, че ако задоволи суетата на руските управници, Западът може да си осигури тяхното сътрудничество по въпроси, по които интересите на двете страни се пресичат, и дава за пример ислямския тероризъм. „САЩ трябва да признаят, че Русия е велика държава, и да се държат с нея по съответния начин. Ще се наложи Вашингтон да бъде по-възприемчив към интересите и гледната точка на Москва, особено в близост до границите ѝ. Кремъл пък ще трябва да признае следното: за да се отнасят към Русия като към велика държава, тя трябва да действа по-отговорно, да се нагърбва с повече задължения по изпълнение на съвместно взетите решения. Не може Путин да продължи да властва над съседите си и да ги плаши, а пък американският президент не бива да създава впечатление, че ще опита да ги отклони от руската орбита", пише той (9). „Съвместните мероприятия трябва да са изключително забележими. Публичността е важна не само за да се възстанови статутът на Русия като велика държава, но и за да може тя да се държи по-сдържано, демонстрирайки по-голяма готовност за сътрудничество" (10), отбелязва Гелб, който ясно дава да се разбере, че няма предвид Америка да прави каквито и да са отстъпки. „Докато тази дипломатическа линия на най-високо ниво и при голяма видимост не заработи в пълна сила, западните страни трябва да запазят санкциите и своето убедително военно присъствие на Изток" (11), пояснява той. Нещо повече, дори в наглед миролюбивата си статия Гелб дава ясно да се разбере, че всячески трябва да се възпрепятстват опитите на Русия да възстанови влиянието си в постсъветското пространство. „Разведряването трябва да постигне успехи в три направления: запазване на териториалната цялост и независимостта на държавите в периферията на Русия, уважение към руските интереси в тези региони и съвместни действия по по-общи въпроси, като нестабилността в Близкия изток и тероризма" (12).

Внимателният прочит на препоръките на Гелб показва колко отрова и коварство има в това предложение за „дружба". Американският анализатор добре помни как За-

падът се възползва от тщеславието на Михаил Горбачов и на неговия екип от бездарници и предатели. Не е тайна, че тогава на генералния секретар на КПСС и на колегите му във висшите ешелони на властта бяха давани много обещания и оказвани всевъзможни почести. Това се случваше при посещенията им не само във Великобритания и САЩ, но и в други държави от т.нар. Златен милиард. Опиянени от лицемерните жестове, те направиха поредица от безпрецедентни и безотговорни геополитически отстъпки, довели до разпада на социалистическия блок и раздробяването на Съветския съюз. Скоро след това Горбачов и наследниците му трябваше да разберат колко наивна е била надеждата им да решават световните проблеми рамо до рамо със западните лидери. На практика някои от тях бяха изтласкани в политическата периферия, а други директно бяха захвърлени на бунището на историята. До голяма степен именно на това разочарование се дължи отрезвяването на руския елит и издигането на власт на Владимир Путин. Той спря разпада на великата страна, изправи я на крака и се стреми да ѝ върне статута на глобална сила. Бъдещето ще покаже дали усилията на президента ще се увенчаят с успех и дали той и съратниците му ще проявят значително по-голяма политическа зрялост от безславните си предшественици от 80-те и 90-те години на XX век. Руският елит натрупа достатъчно горчив опит. Той едва ли ще се изкуши от съблазнителните обещания на Запада, за да предаде националните интереси в името на илюзорните надежди, че ще му бъде позволено, поне привидно, да бъде част от глобалната политическа върхушка. Изминалият четвърт век даде на Кремъл достатъчно възможности да се убеди, че Западът не спазва дори собствените си правила и е готов да ги наруши винаги, когато прецени, че има изгода от това.

Засега възможността Вашингтон да осъществи на практика концепцията на Гелб е само в сферата на предположенията. Важно е да се отчете, че дори в изложената от него линия не става въпрос за изтегляне на НАТО от Източна Европа, а напротив – за преговори с Русия дотогава, докато Америка концентрира там достатъчно сили, които да ѝ осигурят военно превъзходство в региона. Що се отнася до шансовете за по-сериозен диалог между двата геополитически колоса, повече яснота ще има през септември, когато е възможно Владимир Путин да посети САЩ за пръв път от 10 години насам и да вземе думата по време на планираното Общо събрание на ООН (13).

Статията на Гелб даде повод за различни спекулации. Някои анализатори побързаха да направят връзка между нея и визитата на Кери в Сочи, да я тълкуват като предложение да се изгладят противоречията между САЩ и Русия, отново да се подели европейското пространство и така да се изгради мощна коалиция на Севера срещу Юга и преди всичко срещу набиращия сила Китай (14). Причина за подобни интерпретации вероятно са и думите на президента Обама пред „Ню Йорк таймс": „Ще бъда откровен с вас. Отчитайки нашите разногласия с Русия за Украйна, аз не бях уверен, че ще получим подкрепа. За мое учудване Путин и руските власти разделяха тези два въпроса и ние не бихме могли да постигнем споразумение, ако нямахме съдействието на Москва в преговорите с Техеран" (15). Значението на изреченото от американския президент не бива да се преувеличава, защото само няколко седмици по-късно той даде одобрението си за военна намеса на САЩ срещу законното правителство на Сирия, която е съюзник както на Иран, така и на Русия.

Концепцията за съюз между Вашингтон и Москва е дело на Збигнев Бжежински (16) и други американски стратези, които отдавна мечтаят да използват Русия в

борбата с Поднебесната империя. Едва ли е случайно, че тя отново изплува в публичното пространство именно сега, за да подхрани надеждите на някои прозападни елементи в руския политически елит и така да повлияе на външнополитическия курс на Москва, която е с ключова роля в интеграционните процеси в Евразия.

Съдействайки за преврата в Украйна, обединеният Запад за пръв път от 1941 г. насам директно нахлу в руското пространство. Това не остави на Москва избор и тя ускори сближаването си с Пекин, който несъмнено е печеливш от създалата се геополитическа ситуация. Случилото се накара някои кръгове в САЩ да излязат с инициатива за диалог с Кремъл и Пекин, а по този начин да се попречи на взаимодействието между Русия и Китай. Подобно начинание има малко шансове за успех. В Москва помнят до какво доведе заиграването със Запада, започнало с „размразяването" на Хрушчов през 50-те години на XX век, продължило с подписването на Хелзинкските споразумения през 1975 г. и завършило с перестройката и разпада на СССР. Тогава англосаксонците и съюзниците им напълно забравиха за дадените обещания за „Вечен мир и ненарушимост на границите", побързаха да заемат отстъпеното от Москва пространство, раздробиха Югославия, разшириха НАТО на Изток, а скоро след това обградиха Русия с военни бази.

Бъдещето ще покаже дали САЩ ще съумеят да развалят отношенията между Русия и Китай. Сигурно е само, че те ще направят всичко възможно да го направят. Резонно е да бъде зададен въпросът – какво могат да предложат САЩ на Русия, след като дори от статията на Гелб се разбира, че те не допускат никаква възможност Евразия отново да се интегрира. На този фон стратегическото партньорство между Москва и Пекин се развива. Макар и не всичко в него да тече по мед и масло, то се опира на геополитическите закони, на солидна прагматична логика.

Още по-наивна и неосъществима изглежда идеята на мексиканския анализатор Халифе-Рахме, който смята, че е възможно да се изгради „Тройна коалиция", включваща САЩ, Русия и Китай. „Без да стигаме до манихейство на съвременния етап на развитие на света (след завръщането на Крим в РФ) и без да се подценява ролята на „скрити играчи" като Индия и това, което ще остане от Европа след нейния геополитически разгром, човечеството сякаш по-скоро има нужда от голяма тройка (Г-3)", пише той в статията си в „*La Jornada*", публикувана на 22 юли (17). Според него САЩ, Русия и Китай ще трябва да търсят пътища за сближаване на своите позиции чрез преговори, уважавайки сферите си за влияние. В противен случай човечеството може да бъде въвлечено в термоядрена война, а от нея нито една от трите големи свръхдържави няма как да спечели.

Предложената инициатива не е прецедент. Историята помни подобни проекти. Паралели могат да се направят още с Виенския конгрес през 1814 и 1815 г., когато след разгрома на Наполеон бе създаден „концертът на европейските велики сили". Такъв е случаят и с голямата тройка на победителите от Втората световна война – СССР, САЩ и Великобритания, към които по настояване на Йосиф Сталин бе присъединена и Франция, а по-късно и Китай. Днес тези държави са постоянни членове на Съвета за сигурност на ООН. С оглед на съвременната реалност, идеята за създаване на Г-3 изглежда по-скоро като капан за Русия и Китай, който цели да ги направи по-отстъпчиви, а не като алтернатива, която реално може да бъде осъществена. Опитът от Студената война сочи, че САЩ умеят да се налагат над партньорите си винаги, когато започнат преговори за сближаване. Претенциите на РФ за регионално лидерство и още по-голе-

мите амбиции на Китай, макар и да не са декларирани официално, подкопават съществуващата глобална архитектура, която се върти около Вашингтон.

От досега провежданата политика на САЩ – от инспирираните от тях Арабска пролет и брутален преврат в Украйна, може да се направи изводът, че намерението им е да използват всички възможни средства, за да запазят съществуващия световен ред. За целта те ще опитат да омаломощят, а при възможност и да унищожат Русия. Ще се постараят да отслабят максимално Китай и окончателно да подчинят Европейския съюз.

БРИКС – предпазлива стъпка към промяна на глобалното статукво

Поредицата срещи в руския град Уфа през юли със сигурност са сред най-важните геополитически събития от началото на годината. В столицата на Башкиростан, на кръстопътя между Европа и Азия се пресякоха няколко важни проекта и инициативи. Проведоха се заседания на БРИКС и ШОС, среща на ОДКБ, както и работно съвещание на Евразийския икономически съюз. Бъдещето ще покаже дали случилото се е своеобразен старт на нова епоха, която ще ознаменува началото на нов – „копринен" – световен ред, или Западът ще осуети развитието на тези партньорства и ще запази глобалната си хегемония.

Със сигурност съвпадението по време и място на изброените събития не е случайно. Като председател на двете структури Русия се възползва от възможността да събере заедно лидерите на страните – БРИКС и ШОС – които членуват в тях, включвайки и членовете на ОДКБ и ЕИС. Ключова роля в събитието имаше и Китай, чийто проект за Нов копринен път („Един пояс, един път" – икономически пояс на коприната) може да бъде разгледан и като своеобразен катализатор за бъдещите интеграционни процеси.

На срещата на БРИКС участниците приеха декларация, в която се произнесоха по повечето актуални глобални политически теми. Подписан бе План за действие, който определи следващите мероприятия и направленията за работа в рамките на БРИКС – стратегията за икономическо партньорство, споразуменията за сътрудничество в областта на културата. Решено бе да се създаде интернет сайт на БРИКС, изработен бе меморандум за намеренията за сътрудничество с Новата банка за развитие на страните на БРИКС (18).

В Уфа бе направена важна крачка напред и към изграждане на институции на БРИКС. При определени условия това може да се окаже начало за формиране на алтернативни световни икономически центрове. Ключова роля в това отношение имат новата банка на БРИКС и Пулът за валутните резерви. Капиталът на банката е 100 млрд. долара, на пула – също. Тази сума е събрана чрез членския внос на страните участнички. Най-голям е делът на Китай – 41 млрд. долара, а Бразилия, Индия и Русия са с по 18 млрд. долара. Република Южна Африка се включи с 5 млрд. долара (19).

Очевидно е, че пулът се прави с цел осигуряване на финансова стабилност на участващите държави. Новата банка за развитие на БРИКС е насочена преди всичко към финансиране на инфраструктурните проекти, които ще изиграят ключова роля за развиващите се икономики. Първите кредити, които ще бъдат отпуснати, се планират още за началото на 2016 г. Предвижда се и създаването на собствена платежна система на БРИКС и участието на банката в реализацията на проекти в трети страни, по-спе-

циално в Африка. Ключов елемент в разработената стратегия е, че банката на БРИКС ще финансира в националните валути на държавите членки по-голямата част от предстоящите начинания. Това ще им помогне да преодолеят хегемонията на долара. „Ние потвърждаваме наличието на потенциал за разширяване на вече използваната практика за взаимни разчети в национални валути между страните в БРИКС. Молим съответните държавни органи в страните, членки на БРИКС, да разгледат възможностите за по-широко използване на националните валути във взаимната търговия" (20). „Още в близко бъдеще страните от БРИКС могат да водят 40–50% от обема на взаимното разплащане в националните си валути", смята шефът на Външнотърговската банка В. Костин (21).

Възможно е новата банка да приеме ролята на „мини-МВФ за членовете на БРИКС", особено ако се отчита очакваното определяне на рамките за съгласуване на работата ѝ с Азиатската банка за инфраструктурни инвестиции (АБИИ), в която членуват редица водещи страни от Европа и Азия – изключения са САЩ и Япония. Двете структури заедно могат да застанат начело на финансова мрежа, която да е алтернативна на МВФ и СБ. Това вече е заплаха за хегемонията на тези две, контролирани от Америка, финансови институции. „Създаването на нова банка за развитие „в отговор на закъсняващите реформи на остарялата Бретън-уудска финансова система е „главният успех на БРИКС", смята старши научният сътрудник на Брукинския институт Вахегуру Пала Сингх (22).

За тези процеси помагат и санкциите на Запада срещу Русия. „Те изваждат огромни по обем потоци от сферата на действие на традиционните мрежи и отслабват западния контрол върху тях. На практика санкциите ускоряват появата на паралелна икономическа система, в която държавите, които не са съюзници на Запада, могат да действат без притеснение", пише индийският геополитически анализатор Ракеш Кришнан Симха (23).

Крачка към намаляване на икономическата зависимост от Запада е и взетото още през юни решение на Русия и Китай за създаване на Рейтингова агенция за оценка на съвместни проекти, която по-късно може да предоставя услугите си и на други страни (24).

Започна процес на координация на проекта „Един пояс, един път" с програмите за развитие на ШОС, БРИКС и ЕИС. Много важно е, че редица държави в ЕИС, ШОС и БРИКС членуват едновременно в тях. Русия и Китай са постоянни членове и на Съвета за сигурност на ООН и така значително увеличават политическата тежест на всяко от тези обединения.

Важен резултат от срещата на ШОС бе и това, че лидерите на Русия, Казахстан, Киргизия, Китай, Таджикистан и Узбекистан съгласуваха процедурата за приемане в организацията на две нови държави – Индия и Пакистан. Официална молба за членство подаде и Иран. Беларус получи статут на наблюдател, а Азербайджан, Армения, Камбоджа и Непал се присъединиха към ШОС като преговарящи партньори. Този статут имат още Турция и Шри Ланка. „Никой никого не принуждава. Това е най-важното. Защо? Защото всички участници в процеса, който се осъществява, чувстват обективната нужда от сътрудничество. Това особено се отнася за необходимостта от изграждане на световна икономика на по-демократични принципи", заяви по този повод Владимир Путин (25).

ШОС вече се разпростира на огромни територии в Азия и Европа, а руският анализатор Сергей Филатов вече я определя като Обединени нации на Евразия (26). В силов център за ШОС може да се превърне ОДКБ, която обединява повечето от държавите, членове на Шанхайската организация. Това обаче би било сложен процес, защото Узбекистан е резервиран към тази инициатива.

Още сега може да се направи изводът, че на практика ОДКБ ще осигурява охраната на строителството и комуникациите на Новия път на копринната. Това обуславя необходимостта от взаимодействие на ОДКБ с ШОС и ЕИС. Очевидно е, че именно китайският проект „Един пояс, един път" е базата, която осигурява уникалната възможност за обединение на интересите на БРИКС, ШОС, ЕИС и ОДКБ. Първата крачка в това направление бе осъществена на 8 май 2015 г. в Москва, когато по време на срещата руският президент Владимир Путин и председателят на КНР Си Дзинпин подписаха над 30 двустранни договора и споразумения и направиха съвместно изявление за сътрудничество между ЕИС и проекта „Един пояс, един път". Той бе анонсиран през 2013 г., по време на визитата на Си Дзинпин в Казахстан. Най-важното нещо в китайския проект е не самият път, а програмата за действия. „1. Засилване на политическата координация между държавите в региона. 2. Интензификация на строителството на обща пътна мрежа. 3. Развитие на търговията по пътя на ликвидация на търговските бариери, намаляване на разходите за търговия и инвестиции, повишаване на скоростта и качеството на икономическите операции в региона. 4. Увеличаване на валутните приходи чрез преход към разчети в национални валути. 5. Усилване на ролята на дипломацията, разширяване на преките връзки между страните от региона" (27).

В създалата се ситуация за Китай са изключително важни както диверсификацията на външната търговия, така и развитието на вътрешното потребление. Икономиката на КНР все още е орентирана към износ, а нейни ключови партньори са САЩ и ЕС. Въпреки това Китай има търговски дисбаланс, когато става дума за селскостопанска продукция. Тоест отделни сегменти от неговата икономика силно зависят от импорта. Това е заплаха за продоволствената сигурност на страната, възможни са опити този факт да се използва за политически натиск, защото за редица стоки КНР зависи от вноса от САЩ. Америка е и най-важният пазар за китайската продукция.

Може да се отбележат няколко основни елемента в усилията за интеграция на Евразия и за изграждане на многополюсен свят. *Първо*. Изграждане на железопътна инфраструктура, която да способства за разширяване на икономическите връзки между държавите в региона. *Второ*. Вземат се сериозни мерки за дедоларизация, като се създават алтернативни на контролираните от Америка и от международните финансови институции банки и капиталови борси. *Трето*. БРИКС и ШОС полагат усилия да се увеличи броят на държавите, които ще използват собствените си валути в двустранната търговия. Те се надяват да поощрят този процес чрез личния си пример и опит. *Четвърто*. Налице е отчетлива тенденция за увеличаване на златните запаси, като особено активна е Руската федерация, но Китай, Иран и Турция също полагат сериозни усилия в това отношение.

Натискът на Запада върху Русия и Китай доведе по-скоро до обратния ефект. Москва и Пекин развиват партньорството си независимо от външния натиск и от противодействието на прозападни сегменти от своя политически елит. Това сбли-

жаване има всички шансове да предизвика верижен ефект и да привлече и други страни, които са недоволни от съществуващото геополитическо статукво.

СССР бе разгромен в началото на 90-те години, а Русия остана без съюзници. Сега изглежда, че ситуацията се променя – руската активност допринесе да се поставят основите на нов геополитически център на сила. Действията на Москва в БРИКС вече не са просто защита на националния интерес, а ангажимент с общочовешка кауза. За пръв път след разпада на социалистическия блок се появи възможност за изграждане на реална алтернатива на западния проект. Ощетената от съществуващия ред част от човечеството започва да осъзнава своите интереси и да си дава сметка, че става дума не просто за прагматични изгоди, а за оцеляване.

Оживлението в БРИКС и ШОС е факт. Тези обединения вече демонстрираха готовност да отстояват материалните интереси на народите си, предизвикателство пред тях е да намерят и духовна основа. Възможността за изграждане на Нов световен ред е видима, пътят към многополюсен свят е открит, но големият въпрос е друг. Самò по себе си това не е решение на проблемите, а само ще ограничи мащабите на произвола, упражняван от Запада. За човечеството не е достатъчно, че няма да има един, а няколко центъра на сила. Главно предизвикателство в съвременната епоха на все по-нарастващо неравенство е да се появи алтернатива, нов, по-справедлив модел на обществено-икономическо устройство. Заседанията в Уфа бяха крачка напред в това отношение, но е необходим критичен поглед към случващото се. Анализът на произнесените там речи показва, че не бива да се избързва с оптимистичните изводи. Очевидно е, че между отделните държави в БРИКС има разногласия, а някои от тях са фундаментални.

„Негативната мотивация в БРИКС преобладава над позитивната", пишат по повод състоялата се среща в Уфа руските анализатори Владимир Павленко и Владимир Щол (28). Те подчертават, че петте държави все още не са предложили собствен модел на развитие, алтернативен на стигналия до задънена улица Запад. „С изключение на Русия, която е изправена срещу САЩ, ЕС и НАТО, а до известна степен и на Китай, останалите участници в БРИКС откровено лавират. Освен това изглежда, че те се опасяват от по-тясна интеграция заради все по-силно и агресивно звучащата антируска риторика на Вашингтон" (29).

В създалата се ситуация главното предизвикателство е за Русия и Китай. Те трябва да намерят успешната формула, в която да съчетаят рационализма, индустриалната и технологична мощ на Поднебесната империя с хуманизма и умението да се намират оригинални решения, характерни за великата славянска страна. Потенциалът на двете държави се допълва взаимно, а тяхното сътрудничество е в интерес на цялата планета. Най-важната им задача днес е да предложат нова универсална идея, която да е по-привлекателна от западната, както и да изготвят стратегия за решаване на проблемите, пред които е изправено човечеството, и конкретни методи за тяхното решаване. Така каузата им няма да бъде само геополитическа, а и общочовешка.

Европа изглежда безпомощна в порочния неолиберален кръг

Европейският съюз запази враждебната политика към Русия, удължавайки санкциите срещу нея до края на годината, но през юли това противопоставяне остана в

сянка на фона на бруталната разправа с Гърция. Германия продължи следвания досега курс и буквално унизи южноевропейската държава, налагайки ѝ тежки условия и задължавайки я да провежда същата икономическа политика, която доведе Атина до сегашната критична ситуация. Случилото се за пореден път постави въпроса за бъдещето на ЕС. Очевидно това е неолиберален проект, който е на път да се превърне във федерация, в която повечето страни членки няма да могат да определят външната и икономическата си политика, а всичко ще се решава в Брюксел и в Берлин. Капитулацията на гръцкото правителство на СИРИЗА пред тройката (ЕК, МВФ и ЕЦБ), дошла след референдум, на който се видя, че населението не одобрява мерките, предложени от ЕС, предизвика противоречиви реакции. Някои виждат в това тактическо отстъпление, с цел да се изчака удобен момент, за да се договорят по-добри условия, а други смятат, че станалото е тежък удар по всички прогресивни сили на Стария континент. „Историята на лявото движение помни много предателства, но едва ли ще се намери дори един случай, който да е толкова позорен и гротескен, както стореното от Алексис Ципрас. Той сам организира референдум, лично призова гражданите да кажат „не" на исканията на кредиторите, а на следващия ден след победата се отказа от решението на народа и на преговорите прие условия многократно по-тежки и разрушителни за страната от предложените му в началото", пише по този повод руският анализатор Борис Кагарлицки (30). Според него икономическата катастрофа ще се стовари върху Гърция, но моралната няма да се ограничи в нейните предели. Цялата Европейска левица ще плаща сметката на СИРИЗА. Сега не само в Гърция, а и в другите държави от континента нито една лява партия няма сериозни шансове да дойде на власт. Това е възможно да продължи цяло поколение. Стига в света и в Европа да не се случат още по-големи сътресения, които да изтрият от паметта на хората травмата от гръцкото предателство (31). Може би това предвиждане е твърде мрачно, съществуват и по-оптимистични мнения. „Правителството на СИРИЗА се сражаваше не само за смекчаване на дълга и за получаване на повече пари в същата координатна система. То се бореше за пробуждане на Европа от догматизма. В това е и истинското величие на СИРИЗА, пише словенският философ Славой Жижек. „Не"-то на гръцкия референдум означаваше отказ от съкращенията, както и от лишенията и тежкия труд. Това бе „не" на европейското желание да се продължава така, сякаш всичко е наред", подчертава той (32).

Изненадващото решение на Ципрас ще предизвиква още много спекулации, но медийното отношение към случващото се затвърди впечатленията, че европейската преса е необективна и тенденциозна и работи за силите, които са за запазване на статуквото. Водещите медии на Стария континент сякаш забравиха, че дълговете на Гърция бяха натрупани от правителствата на ПАСОК и „Нова демокрация" и дружно се впуснаха да обвиняват СИРИЗА, която единствена се осмели да даде заявка за промяна на статуквото.

Случващото се с Гърция е пряко свързано и с големия геополитически сблъсък в Украйна. Евентуално излизане на страната от Еврозоната или дори от ЕС можеше да предизвика верижна реакция и промяна на съотношението на силите в Европа. Затова заслужават внимание и спекулациите, че Ципрас е потърсил помощ от Русия и Китай (33), които да му съдействат да стабилизира драхмата, ако Гърция излезе от еврозоната, но поне на официално ниво няма потвърждение за подобна информация. На 6 юли (ден след гръцкия референдум) прессекретарят на руския президент Дмитрий Песков уведоми, че Гърция не се е обръщала за финансова помощ към Русия (34).

Случилото се с Гърция е поредната „победа" на Германия, но тя още повече засили антинемските настроения на Стария континент и накара все по-голям брой граждани да се усъмнят в целесъобразността на европейския проект, който се гради изцяло на неолибералните догми и не допуска каквито и да са отклонения от избрания път.

Съществуват и мнения, че главният отговорник за европейската линия – Федералната република – не води самостоятелна политика, а най-вече заради канцлера Ангела Меркел прокарва линията, налагана от САЩ. На това не повлия дори шумният скандал около подслушването на немски държавни служители (35).

„Меркел може да се похвали само с това, че безотказно подкрепя външната политика на САЩ и заставя другите държави от Стария континент да се откажат от системата за социално обезпечение и да преминават към политиката на жестоки икономии", пише британският журналист Нийл Кларк. Според него антигерманските настроения в Европа са най-високите от 1940 г. насам, а и във Федералната република животът не е станал по-добър. Сега там 12.5 милиона души живеят под чертата на бедността – това е най-високият показател след обединението на страната през 1990 г. „Както и всички добри декоративни кученца на Чичо Сам, тя подкрепя санкциите срещу Русия, въпреки че те са в ущърб на немската икономика", отбелязва Кларк (36). Той смята, че промяна може да настъпи, ако Меркел се оттегли след изтичането на настоящия мандат и на власт дойдат социалдемократите. Анализаторът признава, че сега те са в криза и трудно могат да разчитат на успех. Според някои немски медии Меркел ще се кандидатира за нов управленски мандат.

Нито един от влиятелните политици в Германия не е склонен да приеме позицията на Русия не само по Донбас, но и за Крим. Берлин си оставя отворена вратата за преговори с Москва, ала това важи преди всичко за чисто прагматични цели. Така на 8 юли немският министър на икономиката и енергетиката Зигмар Габриел обсъди проекта „Северен поток 2" с ръководителя на „Газпром" Алексей Милер (37).

Газопроводът не попада под действието на Третия енергиен пакет, защото минава по дъното на морето, а не през сухопътна територия. Предвид кризата в Украйна и очертаващия се провал на „Турски поток" ще се получи уникалната ситуация – Германия, освен другите си предимства в Европа, ще се превърне и в основен разпределител на доставяния от Русия газ. Създалото се положение навява мисълта, че е малко вероятно немците да променят политиката си в украинско направление. Те ще положат максимални усилия, за да овладеят икономиката на бившата съветска република и да използват евтината и често висококвалифицирана работна ръка на разпадащата се държава.

„Германия е господар на икономическата, финансовата и монетарната стратегия на ЕС, но по големите политически въпроси, като отношенията с Русия например, решенията вземат САЩ", коментира по повод политиката на Берлин бившият френски министър на отбраната, образованието и вътрешните работи Жан-Пиер Шеверман (38). Съратникът на Франсоа Митеран не крие разочарованието си от политиката на Франция, която във все по-голяма степен губи международния си авторитет. Сериозна вина за това има настоящото управление на президента Франсоа Оланд. Радикалният атлантизъм на социалиста бе причината родината на Волтер да се откаже от изпълнението на договора за продажба на два самолетоносача „Мистрал" на Русия. Случилото се със сигурност ще намали доверието към Париж и на други държави

извън Златния милиард. Само няколко дни по-късно Индия се отказа от голяма поръчка на френски изтребители (39). Смущаваща е и меката реакция на Елисейския дворец, след като стана ясно, че американците, със съдействието на немските служби, са подслушвали трима френски президенти (40).

На Стария континент не липсват и гласове на разума, които призовават за промяна, но те са по-скоро надежда, че нещо може да се промени в бъдеще, отколкото реална възможност в днешния ден. „Време е да се осъзнае, че критикувайки Русия и тласкайки я към Азия, Франция лишава Европа от цял пласт от нейната история и култура, разклаща европейското строителство и придава излишна тежест на Германия, Източна Европа и САЩ. Какъв е смисълът за формиране на единна Европа, ако тя се лиши от необятната руска култура, която е пълноправна част от европейската след започнатото от Петър Велики мащабно преустройство на Русия! Да се насочва Русия към Азия в угода на примитивното недоверие е не просто заблуждение, а грешка. Страшна грешка!", пише в „Либерасион" депутатът от Съвета на кантона Женева и председател на швейцарския пресклуб Ги Метан (41).

Надежда за промяна дава и посещението на делегацията от френски депутати в Крим през юли. Значението му не бива да се преувеличава, но несъмнено то е знак, че в Европа има и сили, които са склонни да отстояват интересите на Стария континент и да търсят сътрудничество с Русия, която единствена е в състояние да го освободи от американската опека.

Засега статуквото изглежда непоколебимо. ЕС няма идеи за изход от развиващата се икономическа криза, политиката му се ръководи изцяло от неолибералните догми, а положението може да стане още по-драматично, предвид тежката ситуация в страни като Испания и Португалия (42). Към това трябва да се прибави и заплахата от наплив на бежанци поради нестихващите конфликти в Близкия изток, както и перспективата пожарът на войната в Донбас да се разпростре и в други точки на Източна Европа.

Брюксел и неговият бюрократичен апарат са безжалостни, когато трябва да накажат някоя малка държава като Гърция, позволила си да търси икономическа алтернатива на неолиберализма. Но на глобалната шахматна дъска той е безгласна буква, васал на САЩ, предизвикващ презрение със своята геополитическа импотентност. Невзрачните лидери в ЕС отнемат и последните останки от неговата субектност, те превръщат Съюза в жалка марионетка на глобалната финансова олигархия.

Украйна подготвя тотална приватизация и настъпление в Новорусия

Преговорите за мир в Донбас очаквано стигнаха до задънена улица. Украйна не желае да изпълнява Минските споразумения, а в ДНР и ЛНР са наясно, че трябва да са готови да отразят новото настъпление на вражеската армия. Очевидно е, че Киев се съгласи на примирие през зимата само за да избегне военния разгром и че директивата за саботиране на договореностите идва от Вашингтон, но за подобно поведение на хунтата има и други причини – тя ще рухне заради тежките икономически проблеми, ако не отклони вниманието на населението с нова ескалация на военните действия.

Показателни в това отношение са и заканите на Порошенко, че до края на годината Киев напълно ще възстанови контрола си над Донбас. В краткосрочен план

подобни обещания успокояват общественото мнение, но те скоро няма да са достатъчни, ще трябва да бъдат подплатени и с действия, защото в противен случай недоволството на масите ще се насочи срещу властта. Не е случайна и нарастващата популярност на „Десния сектор" и на други радикални сили. Конституционите реформи, които Киев обеща на „световната общност" в Минск през февруари, не бяха осъществени, а украинците се отказаха да дадат на Донбас автономия, както и да изтеглят тежкото въоръжение от фронтовата линия (43). С това поведение е невъзможно да се постигне мир. За подобен сценарий липсват позитивни политически платформи. Той е неудобен за елита, който управлява в Украйна, защото неизбежно ще възникне въпросът за вината на тези, които разпалиха войната в Югоизтока, както и за вината на отговорните за военните престъпления, за мародерствата, за грабежите и за икономическата катастрофа. Съществуват достатъчно улики за ролята на Порошенко и на неговите съратници. Затова мирен сценарий в Украйна е възможен само след като съществуващата власт в Киев бъде свалена или се самоликвидира, а на мястото ѝ дойдат адекватни фигури, които да възстановят отношенията с Русия и да направят промени, удовлетворяващи всички региони. По тази причина може да се очакват нови провокации още в най-близко бъдеще, като освен в Донбас те могат да възникнат и в други точки. Това е само един от елементите на сценария за всеобща дестабилизация на вътрешната ситуация, той е от полза за управляващата хунта, чиято политика със сигурност се провежда със съгласието на западните ѝ покровители.

Пълната зависимост на Украйна от Запада, за чиито интереси бе организиран Майданът през зимата на 2014 г., пролича и от поредното скандално изявление на премиера Арсений Яценюк. „Започваме прозрачна и честна приватизация. Затова искаме в нея да участват предимно качествени чуждестранни инвеститори, а не бивши украински олигарси" (44), заяви той на 19 юли. „Трябва откровено да се признае, че днес държавният сектор от икономиката е корумпиран, а за да се победи корупцията, тук трябва да дойдат нови, качествени чуждестранни специалисти със средства, знания и опит. Така ще бъдат създадени допълнителни работни места, икономиката ще се засили, ще се развива търговията както в страната, така и на външните пазари", подчерта Яценюк (45).

Премиерът изглежда се интересува само как да спечели благоразположението на американските си покровители, на които дължи своя пост. Той едва ли се притеснява, че предлаганите мерки нарушават действащите украински закони за „приватизацията" и „инвестиционната дейност", които постановяват да се осигурят „равни права на всички участници в инвестиционния процес", отбелязва известният украински политолог Михаил Погребински. Според него подготвяните ограничения ще доведат до снижаване на цената на обектите, а съответно и на сумите, които ще получи държавата от продажбата на своите активи (46).

Печалният опит на източноевропейските държави през изминалия четвърт век е показателен за пълната безперспективност на предложените мерки, но е малко вероятно изстрадалите украинци да си дават сметка какво предстои. Този ход е нож в гърба и на местните олигарси, които способстваха за Майдана, за геополитическото движение в западно направление и за прекъсването на икономическите отношения с Русия. Сметките им, че така ще легитимират богатствата си, изглежда ще се окажат криви. Поуката от случващото се е предупреждение за определени прозападни лидери и биз-

несмени в Русия, които разчитат да спасят кожите си, като предадат родината си и се споразумеят с глобалната корпоратокрация.

Украйна се намира в критично, а може би и в безнадеждно финансово състояние. Вероятно това е една от причините правителството да търси допълнителни източници на средства, за да запълни дупките в бюджета. Външните заеми няма да бъдат достатъчни за целта. Бързата приватизация на държавните активи е един от начините да се избегне ситуацията, в която държавата ще бъде безсилна да изпълнява задълженията си по изплащане на пенсии и на заплати на държавните служители и да поддържа инфраструктурата, но в дългосрочен план последствията ще бъдат катастрофални.

Правителството на страната изглежда не е наясно, че времето не е най-подходящо за провеждане на мащабна приватизация, но подготовката за нея върви с пълен ход. Планира се тя да започне още през септември. Въпросът е кой сериозен инвеститор ще се реши да вложи средствата си в страна, в която се води война. Още повече че дори преди военните действия законодателството не гарантираше правото на собственост, а високата корупция прогони дори и малкото чужди компании, които започнаха бизнес в Украйна през 90-те години.

Трагедията на Украйна е, че на практика в страната няма сили, които да се противопоставят на правителството, управляващо чрез зловещото съчетание от неолиберализъм и неонацизъм. На левите организации бе нанесен съкрушителен удар – на Комунистическата партия на Украйна и на подобните на нея формирования им бе забранено да участват в местните избори през есента. Предстои поставянето им извън закона. „Днес наистина е исторически ден, защото обществото повече няма да бъде мамено от представители на тези политически сили, то няма да бъде подлагано на тази информация и пропаганда, която провеждаше Комунистическата партия", похвали се по този повод министърът на правосъдието Павел Петренко (47). За съжаление левите сами способстваха това да се случи с пасивната си и съглашателска позиция преди Майдана, както и с това, че не предприеха решителни действия, за да подкрепят съпротивата след насилствената смяна на властта.

Разбира се, забраната на Комунистическата партия на Украйна е удар и по Русия, защото от политическото пространство в страната изчезна още един фактор, който бе за конструктивна позиция и диалог. Най-обезпокояващото е, че с влизането в сила на тези скандални решения, в бившата съветска република няма да остане нито една системна антифашистка партия. Това не е изненада поради възхода на радикалния национализъм и откровената фашизация, осъществявана през последната година и половина.

Допълнително напрежение в страната предизвика и конфликтът между президента Порошенко и „Десния сектор". Той ескалира в началото на юли, а негов връх бяха сблъсъците в Мукачево, което е населено с унгарско малцинство. Впоследствие нещата се нормализираха, след като американският посланик Джефри Пайет посети Западна Украйна. „САЩ поддържат позицията на президента Петро Порошенко и на министъра на вътрешните работи Арсений Аваков, че използването на оръжие е прерогатив на правителството и на силовите структури на правителството", заяви Пайет в Закарпатската област (48). Така той ясно посочи кои са победителите и кои са победените в конфликта, което автоматично пресече опитите той да се възобновява в информационното пространство. Войнствената риторика на Ярош, лидер на „Дес-

ния сектор", не прерасна в реални дела, слаби перспективи има и инициативата да се проведе референдум за недоверие към президента. За всички е ясно, че САЩ са на страната на Порошенко. Той има интерес и от кадровите промени в чиновническия апарат в Западна Украйна, тъй като вместо обвързаните с местните елити бюрократи в транзитния регион ще бъдат назначени хора, които са по-близки до централната власт в Киев. Тепърва ще се разбере какъв ще е отговорът на „Десния сектор", защото в Украйна има достатъчно потенциал за нарастване на неговото влияние, а то ще се увеличава с прогресивното обедняване на населението.

Донбас се подготвя за украинската агресия

Киевският режим усилено се готви за война. Руският политолог Сергей Марков смята, че се работи по следния план: „*Първо*. Украйна саботира всякакви опити за мирно споразумение. *Второ*. Осъществява пълна икономическа блокада на ДНР и на ЛНР. *Трето*. Тероризира жилищните квартали на градовете в Донбас с обстрели, които всеки ден вземат нови жертви сред цивилното население и така правят нетърпим живота в Новорусия. *Четвърто*. Случващото се цели да уронва авторитета на властите в ДНР и в ЛНР, както и да доведе до морално разложение във въоръжените сили на републиките. *Пето*. Разчита Русия да се огъне в резултат на наложените ѝ санкции и на дипломатическия натиск на Запада. *Шесто*. Подготвя се внезапен военен удар в Донбас, подобен на осъществения от Хърватската армия в Сръбска Крайна през 90-те години на XX век. *Седмо*. НАТО ще разположи свои войски в Харков, Запорожието и Днепропетровск, а съвместните части ще се наричат „Украйна–НАТО". *Осмо*. НАТО ще снабдява с оръжие украинската армия и ще я обучава за предстоящото настъпление, в което ще участват и сили на Северноатлантическия алианс – това ще гарантира пълната подкрепа на Запада. *Девето*. Успехът ще укрепи позициите на властта в Киев." (49).

Разбира се, възможни са и други сценарии, но те ще се различават по-скоро в детайлите. Намеренията на украинската власт и на нейните американски ментори са твърде прозрачни. А колко опасно е положението се вижда и от обстановката на фронтовата линия, която продължава да бъде напрегната. Според редица свидетелства на очевидци престрелките стават все по-интензивни. Украинците нанасят удари по Опълчението и цивилното население в градовете на фронтовата линия, като най-често са засегнати Донецк и Горловка (50). Очевидно е, че всички изявления за „прекратяване на огъня" и „изтегляне на оръжията" остават само на думи, които са твърде далече от действителността. Затова за никого няма да бъде изненада, ако бойните действия ескалират всеки момент.

Създалото се положение не удовлетворява нито една от двете страни. Украйна ще се стреми да си върне контрола върху Донбас, а ДНР и ЛНР са длъжни да отдалечат фронтовата линия, за да могат спокойно да се посветят на държавно строителство. Продължаващите преговори в Минск едва ли ще променят съществено ситуацията. Индикация, че на бойното поле предстоят най-важните събития, е и продължаващата търговия с оръжие и боеприпаси в региона. За септември е насрочена поредната американска програма за обучение на украинската Национална гвардия. В ДНР и в ЛНР се води активна дейност по възстановяване на железопътните линии, както и по строежа на нови линии, които да свързват Донбас с Русия, заобикаляйки контролираните от Украйна територии.

Продължава и процесът на интегриране на ДНР и на ЛНР в зоната на рублата (51) под маската на „мултивалутна зона". Валидността на гривната ще бъде използвана като аргумент срещу Украйна, която съдейства за излизането ѝ от обращение, след като спря плащанията на пенсии и социални помощи в региона и му наложи икономическа блокада. Така на практика гривната няма да има никакво значение. Делът ѝ в паричната маса в Донбас намалява в полза на рублата и в по-малка степен на долара. Обособяването на икономиките на ДНР и ЛНР от Украйна ще бъде един от ключовите фактори по пътя към изграждане на непризнатите държавни образувания.

Предстоящата учебна година в репубиките ще бъде проведена по руските образователни стандарти – вече се доставят руски учебници и руски книги, с които се попълват местните библиотеки. Явно се изпълнява задачата към септември 2015 г. образователните учреждения да бъдат снабдени с достатъчно количество литература на руски език. Целта е да се неутрализират видимите последствия от украинизацията, а младите хора да се обучават в по-различно русло от изминалата година. Логично е да се усили хуманитарната дейност в това направление.

Голяма част от донецките и луганските обработваеми площи са в прифронтовата зона, немалко от тях са минирани, затова работата в селскостопанските райони е ограничена. Както и миналата година, ДНР и ЛНР ще разчитат на Русия, за да се снабдят с необходимите продоволствия за зимата. Този проблем се отчита от ръководството на републиките, затова едва ли ще се повтори тежката ситуация от зимата на 2014/2015 г., в която имаше случаи дори на гладна смърт, но със сигурност и предстоящата зима няма да е лека.

На 3 юли се състоя заседание на Съвета за сигурност на Руската федерация, от което за пореден път стана ясно, че тя няма против Донбас да остане в Украйна, ако Киев направи договорените в Минск промени в държавното устройство на страната. Но в случай че Америка продължи своя агресивен курс, конфликтът ще трае дълго. Ако се разсъждава логично, то тази логика е голяма отстъпка, но по-внимателното осмисляне на ситуацията показва, че не е така. Вашингтон разглежда случващото се в Донбас като увертюра към експанзията на територията на Руската федерация. Затова американците нямат никакво намерение да прекратяват конфликта и да предоставят възможност на Москва да диша спокойно, както и да дават повод на някои европейски лидери да се отклонят от враждебния курс към Русия. Разбирането на този факт е причината периодично фигури от руското ръководство да правят подобни странни заявления. Например, че не настояват за федерализация на Украйна, че уважават териториалната ѝ цялост и т.н. В Кремъл, както и в Донецк и Луганск, едва ли имат илюзии – те са наясно, че изразената готовност за едностранни отстъпки няма да има реално отражение върху политиката, провеждана от САЩ, които очевидно не търсят път към траен и устойчив мир. Затова в ДНР и в ЛНР се готвят да отблъснат новата агресия на Киев и продължават да изграждат държавни институции.

Русия продължава да търси своя проект

Руската политика в украинското направление през изминалата година и половина предизвиква повече въпроси, отколкото отговори. Създава се впечатление, че Кремъл реагира ситуативно, съобразно с промените в обстановката, а ако има стратегически

план, той е загадка не само за враговете на Русия, но и за значителна част от обществеността в страната. Очевидно в Москва също може да се говори за „Партия на мира" и „Партия на войната", ала паралелите с Америка свършват дотук – въпросът, който дискутират двете „партии", е не дали трябва да се воюва (войната вече е факт, Западът предприе агресия в сърцето на руската цивилизация), а как да се воюва. Руската федерация има далеч по-стеснено пространство за маневри от САЩ. Дори при най-голямо желание тя няма как да бъде спокойна за своята сигурност, колкото и добронамерени усилия да полага, за да бъде постигнат мир. Това може да стане само ако Западът спре да подкрепя престъпния режим в Киев, ако НАТО се изтегли от Източна Европа, а Америка се откаже от проекта си за изграждане на Противоракетна отбрана (ПРО) на Стария континент. Подобен сценарий изглежда немислим. Сега инициативата е в ръцете на САЩ, а Русия трябва да търси начини да отблъсне врага колкото може по-далеч от своята територия и да се обезопаси с буфер от държави, които най-малкото са неутрални. Затова в политическия курс на РФ има място само за реализъм, а всяко отпускане и предоверяване на Запада може да бъде фатално. „Дори най-настроените към компромис политици и експерти, говорейки за необходимостта от мир, подчертават, че е неизбежно военното решение на украинския въпрос. Няма разминавания относно оценките за ситуацията" (52), пише по този повод Ростислав Ишченко, който в поредица от публикации защитава линията, провеждана от Кремъл. Роденият в Киев анализатор признава, че „Съществуващата Украйна винаги ще смята Крим за свой, а от гледна точка на международното право (а не от гледна точка на руските ура-патриоти) въпросът няма да бъде уреден окончателно. Следователно украинската държава трябва да бъде разрушена" (53).

Русия трудно ще спечели нови и няма да запази старите си съюзници, ако се откаже от подкрепата за Новорусия и се огъне пред ултиматумите на Запада. Опасенията, че Москва може да предаде Донбас на Киев съществуват в публичното пространство още от есента на 2014 г., но това не се случи. Изглежда определени кръгове в Кремъл все още се надяват, че по пътя на дипломацията може да бъде постигната целта минимум, която се състои от четири пункта: *Първо*. Западът да спре да използва Украйна като острие, което може да насочи в сърцето на Русия. *Второ*. Украйна да не е фашистка държава, а да има неутрален статут и да ликвидира набиращия сила неонацизъм. *Трето*. Украйна да бъде надежден транзитьор. *Четвърто*. Украйна да не допуска бази на НАТО, войски на САЩ и сателитите им на своя територия.

Възниква резонният въпрос – дали това са условия, достойни за страна, която претендира не само за ролята на регионален лидер, но и за водеща роля в борбата за изграждане на многополюсен и по-справедлив свят. Дори за тези твърде умерени надежди Русия дълги години правеше отстъпки в цената на газта, отпускаше щедри кредити на Киев, не настояваше за автономия на населените с руснаци региони, допускаше украинизацията и дерусификацията, позволяваше на управляващата върхушка в Киев открито да съдейства за геополитическите намерения на Запада. Очакванията на руското ръководство да бъдат изпълнени дори тези умерени искания се провалиха. Те може и да изглеждат логични, ако се разглеждат през призмата на икономическия прагматизъм, но са наивни от гледна точка на геополитическата логика. Затова е резонно в Кремъл да се откажат от илюзиите, че могат да използват Донбас като инструмент за преобразуване на Украйна. Всички опити за федерализация се блокират незабавно от Америка чрез нейните марионетки в Киев. Западът очевидно вече гледа на Украйна

като на завоювана територия, която тепърва ще се използва като плацдарм в борбата за унищожение на Русия. Вече над две десетилетия на населението от бившата съветска република се внушава, че Москва е враг и процесът на неговото зомбиране се ускорява.

Още миналата година стана ясно, че конфликтът вече не е регионален, той е цивилизационен. Русия е последната преграда пред неограничената от нищо хегемония на САЩ. Затова не е случайно, че Америка ясно определи РФ като главна заплаха, а пресата не само отвъд Атлантика, но и в целия западен свят „разяснява" на населението, че Русия е зло, което трябва да бъде унищожено или в най-умерения вариант – поставено под контрол и превъзпитано в дух на покорство пред Запада. Затова надеждите за мир изглеждат напразни. Подобен сценарий е изключен, когато едната страна нарушава международното право, съдейства за преврат в суверенна държава, поощрява разпалването на война и видимо желае тя да продължи. Това личи от крайно агресивната риторика към Москва не само в Украйна, но и във всички страни от т.нар. Златен милиард.

Войната в Донбас е само един от фронтовете на глобалния геополитически сблъсък, който със сигурност ще засегне и други държави, особено граничещи с Русия или разположени в близост до нея. Руското ръководство изглежда вече осъзнава, че води борба на живот и смърт. Показателно в това отношение е заявлението на секретаря на Съвета за сигурност на Русия Николай Патрушев. „По оценките на нашите специалисти Стратегията за национална сигурност на Украйна е насочена към дългосрочна конфронтация с Русия, което не може да не ни безпокои", заяви той на 12 август (54). Друг е въпросът, че сред политическия и културния елит на страната има личности, които открито работят за интересите на Запада и не крият желанието си да завършат започнатото от Горбачов, който нанесе страшна рана не само на Левия проект, но и на Русия като глобален геополитически фактор.

В създалата се ситуация Кремъл трябва да търси начини да спечели голямата схватка с Америка или най-малко да завърши наравно. Загубата ще означава окончателен край на руската държавност и руската цивилизация, а паралелно с това и удар по надеждите на човечеството за изграждане на един по-справедлив и хуманен свят.

Следваната досега от Москва линия за ненамеса в Донбас, като само се оказва помощ на ДНР и ЛНР, има както критици, така и поддръжници. Основен аргумент за търпението, което президентът Путин проявява към все по-агресивните действия на Запада и подвластната му киевска хунта, е, че ако той използва армията, това би довело до международна изолация на Русия и до загуба на шансове за изграждане на коалиция с Европа. Тази теза е твърде уязвима. Очевидно е, че и сега Америка контролира Стария континент, а политическите сили, които желаят промяна, нямат достатъчно влияние. Десетките агресии на Съединените щати срещу суверенни държави не им попречиха да запазят геополитическата си мощ. Все още има немалко страни, които се стремят да бъдат техни съюзници, като сред водещите причини за това е страхът от тежки последици, ако им се противопоставят открито. Примерите с Югославия, Ирак и Либия са достатъчно показателни.

Нахлуването на Запада в руското пространство ускори стратегическия курс на Кремъл към изграждане на многополюсен свят и формиране на антизападна коалиция, като най-желан партньор в нея е Китай. Голямото предизвикателство пред ръководството на страната е да намери точните тактически ходове по пътя към целта и да създаде адекватна идеологическа алтернатива на западния либерализъм. Защото без

нея това ще бъде просто противопоставяне между отделни геополитически центрове, а не борба на различни идеи в името на по-доброто бъдеще на планетата.

Москва трудно ще постигне успех, ако социално-политическият строй остане буржоазно-олигархичен; ако либерализмът се задържи като държавна идеология. Наложително е да се води политика, органически свързана с руската цивилизационна идентичност, а на международната арена страната да се противопоставя на оглавяваните от Запада глобалистки интеграционни инициативи. „Наличието на особена мисия и опозицията към Запада са неизменни константи в цялата руска история, неин осев вектор", пише по този повод Александър Дугин (56). Руската история винаги се е градила върху интуитивното усещане, че руснаците носят в себе си алтернативна цивилизация, спасение и избавление от тези катастрофи, които толкова често се случват в Европа" (57), подчертава водещият руски геополитик.

Затова далеч по-перспективна изглежда линията, за която настояват поддръжниците на възстановяването на руската субектност в международните отношения и на твърдото отстояване на националните интереси. Наложително е разработване и заявяване на собствена идеология, която да отговаря на предизвикателствата пред човечеството през XXI век. Тя трябва да притежава потенциал да се превърне в универсална. Подобен ход ще увеличи съществено глобалното влияние на Русия. Изборът му ще означава, че Москва се нагърбва с отговорността да оглави силите, които не са съгласни със съществуващия световен ред. Това ще е ангажимент за изграждането на международни институции, алтернатива на сегашните, които са контролирани от САЩ, Великобритания и партньорите им. Руската федерация трябва да отправи недвусмислени сигнали на съюзниците си и ясно да дефинира своите противници. Така тя ще даде повече сигурност на приятелите си и ще окуражи всички, които искат да се присъединят към усилията ѝ в противопоставянето на Запада и стоящата зад него глобална финансова олигархия.

Идеологическата алтернатива на либерализма – задължителен елемент по пътя към многополюсен свят

САЩ и Великобритания със сигурност ще направят всичко, което е по-силите им, за да спрат процесите на интеграция на Евразия и движението към многополюсен свят. Уроците на историята от изминалите 300 години са предупреждение, че англосаксонците няма да оставят събитията да следват естествения си ход, а скоро ще нанесат превантивен удар и най-вероятно той отново ще е в украинско направление. Сигнал в тази посока е ускорената фашизация в бившата съветска република и все по-заплашителните изявления на президента Порошенко и другите марионетки на Вашингтон в Източна Европа. В този контекст трябва да се разглежда и увеличаващата се дипломатическа активност на Запада, заявеното му желание да разшири НАТО, както и евентуалните му опити за пореден път да измами Русия, а дори и Китай, изкушавайки ги с намеци за възможността светът да се управлява от Г-2 или Г-3. Краят на Студената война и печалната съдба на Съветския съюз доказват, че обещанията на Запада нямат никаква реална сила, а който им се поддаде, плаща жестока цена. Поуките от разгрома на социалистическия блок са категорични – Америка не може да има съюзници и партньори, тя се нуждае само от васали без право на самостоятелен

глас. Малко вероятно е Русия за втори път да направи подобна грешка, а Китай да попадне в същия капан, който погуби СССР.

Срещите на БРИКС и ШОС в Уфа може да се превърнат в етап по пътя към изграждането на по-справедлив свят, в който ще бъде невъзможна доминацията на една или друга група от държави над останалия свят. Все по-агресивните действия на Запада са предпоставка за сплотяване на БРИКС, а първостепенна цел на това обединение е да разруши съществуващата глобална финансова система, изградена въз основа на господството на долара. Важна стъпка напред бе началото на дейността на структурите, алтернативни на Световната банка и на Международния валутен фонд.

Пред водещите страни в БРИКС – Русия и Китай, стои предизвикателството да предложат и утвърдят нова система на международните отношения, в която действащата вертикална структура на властта да бъде заменена с хоризонтална и да предполага равнопоставеност на всички големи играчи. Ако партньорството в БРИКС и ШОС се развие успешно, то ще има всички шансове да породи верижна реакция и да привлече още страни, които не желаят да се примирят с обслужващата роля, отредена им от Запада в глобалната политическа и икономическа архитектура. Това зависи и от начина, по който ще действа РФ в предстоящия конфликт в Украйна. Москва трябва да намери оптималния баланс между силата и дипломацията. Прекалената ѝ отстъпчивост може да повлияе на потенциалните ѝ съюзници, а предупреждение в тази посока са колебливите позиции на Бразилия, Индия и Република Южна Африка на заседанията в Уфа.

Независимо от обективните трудности, вече може да се говори за ясна тенденция към сплотяване на силите, недоволни от съществуващия световен ред и от Западния глобален проект, основан на ценностите на либерализма. Страните от БРИКС са едва в началото на пътя към по-тясно сътрудничество, но още сега трябва да им бъде ясно, че създаването на нови геополитически полюси не е достатъчно, за да се спре надигащият се глобален хаос. Човечеството се нуждае от нов проект, алтернативен на либералния, който да се базира на хуманизма и на борбата за социална справедливост. Затова освен във външната политика Русия, Китай и техните партньори от БРИКС, ШОС и ЕИС трябва да бъдат иновативни и на идейния фронт. Необходимо е не само да убедят унижените и оскърбените, че един по-справедлив свят е възможен, но и да покажат, че знаят как да го построят.

17.08.2015

Следва продължение

ЛИТЕРАТУРА

1. Вж. http://vz.ru/news/2015/8/10/760535.html
2. Вж. http://www.dnevnik.bg/sviat/2015/07/10/2570293_rusiia_e_nai-goliamata_zaplaha_za_sigurnostta_na_sasht/.
3. Вж. http://www.bta.bg/bg/c/OF/id/1133678
4. Вж. http://www.mk.ru/politics/2015/07/09/ministr-vvs-ssha-schitaet-rossiyu-samoy-bolshoy-ugrozoy.html
5. Вж. http://www.focus-news.net/news/0000/00/00/2100686/
6. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
7. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
8. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
9. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077

10. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
11. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
12. Вж. http://nationalinterest.org/feature/russia-america-toward-new-detente-13077
13. Вж. http://bg.rusinform.org/politika/2015/08/03/1414-vladimir-p
14. Вж. http://www.jornada.unam.mx/2015/07/22/opinion/016o1pol
15. Вж. http://news.ibox.bg/news/id_1692910003
16. Вж. http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/06/05/91126/ssha--bzhezinskij-prizval-rossiyu-vstupit-v-soyuz-s-ssha-protiv-kitaya-.shtml
17. Вж. http://inosmi.ru/world/20150723/229234526.html
18. Вж. http://brics2015.ru/documents
19. Вж. http://brics2015.ru/news/20150730/473753.html
20. Вж. http://brics2015.ru/documents/
21. Вж. http://1prime.ru/News/20150708/814950715.html
22. Вж. http://tass.ru/ekonomika/2105185
23. Вж. http://polismi.ru/politika/kontury-novogo-mira/763-kak-sanktsii-priblizhayut-rozhdenie-mira-bez-zapada.html
24. Вж. http://vz.ru/news/2014/6/3/689791.html
25. Вж. http://www.gazeta.ru/politics/news/2015/07/10/n_7365329.shtml
26. Вж. http://serfilatov.livejournal.com/2028258.html
27. Вж. http://topwar.ru/74912-geopoliticheskie-zigzagi-shelkovogo-puti.html
28. Вж. http://www.iarex.ru/articles/51886.html
29. Вж. http://www.iarex.ru/articles/51886.html
30. Вж. http://rabkor.ru/columns/editorial-columns/2015/07/17/tsipras-betrayal/
31. Вж. http://rabkor.ru/columns/editorial-columns/2015/07/17/tsipras-betrayal/
32. Вж. http://www.newstatesman.com/world-affairs/2015/07/slavoj-i-ek-greece-courage-hopelessness
33. Вж. http://naspravdi.info/analitic/1832
34. Вж. http://www.focus-news.net/news/2015/07/06/2088668/kremal-moskva-ne-e-poluchavala-ot-atina-nikakvi-prizivi-za-finansova-pomosht.html
35. Вж. http://www.mediapool.bg/sasht-sa-podslushvali-trima-germanski-kantsleri-news236449.html
36. Вж. http://www.rt.com/op-edge/311656-merkel-germany-elections-us/
37. Вж. http://bg.rbth.com/2015/07/08/miler-obsdi-severen-potok-2-s-ministra-na-energetikata-na-germaniya_168169
38. Вж. сп. „A-Specto", бр. 17, август 2015 г.: „Дадохме васална клетва на американските си господари", с. 20.
39. Вж. http://bultimes.com/blog/indiya-vadi-cherven-karton-na-frantsiya/
40. Вж. http://www.mediapool.bg/sasht-sa-podslushvali-trima-frenski-prezidenti-news235775.html
41. Вж. http://ria.ru/world/20150726/1148305400.html
42. Вж. http://www.infostock.bg/infostock/control/world/news/67996-irlandiya-se-izmakva-ot-krizata-portugaliya-i-ispaniya-izostavat-gartsiya-zatava
43. Вж. http://noteru.com/post/text/id/12463
44. Вж. http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/07/19/7074983/
45. Вж. http://www.pravda.com.ua/rus/news/2015/07/19/7074983/
46. Вж. http://lenta.ru/columns/2015/07/27/pogrebinsky10/
47. Вж. http://www.interfax.ru/world/455865
48. Вж. http://www.focus-news.net/news/2015/07/21/2095460/tass-poslanikat-na-sasht-v-ukrayna-osadi-deynostta-na-desen-sektor.html
49. Вж. http://www.km.ru/world/2015/08/06/protivostoyanie-na-ukraine-2013-2015/762572-smarkov-vashington-khochet-chtoby-moskv
50. Вж. http://colonelcassad.livejournal.com/2330317.html
51. Вж. http://www.nakanune.ru/articles/110278
52. Вж. http://rusdozor.ru/2015/06/24/ot-slavyanska-do-minska/
53. Вж. http://rusdozor.ru/2015/06/24/ot-slavyanska-do-minska/
54. Вж. http://www.gazeta.ru/politics/news/2015/08/11/n_7452329.shtml
55. Вж. http://www.odnako.org/magazine/material/novaya-karta-rossii/
56. Вж. http://www.odnako.org/magazine/material/novaya-karta-rossii/

Хронология

Юли, 2015

01 „Проектът за промени в Конституцията не предполага да се даде особен статут на отделни територии на Донбас, всички подобни слухове са от лукавия", заяви президентът на Украйна Петро Порошенко в своето изявление на **1 юли,** предавано от телевизионния канал „112 Украина". По думите му замисълът на предлаганите изменения е само да се установи специфичен ред за осъществяване на местното самоуправление в отделните територии.

„Целта на западните санкции е смяна на ръководството на Русия", заяви пред журналисти секретарят на Съвета за сигурност на РФ Николай Патрушев. „Луганската и Донецката област трябва да останат в Украйна ... ако САЩ поискат и предприемат мерки за нормализиране на обстановката, тя ще бъде нормализирана", каза той, напомняйки че именно САЩ инициираха държавния преврат в Украйна, следователно те трябва да са заинтересувани от нормализацията на ситуацията там, но ако не го направят, „конфликтът ще се проточи дълго". Патрушев поясни, че прехвърлянето на отговорността за случващото се от САЩ на Русия се дължи на неразбиране на причинно-следствените връзки. Секретарят на Съвета за сигурност изрази недоумението си от това, че САЩ сравняват РФ с вируса ебола и с тероризма.

07 Модернизацията и демократичният европейски път на развитие на Украйна са без алтернатива и България ще я подкрепя по този път, заяви президентът Росен Плевнелиев на **7 юли** по време на съвместна пресконференция в Киев с украинския си колега Петро Порошенко. Държавният глава изрази позицията на България за подкрепа на суверенитета, независимостта и териториалната цялост на Украйна. „За нас Крим е Украйна, а Украйна е Европа", декларира Плевнелиев, цитиран от БТА. България подкрепя санкциите срещу Русия и ще работи за силна, единна позиция на ЕС в подкрепа и за гарантиране на суверенитета и териториалната цялост на Украйна, каза още президентът и увери, че България ще подкрепи европейската перспектива на Украйна и отпадането на визите за украинските граждани.

08 На **8 юли** президентът на „Газпром" Алексей Милер и вицеканцлерът и енергиен министър на Германия Зигмар Габриел съгласуваха в Москва мерките за гарантиране на постоянни доставки на руски газ в Европа, както и за реализацията на „Северен поток 2". Двамата са единодушни, че е важно да се създадат нови директни маршрути за транзит на руски газ в Европа предвид постоянния спад на газовия добив в държавите от континента.

09 „България като лоялен член на НАТО и Европейския съюз поддържа санкциите, но в същото време ние губим много. Защото голяма част от туризма, голяма част от селското стопанство, традициите, които имаме в търговията, са с Русия и загубите ни са големи. Това, разбира се, до голяма степен нервира ръководството в Москва и неслучайно от Анкара президентът Путин беше много остър към България. Сигурно има основания за това. Така че, без да имаме вина, без да имаме такива цели, отношенията между България и Русия охладняха. Аз съм прям човек, не съм дипломат, трудно мога да намеря по-заобиколни думи, които да се харесат на всички, и не ми е това целта", каза българският премиер Борисов в интервю за Руската информационна агенция ТАСС на **9 юли**.

16 Постоянният представител на Русия в ООН Виталий Чуркин заяви, че руските експерти са отстранени от разследването на инцидента, при който малайзийският боинг падна в Украйна през юли 2014 година. „Ние винаги сме настоявали за тясно международно сътрудничество по разследването на тази катастрофа. Получи се така, че нашите експерти на практика са отстранени, а разследването върви само̀ по себе си", констатира дипломатът по телевизионния канал „Россия 24" на **16 юли**. Освен това Чуркин напомни, че Москва се отнася скептично към създаването на международен трибунал за разследване на катастрофата. Според него става дума за криминално престъпление, а не за заплаха за международния мир и сигурност. Пекин споделя позицията, че да се създава трибунал преди завършване на разследването е невъзможно, съобщи Чуркин.

Иск за обезщетение от 900 млн. евро срещу легендарния командир на опълчението на Новорусия Игор Стрелков е подаден във Федералния съд в Северния окръг на щата Илинойс, в Чикаго. Той е от роднини на 18 пътници в самолета на *Malaysia Airlines*, разбил се в Донбас, съобщи BBC.

17 На **17 юли** губернаторът на Одеска област Михаил Саакашвили представи своя нов заместник – Мария Гайдар, руски опозиционен политик и обществен деятел. По думите на грузинеца тя ще се занимава със социалната сфера. „На Одеса гледа цяла Украйна, цяла Европа и цяла Русия. Успешните промени в Одеса ще повлияят на глобалната обстановка", заяви Гайдар след представянето. „Искам украинците да знаят, че руският народ не е само правителството. Там има хора, които гледат на вашата страна с надежда", поясни дъщерята на печално известния неолиберален реформатор Егор Гайдар, която декларира готовността си да се раздели с руското си гражданство в името на новото си призвание. Мария Гайдар е известна и с работата си като журналист в радио „Эхо Москвы".

18 На **18 юли** в Лвов се проведе шествие с искане за автономия на Галиция. „Десният" сектор се опита да попречи на мероприятието, но независимо от протестите на неговата лвовска организация около 300 активисти на обществени организации от града настояха за реална автономия на Лвовската област. Участниците в митинга държаха плакати с лозунги като „Порошенко предаде своя народ", „Особен статус на Галиция – реална автономия на Лвовската област", „Галиция – това е Европа", „Да спрем да храним крадците в Киев", „Данъците – за нуждите на Лвовската област!". Акти-

вистите на „Десния сектор“ опитаха да възпрепятстват акцията, но нямаха успех, вероятно и поради това, че значителна част от неговия контингент се намира в Мукачево.

19 На **19 юли** под контрола на мисията на ОССЕ Донецката и Луганската република започнаха изтеглянето на оръдията си с калибър под 100 мм на разстояние 3 километра от разделителната линия, съобщи „Россия 24“. За един ден 41 танка и 84 бойни машини на пехотата напуснаха Донецката република.

20 Украинският премиер Арсений Яценюк е дълбоко уверен, че в новата вълна на приватизация, която правителството ще започне, трябва да участват само западни инвеститори, съобщи „Украинская правда“ на **20 юли**. „Започваме прозрачна и честна приватизация и затова искаме в нея да участват изключително качествени чужди инвеститори, а не бивши украински олигарси“ – заяви той и изрази увереност, че страната му заедно със САЩ и Канада ще диктува световната продоволствена политика.

Най-привлекателните отрасли за приватизация от украинската икономика са енергетиката, високите технологии и селското стопанство, смята премиерът. Той поясни, че е постигнал определени договорености по тези въпроси по време на посещението си в САЩ и в Канада.

21 „Русия е въвлечена в т.нар. хибридна война, а политиката на Москва към Украйна е заплаха за сигурността на страните в Азия", пише в ежегодния доклад по отбрана, одобрен от правителството на Япония на **21 юли**. „Руските опити се разглеждат като проблем на глобалната сигурност, което може да засегне цялата световна общност“, гласи документът.

Новата банка на БРИКС е отворила вратите си за бизнес клиенти в Шанхай, съобщи *Xunhua*.

Заместник-министърът на отбраната на ДНР Едуард Басурин заяви, че властите в Киев са пратили в района на бойните действия самолета на *Malaysia Airlines*.

„Няма съмнение, че именно Киев насочи малайзийския *Boeing* в района на бойните действия, а вече година опитва безуспешно да отклони от този факт световната общност, укривайки преговорите на военните диспечери, данните за полета на своята военна авиация и разположението на дивизиона „Бук“ в Зарошченск през същия ден“, заяви Басурин за „РИА Новости“.

„Интерпол е спрял издирването на Виктор Янукович“, съобщиха от адвокатската компания *Joseph Hage Aaronson,* която представя интересите на семейството на бившия президент на Украйна.

Вносът на газ от Словакия в Украйна е увеличен до 24 млн. м^3 дневно, тоест почти с 40%, съобщи ръководителят на пресслужбата на Укртрансгаз Максим Белявский.

23 Натискът от контрасанкциите на Русия е огромен и е само срещу България, това трябва да го отчитате, ако сме важни за вас. С тези думи българският премиер Бойко Борисов се обърна към върховния представител на ЕС по външна политика Федерика Могерини на **23 юли**. Двамата са официални гости на годишната среща на външния министър на България с родните посланици зад граница, проведена в резиден-

ция „Бояна“. Борисов се оплака пред Могерини, че му е трудно да обясни на народа си защо проект като „Южен поток“ е лош за страната ни, а за съседна Турция не е. Той засегна в словото си и други знакови проекти в енергетиката, които така и не се осъществиха у нас. Бидейки лоялни към ЕС, отиваме в пряка конфронтация с Русия, изтъкна премиерът.

Ние искрено желаем да развиваме приятелски отношения с Русия, ЕС няма полза тя да е отслабена, но не може да не отчитаме случващото се в Украйна. Това изтъкна пред всички български дипломати външният министър Даниел Митов на ежегодната си среща с нашите посланици зад граница.

Министерството на финансите на ЛНР планира да извади украинската гривна от паричното обращение, обясни ръководителят на финансовото ведомство на Републиката Евгений Мануйлов. По думите му заради икономическата блокада, организирана от Киев, на територията на ЛНР не е останала парична маса от гривни. Подобен ход на Луганск може да доведе до сериозен спад на икономиката на Украйна, нещо, което наскоро призна и министър-председателят Яценюк.

„Тя (хунтата, бел. ред.) изолира напълно нашата територия от гривната, на практика можем да говорим, че в Републиката вече няма гривни, а в най-близко време тя може окончателно да изчезне“, заяви Мануйлов пред МИА „Новороссия“. Понастоящем на територията на ЛНР действа мултивалутна система и в парично обращение са руската рубла, украинската гривна, американският долар и еврото.

Франция беше принудена да възприеме враждебна позиция спрямо Русия заради натиска от страна на САЩ и за да демонстрира солидарност с другите европейски страни. Това твърди френският депутат Жак Миар, цитиран от руски медии. „Заради т.нар. европейска солидарност и заради натиска от американците Франция се присъедини към тази антируска позиция в Европейския съюз, водена от някои държави, които имат дългогодишна съвместна история с вашата страна (Русия) ... което означава също така балтийските държави и Полша“, посочи Миар в интервю за *Sputnik*... В наш интерес – дипломатически, геостратегически, икономически, търговски, културен, е Русия да бъде партньор на Франция и на Европа“, коментира още Жак Миар. Той е един от десетте френски парламентарни делегати, които пристигнаха в Москва, откъдето ще отпътуват за Крим. Според ръководителя на делегацията Тиери Мариани една от основните цели на посещението е да се разбере истината за последните развития на събитията в Крим, след като западните медии били възприели едностранчив подход при отразяването им там, откакто полуостровът е анексиран от Русия.

ДНР фиксира, че украинските сили прехвърлят бойна техника към демаркационната линия в Донбас. Това се случва ден след като официален Киев заяви, че създава 30-километрова демилитаризирана зона, заяви заместник-началникът на щаба на опълчението на ДНР Едуард Басурин.

„Много жители на Крим за годините на осъществената по мирен път анексия от Украйна, от 1991 до 2014 г. се чувстваха в чужбина и мечтаеха отново да се озоват в Русия“, заяви говорителят на руската Държавна дума Сергей Наришкин по време на срещата с френските парламентаристи, които планират да посетят Крим.

„Страните от ЕС затегнаха процедурите за визи, издавани на украинци, тъй като нямат доверие на Украйна, особено след събитията в Мукачево“, написа ръководителят на Комисията по външна политика в руската Държавна дума в профила си в „Туитър“. По-рано украинският министър на външните работи Павло Климкин изтъкна, че консулствата на

редица страни от Шенгенското пространство умишлено отказват да дават на украинци многократни входни визи.

„САЩ са наш незаменим съюзник и приятел в областта на диверсификацията на енергийните източници и в сферата на сигурността и отбраната", заяви президентът Росен Плевнелиев, който удостои посланика на САЩ у нас Марси Рийс с орден „Стара планина“ първа степен по случай изтичането на мандата й. По думите на президента променената ситуация за сигурност в региона е дала ново измерение на сътрудничеството между Америка и България. „Днес диалогът между София и Вашингтон бележи връх в своята 112-годишна история. Сътрудничеството на двете страни се засилва все повече и протича в дух на приятелство и партньорство“, подчерта Плевнелиев.

24 Лидерът на партията „Републиканци” и бивш президент на Франция Никола Саркози напълно е одобрил посещението на представители на своето политическо обединение в Крим, съобщи на **24 юли** членът на делегацията на френските парламентаристи и депутат на Националната асамблея на Франция Клод Гоасген. „Разбира се, Никола Саркози прояви дори още по-голям ентусиазъм по този въпрос”, поясни Гоасген, който, както и всички останали във френската делегация, е от партията „Републиканци”.

След събитията с Десния сектор в Мукачево в Закарпатската област пристигна посланикът на САЩ Джефри Пайет, а не президентът, премиерът или говорителят на Върховната рада. Това помага да се направи изводът кой е „реалният стопанин” на Украйна”, заяви бившият министър-председател на страната Николай Азаров.

„Министерството на правосъдието в Киев одобри решение, с което лишава комунистическите партии от правото да бъдат субекти на политическия процес. Това означава, че тези формации нямат правото да участват в изборите на всички нива“, съобщи председателят на Съвета за национална сигурност на Украйна Александър Турчинов. По-рано от правителството на Арсений Яценюк заявиха, че Киев проверява уставите на крайнолеви партии и групи във връзка със Закона за декомунизация. Нормативният акт влезе в сила на 15 май 2015 г. с подписа на президента Петро Порошенко. В закона се забраняват съветските символи и се осъжда нацизмът.

Русия очаква да бъде подписано междуправителствено споразумение за газопровода „Турски поток“ след сформирането на правителство в Анкара, каза руският премиер Дмитрий Медведев в интервю за „Радио и телевизия Словения.“ „Междуправителствено споразумение наистина засега не е подписано. Причината за това до голяма степен се крие във факта, че няма правителство (в Турция). Нашите партньори, нашите колеги в Турция трябва да формират това правителство. Това не е лесно, както понякога показва опитът. Водим преговори с тях. Надявам се, че когато всички политически проблеми бъдат решени, когато политическият процес приключи, ще можем окончателно да се споразумеем по всички въпроси“, посочи Медведев.

25 „Русия тества устойчивостта на Америка при всеки удобен случай, тя се стреми към сдържане на НАТО, а това е най-съществената дългосрочна заплаха за националната сигурност на САЩ”, заяви командващият специалните операции на САЩ Джоузеф Уотъл за *Fox News* на **25 юли**. „Русия търси възможност да ни предизвика навсякъде, където може. Целта й е да създаде такава ситуация, при

която Северноатлантическият алианс няма да може да се разширява", продължи високопоставеният военен.

27 „Имперската политика на САЩ се провежда отдавна, това просто е укрепване на това състояние. Аз вече многократно говорих за това публично, не само аз, но и политическите анализатори в Съединените щати говорят за това със същите думи. Тези американски специалисти по вътрешна и външна политика смятат, че имперският уклон е вреден за самите САЩ и най-вече за американския народ. Мисля, че такива едностранни действия и разпространение на юрисдикцията на една страна извън нейните граници е неприемлива и разрушителна за международните отношения", заяви Владимир Путин в интервю за швейцарския телевизионен канал *RTS* на **27 юли**. По думите му е „необходимо да се търси баланс на интересите, нужно е да се оживи нашата работа, да ѝ се придаде нов импулс на ниво Съвет за сигурност на ООН". „Несъмнено САЩ са велика държава, американският народ е създал тази страна за няколко столетия, това е просто потресаващ резултат. Но това не значи, че настоящите американски власти имат право да пътуват по целия свят и да действат на принципа „който не е с нас, е против нас", каза Путин. „Необходимо е да се въоръжим с търпение и да работим с нашите американски колеги по търсенето на решения, така както се случва по няколко направления на нашето сътрудничество, например както се случи с иранския ядрен проблем", поясни той.

„Процесът към подновяване на надпреварата във въоръжаването започна от момента, в който САЩ едностранно излязаха от Договора за противоракетна отбрана (ПРО). Защото този договор бе крайъгълен камък на цялата система за международна сигурност", подчерта руският лидер. Той изрази надежда, че Старият континент няма да бъде въвлечен във война. „Много бих искал Европа да проявява повече независимост и суверенитет и да бъде в състояние да отстоява своите национални интереси."

Украински граничар е открил огън по двама жители на Ростовска област, които са решили да си направят селфи на фона на украинския пропускателен пункт „Красная Таловка", съобщиха от Федералната служба за сигурност на Русия. Един от мъжете е ранен в гърдите, украинската страна определя информацията за стрелба на границата като провокация.

Новата редакция на Морската доктрина на Русия в Деня на военноморския флот е своеобразен отговор на Запада с поставянето на акценти върху Арктика, Атлантика и Кримския полуостров, коментира немското издание *Der Spiegel*.

Русия е за запазване на териториалната цялост на Украйна, но с отчитане на решенията, които са взети за Крим, заяви министър-председателят Дмитрий Медведев.

28 На **28 юли** президентът Владимир Путин прие нова Морска доктрина на Русия. Според нея развитието на инфраструктурата на Черноморския флот в Крим заедно със Северния флот е от първостепенно значение за гарантиране сигурността на РФ в океанските и морските пространства, посочи вицепремиерът на РФ Дмитрий Рогозин. В документа се посочва също, че основната политика на Русия в Черно море ще стане ускореното възстановяване и укрепване на стратегическите позиции на Русия, както и подкрепата за мира и стабилността в региона. Особено място в документа е отделено на военноморското присъствие на Русия в Атлантика и Арктика. Интересно е, че за решаването на тези задачи се предвижда привличането

и на Северния флот, а пред него се поставят редица уникални и изключително важни задачи в Атлантика. Сред ключовите моменти в новата доктрина е технологичната независимост на руското корабостроене, която е определена като необходимо условие за решаване на поставените в нея задачи.

Украйна забрани достъпа на своя територия на френския актьор Жерар Депардийо през следващите пет години. Депардийо получи руско гражданство през 2013 година. Причина за гнева на украинските власти към популярния актьор е подкрепата му за завръщането на Кримския полуостров в състава на Русия.

29 На **29 юли** Русия забрани дейността в страната на американския Национален фонд за подкрепа на демокрацията. Той стана първата чуждестранна неправителствена организация, определена от властите като „нежелана". Според съобщение на Руската генерална прокуратура американският Национален фонд за подкрепа на демокрацията, който финансира физически лица и организации, насърчаващи демокрацията по света, „представлява заплаха за конституционния ред в Руската федерация, тъй като обяви за нелегитимни изборни резултати и се опита да дискредитира руските въоръжени сили". През последните две години Фондът е отпуснал около 5.2 милиона долара на неправителствени организации и фирми в Русия, поясни прокуратурата.

Русия наложи вето на проекторезолюцията на Съвета за сигурност на ООН, която щеше да създаде специален трибунал за наказателно преследване на виновниците за катастрофата на самолета на *„Malaysia Airlines"*, свален през юли 2014 г. в Източна Украйна, предаде Франс прес. Единайсет страни гласуваха „за", Китай, Венецуела и Ангола се въздържаха. Петте страни, които водят разследването на катастрофата (Малайзия, Холандия, Австралия, Украйна и Белгия), искаха да бъде създаден такъв трибунал, а самата проекторезолюция бе внесена от Малайзия. Постоянният представител на Русия в ООН Виталий Чуркин заяви след гласуването, че текстът е „лишен от каквато и да е правна или прецедентна основа", предаде ТАСС. По думите му за авторите на проекторезолюцията „политико-пропагандните цели се оказаха по-важни, отколкото практическите".

72 деца са загинали и над 300 са ранени от началото на военния конфликт в Донбас, съобщи омбудсманът на ДНР Яна Чепикова. 47 деца живеят в бомбоубежища и не могат да се възстановят от преживения стрес поради постоянните обстрели, извършвани от украинската армия, отбеляза тя.

30 Преговорите между Русия и Турция относно проекта за газопровода „Турски поток" са прекратени, стана ясно на **30 юли**. Причината е отказът на Москва да парафира споразумение за намаляване на цената, съобщи „Ройтерс", позовавайки се на официални представители на Турция. Анкара получи 10.25% отстъпка за цената на 28–30 млрд. м^3 газ, който купува от Русия, похвали се турският министър на енергетиката Танер Ялдъз през февруари, ала подписването на окончателното споразумение се проточи с месеци. Според представители на турската страна пречка в преговорите е желанието на Русия Анкара да разреши строителството на проекта да е в четири тръби. Турция засега е съгласна само за първата.

Седем европейски страни – Албания, Черна гора, Исландия, Норвегия, Лихтенщайн, Украйна и Грузия, потвърдиха пред Съвета на ЕС решението си да се присъединят към

предложението за продължаване на санкциите на ЕС срещу Крим и Севастопол до 23 юни 2016 г., гласи изявление на върховния представител на ЕС за външна политика и сигурност Федерика Могерини, публикувано на сайта на Съвета на ЕС, предаде ТАСС. „Страните – кандидатки за членство в ЕС – Черна гора и Албания, страните, влизащи в Европейската асоциация за свободна търговия – Исландия, Норвегия и Лихтенщайн, както и Украйна и Грузия (които не са кандидати и не влизат в ЕАСТ) се присъединиха към декларацията на Съвета на ЕС от 19 юни 2015 г. за продължаване на срока на действие на забранителните мерки на ЕС срещу Крим и Севастопол до 23 юни 2016 г.", обяви Могерини.

31 НАТО е увеличил военните учения до границата на Русия от 90–95, колкото са били през 2012 и 2013 г., до 150 на година, а полетите на разузнавателната авиация са нараснали 9 пъти, съобщи пред журналисти на **31 юли** представител на военното министерство на Русия, цитиран от ТАСС. По думите му самолети на Алианса излитат в пъти по-често и за въздушно патрулиране.

След 8-месечни преговори Франция и Русия постигнаха споразумение за обезщетението, което Париж трябва да плати на Москва за недоставянето на два хеликоптероносача „Мистрал", съобщи съветникът на руския президент в областта на военното и техническото сътрудничество Владимир Кожин за РИА „Новости". Надявам се в най-скоро време да подпишем споразумението за анулиране на договора, каза той.

Съединените щати разшириха списъка със санкции, включващ руски чиновници и официални лица. В него са добавени лица, свързани с бившия украински президент Виктор Янукович. Сред включените са големият син на сваления президент – Александър Янукович, бившият вицепремиер на Украйна и шеф на президентската администрация при Янукович Андрей Клюев, както и Роман Ротенберг – гражданин на Руската федерация и на Финландия, син на бизнесмена Борис Ротенберг. В списъка е добавен и високопоставеният служител на концерна „Калашников" Андрей Бюлютин от Ижевск. Списъкът е актуализиран също с търговски и промишлени предприятия от Русия и Крим. Сред подлежащите на санкции фирми вече са Ижевският завод за механика, концернът „Ижмаш", пристанищата Евпатория, Феодосия, Керч, Севастопол и Ялта, също и Корпорацията за развитие на Северен Кавказ, Фондът за развитие на Далечния Изток и Байкал, няколко рафинерии и банки. Добавени са няколко финансови организации, свързани с концерна „Роснефт" и с руската Външноикономическа банка.

„Путин ще настъпва толкова, колкото му позволим. Може ли да нападне Финландия? Да – възможно е. Може ли да нападне балтийските държави? Да. Държавите от причерноморието? Да! В Донбас се борим не само за своята независимост, но и за демокрацията, свободата и сигурността на Европа", каза украинският президент Петро Порошенко в интервю за австрийското издание *Kurier*.

Август

03 Президентът на САЩ Барак Обама разреши да се използват военновъздушните сили на страната, за да се защитават опозиционните въоръжени формирования, ако бъдат атакувани от сирийските правителствени сили и други групировки, съобщи *The Wall Street Journal* на **3 август**. В изданието се отбелязва, че

представители на администрацията са дълбоко обезпокоени от факта, че защитавайки опозицията с военна сила, Пентагонът може непреднамерено да влезе в открит конфликт с правителството на Асад.

04 Италианските фермери са загубили поне 1.2 млрд. евро от руското ембарго върху вноса на селскостопански продукти от Европейския съюз, заяви секретарят на Италианската конфедерация на селскостопанските производители Дино Сканавио на специална пресконференция на **4 август**.

Рейтинговата агенция *Standard & Poor`s* понижи оценката за дългосрочните перспективи пред ЕС от „стабилна" на „негативна". Те съответно са потвърдени на нивата „АА + / А-1 +".

05 Пълномощният представител на ЛНР в контактната група в Минск Владислав Дейнего смята, че отказът на Украйна незабавно да започне изтегляне на артилерията с калибър по-малък от 100 милиметра на най-горещите точки на линията на съприкосновение на силите в Донбас навежда на мисълта, че Киев готви настъпление. „Съдейки по настойчивостта, с която отстояват тази позиция, без каквато и да е сериозна аргументация, изглежда че Украйна готви пробив по тези направления", сподели Дейнего пред телевизионния канал „Звезда" на **5 август**.

09 През нощта на **9 август са** подпалени 4 бронирани коли на наблюдателната мисия на Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа в Донецк. Украйна и ДНР се обвиняват взаимно за случващото се.

10 Поради наложените санкции от ЕС и ответните мерки на Русия българският износ към Федерацията през първото полугодие на 2015 г. е спаднал с над една четвърт (26.3%) спрямо същия период на 2014 г., стана ясно на **10 август**. Според НСИ в края на юни той възлиза на 369.5 млн. лв. Забраната за внос в Русия на селскостопански стоки от ЕС бе наложена на 7 август 2014 г., а щетите за българските производители до момента възлизат на 82 млн. евро. Вносът от Русия е намалял с 9%, а за половин година той е 3.1 млрд. лв. Салдото е минус 2.767 млрд. лв. спрямо юни 2014 г. Страната обаче продължава да държи най-голям дял на вноса в България от трети страни – около 1/3 от общия, най-вече заради суровия петрол и природния газ. Вносът ни от Украйна през юни също спада – с 24.7%.

11 На **11 август** властите в Киев оповестиха списък с 38 книги на руски писатели, историци и журналисти, които са забранени на територията на Украйна.

16 На **16 август** украинската армия обстрелва Горловка, където частично са повредени системите за водо- и електроснабдяване. По данни на кметството, от януари до юли т.г., при обстрели от силите на Киев, там са загинали 164-ма мирни жители, а над 500 са били ранени.

Положението в Източна Украйна е взривоопасно, призна външният министър на Германия Франк-Валтер Щайнмайер. Той е предложил на украинския и на руския министър на външните работи да се проведе среща между страните и ОССЕ веднага, а

не както бе планирано след две седмици, за да се обсъдят средствата за намаляване на напрежението и извеждането на въоръжението. Щайнмайер предупреждава, че ако и двете страни в конфликта не са убедени поддръжници на мирното му регулиране, то насилието може да ескалира във всеки момент.

17 „Тревожи ни ситуацията на фронтовете. За съжаление вече можем да говорим не за линия на съприкосновение, а за фронт", заяви на **17 август** министърът на външните работи на Русия Сергей Лавров по повод на изострилата се обстановка в Донбас. Той напомни, че враждуващите страни отдавна се готвеха да подпишат споразумение за изтегляне на тежките оръжия с калибър под 100 милиметра, за демилитаризация на Широкино, но това не се случи заради позицията на Киев. „Тревожи ни развоят на събитията през последните дни, които силно напомнят за подготовка за поредни бойни действия", поясни Лавров пред РИА „Новости".

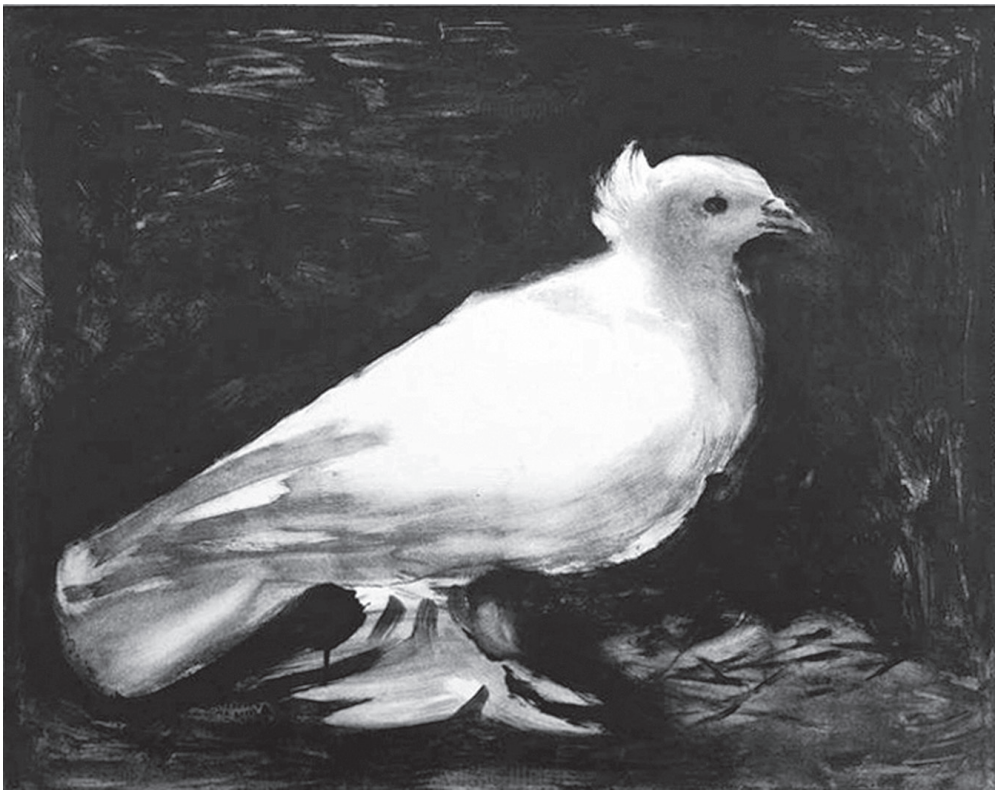

La colombe – 1949

АЗ МОГА ДА СПЕЧЕЛЯ, ВИЕ МОЖЕТЕ ДА СПЕЧЕЛИТЕ, НИЕ МОЖЕМ ДА СПЕЧЕЛИМ!*

Михаил Мирчев

***Михаил Мирчев** – професор, доктор на социологическите науки, преподавател в УНСС, в СУ „Св. Кл. Охридски" и в Бургаския свободен университет, където е бил завеждащ катедра „Социални дейности". Работи в областта на социалната стратификация и мобилност, на възпроизводството на населението, на теоретичните изследвания на социалното управление и др. Автор е на множество научни публикации и емпирични социологически изследвания и анализи. Научен ръководител е на Агенцията за социални проучвания и анализи (АССА-М). Председател е на Българската социологическа асоциация.*

Няма да скрия, че се вълнувам доста, въпреки че имам опит да говоря пред такава аудитория. Просто съм направил избор, и това е огромна отговорност, в изключително тежка ситуация.

Аз съм тук, пред вас, кандидат за кмет на София от „БСП–Лява България". Формално не съм в БСП, но съм от малкото хора, които са били безупречно лоялни към БСП през последните 25 години.

Кандидат съм за кмет на София – за София от страната на *лявомислещите граждани, милеещи за позитивното бъдеще* на своя град и столица. Надявам се, че имам сили, и ще работя София да направи завоя и успешно да тръгне към едно по-хармонично и по-благоденстващо развитие. Завой, който след това да се пренесе и в другите части на България.

Моята *кандидатура е за кмет, работещ за обикновените граждани* на София. Онези, които постигат своя житейски успех чрез труд и образованост, чрез спазване и уважаване на закона и обществения ред, чрез примера в живота си и гражданската си активност тук, в България, чрез своя лична ангажираност с общото ни бъдеще.

Кандидат за кмет за изоставените в София, които не са малко. Но говоря за изоставените не само в гетата. Това е много елементарно като мислене и като социално-географска представа. Говоря и за изоставените в научните институти, там, където е уж средната класа. Изоставените в дребния бизнес. Изоставените в нормалния, опитващ се да работи на светло семеен бизнес. Изоставените трудови хора в работническите квартали.

* Програмно изказване на проф. Михаил Мирчев като кандидат за кмет на София пред Градската конференция на „БСП–Лява България", 25 юли 2015 г.

Това е точната дума – „изоставени" от досегашната дясна власт в София, от неолиберална и корпоративно-егоистична власт в София.

И накрая, кандидат за *кмет за хората с ценности в София*, не за циниците и не за бруталниците. Поне аз така си представям нещата.

София е дясна вече над 20 години, не бих сложил всичките 25 години. *Пробивът дойде при кмета Янчулев*. Оттогава бе сменен *моделът на управление на София:* повече да се краде и злоупотребява, по-малко да се мисли за благоустройството и за удобното живеене на софиянци.

След това имахме *ерата на Стефан Софиянски* – цели 10 години. Той благоразумно избяга на 10-ата година, не изчака края на третия си мандат, скри се като депутат, погрижи се за удобни оправдателни присъди.

След което имаме *ерата на Борисов–Фандъкова*, 2005–2015 – и докога? В момента не просто искаме да свалим властта на Фандъкова и компания, доколкото тя е само едно добре говорещо, симпатично говорещо, увличащо говорещо лице. Истинската власт в София е на Борисов, на главния архитект Диков, на зам.-кметовете, на Елен Герджиков като председател на СОС. Всички те са пряко ръководени от Борисов. На него се отчитат. Негови „касички" са. Г-жа Фандъкова е само театралното лице, което ги прикрива.

Не бива изобщо да забравяме, не бива да го пропускаме всичко това. Иначе бихме се подвели да участваме в подмяната на истината – за тяхната 10-годишна власт в София.

И си задаваме въпроса – ДОКОГА власт на Борисов–Фандъкова? И ЗАЩО толкова дълго?

Има интересен отговор на въпроса: *ЗАЩО е тази устойчивост на този тип власт в София?*

Наскоро четох много интересна формулировка, дадена от един от моите колеги. Той каза: защото *София е „бастион на конформизма"*. Мисля, че е точно.

Сега, за да имаме успех, трябва да се преборим с тази психологическа нагласа, с тази страхливост на масовия софиянец да посегне към нещо ново, да се довери на нещо различно.

Какъв вид е конформизмът в София?

Популисткият, десен конформизъм. Десен конформизъм, който залива умовете и психиката на българите от 1990 г. насам. Става дума *за идеологически конформизъм*, натрапван от идеологията на Прехода. Това е идеологията на реститутките и антикомунизма, на злостните антикомунисти, на новата уж демократична буржоазия – все десен конформизъм. Той е въпрос на мислене и ценности, на говорене и излъчване, на реваншизъм и злост.

Второ, конформизъм, доколкото в София има една огромна армия от чиновници и те просто си пазят службата – *конформизмът на страхливото чиновничество*. Става дума за няколко десетки хиляди чиновници, които мислят за политиката чисто номенклатурно: „ние да сме хора на силните" – за да си запазим работата, за да нямат проблеми семействата ни. Това са немалко проценти сред гласоподавателите в София. Те са специално отглеждани и рекетирани от Фандъкова и компания, и преди всичко от боса им Борисов.

Накрая, *конформизмът на армията от политическите активисти на всички анти-БСП партии*. Ние от БСП се оказахме доста самотни в момента. Всички големи партии, заедно с новите уж леви – АБВ и „Движение 21", са откъм другия фронт. Калоян Паргов го каза това. Бяха правени опити, поне от негова страна, доколкото ми е известно, да имаме някакви партньорски отношения или поне някаква взаимна толерантност на тези избори. Не го искат. Така че БСП отново е в особена ситуация на изолираност. И в този смисъл – на единствената истинска алтернатива и алтернативност. Другите насила избутват БСП към позиции на такава алтернативност.

По-нататък. *Конформистите от армията на 1 милион преселници* от провинцията, дошли в София. За последните 15–20 години това са около 1 милион души. Защото голяма част от родово по-старите софиянци, от „автентичните" софиянци се изтеглят към чужбина, част от тях отиват обратно към провинцията. А тук, на тяхно място, се преселва огромна гражданска маса от по-близо или по-далеч в България. И мнозинството от тези хора какви са? Те търсят работа, търсят препитание, търсят бърз успех.

А кой е най-лесният начин за техен успех тук? Търсят силния, за когото да се прикачат. Да се закачат за големия и за силния в момента. Това е особена форма на конформизъм, с който ние по някакъв начин трябва да се преборваме. Именно тук е прицелена „телевизионната харизма" на простоватия човек от народа Бойко Борисов, или свойски казвано – Бойко, бат Бойко.

Мисля, че тази тема е особено важна. В София се подвизава цяла армия на *прозападния снобизъм и апологетика*. Снобизмът е особено състояние на ума, в психиката и ценностите на хората. Снобизмът приема апологетичен образ на Запада като връх на цивилизацията: там са велики и цивилизовани, а тук, видите ли, всички ние сме бедни и изостанали. Снобизмът е масова форма на комплексарщина, антибългарска комплексарщина. Тя също бива формирана чрез настойчивата медийна пропаганда, както и от постоянно тиражираните верни и измислени статистики, че ние тук сме най-бедните, най-изостаналите, най-извън европейските стандарти.

От друга страна, опитът учи. Има вече и натрупана горчивина от практическия опит на масовата българска емиграция на Запад. Но това искаме ли и можем ли да го използваме в предстоящата кампания? Да използваме онази българска емиграция, която не само милее за своята Родина, но и прави своите практически съпоставки – с минус за Запада и с плюс за България?

И накрая, армията *хрантутници на прозападните, проамерикански, просоросоидни* и всякакви подобни фондации. Те са не само сноби и апологети, не само национални нихилисти. Те са добре организирани и още по-добре финансирани. Привикнали са да бъдат жлъчни към българското и венцехвални към „евро-атлантическите ценности" и още повече към реките от благоденствие и културност, които уж заливат всички, поели на Запад.

Ето, виждаме *колко масови са гражданските прослойки в София, които я правят „бастион на конформизма"*. Досега това работеше против БСП. Става дума за масовата нагласа и мотивация, която утвърждаваше идеологемата „София е дясна", „София не може да избере лявата алтернатива".

Сега дойде времето да покажем и докажем на практика, че *София може да избере лявото, може да избере властова алтернатива,* която се отличава наистина със социална чувствителност и прагматизъм на гражданската солидарност.

ЗА КАКВО е сега кметската битка в София?

За *три* неща, според мен.

Първо е *битка за хората.* Но под хората не разбирам някаква кастова шапчица отгоре на обществото, облагодетелствана и привилегирована. Разбирам преди всичко масовия човек, масовия работещ човек, разбирам столичани, които уважават закона и вече настойчиво искат да живеят в едно подредено, относително сигурно, с някаква добра перспектива място, град, община.

Второ, *битка за ресурси* срещу огромното грабителство. За разлика от повечето места в България, в София има пари за всичко. Въпросът е как се разпределят тези пари; на кого и как се дават; дали се използват целесъобразно и по предназначение; когато се дават, за какво се използват и накрая, какъв е резултатът – и като количество, и като качество.

София не е място, където няма пари. В София наистина се строи много и мащабно. Но цените са безумно раздути. Често пъти са 2–3–4 пъти по-високи от средноевропейските – за магистрали, за спортни зали и съоръжения, за „интелигентни" светофари, за нови детски градини, за ново озеленяване. Строи се, но на безумни цени. Зад такива цени няма как да не е прикрита не просто корупция, а корупция в огромни размери, корупция с мутренски цинизъм.

И накрая, *битката за позиция и перспектива за БСП,* за лявото и лявомислещите. Да ги извадим от ъгъла на политиката. Да ги освободим от стигмата на измисления малоумен антикомунизъм. Да им вдъхнем увереност, че днес именно лявото става модерно, че това е възходящата обществена и гражданска тенденция.

Борбата за кмет на София ще бъде в ДВА тура.

На първи тур борбата е преди всичко пропорционална, логиката е партийно пропорционална. Всъщност ние на първи тур трябва да се преборим за листата на БСП.

Аз не участвам нито като водач, нито като един от листата за общински съветници. Моята игра ще бъде чиста. Но всъщност и моя задача е да направя всичко възможно за достатъчно добро и интересно, атакуващо и пробиващо, успяващо в кампания поведение и говорене, така че да можем да обърнем нещата – от минималните числа, от които в момента БСП тръгва, да стигнем на изненадващо по-високи коти като брой съветници и като процент в СОС. За да можем, първо, да съхраним бройката 15, а в по-оптимистични варианти – да качим тази бройка, примерно до 20, и дори над 20 общински съветници в СОС. Това би означавало блокираща квота при важни решения, за което се спомена преди малко.

Вижте числата – трябва да бъдем реалисти – като брой действителни гласове. Ако вървим по инерция и не направим нещо изненадващо, ако говорим за новото лице, но новите лица ги няма в тази кампания, то реалистичното число е 66 000 гласа за БСП. Това вече го говоря като експерт. Това би била една апатична инерция. Това значи общинска листа, която от 15 ще се сгромоляса докъм 10 човека в СОС.

Може ли обаче след 1 август БСП да забрави раздорите, да се постигне учудващо за всички вътрешни лагери и лагерчета разбирателство. Това преди всичко е нужно за пред външните противници и за медиите, за да не им даваме възможност да спекулират с нашите вътрешни разпри. Може ли да се *постигне числото 90 000?* Мисля, че е възможно, при това без особени усилия и без да се прави нищо гениално в тази кампания. Просто необходимо е *малко повече самоуважение, повече самодисциплина и забравяне на крамолите* до 2 ноември. След това нека си продължат всички вътрешни битки. БСП продължава да има нужда от самоочистване, но нека то да е след тази дата – тогава ще бъдат официално обявени крайните резултати от избора.

А можем ли изненадващо и за нас да се *качим на кота 110 000* или повече? Това вече го можем само ако – освен малко по-стройна организация, по-добре говорещи, по-атрактивно говорещ кандидат за кмет – направим поне още 3 стъпки.

Организации, които досега са били вяли, знаете си ги кои са, знаете си ги къде са, да вземат и те нещо да направят. А добрите организации да удвоят и дори да утроят не само усилията си, но и да подобрят резултата си. Можем да направим пробива до 110 хиляди и дори повече, но само ако мобилизираме БСП-симпатизантите. 30% от тях действително в момента са в разколебана позиция.

Освен това има около 20–25 хиляди столичани, които допреди 5 години са били симпатизанти на БСП. Можем ли да ги върнем?

Можем ли да привлечем и други видове периферии, които успешно да атакуваме – не в тясно бесепарския смисъл, а ако направим една по-широко скроена кампания. Резултат от 110 000 би било изненада, голяма изненада, но мисля, че това число също е реалистично. Сега да не говоря за още по-оптимистични възможности и варианти.

Лично аз се захващам в тази предизборна игра, ако вие ми гласувате доверие, защото считам, че успехът би бил труден, но възможен и постижим. Може да има и още по-голяма изборна изненада в наша полза, която обаче да не зависи от нас, а от външни обстоятелства. До есента много неща около нас вероятно ще се променят.

Ако противникът се разклати, започне да се самоунищожава (има достатъчно много време – август, септември, октомври, включително външни обстоятелства могат да му помогнат), тогава добре дошло, берекет версим – така ли се казва на чист български език?

Втори тур? Там вече една личност застава срещу друга личност. Мажоритарното начало е много силно и определящо. Самият факт, ако отидем на втори тур, би било огромен стрес за Йорданка Фандъкова и всички хора, които стоят зад нея. Защото в момента те много ни подценяват. Самовлюбено се гледат в огледалото и си самовнушават, че победата им е в кърпа вързана.

Нека ни подценяват, нека изглеждаме в момента рехави и относително безсилни. Това работи за нас. Въпросът е ние вътрешно да знаем, че мобилизираме сила и имаме сила.

Ако не успеят да спечелят за Йорданка Фандъкова на първи тур с 50,5%, това би било огромен стрес и психологически много голям стимул за нас през петте дена до втория тур.

Каква ще бъде *евентуалната формула* на моята кандидатура, ако бъда избран?

Ще бъда партийна кандидатура на БСП или ще бъда независима кандидатура, издигната и подкрепена от БСП? Формално и не само формално, подкрепена от много други организации, не само партии. Един въпрос, който иска ясен и аргументиран отговор.

Аз бих играл и в първия вариант, и във втория вариант. Първият си има своите плюсове и минуси, вторият – също. Но предстои да се реши.

Беше споменато, че ние сме стъписани по принцип, че бесепарите са стъписани, не само електоралната маса, но и лидерската номенклатурна група, която ръководи отгоре.

„Аз не мога да спечеля. Той не може да спечели. Ние не можем да спечелим." Това се говори открито или под сурдинка отвсякъде. Колкото и да (напомпваме) надуваме мускули в момента, всъщност това е крадливата мисъл, която упорито се прокрадва и обезсилва немалко хора и организации, дори ги парализира.

Тук имам смелост да кажа ясно: „Аз мога да спечеля, вие можете да спечелите, ние можем да спечелим." Това е убеждението ми. Стига да свирим в един оркестър. Стига да не си пречим. Да няма саботьори. Стига днес да успеете да изберете по-добрата кандидатура за кмет. Стига освен да се кълнем, че всеки от нас ще работи максимално, реално да го правим и направим – не всичко, поне половината от това, което имаме като възможност.

Защото има два вида саботьори в такива избори – не само тези, които правят нещо напук, дано са по-малко. Но има един друг вид саботьори сред БСП – тези, които седят, мърморят и нищо не правят. Тази, втората група, трябва рязко да бъде свита. Те да не дават тон нито в отделните организации, нито в медийното и публичното пространство, нито в тяхното антуражно пространство от близки и познати. Тази, втората саботьорщина е фатална за БСП, ако не успее да я преодолее. Но ако успее, оттук ще дойде една много голяма бройка гласове и освен това – един неочакван ентусиазъм.

Мисля, че можем да спечелим, ако стигнем до ентусиазма.

Вярвам в съвместното усилие и в закономерния общ успех!

***

Вие ми дадохте своето доверие. Аз поемам това доверие.

В съзвучие със своя характер, когато се хвана с нещо, давам целия ресурс, на който съм способен, на близките около мен, на екипа, който си имам и работя с него. Това ще стане и сега, умножено по две и по три. Мисля, че битката за София е изключително предизвикателство.

По принцип съм идеалист човек. Така че можем да печелим на първо време само идеални дивиденти.

Смятам, че при всички случаи изборната битка ще се увенчае с успех за БСП. Само че, повтарям, има няколко количествени показателя.

Ние трябва да изберем общински съветници от 16 нагоре. Дълбоко съм убеден, че можем да постигнем бройка действителни гласове на първия тур от

110 000 нагоре. Това означава да сме на достатъчно голяма дистанция над „реформаторите", което би било морална и политическа победа за БСП. Шансовете да отидем на втори тур не са за подценяване. А на втория тур са възможни още изненади.

Аз съм човек рационален, много боравя с фактология, с цифри. В същото време доста се интересувам и от езотерика. 108 гласа за мен са 66% от гласувалите. 66 е дяволско число. Надявам се ние да сме дяволите и да си свършим своята работа в тези избори.

Смятам, че ще постигнем възможния успех, ако работим в синхрон. От моя страна ще го получите. Въпросът е и вие, включително тези, които не ме харесват, тези, които имат някакво притеснение от мои черти на характера или в поведението и говоренето ми. Свикнал съм, когато работя, да работя добре, включително не само със своите приятели. Събрали сме се да свършим една работа, не е задължително прекалено много да се обичаме.

Разчитам подобно отношение да получа от повечето от вас. Тогава ще имаме успех.

ГРАЖДАНСКОТО В ОБРАЗОВАНИЕТО ИЛИ ГРАЖДАНСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Мартин Сракмаджиев

***Мартин Сракмаджиев** – магистър по политология, журналист, учител в гимназиалния курс на обучение в 105-о СОУ „Атанас Далчев" по предмети от цикъла „Философия".*

В българското средно образование съществуват две големи теми, които периодично стават повод за дискусия, всеки път, когато ново правителство обявява своите намерения за реформа в този сектор. Цялото общество е призвано да отговори на въпросите, които се отнасят до новите учебни планове. Задължително обучение по предмети „Гражданско образование" и „Вероучение" са теми, по които педагогическото съсловие е длъжно не просто да се произнесе, а да поеме лидираща роля в този дебат.

Съвсем наскоро в публичното пространство, осветено от масмедиите, думи на министъра на образованието и науката Тодор Танев станаха повод за размисъл и за дискусия. В професионалните среди, а и в обществото идеята за „гражданско образование" като обособен предмет в българското училище намира и поддръжници, и противници. Идеята сама по себе си е добра, но тук съществува незнание или по-скоро неразбиране, дори и на ниво министър. Всъщност министър, който преди около пет месеца стана известен със скандалното си словоизявление за етнически реванш на българите спрямо малцинствени групи в средното образование. Министър, чиито действия се възприемат по-скоро като хаотични, нецеленасочени, без ясна визия и стратегия за училищното образование. Какво друго, ако не това, е неговата идея за въвеждане на „гражданско образование", при положение че в гимназиалния курс съществува предмет, наречен „Свят и личност". Идеята изглежда още по-неразумна, а в известна степен и комична, произнесена от устата на политолог.

Кой е най-важният предмет в българското училище? На този въпрос мнозина биха отговорили скучно и тривиално така: „Български език и литература и математика". Адекватният отговор обаче е друг – „Гражданско образование". Българското средно училище е ориентирано праг-

матично. То отговаря на следното равенство – високите резултати отварят вратите на престижни университети и за успешна реализация в обществото. В образованието липсва човечността. А зрялото житейско поведение и по-добрите житейски шансове са функция на гражданското образование. То развива чувство за общност, за взаимно разбиране и доверие.

Гражданско образование, в което да се изучават единствено възможностите за защита на човешки и граждански права, обезсмисля битието на предмета. Още повече че такава дисциплина гимназистите изучават. Смисълът на това обучение е този предмет да бъде изучаван в неговата цялост. Това предполага познаване на институционалния модел и на културната специфика на обществото. Знанията в областта на етиката и правото, както и на психологията, изграждат този удивителен концепт, наречен гражданско образование. Първите две науки са не просто част от философски цикъл, те са самото гражданско образование. Задължителната подготовка по „Право" за десети клас дава необходимите познания на учениците за начина на работа на държавните органи, за тяхното взаимодействие и за правните актове, които те издават. Мястото на човека в социалната инфраструктура, как той възприема неравенствата и как психологията изгражда модели за справяне и адаптация към културата на съответното общество са все въпроси от кръга на защитата на правата на човека и гражданина.

Голяма заблуда тегне над професионалните среди – че обособеният предмет по това образование решава всичко. Тук обаче ще припомня думите на Йосиф Висарионович – кадрите решават всичко. Въвеждането на професионално обучение по гражданско образование трябва да започне от началния курс на обучение и с това съм съгласен с министъра. Не съм съгласен с опита за въвеждане на отделен предмет в началния и средния курс на обучение. Изучаването на тази материя предполага единство с други предмети, като философия например. Това, предвид необходимостта от абстрактно мислене, нехарактерно за тази възрастова група, ще доведе до парализа в процеса на осмисляне и овладяване на информацията по тези въпроси. А кадрите решават всичко, защото в часовете по „Човек и общество", „История", „Литература" и най-вече в часовете на класния ръководител в средния курс са необходими не просто преподаватели, а хора, които с личен пример да отстояват истината и справедливостта в човешките взаимоотношения.

Нашата литература от периода на Възраждането – националноосвободителните борби – и след Освобождението е пример и образец на гражданско самосъзнание. Нравствената пълноценност на човешкото същество е въплътена в героя. Той не просто търси съдбата, а върви насреща ѝ. Това, което организира неговите достойнства, е стремежът към признание и слава. Това е причината за поразителната му активност. Неговият живот е разхищение на енергия и сила. В този контекст гражданското съзнание и поведение са неотделими от активността – еманация на която е поезията и социалната ангажираност на публицистиката на Ботев.

Да се обясни това, разбира се, е трудна задача, тест само за подготвени хора, които притежават не само професионална пригодност, но лична и житейска мъдрост, присъща не само на възрастта. Къде на друго място, ако не в училището с неговата динамична среда на комуникация, възникват ежедневни конфликти? Умението учениците да защитават позиции, да се аргументират, да се отнасят с уважение към личната свобода и достойнство, както и към личната неприкосновеност са приоритет в работата

на педагога. Ако демокрацията е всекидневен плебисцит, гражданското състояние е постоянно отстояване. Това е най-трудната задача в едно по същество неравенство от вида ученик–учител. Отстоявайки се, човек се самосъздава.

Ето защо ни е необходимо по-широко разбиране за гражданското образование. То не може да бъде свързано единствено с въвеждането на такъв предмет в средното образование. Не гражданско образование, а гражданското в образованието. Всички предмети от хуманитарните и социалните науки предполагат такъв тип отношение. Да бъдеш гражданин в съвременните подвижни общества, означава да се адаптираш към културата, което повишава постоянната социализация на личността. Да имаш статут на гражданин, изисква постоянно усилие, а това е другото име, или *alter ego*-то на личността, което наричаме лидерство. Средното образование се нуждае от хора преподаватели, които имат не просто гражданска позиция, не просто са граждански активни, а са решавали граждански казуси. Учители, които подготвят млади хора със скептична и търсеща нагласа на духа, с критично отношение към света. Какви са основанията за приемането на определена позиция? Как да търсят основание за собствените си решения и действия и да се питат защо трябва да приемат някакво твърдение за истина? За съжаление компромисите и конформизмът са много силни като социална нагласа в българското училище.

Системна грешка на нашето средно образование е умишленото фаворизиране на природоматематическите науки и филологиите, от една страна, и разделението им от социалните и хуманитарните науки, от друга страна. В биологията рудиментарни органи се наричат тези, които се намират в зачатъчно състояние и не изпълняват свойствената си функция. Подобно е отношението към предметите от цикъла на философията. Те са възприемани по-скоро като придатък към системата на образованието. Тези предмети са омаловажавани и от учениците, и от родителите на учениците, което е много по-лошо. Мащабите на пораженията, които това отношение нанася на гражданското общество, са опустошителни. Сред гимназистите, завършващи дванадесети клас, цари масово невежество: как е структурирана държавата, как функционират нейните институции, как те могат да защитят човешките, гражданските, политическите и социалните си права са все въпроси, които за тях са *terra incognita*. Под влияние на обществено-политическата обстановка през последните двадесет и пет години на ученическата скамейка трайно се настани трудноразбираемата всепозволеност. Повтаря се една фраза, придобила характеристиките на мантра: „позволено е навън, защо да не е позволено и в училище". Ценностният релативизъм ерозира определенията за добро и зло. Учениците бяха „заразени" с тълкувателни решения за живота, идващи от средата като цяло – семейство, приятели, общество. Всичко се подлага на съмнение. Когато гражданското образование е ценност само за едно малцинство, човек не е в състояние да претендира, че е свободен. Свободата е достояние само на свободни хора.

Учителската професия е по-скоро мисионерска дейност. Само истински мотивираният учител, отворил сетивата си към гражданското, независимо от своята специалност, може да вдъхне живот и да изпълни със смисъл понятието „гражданско образование". Добър ученик означава да се учи не заради самото училище, а за живот в общество. Рудиментарните органи в биологията нямат приспособително значение за човешкия индивид, но гражданското образование има и затова е призвано да подготви самоосъзнати и отговорни личности.

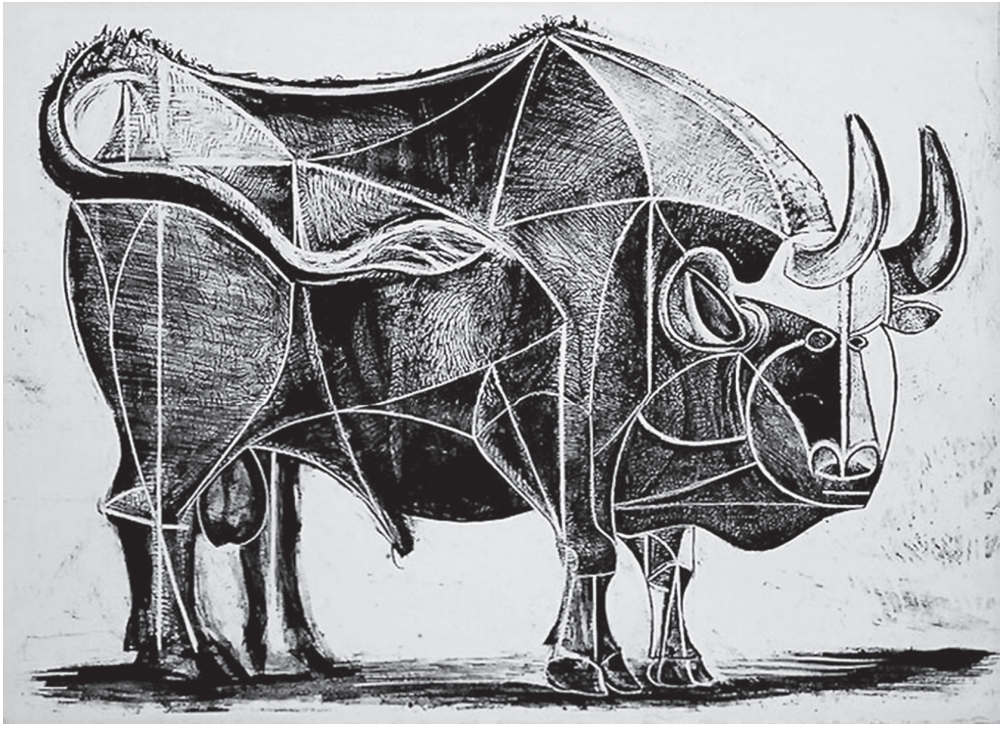

Le Taureau 4 – 1945

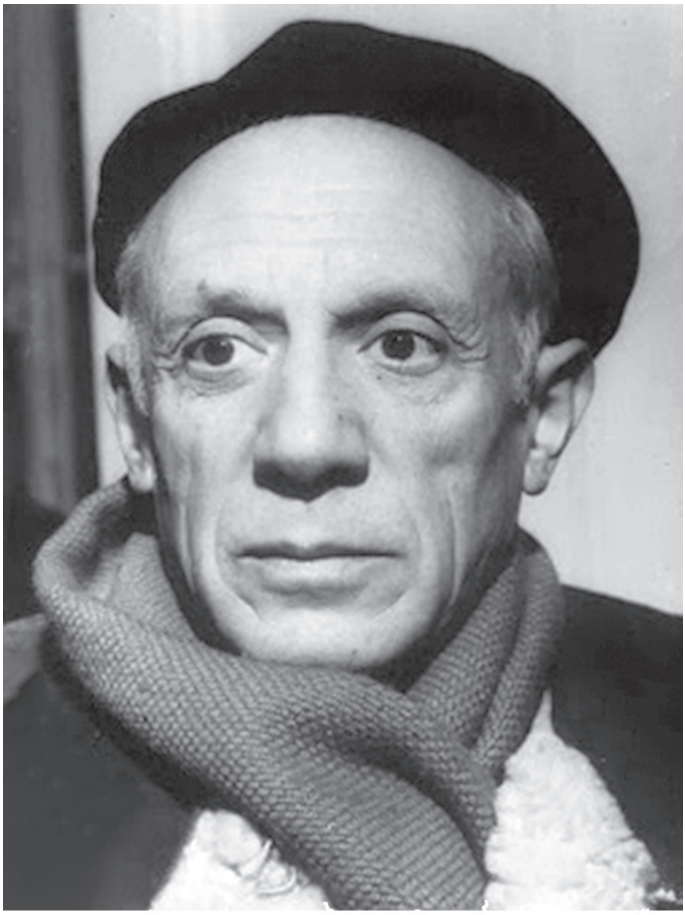

Picasso

Пабло Пикасо *едва ли има нужда от представяне.*

Художник, скулптор, гравьор, керамик, сценограф, поет, сценарист – една от най-значимите, продуктивни и влиятелни фигури в изкуството на XX век.

Той е роден на 25 октомври 1881 г. в испанския град Малага под името Пабло Диего Хосе Франсиско де Паула Хуан Непомусено Мария де лос Ремедиос Криспиниано де ла Сантисима Тринидад Мартир Патрисио Руис и Пикасо. Според неговата майка първата дума, която малкият Пикасо произнася, е „piz" – съкратена форма на „lapiz", което означава „молив". Негов пръв учител от седемгодишната му възраст става баща му, който е класически художник и преподавател по рисуване. Виждайки недовършената рисунка на гълъб, направена от десетгодишния Пабло, и потресен от таланта му, бащата се отказва да рисува повече. Така започва дългият, пълен с експерименти и белязан от световно признание творчески път на Пабло Пикасо. През 1897 г. той е приет в Кралската академия за изящни изкуства „Сан Фернандо" в Мадрид, която е най-престижното учебно заведение в цяла Испания. Но вместо да посещава лекциите, младият Пикасо редовно ходи в музея „Прадо" и се учи директно от класиците Веласкес, Гоя, Сурбаран и най-вече от Ел Греко. През 1900 г. Пикасо за първи път отива в Париж, а от 1904 г. окончателно се установява да живее там.

Творчеството му обикновено е разделяно на периоди поради разнообразието от теми, изразни средства и използвани техники и материали. От 1901 г. до 1904 г. трае така нареченият Син период, последван от Розовия период между 1905 г. и 1907 г. Африканският период продължава от 1907 г. до 1909 г. След това Пикасо заедно с Жорж Брак създава кубизма, плод на което са периодите на Аналитичния кубизъм (1909–1912 г.), Синтетичния кубизъм (1912–1919 г.) и Кристалния кубизъм (1915–1917 г.). След Първата световна война Пикасо се обръща към класицизма в резултат от пътуването си до Италия. През 1925 г. той вече прегръща сюрреализма и му остава верен до началото на Втората световна война. През този период се ражда може би най-известната картина на Пабло Пикасо – „Герника" (1937 г.). В началото на 40-те години се включва в антивоенното движение и е ангажиран с него и след края на Втората световна война. Пабло Пикасо е автор на картината, превърнала се в символ на мира – „Гълъбът на мира" (1947 г.). През 1950-те години той отново променя стила си, обръщайки се към класиците и реинтерпретирайки шедьоври на Веласкес, Гоя, Пусен, Мане и Дьолакроа. До края на живота си Пикасо не спира да твори. Последният му период обхваща десетки картини и стотици оформи, които по-късно, след смъртта му (8 април 1973 г.), ще бъдат дефинирани като неоекспресионизъм – още едно доказателство колко изпреварил времето си творец е бил той.

През 2015 г. българската публика отново ще има възможността да види творби на Пабло Пикасо. На 25 октомври в Националната художествена галерия ще бъде открита неговата изложба „Въведение към Пикасо. Непрестанното търсене". Тя ще включва 78 литографии и графики и 7 керамики в оригинал, създадени между 1951 г. и 1971 г. Изложбата ще продължи месец и половина. Всички творби са от фонда на Музея на Пикасо в Малага, който отваря врати през 2003 г. в съответствие с желанието на великия художник негови произведения да бъдат изложени в родния му град. Предстоящата изложба се организира със съдействието на института „Сервантес" и Испанското посолство у нас, на Министерството на културата и къщата-музей „Пикасо" в град Малага. За изложбата ще бъде изготвен специален каталог.

НОВИ КНИГИ

ИМПРЕСИИ И РАЗКАЗИ*

Юрий Борисов

***Юрий Борисов** – доктор по философия. Първи зам.-главен редактор на в. „Дума", главен редактор на сп. „Ново време" и на българското издание на в. „Монд дипломатик". Автор на книгите „Психология на подсъзнанието", „Приказка за Буда", „Войната на Мърфи", „Христос не возкресе".*

ПРОГРЕС

„Жал ми е, че убиват прасетата. Утешава ме обаче мисълта, че са вкусни." Думи на шестгодишно дете.

Знаеш ли колко е сложно това преживяване? Това не са три последователни чувства. Няма най-напред „жал ми е", след това „утешава ме", след това „вкусни са". Те са на кълбо. Те не просто са вплетени едно в друго. Те са едно и също. Езикът е този, който разчленява и подрежда в редичка. При езика има последователност, за да има комуникация. Няма дума, с която да кажеш едновременно, че страдаш и че ти е хубаво. В дълбините на съзнанието те са едно, като облак, който едновременно е кошница с дъжд и кълбо от коприна. Градушка, която разрушава, и поезия, която въздига.

Думите на шестгодишно дете. Ти си му родител. При теб няма такава сложност. При теб няма такова богатство. С годините нюансите са избелели. Облакът е станал или градушка, или поезия. Нещата са се подредили като шишенца на рафт. Знаеш кое е полезно и кое не. Знаеш, че полезното не е вредно и че вредното не е полезно. И въпреки това обедняваме, ти твърдиш, че си по-богат от детето, защото си натрупал знание. И обратно, което е същото, че детето е по-бедно, защото още няма опит.

Ако не вярваш, че това е заблуда, изпразни съзнанието си от прескачащите се мисли и съображения. От блъскащите се оценки. От огромния шум, който опитът е създал. И празен погледни детето.

Ще видиш в усмивката толкова нюанси! Радост. Любопитство. Подмазване. Молба. Превъзходство. Съ-

* Из книгата "Молба за рая". С., Захарий Стоянов, 2015.

жаление. Дори огорчение. В плача също. Огорчение. Молба. Инат. Страстно желание. Отвращение. Тайна надежда. Раждаща се воля.

Виж как борави с предметите. Не машинално, не между другото. Интересът е пълен. Любовта е всепроникваща. Или желанието за разрушение е тотално. Или желанието за притежание е категорично, неистово.

После обърни поглед към себе си. Машинално си захапал цигарата. Автоматично преместваш някакви предмети. Между другото хвърляш поглед на телевизора. С апатия слушаш Другия. Говориш за днес, но мисълта ти вече е в „утре". Или изобщо не е тръгнала от „вчера". Тук си, но те няма тук.

Върни се към детето. То присъства с цялото си същество. Само тогава може да се поддържа богатство. Богатството мрази бързането, отлитането, претупването.

Това дете подлежи на опитомяване. Всеки ден, всеки час то ще бъде тренирано да прекъсва това, в което е потопено. Ще бъде учено с желязна твърдост да руши величието на момента. То трябва да остави това, за да започне онова. Да спре разтапянето в някаква наслада, за да предприеме това, което трябва. Било или обяд, или подреждане, или лягане (защото е късно!), или изслушване на реда, в който нещата трябва да бъдат. „Трябването" минута след минута ще подменя „имането". Отлитането в следващия момент ще подменя потъването в богатството на момента. Автоматизирането ще руши пълнотата на конкретното и неповторимо цяло.

Облакът ще престане да бъде облак. Защото той не може да бъде неопределен. Той трябва да се обозначи. Да се представи в разбираема светлина. Нека бъде или дъжд, или коприна. Несериозно е да бъде и двете. Непрактично е. Не върши работа.

И с много труд, с много тренировки, съществото ще избере. Или ще му бъде жал, че прасетата ги убиват и няма да мисли за вкуса на свинско. Или ще премляска, като си представи печено прасенце, но от ума му ще е заличено чувството на жал, на тъга, че прасетата ги убиват.

Така нещата ще станат ясни, разбираеми, практични.

Честито, родил се е възрастен!

Щастие, Себеподобен!

ПОКЛОНЪТ

Толкова много съм чел за благодарността, която е редно човек да изпитва за това, че се е родил. Че го има. Източната литература прелива с този призив и с аргументи за нейната естественост. А и западната...

Който не е опитал, той не знае колко е трудно. Да се поклониш пред Бог или пред Природата, е невероятно трудно. Дяволски трудно. Божествено непостижимо. А дали на всеки е писано?

Мисля си, дали всички гурута, които говорят за естествеността на този поклон, действително са го постигали. Дали всеки поет, който пише за любовта, действително някога е бил безумно влюбен. Защото друга любов няма. Дали всеки философ, който предлага трактат за свободата, в действителност познава безкрайната свобо-

да. Защото друга няма. Или много мистици, поети и философи всъщност описват свое желание, свой стремеж, своя представа, своя фантазия?

***

Този поклон, тази благодарност на мен ми се случиха веднъж. Със сигурност ми се случиха. Преди четиридесет години.

Правех обичайните си упражнения по йога от пет до шест сутринта. Реших да ги завърша седнал на пети и легнал на бедрата си. С глава опряна на двете колена. Не знам как и не знам защо, но ме изпълни невероятна картина.

Пред мен беше огромна златна статуя на Буда, а аз бях пред него. Бях толкова малък... Може би колкото големия пръст на крака му. От Буда струеше ярка, но мека светлина и ме обливаше и ме пронизваше. Бях негово творение, а той ме благославяше и ме изпълваше с щастие. Благодарността бликаше от мен.

Бях в поклон, с който благославях собственото си съществуване. Бях в поклон, чрез който се разтварях в божественото битие. Бях всичко. Роден, с начало и край. Вечен и безкраен. Продължение и частица от Буда.

Изведнъж Буда изчезна. Светлината обаче остана. Не благодарях вече на Буда. Него го нямаше. Благодарях на Това, което ме беше създало и което ми беше дало възможност да БЪДА. Тук думите създават само контури. Те могат да обхванат чувството единствено като негови мерки. Като думите, които описват архитектурата на един храм... Могат ли те да предадат благоговението, когато си в самия Храм? Не могат. Така е и с думите – мерки, които искат да пресъздадат благодарността и щастието, извиращи от поклона.

Това беше екстаз! Преди четиридесет години изпитах този екстаз! Не, не се изразявам точно. В този момент, в някаква сутрин между пет и шест, аз бях Екстаз – малък и индивидуален, но част от Вселенския.

Десетилетия наред отново търся това преживяване. Чета книги и медитирам. Вглеждам се в себе си, представям си светлината, която ме обгръща, и викам екстаза. Идват някакви подобия, но не е това, което познах тогава, преди толкова години. Не е това, но мога да го опиша, все едно е това!

Докато съм жив ще търся този поклон, тази благодарност, това сливане, тази божественост. Ще я търся, докато склопя очи.

Сигурно е така и с любовта и със свободата. Може би следващите пъти са мъчително търсене на първия и единствен път. Може би следващите пъти са неистова молба да се върне това, което идва само веднъж и си отива. Може би следващите пъти са само спомен...

Мога да напълня десетки листове, за да опиша поклон и благодарност! Но винаги ще описвам този екстаз, случил ми се на границата на детство и младост. Независимо дали ще го представям за вчерашно събитие.

Сигурно е така и с поетите и с философите. Сигурно поетът може да напише стотици стихотворения за любовта и за любимата, но той винаги ще разказва за точно един миг на любов, случил се и останал уникален. Сигурно ще вплита в стихотворенията си различни имена на любими жени, но това ще бъде спомен за една. За една жена, в един-единствен и уникален момент.

За философите и техните трактати за свободата се отнася същото.

Въпреки това аз ще чакам своя втори истински поклон, своята втора, истинска благодарност, своя втори истински екстаз.

А може би наистина сме орисани да се поклоним само веднъж. Да се влюбим само веднъж. Да бъдем свободни само веднъж.

Бог знае.

ИГРА

Какъв съм аз? Добър и лош, обичан и мразен, интригуващ и безличен, боготворен и презиран. И всичко едновременно.

„Принцът и просякът" не е просто красива приказка. „Принцът и просякът" е самият живот. Живот като стая с криви огледала. В различните изглеждаш по различен начин. Само че огледалата не са криви. Просто имаш толкова много роли, подлагаш се на оценката на толкова много претенции!

За една и съща позиция ми се възхищават и ме презират. Какъв съм аз? Кой съм аз?

Оставям за няколко мига напъните да си отговоря, да определя една оценка за вярна, а друга – за погрешна. Нещо повече – не се опитвам да коригирам другите или да им се нагаждам. Оставям ги да проникнат в мен, да ме изследват, да правят заключения и да ги изразяват с думи, мимики и жестове. Забравям кой съм. Забравям собствената си самооценка. Предизвиквам кратка амнезия.

Тръгвам и се срещам с хората, с които обикновено се срещам. Любопитен съм. Очаквам отношението им с любопитство на дете, което вижда непознато нещо и спокойно, но и леко напрегнато го гледа или върти в ръцете си. Отбелязвам, регистрирам, попивам. Попивам и не коментирам.

Всеки открива в другия частица от своето отношение към света. Всички ние едни за други сме огледала. Отговарям минимално, пестеливо, за да не ме помислят за болен или луд. Отговарям, но някак с малка част от повърхността си, с някакви думи на някакъв суфльор, който знае добре всички роли. И наблюдавам този отсреща. Няма как скоро да не усетя, че той е затворен, а не отворен. Той говори на мен, но отговаря на някакви свои въпроси, ценности, намерения, радости и тревоги. Аз съм му спаринг партньор. Аз съм чучелото, боксовата круша.

Ако за няколко мига успея да бъда неутрален, абсолютно неутрален, с цялата дълбочина на психиката си, сигурно ще почувствам, че мога да реагирам по стотици начини. Ще бъда способен да водя другия в някаква своя посока, да му давам или да му вземам, да потвърдя очакванията му или силно да го изненадам. Да играя. С него и със себе си. Това ще бъде игра на нищото, което е способно да роди всичко. Игра на вакуума, който ражда и поглъща елементарните частици, тухлите на света. Игра на вечното, недосегаемото, с временното и уязвимото.

Ще бъда Никой, ще бъда Всичко! И ще се докосна до една истина, която никога, при никакви обстоятелства, не може да бъде изразена с думи.

МОНОЛОГ

Любов, къде си?

Знаеш ли колко книги съм изчел за теб? Знаеш ли колко автори са ми говорили за твоята сила?

Не, не за тази, конкретната любов към конкретно същество. А за онази, универсалната, която повече прилича на вселенска благодарност!

Къде си?

Знам, че си щит срещу страха и омразата. Знам, че можеш да лекуваш, да превръщаш живота в празник!

Къде си, любов?

Нали мога да те родя? Така пише в книгите. Нали мога да те извикам от сърцето си, да напълня цялото си тяло с твоята светлина? Нали само от мен зависи? Или за теб трябва да полагам усилия, да тренирам? Трябва ли за теб да израня краката си по трънливи пътища? И ти ли искаш да жертвам навиците си? И всичко, което е лесно?

Къде си, любов?

Не е честно! Толкова притчи съм чувал за теб! Умът ми толкова време ти е отделил!

Сега ще отида при онзи, когото не мога да понасям, ще го облея с любов, ще го потопя, ще го разтворя и той ще престане да бъде мой враг, защото ще бъда брониран за всякакви негови оръжия! Отче Христе, Буда, Ошо, нали така се прави?

Мога ли?

Сега ще отида при любимите си същества. С тях е лесно. А лесно ли е? Ще ги облея, ще ги обгърна, ще ги потопя. Ще се слея с тях. Ще родя съвместното ни щастие. Лесно ли е? Мога ли? Къде си, любов?

Сега ще отида в планината и ще пръсна светлината, която би трябвало да напира в мен! И всичко – аз, камъните, дърветата и птиците ще станем едно! Защото сме едно! Прах на Вселената. Не, душата на Вселената! Всичко, което има смисъл. Всичко, което олицетворява съществуването. Мога ли?

Къде си, любов?

Знам, слушал съм, чел съм, че ти си вълшебницата, която унищожава всяка плесен, всяка смрад, всяка мъка. Ти си тази, която превръща въздишките в божественото дихание на божествената признателност. Ти си! Ти си!

Къде си?

Знам, че във всеки те има. Като зрънце, като стръкче, като семе. Във всеки! Значи те има и у мен? Къде си? Искам твоето спасение, твоето благословение, твоята молитва, твоите чудеса! Бил съм надарен по рождение с теб! Нали така, Отче Христе, Буда, Ошо?

По дяволите, как да те намеря? Как да те родя? Как да те превърна от зрънце в прекрасно огромно дърво; от капка в океан; от прашинка в Космос? Как?

Къде си любов?

Нима трябва да живея като Симеон Стълпник на върха на купчина камъни 40 години? Нима трябва да търся пещера? Нима трябва да търся манастир? Нима трябва да търся Гетсиманска градина? А там за какво си ми? На кого ще те раздавам? Ти можеш ли да съществуваш без раздаване?

Искам те тук. В бясното ежедневие. В наблъсканата с претенции среда. Тук, в блатото на изгарящите амбиции, омрази, блянове и страдания! Тук си необходима. Вън от Ада ти си безсмислена! На Рая за какво му е любов? Само в Ада можеш да лекуваш, да издигаш, да облагородяваш, да спасяваш. Само в земното имаш смисъл!

Къде си, любов?

И какво трябва да направя, за да ме изпълниш? Да утихна, да се свия, да заспя? Идваш ли? Утре ще дойдеш ли?

Добре! Имам план!

Ще му хвърля папките на простака началник и ще сляза при портиера, при бабата, която проси на входа, при прекрасната продавачка на кафе на отсрещния ъгъл. На тях мога да дам любов! От тях мога да взема любов! На него, простака, не мога да дам! От него не мога да взема! Зачита ли се?

Ще разкарам справките, които правя, и ще взема любимата си книга с разказите на любимия ми автор. На тях мога да дам любов! Зачита ли се? Ще отменя срещата с онзи мазния, надут чиновник, от когото зависи еди-какво си и от когото трябва да изпрося еди-какво си. После ще приседна до учениците от съседното училище, от които струи смях, щастие, свобода и мечти! Онзи, мазния, не мога да обичам! Тези, младите, малките – мога. Зачита ли се?

Или нищо не трябва да размествам? Все пак ти нямаш ли някакви претенции, някаква хигиена?

Къде си, любов?

Действително ли си толкова всеобемна, способна да асимилираш, да поглъщаш всичко? Възможно ли е това? Или съм чел книги от просветлени мошеници?

Къде си, любов?

Отворен съм за теб! Чакам те! Добре, ще ти се предам! Ще бъда твой! Ще изтриеш ли сълзите от обида? Ще попиеш ли потта по челото, след направените компромиси? Ще ме подкрепиш ли, когато съм на ръба на морално допустимото? Ще заличиш ли тръпките на гнева от простотията и наглостта? И с какво ще ги заместиш? С какво ще заместиш сълзите, потта и тръпките? Със себе си? Искам да го направиш. Опитай се да го направиш! Но, моля те, не унищожавай преценките ми за добро и зло. Можеш ли? Ако можеш, ела!

Идваш ли, любов?

А, чакай, да те предупредя! Мисля си, че ще можеш да ме прегърнеш само ако изпълниш с любов към мен едни други. Тези, които забравих, въпреки че ми помагаха. Тези, които ме обичаха, а аз отблъснах. Тези, които чакаха помощ, но на които не намерих сили, или не намерих за нужно, или не намерих полза да им помогна. Тези, които чакаха мен, а аз се изпарих. Тях, какво да ги правя от твоя гледна точка? От гледна точка на любовта? Как да ги обичам, като съм им длъжен? Как да ги обичам, като съм виновен пред тях? Ти, любов, можеш ли да стопиш угризенията, болката от пропусната любов?

Хванах ли те? Можеш ли да анулираш, ти, любов, факта, че съм те изритал тогава, когато си била на педя разстояние от мен? Можеш ли да простиш своята собствена анихилация? Можеш ли да бъдеш толкова всеопрощаваща? Ако можеш, моля те, ела!

Къде си?

СТАРЕЦЪТ С ЦИГУЛКАТА

Този следобед Джамбазов реши да се пошляе. Ей така, без да си гледа часовника, без да мисли за ресторанта с хилядите му проблеми. Обожаваше шляенето, особено през май, когато лятото се готвеше да влезе, но все още обмисляше как и кога.

Мина през градинката пред „Кристал". Някакъв старец, сигурно над 70-те, свиреше на цигулка, сложил пред себе си традиционната шапка за събиране на милостиня и благодарности. Седна на една пейка близо до стареца. Огледа го. Сух, жилав, с набраздено лице, с бяла, обърната назад коса. Дрехите му – чисти, спретнати, но явно много овехтели.

Дядото беше притворил очи и се накланяше напред, назад и настрани, сякаш разговаряше и спореше със собствената си мелодия. Джамбазов се заслуша. Някаква жизнерадостна, пъргава мелодия, в пълна хармония с майското време. Старецът редуваше припряност и ленивост с лекота, която или я имаш, или я нямаш. Ездач, който пришпорваше коня за галоп, после минаваше в тръс, накрая нареждаше спокоен ход, преди отново да забие пети в хълбоците му.

Това не беше служебно, механично свирене. Това беше разходка из спокойни води и водопади, сбор на птици и тяхното разгонване, изстрелване в облаците и падане като камък.

Старецът успокои темпото, премина в шепот и накрая спря. Пред него стоеше някакво момиче, което хвърли монети в шапката. Цигуларят се поклони и седна на пейката зад себе си.

Джамбазов се замисли за ресторанта. В центъра, на хубаво място, на „Цар Иван Асен II", не много голям – петнайсетина маси. Беше впрегнал фантазията си, за да го направи интересен и приятен, без да изпада в кич. По стените беше залепил камъни и мраморни плочи, беше поставил амфори – реплики на римското изкуство, беше опънал на тавана и на една от стените рибарски мрежи. Не се оплакваше от оборота, но нещо му липсваше. Точно това му липсваше, жива музика. Лека, майсторска. Виртуозна, но не натрапчива. Разбира се, че механичната музика вършеше работа, но друго щеше да бъде с жива. По-колоритно, по-уютно. Джамбазов се размечта. На поставки – амфори – реплики, в ъгъла – реплика на Паганини. Защо пък не? Щеше да даде някой лев, ама щеше да се разчуе в квартала, а и не само в квартала, и щеше да вдигне оборота. „Фантазия, новаторство трябват, брат!" – помисли си Джамбазов и втренчи поглед в стареца. „Ей този дядо ще ми свърши работа! Гледаш го един никакъв, невзрачен, ама носи искра!"

Старецът беше подпрял глава на двете си длани и рееше някъде поглед. До него цигулката и лъкът си почиваха. Джамбазов стана и се доближи до него.

– Здрасти!

– Здравейте!

„Тоя пък ми говори на „вие" – Джамбазов леко се смути.

– Искам нещо да говоря с теб... с вас!

Старецът не отговори, но повдигна рамене в знак на съгласие.

– Може ли да се запознаем?

Старецът забави отговора. Джамбазов за миг се зачуди дали го е чул.

– Стоян. Викайте ми „дядо Стоян".

– Можем ли да си говорим на „ти”? Аз се казвам Джамбазов.

– Възжеиграч...

– Моля?!

– Извинете... извинявай... „джамбаз” на турски значи „възжеиграч”. Бърборя си...

Старецът се усмихна и си премести погледа. После взе цигулката и лъка.

– Чакай, дядо Стояне! Само още минута! Ти по колко печелиш тук на ден?

– Колкото дадат... Достатъчно за хляб.

– Имам ресторант. Предлагам ти да свириш в него. От 19 до 23 часа. Ще си почиваш достатъчно, разбира се. Безплатна вечеря и 30 лева на ден.

Старецът стана, приближи се до шапката си и нагласи цигулката.

– Добре де, 40 лева! Ето ти визитка с адреса... Ще те чакам утре в седем часа! Дядо Стояне, става ли?

Старецът взе визитката, сложи я в заден джоб на панталоните си, дръпна лъка и се стрелна нагоре...

Джамбазов извади пет лева и ги хвърли в шапката. Така, за да внуши респект и доверие. С очи потърси очите на стареца. Те бяха полузатворени. Старецът вече го нямаше тук. Беше се превърнал в мелодия.

На другия ден Джамбазов стоеше в ъгъла на служебна маса и поглеждаше часовника си. Наближаваше седем. Много ли са, малко ли са 40 лева? Тоя дядо я изкарва на ден десет лева, я не! Нещо не се впечатли много от предложението му... Дали ще дойде? Ако свири така, както го чу в градината, направо ще им скрие топката на клиентите! Истински Паганини! 40 лева... Ако не вдигне оборота поне с 500 лева, пък нà! Ако стане, ще му дава не по 40, а по 50 лева! Видял е той толкова пари за един ден!

Старецът влезе в ресторанта, спря се на входа и се огледа. На Джамбазов направо му закипя от кеф. Изправи се и му махна с ръка.

Старецът се доближи бавно. Тихо и учтиво отговори на поздрава:

– Тук съм!

После плъзна поглед по заведението. Гледаше опънатите мрежи и залепените по стените камъни.

– Да почвам ли?

– Ей онази двойка в другия ъгъл е твоя. Там ще стоиш. Твърд алкохол – сто грама – от заведението. Свириш тихо, ненатрапчиво, но с хъс – такъв, с какъвто те чух в градината. Свириш двайсетина минути, почиваш. После пак. Към девет вечеряш. Това е поне половин час почивка. После пак почваш. Безалкохолното ти е на корем. Плащам на другия ден, като дойдеш, 40 лева. Разбрахме ли се?

– Ясно!

Старецът постави калъфа на масата, извади цигулката и лъка, нагласи инструмента и започна.

Същата лекота, същата виртуозност. Свиреше някаква спокойна мелодия, само от време на време се втурваше, сякаш за да изсипе някаква събрана и сдържана енергия, после отново притихваше. Когато приключи с тази мелодия, започна втора, абсолютно различна – подскачаща, танцуваща, задъхваща се. Не свиреше силно, но с някаква контролирана енергия, която във всеки момент щеше да се изсипе като пороен дъжд. Сгъстяваше облаците, пускаше далечни светкавици, но бавеше дъжда. След няколко минути, през които сякаш подреждаше сложна кар-

тина и организираше в едно разпилени стихии, избухна. Взе енергично да извива тяло, пръстите барабаняха светкавично върху струните, лъкът се бе превърнал в камшик. Стотици коне препускаха, десетки водопади се сгромолясваха върху суха, напукана и жадна земя.

В заведението бяха заети около половината маси. Изведнъж фонът от бърборенето изчезна, повечето клиенти се обърнаха и взеха да гледат стареца с изненада. „Ще ги побъркам, ще ги побъркам!" – мислеше си Джамбазов и изпита щастие от хрумването си, от откритието си. „Ще видят те какво ще стане от ресторанта на Джамбаза... Възжеиграч ли беше?... Паганини ще им вкарам, Моцарт на тепсия ще им поднеса!!!"

След изсипаната буря старецът спря за секунди, сякаш да изчисти картината, и заприплъзва лъка повече от лениво. Спокойно езеро, в което всичко можеше спокойно да се огледа. Това беше дълбока, тиха и унасяща мелодия. Утихваше бавно, с леки стъпки, на пръсти, изчезваше толкова постепенно, че слухът се колебаеше дали я има, или я няма. Спря. Секунди мъртва тишина. От две маси избухнаха в ръкопляскания. Другите подеха.

В очите на Джамбазов се появиха сълзи. Чавдар, вечното присъствие, стана от мястото си, приближи се до него и почти изгърмя:

– А бе, Джамбаз, к'во става бе! Откъде го изкопа този дядо? Той е гений бе!

Джамбазов погледна гордо, потупа го по рамото и с усмивка каза:

– Ти ще видиш какво ще стане! Всеки ден ще идва! Наех го!

Вечерта беше вълшебна. Старецът редуваше бури с безветрие, изригващи вулкани със застиваща лава, бясно препускане с безвремие. В 11 часа се поклони на клиентите, които бяха останали, после на Джамбазов, прибра си цигулката и излезе.

На другия ден старецът не предложи толкова контрасти. Сякаш беше подготвен тематично. Разходи клиентите из някакви обширни, слънчеви поля, с много жито и горещо слънце. Музиката се изливаше леко и пълноводно, като спокойна и щедра вода. Само три пъти през вечерта напусна спокойствието и, сякаш за да събуди заспали, се развихри. В 11 часа се поклони и излезе.

Джамбазов накара момичето на бара да преброи парите. С изненада установи, че са по-малко от обикновено. „Какво, ресторантът беше малко по-пълен от друг път, а оборотът – по-малък?"

На третия ден забеляза три баби, които през цялата вечер стояха по на една кòла и едно кафе. На четвъртия – три маси бяха заети още от шест часа от някакви ученици от горните класове. С тях – възрастна дама, вероятно учителка. Изядоха по една салата и пиха безалкохолни. Леко бяха завъртели столовете, така че да гледат стареца, сякаш бяха на концерт. След всяко изпълнение ресторантът избухваше в ръкопляскания. Дори Чавдар, който обикновено пиеше по четири ракии, тази вечер изпи две. Гледаше унесен, шляпаше бедрото си с длан и леко си тактуваше.

На Джамбазов взе да му се свива сърцето. Нещо се случваше. Нещо, което в никакъв случай не беше пазарно. Реши да говори със стареца. Нямаше защо толкова да се старае. Трябваше да бъде фон, а не център на внимание.

На петия ден, когато дядо Стоян влезе в ресторанта, Джамбазов се втрещи. Дядото беше с други дрехи – някакъв костюм, бяла риза и... папийонка. Доближи се, както винаги, до своята маса и сложи върху нея калъфа. Джамбазов се опита да бъде спокоен.

– Дядо Стояне, това какво е?

– За дрехите ли питаш?

– За дрехите.

– Дълги години свирех в симфоничен оркестър. Това ми бяха сценичните дрехи. Разтуриха ни. Нямало пари... Беше преди 15 години. Оттогава свиря повече от преди. По цял ден. В началото само вкъщи, после и на улицата...

– Не можа ли да си намериш някой нов оркестър?

В очите на стареца се появи присмехулно пламъче.

– Аз? На 60 години тогава? Те младите станаха просяци, та аз ли... За нищо не съжалявам. Свиря, защото така се чувствам жив. И по-близо до Бога. Да се сприятеля с него искам, преди да ме прибере...

Джамбазов отново погледна в очите му. Благи, спокойни и примирени...

– И пазиш тези дрехи?

– Да, стоят си в Музея!

– В „музея" ли?

– Така викаме с бабата на един гардероб и на един шкаф в спалнята. Там стоят нещата, които някога имаха предназначение и стойност.

– А сега, тук, защо са ти тези дрехи?

– Да изкефя бабата. Каза: „Щом ти ръкопляскат, значи е концерт. Не е просто свирене за пари." Май много се разприказвахме... Трябва да почвам.

На Джамбазов, както му беше кротко и романтично от разговора, изведнъж му се сви стомахът. „Концерт, значи! Много добре! А това не е ресторант, а концертна зала! Пфу! Има нещо сбъркано. Старецът трябва да привлича клиенти, а не слушатели. Ще говоря с него! И днес, ако оборотът не е както трябва, ще говоря!"

Оборотът беше с една трета по-малък от обикновено. „Утре ще реша! Ще го изгоня! Нека и утре да мине! Господ подиграва ли ми се?" – Джамбазов не беше на себе си. В същото време изпита срам от тези мисли. „Милият старец... симфоничен оркестър..."

На следващия ден Джамбазов дори не поздрави стареца, когато той влезе в ресторанта. Седеше на своята маса и оглеждаше посетителите. Трите баби бяха тук. Учениците с възрастната дама – също. Разбира се и Чавдар. Лигавеше се на една ракия повече от час. От квартала имаше нови хора. Имаше и абсолютно непознати лица. Петнайсетте маси бяха заети.

Дядо Стоян засвири. Джамбазов за пръв път, откакто старецът беше в ресторанта, не си представяше нищо. Обикновено мелодиите раждаха картини в главата му. Сега – нищо. В по-скапано настроение отдавна не беше изпадал. Чувстваше се не като собственик на заведение, а като портиер в театър.

И мелодиите на стареца бяха тъжни, провлачени. Нямаше бури, нямаше гръмотевици. Само кротък дъжд. Залези някакви, които потапяха света в полумрак. Уморени птици. В паузите между мелодиите в ресторанта наставаше гробна тишина. Джамбазов погледна към Кольо Мастиката, който обикновено правеше компания на Чавдар. Кольо си изтриваше очите с опакото на ръката.

Една от ученичките стана и се доближи до бара. Попита нещо. Момичето на бара вдигна рамене и го посочи. Девойката се доближи до масата му, наведе се леко напред и почти шепнешком попита:

– Извинете, можем ли да намалим леко осветлението?

Този път на Джамбазов му причерня буквално. Кръвта нахлу в главата му. Изсъска:

– Не може!

Щеше да се побърка. Мислите му се юрнаха като бесни. „Край! Приключихме! Паганини нещастен! Моцарт загубен! Концерти ще ми правиш! Папийонки ще ми слагаш! Бабата да кефиш! Край!"

Идеше му да прекъсне свиренето и да му посочи вратата на заведението. Не го направи.

В 11 часа, когато старецът се поклони и започна да прибира цигулката, Джамбазов се приближи до него, даде му 40 лева и с контролиран глас, за да не проличи огромното му раздразнение, каза:

– Благодаря ти. Тази вечер ти беше последна. Затварям за основен ремонт. Беше прекрасно! Ще се видим някой ден.

След седмица Джамбазов отново мина през градинката пред „Кристал". Старецът беше там. Свиреше както обикновено. Джамбазов изчака да приключи мелодията и се доближи до него.

– Здрасти!

– Здрасти! – старецът се усмихна – Върви ли ремонтът?

– Върви. Ти как си?

– Нищо особено. Виждаш, без папийонка.

Джамбазов се усмихна на свой ред. Извади 50 лева и ги пусна в шапката. Можеше да си го позволи. Оборотът си беше както преди, нормален.

Джамбазов си тръгна.

– Ей, ще ме запомниш ли? – провикна се старецът.

– Разбира се. Дядо Стоян с цигулката.

– Не, моля те, запомни ме като „просяка с папийонката"!

– Защо?

– Много е елегантно.

– Ще ти викам Паганини!

– Може, но не и днес! Днес съм Вивалди!

Джамбазов за пръв път чу старецът да се смее на глас – енергичен, всеопрощаващ смях.

Просякът с папийонката се поклони и отприщи някакъв бърз, подскачащ и накъсан ручей.

Първи отзиви:

СВЯТ НА СВЕТЛИНА

Антон Дончев

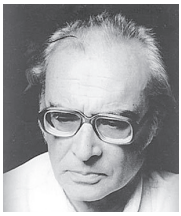

Юрий Борисов е написал прекрасен разказ със заглавието „Старецът с цигулката". Собственик на ресторант чува уличен музикант в градски парк и решава да го покани да свири в ресторанта – посетителите да получат не само поръчаните блюда, но и духовна наслада. Какво се случва с осъществяването на това хрумване, може да прочетете в разказа.

Когато разтвори страниците на сборника разкази, читателят ще получи не само творби в проза, както е очаквал, а ще чуе музика, песен. И още нещо, което не може да се изрази с думи. Следя, доколкото успявам, новите автори в българската литература. Дано да греша, но не срещам сладкодумци като Елин Пелин, Ангел Каралийчев, Емилиян Станев. Българският език не е обеднял, ние сме обеднели духовно, изгубили сме или забравили много светли, красиви чувства. Юрий Борисов ги е запазил – или ги е намерил.

Има един свят, който всеки пази скътан, понякога скрит за самия него, един свят на светлината и тишината на думите. Свят, в който има още пеперуди и пчели, свят, в който кука кукувица. Там пустинята се взира в Бог и звезда говори със звездата. Отдавна сме напуснали този свят, но Юрий Борисов ни напомня – той ни уверява, той ни доказва, че този свят съществува. Търсете го с любов и доброта. Дори да не го намерите, ще чуете, понякога като на сън, неговата далечна песен като отзвън на камбана.

МОЛБА ЗА РАЯ
(За най-новата книга на Юрий Борисов)

Иван Гранитски

Тази премиера е особена, тъй като е посветена на книгата на един много странен, многостранно надарен човек, една личност, която вие добре познавате. Прочитайки най-новата книга на Юрий Борисов, сигурно ще откриете и неподозирани от вас страни от неговия талант. Ще започна с това, че Юрий Борисов е професионален философ, доктор е по философия и психология. В началото на т.нар. преход той се отдаваше на строго науч-

ни изследвания, свързани с философията и психологията. След това, привлечен от ентусиазма на началните години на прехода, повярва, че е възможно да се изгради един по-справедлив, по-хуманен свят, основан на принципите на Френската революция. Той стана член на Изпълнителното бюро на Висшия съвет на БСП, два мандата депутат. Тези мандати бяха в много бурни години – 90-те години, и изпариха неговите илюзии, неговия романтизъм, който почиваше на познаването на немските романтици Шлегел, Винкелман, много от хегелианците. Те отстъпиха място на един краен философски песимизъм и, макар след известна съпротива, Юрий Борисов прие и разбра, че – уви! – по-близо до действителността е песимизмът на Шопенхауер и на Ницше. Но, разбира се, запази своята романтична нагласа и вярата си в левите идеи като принцип, а омерзението му от продажните структури на всички политически партии премина в една особена вътрешна съсредоточеност и във все по-големи словесни втурвания към дълбините на собственото подсъзнание.

Може би някои от вас си спомнят, че през 90-те години излезе една много интересна негова книжка – „Приказка за Буда". Още тогава се видя, че това е човек колкото запознат със западноевропейската философия, толкова и духовно свързан с източната философия. Казвам го, защото тази книга, която поемате в ръцете си, показва едно двайсет, двайсет и пет годишно движене на Юрий Борисов из лабиринтите на собственото му подсъзнание и постоянните му опити да изследва собствената си душа. Затова в тази книга главните въпроси са: Кой съм аз? Откъде идвам? Накъде отивам?

Тази близост до източната философия, до индуизма, до браминизма, по-скоро може би до Ошо или даоизма, защото в много от текстовете е явно, а и навсякъде подтекстово се вижда влиянието на даоизма – действай без действие, водата е по-силна от камъка, мълчанието е по-важно от дърдоренето, тази философия на даоизма е пронизала цялата най-нова книга на Юрий Борисов.

Преди това излезе друга негова книга – искам да кажа няколко думи за нея и след това ще се върнем на „Молба за рая". Извън политическите пертурбации, по-скоро съчетано с тях, Юрий Борисов пишеше в много и различни периодични издания, главно във в. „Дума", и така неусетно се родиха няколко негови книги. Предпоследната е „Христос не возкресе", която свързва редица от статиите му, публицистични размишления, филипики, ремарки, есета, памфлети, фейлетони, анекдотични зарисовки и прочее. В тях ние виждаме разсъжденията на Юрий Борисов като млад политик, като почтен гражданин на една страна, която е в някакъв период на преход, после на постоянен разпад и днес вече на пълно разложение. Така че ако проследим публикациите му, събрани сега на едно място, но писани в продължение на повече от десет години, ще ни се покаже този духовен път. Това е, така да се каже, социалната и политическата автобиография на нашия автор.

Новата му книга е духовната му автобиография. В нея ние ще видим подобно странно, присъщо само на Юрий Борисов жанрово съчетание – това са и разкази, и есета, и размисли, и философски ноктюрни, някои от които са по десет-петнадесет реда – разбира се, не големината е важна и не там е силата. Според мен лайтмотивът на тази книга е, че трябва да се опитва, повечето от текстовете свършват с това – Опитай! Опитай да се усмихваш, опитай да си почтен, опитай да се слееш с природната енергия. Усещането на Юрий Борисов – затова споменах, че то е свър-

зано с източната философия, с даоизма, с индийските велики антични философи и учения, е, че енергията се превъплъщава постоянно, тя не изчезва, това ние го знаем и от квантовата физика и всички модерни изследвания го доказват, но това нещо е разбрано от великите източни религии и мислители преди повече от 4–5-хиляди години. Това е имплицитно втъкано и в мислите на Юрий Борисов, очевидно той е чел и препрочитал многократно някои от тези източни мислители и е разсъждавал върху техните откровения. Самият Юрий Борисов своеобразно медитира в тези текстове, защото той непрекъснато си позволява един монолог със себе си, но не само като човек, като човешка субстанция, а и като друго състояние на енергия. В първата част на книгата има много интересни размисли и монолози от името на водата, камината, огъня, после усмивката. Става дума за опит да се конструира в словесни есета или в къси разкази и философски размишления същността на определени състояния, които невинаги и необезателно са свързани с човека, с човешкото. Има едно прелестно есе за равнината. Юрий Борисов съветва себе си, разсъждава на глас, това е монологът, предназначен за въображаемия опонент, да го наречем условно върха или надменния, но героят е избрал по-мъдрата позиция – по-добре е да си равнина, защото равнината е основата, тя не може да бъде победена и дори най-гордият връх или най-суетната личност естествено накрая биват победени от тази всеобемност и всеобхватност на равнината.

Тази книга е подвеждащо лека за четене, защото е написана на прекрасен език. Неусложнен, на места той е направо поетичен. Тематиката, която представя книгата, обаче е сложна. Трябва да се погледне през очите на автора, а това може да стане, ако човек познава източните философии и се остави на ритъма на този тип повествование. В края на краищата какво иска да ни каже Юрий Борисов – след като днешният съвременен човек е толкова отдаден на материалното, повлиян от западната съвременна цивилизационна рамка, че се отказва да разбере своята душа, която е безсмъртна и която именно би му позволила да види, че той е част от една вселенска мрежа, от един вселенски порядък, този съвременен нещастник, клетник, съсипан от западноевропейската псевдокултура, всъщност е сляп. Книгата на Юрий Борисов има и тази цел: да ни насочи погледа, вътрешното зрение към много по-важното – към безсмъртната душа, към способността на човека и на всичко, което е в природата, да бъде част от този свят на хармония, който пречи на хаоса да ни превземе. Има и такова есе – за противопоставянията между хаоса и порядъка.

Въобще книгата на Юрий Борисов, може би защото е философия, има много антитезисно мислене и конструкция – добро–зло, връх–равнина, красиво–грозно, благородно–подло. Това антитезисно мислене пронизва всички текстове.

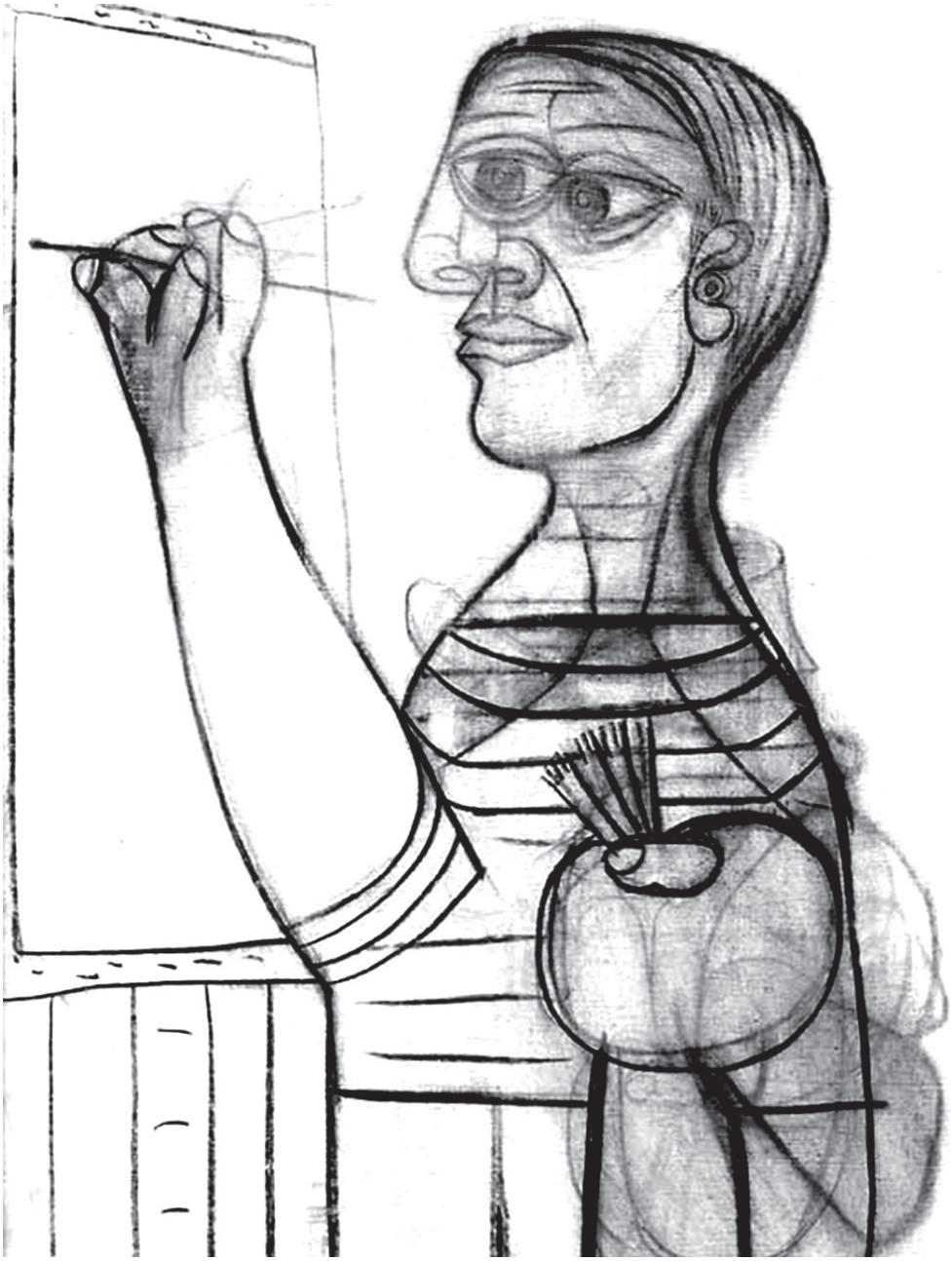

L'artiste devant sa toile –1938

„АКО НЯМА КАКВО ДА ДАДЕМ НА СВЕТА, ЗА КАКВО СМЕ РОДЕНИ?"

(80 години от рождението на Владимир Башев)

Павел Писарев

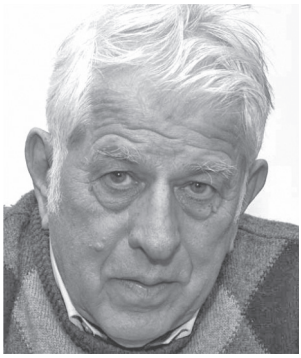

***Павел Писарев** – доктор на социологическите науки. Работи в областта на социологията и политологията. Публикувал е статии и книги по проблемите на европейската културна интеграция, между които: „Еврокултурата", „Електронната култура", „Американският културен империализъм", „Подир изгубеното време (спомени)" и други.*

Така е у нас в България. Забравихме го този човек. Срамота. А беше толкова лъчезарен, активен, любимец на младежта, на публиката. Запознах се с него в редакцията на в. „Работническо дело". Постъпих там като литературен сътрудник през юли 1958 г., а той дойде по-късно. По това време работеше във в. „Народна младеж" и вече се беше прочул – млад, талантлив, направи литературна притурка на младежкия вестник. В редакцията на партийния орган го доведе Панчо Панчев, той го запозна с Васил Акьов и Свобода Бъчварова, които ръководеха културния отдел – и двамата от Югозападна България. Той от Кюстендил политзатворник, тя от Благоевград антифашистка, свързана с партизаните, изселена като ученичка, а след Девети завършила журналистика в Ленинград.

Владо (роден на 28 юли 1935 г.) беше винаги усмихнат, весел, любезен, активен. Не повече от 24–25-годишен, когато се запознахме, една година по-млад от мене. Такива младоци 25–30-годишни с висше образование постепенно се събрахме в редакцията – Владо, Панчо, аз, Владо Костов, Кольо Георгиев, Владо Найденов, Иван Кирилов, Стефка Билдирева. Постоянно прииждаха такива минали през университетите – Иван Славков, Стефан Велев, Марко Семов, Кольо Конакчиев, Радослав Велев. Другите бяха 45–50-годишни партизани и политзатворници, участници в Съпротивата: Георги Боков, Паисий Павлов – партизани, Иван Вълов и Петър Петров, бай Иван Керемедчиев и други – политзатворници, бай Диньо Кьосев – емигрант в СССР, участник във въстанието от 1923 г., Петър Чуклев – участник в Съпротивата, и други.

Владо Башев дежуреше, пишеше статии и дописки, уводни, но блестеше със стиховете си. Те бяха празник

за броя на вестника. В редакцията работеха и двама други поети – Георги Свежин и Георги Бицин, по-късно дойде и Димитър Методиев, но стиховете на Владо Башев бяха висока поезия, те бяха изкуство, вълшебство. Това се признаваше от всички и той скоро стана център на внимание. Млади поети по това време набъбваха – Любо Левчев, Кольо Инджов, Петър Караангов, напираха и следваха Георги Джагаров, Добри Жотев, Давид Овадия, Иван Радоев, Иван Пейчев, Блага Димитрова, Лиляна Стефанова, Невена Стефанова и много други. Но това бяха различни поколения, Владо Башев беше всред идващите, младите, очертаващото се ново, априлско поколение. Той беше звездата.

Лудо време на младостта, идеалите и илюзиите. За няколко години Владо Башев разви кипяща дейност. Първата му поетична книга „Тревожни антени" имаше премиера в салона на БИАД. Беше препълнено, щур ентусиазъм. Завидяха му и в. „Литературен фронт" пусна критична бележка, не за стиховете въобще, а в смисъл: къде си залетял бе, младо си още. Издаде седем стихосбирки, написа либретото за операта на Пипков „Антигона 43", а и друга поема – „Ораторня за нашето време", по която композиторът написа музика. Изпълниха я в зала „България". Беше тревожно време на война в Близкия изток, а Владо беше мобилизиран – и там, на южната граница написал стиховете.

Той не пишеше стихове за селото, за борбите в минали времена. Беше съвременен поет, градски поет. Поет на новото време, на високите скорости, на големия град, на високите идеали, на забързания живот, на днешния ден. Стиховете му се рецитираха из цялата страна. Като казах на един приятел, бившия комсомолски партиен и държавен деятел от Хасково Иван Драганов, че ще пиша спомен за Владо Башев, той веднага ми рецитира едно стихотворение – след повече от петдесет години откакто е написано. Невероятно. Накарах го да ми го напише, по памет. Ето го началото:

Добър ден, другарю Комитет,
ти си както винаги зает!
Обещавам, няма да ти преча,
просто искам да остана час
под стрехите до стените бели
и да си припомня всички нас –
отлетели или остарели!

„Ако няма какво да дадем на света, за какво сме родени?" Това кредо в живота на Владо Башев беше широко разпространено, превърна се и в наше кредо. Владо Башев напусна вестника и стана зам. главен редактор на в. „Литературен фронт". По-късно, когато той загина, неговото място във вестника зае Любомир Левчев, с когото бяха приятели.

Владо Башев стана член на БКП в редакцията. Аз му бях гарант. Когато го приемахме в партията, в едно от сведенията пишеше, че баща му бил съдия преди Девети септември и съдел комунисти. Работата тръгна на зле. Но думата взе бай Иван Керемедчиев и каза: „Аз бях участник в Септемврийското въстание'23 година, атакувах казармите в Лом и ме заловиха. Съди ме бащата на Владо Башев.

Обаче когато ни закараха оковани във вериги в съда, той отказа да ни съди, защото сме били оковани, и насрочи заседанието за друг ден. Прокурорът искаше смъртни присъди, но съдията ги отхвърли с мотива, че сме млади и подлежим на развитие. Даде ни минимума по закона и след това следеше в затвора дали ни пускат всеки ден на въздух, и дали ни разрешават свиждания, и дали вземаме книги от библиотеката. Всички ни освободи предсрочно. Може бащата да е бил съдия, но това не засяга Владо Башев, и то след повече от четвърт век, а и Владо Башев е израснал без баща, той е починал отдавна." След това изказване Владо беше приет.

Владо беше душата на нашата компания. По едно време от него се заинтересуваха в ЦК, прие го Тодор Живков, чакаше го голямо бъдеще.

Починал е на 19 ноември 1967 г. в автомобилна катастрофа пред Полиграфическия комбинат. Излизал на „Цариградското шосе" от една пряка, тогава шосето беше тясно и не беше двупосочно. Закарали трупа пред комбината и Иван Славков го закрил с вестници. Аз по това време не бях в България, работех в Париж като кореспондент на „Работническо дело" и тия печални подробности научих по-късно, когато се върнах.

Останаха споменът и славата на творчеството на Владо Башев.

La femme qui pleure –1937

СМИСЪЛЪТ, ЦЕЛТА И ГРАНИЦИТЕ НА ПОЗНАНИЕТО СПОРЕД СВ. ВАСИЛИЙ ВЕЛИКИ

(Размишления върху „Беседи на Шестоднев”)

Панко Анчев

Панко Анчев *– литературен критик и историк на българската литература. Изследванията му са насочени към социално-политическите идеи в литературата от Възраждането до наши дни. Последните години работи в областта на политологията. Автор е на книгите „Творци и слово“, „Човекът в словото“, „Съвестта на думите“, „Въведение във философията на българската литературна история“ и други, както и на множество статии, студии и рецензии.*

„да не мъдрувате повече от онова, що е писано” [1Кор. 4:6]

1.

Модерната епоха промени смисъла, целта, а и границите на познанието, като го преизпълни с прагматизъм и го насочи към материалното благополучие и преуспяване. За позитивизма, утвърдил се в новото време, проверката чрез опита и ползата станаха главните критерии за значимостта на познавателната дейност. Целта на всяка човешка дейност е да осигури и да подобри човешкото съществуване, да увеличи и да ускори производството на материалните блага. Човекът вече е друг и потребностите му са други. Нужно му е много повече, отколкото е имал преди, затова трябва да впрегне не само себе си, но и цялата природа, за да може да увеличи производството, да ускори размяната, да печели повече. Това налага животът да се преустрои и да се сведе до производство и размяна чрез пазара, т.е. да се продаде и да се купи. Използват се всички възможности, за да се задействат силите на естеството за постигането на тази цел. Но как ще стане това, без да се познават самите възможности; как без да се познава природата, ще се вземе от нея необходимото? С усилията на ума трябва да се създават технологии за ускорено, евтино и ефективно производство. Рационализмът не признава други критерии за технологичното развитие.

Икономиката насочва познанието, тя става негова господарка. А икономиката на Модерната епоха не признава друга идеология освен рационализма и позитивизма. Те само привидно стимулират работата на ума, а по същество я възпират и стесняват, насочват я само към онова, което ограниченият човешки разум може да

си представи, да обхване и да измери със своите мерки. Те създават морал, който да ги оправдае и да ги наложи като правила за устройството на обществото.

Рационализмът и позитивизмът като главни идеологически и методологически основи на новото време отричат християнството, мъчат се да го обезсмислят и принизят напълно. То им пречи, защото противоречи на основните им постулати. Модерната епоха утвърди егоцентризма у човека и освободи личното „аз" от всякакви задръжки. Сега човекът желае да живее на земята охолно и да взема от живота всичко, което смята, че му се полага, понеже е „господар на света". Затова от Ренесанса насам на ума е поставена задачата да търси преди всичко ползите, да преодолява материалните и моралните пречки и трудности пред човека, да навлиза в дълбините на познанието, за да намери там средствата, с които да постигне „земния рай". Умът изцяло се настройва за осъществяване на тази грандиозна цел.

Темповете, с които се преследва тя, са толкова високи и толкова успешно се намират нужните възможности, че човек започва да се самовъзхвалява и да си повтаря, че е всемогъщ и че от него зависи всичко. И често да се упреква, че не е достигнал прага на своите способности, напомняйки си, че познанието му е безгранично. Античната мисъл „Аз знам, че нищо не знам" го отрезвява и му вдъхва увереност, че пред него се отварят нови хоризонти и че нищо няма да му попречи да усъвършенства живота, да го устройва и управлява „по свой образ и подобие". Самочувствието му е толкова голямо, агресивно, та дори и безогледно, че в наши дни той дори вече дръзва да изземе в свои ръце сътворението.

Науката във всичките си разделения напредна неимоверно. За да бъдеш днес учен, е необходима огромна информация, задълбочена подготовка, знания, каквито преди не са били нужни в такъв обем. Ученият сега е

все по-съсредоточен в конкретно направление на своята наука. Не казвам, че той е ограничен и със стеснен хоризонт, че общата му култура е бедна или едностранчива, а че той просто не може да бъде в различни науки, нито дори да разширява територииите на своята наука. Тесни са неговите научни знания и умения. Всичко извън преките му занимания за него е любопитство, обща култура, развлечение, отмора, протоколно задължение.

Ренесансът, а след него и цялата Модерна епоха, отрече напълно Средновековието и изцяло отхвърли системата му от ценности, начини на мислене и научно познание. За Модерната епоха системата от ценности е сбор от религиозни предразсъдъци и заблуди, които не се основават на обективни необходимости и не дават на човека сигурна основа за пълноценен живот и за устройство на обществото, осигуряващо приложението на неограничените способности на личността. Ренесансът видя причината, макар да не я нарече със собственото ѝ име, а си послужи с косвени названия като „обскурантизъм", „безпросветна епоха", „мрак и застой", в християнството и в неговото религиозно съзнание. Започна невиждана до този момент революция в общественото съзнание, преобръщане на цялостната представа за света и за неговото познание.

Всяко следващо поколение прие на доверие оценките на Ренесанса и повтаряше, че Средновековието е забавило общественото развитие и е отклонило мисленето и познанието в погрешна посока. Но днес изследователите все повече са склонни да поставят под съмнение тези оценки и да виждат причините за сегашните беди, които преживява човечеството, в посоката, зададена от Ренесанса на Модерната епоха. И в смисъла, целта и границите на познанието, които модерният човек възприе, за да освободи себе си и своя ум в разгадаването на природните тайни.

2.

Религиозният ум мисли по друг начин. Той изключва себе си като стоящ над всичко и работи винаги в рамките на Христовото учение. Неговото познание не отива отвъд определени от това учение граници и не тласка личността да се бори или съревновава с Бога. То е натоварено със смисъл, различен от смисъла в мисленето на буржоазния човек, защото целта му се отличава съществено от прагматизма и рационализма.

Смисълът, целта и границите на познанието през Средновековието ще анализирам тук върху материал от знаменитото произведение „Беседи на Шестоднев" на един от най-великите умове и св. отец на православието св. Василий Велики. Моят подход към тази велика творба на средновековната християнска мисъл е философско-литературоведски, а не богословски. Искам да покажа как размишлява човешкият ум от IV в. и до какви изводи достига. Самият св. Василий Велики е един от най-заслужилите строители на Църквата, голям проповедник и молитвеник. Нашето завръщане към него и преоткриването на неговите идеи и истини ще ни помогнат по-лесно да открием пътя, извеждащ ни из тежката духовна и мисловна криза, в която е изпаднал съвременният свят – включително и българският ум.

„Беседи на Шестоднев" е тълкуване на Първа книга Моисеева „Битие" и специално на Глава 1 от нея. Това тълкуване е интересно и от днешна гледна точка, защото по-

казва колко е важно човешкият ум да се съсредоточава в еднаква степен както върху главното, така и върху подробностите, като прави разлика между тях и ги поставя в пряка зависимост едно от друго в научното познание. Св. Василий тълкува последователността в сътворението на света не просто от изследователско любопитство. Въпросът кой и как е сътворил небето и земята за св. Василий Велики и за средновековния християнски ум е основен, защото е въпрос за вярата и за начина на мислене, чийто отговор разделя човеците на спасяващи се и погиващи в езичество и неверие. Т.е. това е битиен, а не само научен въпрос. Тук се прокарва разделителната линия между християните и езичниците, между православните и еретиците. Ние няма как да задълбочаваме познанието си за нещата, да откриваме тайните на битието, ако не ни е ясно кой е Творецът на живота и как е създаден този живот.

Когато отговаряме на този въпрос, ние поставяме границите на познанието и го изпълваме с нравствен смисъл. „Елинските мъдреци са размишлявали много за природата – и нито едно тяхно учение не е останало твърдо и непоклатимо; защото всяко следващо учение е опровергавало предходното. Затова не е нужно да изобличаваме ученията им; те самите са достатъчни за собственото си взаимно опровержение" (Свети Василий Велики, архиепископ на Кесария Кападокийска. Творения. Т. 1. Света гора, издателство „Св. Вмчк. Георги Зограф", 2008. Всички цитати тук са от това издание.). Виждаме, че всичко се повтаря и в наши дни, когато нито една „научна" теория за произхода на света не успява да докаже тезата си, а всяка следваща или я опровергава, или се мъчи да се справи с някои от нейните непълноти и грешки. Защо става така? „Защото, отговаря св. Василий, непознаващите Бога не са допускали, че произходът на всички неща зависи от разумна причина; а в съответствие с това свое основно незнание са си правили изводи и за останалото."

Обективните закономерности, които определят причината и обявяват следствията, дават основание да се смята, че те именно са формирали начина на сътворението. Т.е. че то се е извършило заради свойствата на първичните елементи,

Елинските мъдреци са размишлявали много за природата – и нито едно тяхно учение не е останало твърдо и непоклатимо; защото всяко следващо учение е опровергавало предходното. Затова не е нужно да изобличаваме ученията им; те самите са достатъчни за собственото си взаимно опровержение. Защото непознаващите Бога не са допускали, че произходът на всички неща зависи от разумна причина; а в съответствие с това свое основно незнание са си правили изводи и за останалото.

съчетали се при определени условия и в даден миг, от който нататък светът се е появил. От това следва, че сътворението е случаен акт, макар да е предизвикан от закономерни причини. Приемем ли това за вярно, наистина даваме простор на човешкото „аз" да смята себе си за способно на всичко, стига да изучи и опознае тези причини и да съумява да ги използва. Така човекът се чувства свободен от всякакви зависимости извън него, което му дава самочувствието да се вижда всесилен и всемогъщ – стига да е въоръжен с „обективната истина", дошла в резултат на „научното познание". Оттук насетне за него „всичко е позволено"! Атеизмът и неоезичеството на модерния и постмодерния човек са продукт именно на това „всичко е позволено", на рационализма и позитивизма, родени от Ренесанса и утвърдени от Просвещението.

Модерната епоха превърна най-големия грях за християнина – гордостта, в най-светлата добродетел. Именно гордостта подтиква грандиозните духовни промени през Модерната епоха и тя е в основата на идеята за „всичко е позволено". Героят на Ф. М. Достоевски Иван Карамазов уточнява: „Щом няма Бог, всичко е позволено." Точно така! Буржоазният човек логично продължи процеса на преход от теоцентризъм към антропоцентризъм. Атеизмът и неоезичеството задълбочават този процес и го довеждат до неговия абсурд. Св. Василий Велики предупреждава още в първата беседа на своята творба, че „вселилото се в тях безбожие им внушило лъжливата мисъл, че уж всичко съществува без управление и устройство и се задвижва уж от случайността".

Св. Василий Велики чете Светото писание като достоверен завет на Бога. Бог е разказал на Мойсей как е създаден светът и тази достоверност се доказва с проникновеното тълкуване на написаното в него, в коментара на основните думи и изрази. За разлика от човека Бог не произнася случайни и празни думи, а всичко в Неговото слово има важен смисъл, потвърждаващ божествения характер на Писанието. Авторът не само вярва в това, но и го доказва с анализа на текста. В думите е скрит смисълът на познанието и когато ги тълкуваме като свидетелство на станалото, виждаме колко Разум и Премъдрост изпълват Божиите дела и библейския начин на свидетелстване.

3.

На човека не му е дадено да открие Божия промисъл, но той може чрез знаците, които Бог дава, да го разгадава стъпка по стъпка и да разбира какво му казва чрез тях Бог. Затова тези знаци трябва внимателно да се откриват и четат. Но то е възможно, ако немощният по своята природа човек иска да го направи, осъзнавайки необходимостта, ползата от такава разгадка и проумяване.

За св. Василий Велики, а и за цялата християнска космогония, редът, по който е създаван светът, е доказателство за Божията премъдрост и за смисъла на Божия промисъл. Първото изречение в книгата „Битие" – „В начало Бог сътвори небето и земята", съдържа най-важната истина за мирозданието. А именно, че то не е безначално и не е съвечно на Бога; че е създадено и че „сътвореното е изключително малка част от могъществото на Твореца". Със създаването на света „Създателят на вселената, притежавайки творческа сила, достатъчна не само за един свят, но без-

брой пъти по-превъзходна, довел до съществуване цялото величие на видимото с едно движение на волята Си". Видимото има начало и това начало е дадено от Бога. А щом нещо е създадено във времето, както казва и св. Василий, „по необходимост и ще свърши във времето. Ако има начало във времето, не се съмнявай в края".

Щом като е казано „В начало Бог сътвори небето и земята", св. Василий приема, че това начало „по естествен начин е предшествало това, което е излязло от него". Думите в Светото писание не са случайни, не са изтървани от немощен разказвач, а обозначават нещо с най-голяма точност. Св. Василий обръща внимание, че „още преди съществуването на света е съществувало някакво състояние, присъщо на надсветовните сили, превъзхождащо времето, вечно, вечно продължаващо. Тъкмо в него Творецът и Създателят на всичко е извършил сътворението". И в продължението набляга върху смисъла на християнската вяра и познание на живота: „това е мислената светлина, присъща на блаженството на любещите Господа, разумните и невидимите природи и цялото украшение на умосъзерцаемите твари, превъзхождащи разума ни, така че е невъзможно и да им дадем имена". Бог не ни е казал какво е имало преди Началото и затова св. Василий го формулира смирено и достатъчно ясно и задоволяващо любопитството и на вярващия ум. В това „някакво състояние" в определен момент е „станало нужно към съществуващия свят да бъде присъединен и сегашният", „тогава е създадена сродната на света и на намиращите се в него животни и растения приемственост във времето, което постоянно бърза и тече и никога не прекъсва хода си".

Това, което не ни е дадено да знаем, можем да го означаваме с твърде общи по днешните критерии думи. Ние не можем да си представяме какво конкретно се съдържа в понятия от рода на „някакво състояние" или „подобаващо състояние", а и не е нужно, защото няма как да го познаем, изследваме или измерим. Религиозното съзнание на средновековния човек няма такава амбиция и не упорства, за да конкретизира какво означава „някакво състояние", щом е невъзможно и безполезно.

Итака, ако материята не е сътворена, то, първо, тя е равна по чест на Бога, понеже е удостоена със същите предимства. Но може ли да съществува по-нечестиво твърдение от това? Да удостоят безкачественото, нямащото външен вид, крайното безобразие, неполучилата никаква форма гнусота (употребявам собствените изрази на тези учители) с еднакво предпочитане с премъдрия, всемогъщ и най-прекрасен Създател и Творец на всичко!

„Начало" според св. Василий означава „времево начало". То е „началото на произхода на видимите и опознаваните чрез сетивата неща след невидимото и умосъзерцаемото". Но началото на времето още не е време и „дори не е и най-малка част от времето". Т.е., уточнява св. Василий, „светът е сътворен от Божието желание не във времето", а преди времето, „изведнъж и мигновено".

Когато човек разсъждава за началото, в което „Бог сътвори небето и земята", неизбежно започва да се пита кога е създадено всичко, което е между тях и в тях. Св. Василий Велики предупреждава за тази *опасност,* която може да завърти мисълта като в кръг, да я обърка и насочи в погрешна посока. Той поставя граници пред нея и тези граници трябва да бъдат предел не само във въпросния случай. „Постави граници за мисълта си, за да не би заради любопитството, опитващо се да научи непостижимото, думите на Йов да засегнат и теб, и въпросът му „На какво са закрепени основите (слав. стълбовете) ѝ (на земята – б.а.) (Йов. 38:6) да би могъл да се отнася и за теб." Т.е. като не си бил там, когато Аз създавах света, защо оспорваш Творението, съмняваш се в Моя промисъл и оспорваш това, което Съм направил? Светият Отец на Църквата се позовава на цялата глава 38 от Книга на Йова, за да ни приучи да бъдем внимателни във въпросите, чрез които насочваме познанието си и се впускаме в посоки и към цели, които не са по силите и възможностите ни. Тогавашният спор по въпроса на какво се крепи земята, дали виси „сама на себе си", или „се държи на вода", той разрешава, поучавайки, че „и в двата случая е необходимо да не отстъпваме от благочестивото разбиране и да считаме, че всичко заедно се държи от силата на Твореца". Този принцип съвсем не отговаря на днешното разбиране на научната истина и едва ли може да бъде възприет от „сериозния учен". Но то е, защото днес „сериозен учен" е този, който „възлага" на обективните закономерности причината за цялото мироздание и е освободил научното си съзнание от всякакви задръжки заради правото си да бъде смел и неудържим в изследванията си. Ако „простотата на вярата", както се изразява св. Василий Велики, не е по-силна от „доказателствата на ума", науката започва да служи на злото и да носи беди на човека. И понеже „простотата на вярата" днес не е по-силна от „доказателствата на ума", науката носи беди и злини, а много от нейните открития застрашават целостта на живота и съществуването на природата и човека.

4.

„В начало Бог сътвори небето и земята", но в това начало и небето, и земята са неустроени, а земята – невидима. Оттук насетне започва битието и то трябва да се подреди, за да приеме живота и човека. Бог установява впечатляващ ред в „благоустройването" на земята. Той започва от най-необходимото, което да позволява живота и го поддържа невредим и в постоянно развитие. За целта Творецът „произвел материя, съответстваща на формата на света. За небето отделил естество, подходящо за небето, и вложил във формата на земята същност, характерна и необходима за земята". Виждаме с какви думи си служи св. Василий, за да опише ставащото на земята и небето в процеса на тяхното проявление и подреждане. На него, а и на слушателите и читателите му, не са нужни термини, за да означава понятия и за да създава някакъв общоразбираем език. Защото „общоразбираемият език" е Светото

писание. Той изчерпва значенията и създава среда, която е и достъпна, и отваряща възможности за тълкувания и нови представи. И именно защото авторът не си служи с термини, а използва подобни думи, неговото познание прави ненужно движението на мисълта. Средновековното съзнание се задоволява с това. Думите, които св. Василий употребява, са му достатъчни, за да разбере смисъла на Божието творение и логиката и последователността в делата на Господа.

Когато св. Василий ни учи да внимаваме и да не излизаме в своето познание извън позволеното, той в никакъв случай не иска да ни спре да познаваме и да си обясняваме как е станало онова, което не е описано в Светото писание. Напротив, „историческият библейски разказ" е пропуснал доста подробности неслучайно, а, както подчертава св. Василий, „за да приучи ума ни към самостоятелно мислене и да му предостави случай въз основа на малко данни да прави заключения и за останалото". Проблемът е в това правилно да се съпоставят известните неща с Божия промисъл и той винаги да се следва. В този Промисъл като във всеки известен факт да се чете знакът Му и да се търси смисълът Му. Излиза, че границите на познанието са твърде големи и трудно постижими за човешкия ум. Вътре в тях е необятният простор на човешкото мислене. Само че всичко трябва да е за възхвала на Божията премъдрост, а не за задоволяване на човешката суета и гордост, а още по-малко за отричане на Господа и за заместването му с човешкото „аз".

Бог устройва небето и земята, изричайки Своите заповеди: „И рече Бог: да бъде светлина." Ако действията на Бога са понятни и човек може да ги уподоби на своите, за да получи представа как и защо Бог е решил да постъпва по този или по друг начин, то Божието слово е нещо, което за човека е непостижимо и несравнимо с неговото. Често се стига дори до профанация, като първото изречение на Светото евангелие според св. евангелист Йоан „В начало беше Словото, и Словото беше у Бога, и Бог беше Словото" се тълкува едва ли не като апотеоз на писателското (а и не само на него) слово и на земната му сила да въздейства върху хората. Че писателското слово е натоварено с огромен нравствен смисъл и отговорност, е очевидно и безспорно, но Божието слово е от друг порядък. „А когато приписваме на Бога глас, реч и заповед, тогава под Божие слово не разбираме звук, издаван от словесни органи, и въздух, привеждан в трептене посредством език, а за по-голяма яснота за учещите се искаме с понятието заповед да опишем самото движение на волята." Божието слово е Божията воля, чрез която „произлязло естество, по-приятно за наслаждение от което с човешки разум е невъзможно да си представим". Божията воля е несъизмеримо повече от човешката дума, означаваща едно или друго понятие, състояние или движение, вече създадени по Тази именно Воля. Бог прилага Своята воля в сътворението и устройването на света, а не произнася думи някому, който трябва да Я изпълни.

В Беседа 3, наречена „За твърдта", св. Василий Велики размишлява върху това как говори Бог и какво представлява Неговото слово. „Божието слово не се е ограничило с проста заповед, а е определило и причината, поради която е станало необходимо сътворяването на твърдта. Казано е: тя да отдели вода от вода." Това не е само богословски проблем, а и онтологичен, тъй като обяснява механизма на Сътворението. Защото „Той не само пожелал съществуването на творението, но и го довел до битие чрез някакъв сътрудник". Той прави това не като произнася на глас думи, а чрез

„пренасяне на мисли". Думите са необходими по-късно, за да означат в Писанието случилото се и да го разкажат достъпно и вярно на хората.

5.

Неправилното тълкуване на Светото писание често е довеждало до създаване на еретични учения, въвели в заблуждение и отпадане от Църквата на много хора. Затова Светата църква внимателно е следила за подобни опасности и прегрешения и се е старала навреме да ги разобличи и предотврати. Защото погрешното тълкуване е невярно познание, а невярното познание е неморално, вредно и пагубно. То отдалечава от истината и от Бога.

Но Модерната епоха открито обяви Светото писание за погрешно и измислено за заблуда на хората. Буржоазният човек прие сам да открива истината за мирозданието и да доказва, че не Бог, а физическите сили са причина за създаването на битието и за неговото поддържане. Като продължение на това е теорията на Дарвин за произхода на видовете чрез самозараждане и естествен подбор. Тази теория буквално преобърна смисъла, същността и целта на научното познание. Тя трябваше да докаже величието на човешкия ум – да прониква в тайните сам, без ничия помощ, по пътя на логическите търсения и връзки и като отчита обективните закономерности в еволюционното и революционното развитие. Не е случайно, че теорията на Дарвин е една от трите основи, върху които се изгражда марксизмът. Дарвин описа една система от животински видове, която постепенно се е изграждала, усложнявала се е и се е разполагала по цялата земя. Природните условия са направлявали този процес, като ту са го ускорявали, ту са го забавяли, за да може от малкото да се произведе голямото, а голямото в своята собствена еволюция да повтори пътя на малкото. Ще видим белезите на „нисшия" вид във „висшия". И така до появата на човека.

Материализмът вижда първопричината за появата на живия свят в способността на материята да еволюира и да създава условия, в които неживата материя произвежда органичната, от нея се появяват най-напред нисшите организми, а от тях постепенно се раждат по-висшите. Но необяснимо остава как дори и най-нисшият организъм е създаден така съвършено, че да може отлично да се приобщи към средата, да се храни от нея и да продължава съществуването си практически без никакви изменения в своята структура и функциониране. Материята била всесилна. Но за да бъде всесилна, тя все пак трябва да е разумна, а не само да чака щастливо стечение на безброй обстоятелства, благодарение на които да бъде възможна появата на един или друг животински вид. Тези обстоятелства, както се вижда, са се появявали толкова пъти, колкото животински вида съществуват на земята.

Всъщност Дарвин, в старанието си да докаже всесилието на материята, на обективните условия и на закономерностите в развитието на природата, потвърждава всичко, което е разказано в Светото писание. Но „отнема" всесилието на Господа.

В седмата си беседа св. Василий коментира случилото се в ден пети от Сътворението. Той уточнява: „Гласът на Бога е кратък, или по-добре да кажем, това

не е глас, а е само знак и устрем на волята, но мисълта, съдържаща се в заповедта, е толкова всеобхватна, колкото различия и сходства има в рибите, и да се опишат подробно всичките, е все едно да преброиш морските вълни или да се опиташ да измериш с длан водата в морето". За средновековното религиозно съзнание е напълно очевидно, че в Писанието не е необходимо да се изреждат всички подробности, включени в Божията заповед „да произведе водата влечуги, живи души; и птици да полетят над земята по небесната твърд", защото тази всеобхватност е понятна и не се нуждае от уточнение. Само невярващият материалист може да иска да му се каже, за да повярва, какво точно е говорил Бог. „Щом като той (Мойсей – б.а.) е премълчал отнасящото се до нас като безполезно, нима поради тази причина ще счета словата на Духа за по-маловажни от обезумялата мъдрост? Не е ли по-добре да прославя Този, който не е затруднил ума ни, а е уредил така, че всичко да бъде написано за назидание и усъвършенстване на душите ни?" Вярващият знае и вярва, че „при Бога нищо не е оставено без промисъл и грижа; това недремещо Око наглежда всичко, присъства край всичко, преустройвайки спасението на всяко създание". Бог възлага на природата да създаде животните и птиците, но това не означава, че тя ги е имала вече вътре в себе си и е трябвало само да излязат из нея. „Да произведе земята; да извади не това, което има, а да придобие онова, което няма, тъй като Бог дарява силата да се действа." Т.е. това „да произведе" не е съчетаване на обстоятелства и резултат от продължителна еволюция, а мигновен акт по Божия воля и заповед.

Чарлз Дарвин, а и времето, в което той живее, не притежава религиозно съзнание. Той е позитивист и материалист, за когото всяко явление е следствие на някаква причина и тази причина трябва непременно да се открие като част от законите на материята. „Обективната закономерност" е съчетаване на обстоятелства и свойства, на диалектически връзки. Това са, в крайна сметка, законите на диалектиката. Те действат неотклонно и пораждат следствия. И причините, и следствията

Но не само в големите животни можеш да съзреш неизследима мъдрост; напротив, и в най-малките лесно ще събереш не по-малък брой чудеса.

могат и трябва да се изучават като съществуващи обективно, т.е. вечно. Тъй като и материята е вечна. Теорията на Дарвин за произхода и еволюцията на видовете е една от теориите за произхода на света и като такава тя отрича предходните. Да напомним ли отново казаното от св. Василий за античните мъдреци и техните теории, отнасящо се и до науката на Модерната епоха: „Елинските мъдреци са размишлявали много за природата – и нито едно тяхно учение не е останало твърдо и непоклатимо; защото всяко следващо учение е опровергавало предходното"?

Аз тук не се занимавам със самата Дарвинова теория. Мене ме интересува ходът на мисълта у св. Василий Велики, защото тази мисъл е плод на друг начин на мислене, на друго съзнание. Дарвин придава на материята, или на природата (което е все едно), разум и му се удивлява, тъй като той е довел до неописуемо разнообразие на животинските и растителните видове, дал им е способността да водят борба за оцеляване и признава тази борба като главен източник на развитието в природата. Св. Василий Велики не само изключва такъв разум в природата (за което стана дума по-горе), но многократно подчертава, че Бог само е вложил някаква способност в природата да създава и да съхранява в себе си онова, което той ѝ е наредил в един от дните на Сътворението. Бог е дал на всички видове животни онова, което им е потребно, и „не е пропуснал нищо от необходимото". Бог е заповядал на земята „да произведе жива душа". И защо Творецът го е направил? „За да знаеш разликата между душата на животното и душата на човека." „Душата на животните е земя." Не мисля, че тя е съществувала преди телесния им състав и че остава да съществува и след разпадането на тялото. „Избягвай бълнуванията на помрачените философи, които не се свенят да смятат собствената си душа и душата на кучето за еднородни помежду им и да казват за себе си, че някога са били и жени, и дървета, и морски риби" (б.а.).

6.

И вярващият, и невярващият, и православният, и мюсюлманинът, будистът и атеистът – всички се удивляват на красотата, подредеността и величието на света. Той така е създаден, че да буди у човека радост и да го кара да се прекланя пред величието на Твореца. За различните хора обаче, а и за различните времена, е различен и творецът, а оттам и смисълът на възхвалите не може да бъде един и същ. Тук именно преминава разделителната линия и тук пътищата към научното познание и към неговата цел се разклоняват.

„За да не признаят едно, измислят хиляди неща", казва св. Василий Велики за иудеите по повод на твърденията им, че Бог Сам разговарял със Себе си, докато сътворявал света. За да отрекат Божествения характер на Сътворението, материализмът и позитивизмът упорито се мъчат да докажат някаква механична обективност на природните процеси. Но това отрицание не е толкова заради „обективната научна истина", а за да може и от познанието да се изчисти средновековният стремеж за нравствена поука от него и то да бъде само средство за постигане на материален растеж и битово охолство. В „Беседи на Шестоднев" св. Василий винаги насочва изводите от тълкуването на фактите, описани в книгата „Битие", към тяхната нравствена стойност и към поука за човека, както и към (и това е най-важ-

ното) възхвала на Бога. Възхвалата на Бога за Неговата премъдрост и вселюбов е израз на смирение и благодарност, на най-висока нравственост. Тя е признание за човешката немощ и потискане на гордостта и самолюбието, които винаги подтикват към неразумни дела.

Св. Василий Велики дава в своите „Беседи на Шестоднев" ключа към нравствения смисъл на познанието, като доказва Божествения характер на Светото писание, а оттам неговата абсолютна вярност. Да се стремиш да изучаваш и да познаваш света, без да приемеш опората на Светото писание и на вярата в него, означава да тръгнеш в непознат лес сред диви зверове. И там да се изгубиш и да погинеш...

Една тревичка или едно стръкче е достатъчно, за да изпълни целия ти ум с размисли за изкуството, с което е сътворено, как например стъблото на пшеницата е опасано от коленца – та, подобно на ставни връзки, лесно да крепят тежестта на класовете, когато те, пълни с плодове, се привеждат към земята. Затова стъблото на овеса е съвсем гладко, тъй като върхът му не е натоварен с нищо. Природата е защитила и стъблата на пшеницата с такива връзки, а зърното е затворила в обвивка, за да не може да бъде грабнато от птиците, и с дълги осили, наподобяващи игли, е предотвратила вредата от дребните животни...

НИКОЛАЙ ПЕТЕВ – ДАРБАТА ДА БЪДЕШ ЛИДЕР

Тенко Тенев

***Тенко Тенев** – филолог, автор на 19 поетични книги. Член е на Съюза на българските писатели, а от 2002 г. е председател на Дружеството на ямболските писатели. Лауреат е на националните литературни награди за поезия на името на Дамян Дамянов и Георги Братанов. Стиховете му са превеждани на чужди езици.*

Усещането за самотност е най-силно след загубата на ярка и силна личност. Чувстваш, че си е отишло нещо от теб самия, нещо от твоето време, от разбирането ти за литература, за култура, за човечност, за нещата от живота... Това е усещането ми след загубата на Николай Петев, с когото бяхме заедно близо четири десетилетия. Време на младост, илюзии, летеж. Сигурно ще прозвучи банално, но и време за проверка на ценности, на идеи, на приятелства...

Неотдавна правихме една справка с Димитър Бечев, творчески секретар на Дружеството на писателите и директор на Регионалната библиотека по повод 35 години от създаването на писателското ни дружество. Установихме, че за това време в Ямбол и в региона са гостували над триста от най-значимите български литературни творци. Свое място и своя обаятелност в нашия слънчев край имат председателите на СБП Георги Джагаров, Любомир Левчев, Павел Матев, Кольо Георгиев, Николай Хайтов, Никола Радев и Николай Петев.

Това, което ме е радвало и впечатлявало при срещите ми с Николай Петев през годините, бяха неговата директност, великодушие, добронамереност, невероятното му чувство за хумор и самоирония. Той умееше да бъде в центъра на събитието, без да се самоизтъква. Обичаше и уважаваше ямболските творци, беше често наш гост на премиери, юбилеи, творчески срещи, а пътьом, минавайки през Ямбол, умееше да затрогне с жест, разказана случка и човешко отношение, съчетано с достолепна мъжка позиция.

Много мили спомени Николай остави и у хората от Ямболския край през май 2013 г., когато бе избран за народен представител от Коалиция за България в 42-рото Народно събрание на Република България. Цял месец пътува непрекъснато, срещна се с невероятно много хора. С очите

си виждах как непринудено ги завладява, как му се доверяват, как се допитват до него и споделят съкровени неща – с него – Човека, Писателя, Мъдреца.

Често си мисля, че Николай имаше невероятно чувство за мащабност, съчетано с дарбата да не пропуска детайлите. Той беше приятел за дълъг път! Трогвали са ме неговите обаждания през годините. Обикновено обръщението му към мен беше: „Тенкович, Наборе, трябва да свършим това и това!". Ясно, точно, без усукване и винаги с усмивка и някакъв майтап.

Казват, че до всеки успял мъж стои една достойна жена. За мен тази жена е Теодора, която носеше кръста на болката заедно с Николай (особено когато коварната болест го изпиваше пред очите на всички ни). Тя бе мила и търпелива, заедно с децата му и приятелите му направи всичко възможно той да се чувства обграден с нежност, внимание и доверие... Макар и на предела на силите си, Николай Петев даде всичко от себе си за достойното отбелязване на вековния юбилей от създаването на Съюза на българските писатели. Всички ние, които бяхме в залата на Народния театър „Иван Вазов", ще запомним неговото слово. То беше пропито от болка, но носеше особена светлина, надежда и обич! Всъщност той се прощаваше с белия свят и с всички нас!

Днес, когато отбелязваме годишнината от неговата загуба, ни е тъжно, обяснимо е, че ни липсва, но разлиствайки неговите последни книги: „Не ме ли помниш", „17 есета против този свят", „33 стихотворения за препрочитане", ние виждаме колко много болка, светлина и надежда ни остави Николай Петев, колко пророчески се оказаха неговите думи... И това го прави още по-осезаем, реален, жив и необходим, днес и в бъдеще!

(1951–2013)

На Николай Петев

РАВНОДЕНСТВИЕ

Въртят се годините, Наборе...
Мъкнем камъка няколко века.
Като погледнеш – върхът е далече.
Сизиф отдавна каталясал е вече.
А мечтите са същите.
Стари приятели.
И Русия в сърцето.
И болката пари
под бялата риза.
Няма как, Наборе...
Ще мъкнем камъка
още няколко века...
...Стаена горчилка
в очите ни свети.
Примамливо бляскат – звезди, еполети,
а върхът е далече, а върхът е далече!

10 август 2001 г., Ямбол

НАДЕЖДА

„Онези, за които неделята
никога не свършва...”
Кафка

Наситих се на дребни хора,
наситих се на хищни страсти.
Цял живот
мечтая за Небе,
за глътка въздух
и за Обич.
Омръзна ми от идиоти,
наричащи се скромно гении...
...Светът е толкова объркан,
а нейде тихо
хората отглеждат детелини!

1 ноември 2011 г., Ямбол

ПОМЕН

Днес душата ти пътува
към един по-добър свят.
Така казват в легендите,
така говорят у нас...
...Наборе, душата ти свети
в нашия сбъркан от емоции свят,
не знам как е при тебе,
но е тъжно при нас.
Кротичко светят думите,
които ни завеща,
че обичаш всички Поети
и всички земни неща...
...Провождам ти хабер по вятъра,
че ще пазим твоите чисти слова.
И тук под небето ще бъдем
будни човешки слънца.
Теодора, Васко и Пепи
ще си спомнят с болка за теб.
...А твоят поглед ще свети
през непрогледния мрак!

25 ноември 2013 г., Ямбол

Self Portrait – 1972

TABLE OF CONTENTS

ПОНЕДЕЛНИК

(**„MONDAY"** – *A JOURNAL FOR THEORY, POLITICS AND CULTURE*)

THOUGHTS AND APHORISMS

Two Years without Alexander Lilov 6

THEORY

Joseph Stiglitz The Inequality in Society is a Threat to Our Future 7

Penjo Mihailov Rereading Marx 24

THE LEFTWING PARTY – YESTERDAY, TODAY AND TOMORROW

Peter Nachev Bulgaria is All We Have 38

Evgenij Belij The Leftist Politics – Free of Clichés Thinking 43

INTERNATIONAL POLICY

Pope Francis I We Have to Change the System 45

Dilyan Nachev The Future of the European Union after the End of the Greek Battle for Europe 53

Todor Nedev BRICS – a Contemporary Civilizational Alternative of Mankind 59

THE CLASH IN UKRAINE

Vladimir Trifonov The World is Looking for an Alternative of Liberalism 73

MUNICIPALITY POLICY

Michail Mirtschev I Can Win, You Can Win, We Can Win! 105

TABLE OF CONTENTS

SOCIETY

Martin Srakmadjiev Civilianism in Education or Civil Education 112

CULTURE

NEW BOOKS

Yuri Borissov Impressions and Stories 118

First Responces:

Anton Donchev A World of Light 129

Ivan Granitski An Obsecration for Paradise (For the Latest Book of Yuri Borissov) 129

Pavel Pissarev „If We Have Nothing to Give to the World Why Were We Born?" (80 Years from the Birth of Vladimir Bashev) 133

Panko Anchev The Essence, the Purposes and the Limits of Knowledge According to Saint Basil the Great (Thoughts on „Discussions on Six Days of Creation") 137

Tenco Tenev Nikolay Petev – The Gift of Being a Leader 149

SOMMAIRE

ПОНЕДЕЛНИК

(**„LE LUNDI“** – *MAGAZINE DE THÉORIE, DE POLITIQUE ET DE CULTURE*)

PENSÉES ET APHORISMES

Deux ans sans Alexandar Lilov 6

THÉORIE

Joseph Stiglitz L'inégalité dans la société est une menace pour notre avenir 7

Penu Mikhaïlov En relisant Marx 24

LA GAUCHE – HIER, AUJOURD'HUI ET DEMAIN

Petar Natchev La Bulgarie est tout ce que nous avons 38

Evguenii Belii La politique de gauche – penser sans clichés 43

POLITIQUE INTERNATIONALE

Le Pape Francisque I Nous devons changer le système 45

Dilian Natchev L'avenir de l'Union Européenne après la fin du combat grec pour l'Europe 53

Todor Nedev BRICS – l'alternative civilisationnelle contemporaine de l'humanité 59

LA CONFRONTATION EN UKRAINE

Vladimir Trifonov Le monde à la recherche d'une alternative au libéralisme 73

POLITIQUE MUNICIPALE

Mikhaïl Mirtchev Je peux gagner, vous pouvez gagner, nous pouvons gagner! 105

SOMMAIRE

SOCIÉTÉ

Martin Srakmadjiev Le civique dans l'éducation ou une éducation civile 112

CULTURE

NOUVEAUX LIVRES

Urii Borissov Impressions et nouvelles 118

Premiers échos:

Anton Dontchev Un monde de lumière 129

Ivan Granitski Une demande pour le paradis (Sur le tout dernier livre de Urii Borissov) 129

Pavel Pissarev „Si nous n'avons rien à donner au monde, pourquoi sommes-nous venus au monde?" (80 ans depuis la naissance de Vladimir Bachev) 133

Pantcho Antchev Le sens, le but et les limites de la connaissance selon St. Vassilii le Grand (Reflexions sur „Lections du Chestodnev") 137

Tenco Tenev Nikolay Petev – Le don d'être leader 149

INHALT

ПОНЕДЕЛНИК

(**„MONTAG“** – *ZEITSCHRIFT FÜR THEORIE, POLITIK UND KULTUR*)

GEDANKEN UND APHORISMEN

Zwei Jahre ohne Alexander Lilov 6

THEORIE

Joseph Stiglitz Die Ungleichheit in der Gesellschaft droht unsere Zukunft 7

Penjü Michailov In dem wir Marx von neuem lesen 24

DIE LINKE – GESTERN, HEUTE UND MORGEN

Peter Natschev Bulgarien ist alles was wir haben 38

Ewgenij Belij Die linke Politik – Denken ohne Klischees 43

INTERNATIONALE POLITIK

Papst Franziskus I. Wir sollen das System verändern 45

Diljan Natschev Die Zukunft der Europäischen Union nach dem Ende des griechischen Kampfes für Europa 53

Todor Nedev BRIKS – die zeitgenössische Zivilisationsalternative der Menschheit 59

DER ZUSAMMENSTOß IN DER UKRAINE

Wladimir Trifonov Die Welt sucht nach einer Alternative des Liberalismus 73

GEMEINDEPOLITIK

Michail Mirtschev Ich kann gewinnen, sie können gewinnen, wir können gewinnen! 105

INHALT

GESELLSCHAFT

Martin Strakmadshiev Das Bürgerliche in der Ausbildung oder die Staatsbürgerkunde 112

KULTUR

NEUE BÜCHER

Jurij Borissov Impressionen und Erzählungen 118

Erste Resonanz:

Anton Dontschev Eine Welt des Lichtes 129

Iwan Granitski Eine Bittschrift an das Paradies (Über das neueste Buch von Jurij Borissov) 129

Pawel Pissarev „Hätten wir nichts der Welt geben können, warum sind wir auf dieser Welt?“ (80 Jahre seit der Geburt von Wladimir Baschev) 133

Panko Antschev Sinn, Ziel und Grenzen der Erkenntnis nach dem Heiligen Wassilij der Große (Nachdenken über die Aufsätze im Hexameron) 137

Tenko Tenev Nikolaj Petev – die Begabung Leader zu sein 149

Содержание

ПОНЕДЕЛНИК

(**„ПОНЕДЕЛЬНИК“** – *ЖУРНАЛ ТЕОРИИ, ПОЛИТИКИ И КУЛЬТУРЫ*)

Мысли и афоризмы

Два года без Александра Лилова 6

Теория

Джозеф Стиглиц Неравенство в обществе – угроза нашему будущему 7

Пеню Михайлов Перечитывая Маркса 24

Левые – вчера, сегодня и завтра

Петр Начев Болгария – это все наше достояние 38

Евгений Белый Левая политика – мышление без клише 43

Международная политика

Папа Римский Франциск I Мы должны изменить систему 45

Дилян Начев Будущее Европейского союза по окончании греческой битвы за Европу 53

Тодор Недев БРИКС – современная цивилизационная альтернатива человечества 59

Столкновение в Украине

Владимир Трифонов Мир в поисках альтернативы либерализму 73

Политика местной власти

Михаил Мирчев Я могу выиграть, вы можете выиграть, мы можем выиграть! 105

Содержание

Общество

Мартин Сракмаджиев Гражданское в образовании или гражданское образование 112

Культура

НОВЫЕ КНИГИ

Юрий Борисов Импрессии и рассказы 118

Первые отзывы:

Антон Дончев Мир света 129

Иван Гранитски Просьба войти в рай (О самой новой книге Юрия Борисова) 129

Павел Писарев „Если нам нечего дать миру, почему мы родились?“ (80 лет со дня рождения Владимира Башева) 133

Панко Анчев Смысл, цель и границы познания в понимании Святителя Василия Великого (Размышления о „Беседах на Шестоднев”) 137

Тенко Тенев Николай Петев – дарование быть лидером 149